

T.C.

**AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
KENT SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI**

**HEAVY METAL MÜZİĞE TÜRKİYE'DEN SOSYOLOJİK
BAKIŞ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ ÖZKANLI

DANIŞMAN

PROF. DR. URAL ALP MANÇO

AKSARAY-2025

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
KENT SOSYOLOJİSİ BİLİM DALI

HEAVY METAL MÜZİĞE TÜRKİYE'DEN SOSYOLOJİK
BAKIŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ALİ ÖZKANLI

DANIŞMAN : PROF. DR. URAL ALP MANÇO

JÜRİ ÜYESİ : PROF. DR. GÜRAY ALYÖRÜK

JÜRİ ÜYESİ : PROF. DR. KORAY DEĞİRMENCİ

AKSARAY-2025

TELİF HAKKI VE PROJE FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu projenin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla projenin teslim tarihinden itibaren (....) ay sonra projeden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Ali

Soyadı : ÖZKANLI

Bölümü : Sosyoloji

İmza :

Teslim tarihi :

PROJENİN

Türkçe Adı : Heavy Metal Müziğe Türkiye'den Sosyolojik Bakış

İngilizce Adı : A Sociological Perspective on Heavy Metal Music From Türkiye

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Ali Özkanlı

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Ali ÖZKANLI tarafından hazırlanan “Heavy Metal Müziğe Türkiye’den Sosyolojik Bakış” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Kabul **Ret** **İmza**

Danışman: Prof. Dr. Ural Alp MANÇO

☐☐

(Sosyoloji ABD, Aksaray Üniversitesi)

.....

Üye: Prof. Dr. Güray ALYÖRÜK

☐☐

(Güzel Sanatlar Eğitimi ABD, Aksaray Üniversitesi)

.....

Üye: Prof. Dr. Koray DEĞİRMENCİ

☐☐

(Ses ve Kayıt Teknolojileri ABD, Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi)

.....

Tez Savunma Tarihi:/...../.....

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Aybala ÇAYIR

İmza

TEŞEKKÜR

Çocukluğumdan beri bana müzik sevgisini aşılayan babama, her şarkımı ilk dinleyen ve yorumlayan kişi olan anneme, çalışma sürecinde sabırla yaklaşan ve desteğini esirgemeyen eşime, canım kızıma, görüşleriyle yardımcı olan sanatçı büyüklerime ve dostlarıma, bana yol gösteren ve her ihtiyacım olduğunda bilgisini ve tecrübesini esirgemeyen hocam Prof. Dr. Ural Alp Manço'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca; kopuz teline ilk vuran kişiden günümüze kadar yaşamış olan tüm Türk sanatçılara bize bıraktıkları büyük varıllık olan Türk küğü için de sonsuz teşekkürlerimi sunmayı kendi adıma bir borç bilirim.

ÖZET

Bu tezin yazılma amacı Türk ağır metal müziğini Batılı örnekleri ile karşılaştırarak sosyolojik açıdan incelemek ve Türk ağır metal müziğinin özgünlüğünün olup olmadığını sosyolojik olarak araştırmaktır. Özellikle batı dünyasında birçok araştırmaya konu olan heavy metal müziğin Türkiye açısından ne ifade ettiği ve sosyolojik öneminin ne olduğu önemli bir konudur.

Literatür taraması temelli olan bir örnek olay çalışması adına; Türk ve yabancı yazılı, görsel medya kaynakları, kitaplar, makaleler, tezler, röportajlar ve Internet siteleri taranmıştır. Tezin amacına uygun özellikte Türk sanatçılarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Tezde sorulan sorulara cevap aramak adına çalışmanın ilk kısmında heavy metal müziğin Batı dünyasındaki kökenlerine inilmiştir. Tarihi süreç içerisinde blues müzikten günümüze doğru yaşanan değişim göz önünde bulundurularak rock müzik ve sonrasında heavy metal müzik araştırılmıştır. İkinci ve üçüncü kısımlarda ise Türkiye’de müzik alanında ilk Batılılaşma hareketlerinden günümüze kadar yaşanan tarihi süreç eşliğinde rock müzik, Anadolu rock ve Türk ağır metal müziği toplum bilimi açısından çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Dördüncü kısımda Batılı heavy metal müzik ile Türk ağır metal müziği çeşitli açılardan karşılaştırılmıştır.

Sonuç olarak Batı kaynaklı heavy metal müziğinin Türk müzik anlayışı ve kültürü ile yaşadığı etkileşim sonrası Türk ağır metal müziğinin nasıl ortaya çıktığı açıklanmıştır. Ağır metal müzikte nasıl bir Alman, İngiliz, Amerikan ve İskandinav özgünlüğü var ise Türklerin de kendilerine has bir metal müzik anlayışının ve özgünlüğünün olduğu anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Rock, Anadolu Rock, Ağır Metal Müzik.

Bilim Kodu : 113828

Sayfa Adedi : 189

Yazar : Ali ÖZKANLI

Danışman : Prof. Dr. Ural Alp MANÇO

ABSTRACT

This thesis examines Turkish heavy metal music sociologically by comparing it with Western examples and exploring its uniqueness. While heavy metal has been widely studied in the West, its meaning and sociological significance in Turkey remain an important topic.

This case study is based on a literature review, various Turkish and foreign sources, including books, articles, theses, interviews, media, and websites, have been analyzed. Interviews with Turkish musicians were conducted to gain firsthand insights.

The first section explores the origins of heavy metal music in Western countries, tracing its evolution from blues to rock and then heavy metal. The second and third sections examine Turkey's musical history, from early Westernization efforts to today, discussing rock, Anatolian rock, and Turkish heavy metal in a sociological context. The fourth section compares Western heavy metal with its Turkish counterpart from different perspectives.

The study concludes that Turkish heavy metal developed through interactions with Western heavy metal and Turkish musical traditions. Just as German, British, American, and Scandinavian heavy metal have distinct identities, Turkish heavy metal also possesses its own unique style and originality.

Keywords : Rock, Anatolian Rock, Heavy Metal Music.

Science Code : 113828

Number of Pages : 189

Author : Ali ÖZKANLI

Supervisor : Prof. Dr. Ural Alp MANÇO

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE PROJE FOTOKOPİ İZİN FORMU.....	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	v
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	10
BİR MÜZİK TÜRÜ OLARAK HEAVY METAL	10
1.1. Kökenler.....	10
1.2. Blues.....	10
1.2.1. Göç Hareketleri.....	13
1.2.2. Blues Müziğın Endüstrileşmesi ve Büyük Buhran.....	15
1.2.3. II. Dünya Savaşı ve Sonrası.....	19
1.3. Rock Müziğın Doğumu.....	20
1.3.1. Rock Müzikte İşlenen Temalar	23
1.3.2. Rock Müzik ve Siyaset.....	24
1.3.3. Rock Sanatçıları ve Dinleyicileri.....	27
1.3.4. Rock Müziğın Yayılması ve Endüstrileşmesi	32
1.3.5. Rock Müziğın Alt Dalları	38
1.3.5.1. Progressive (İlerlemeci - Gelişimci) Rock.....	38
1.3.5.2. Country Rock	39
1.3.5.3. British-İngiliz Rock	39
1.3.5.4. Glam Rock	40
1.3.5.5. Punk Rock.....	40
1.3.5.6. Grunge Rock	41
1.3.5.7. Diğer Rock Müzik Alt Türleri	42
1.4. Heavy Metal Müziğın Doğuşu	42
1.4.1. Tür ve Adının Kökeni.....	43

1.4.2. Dönemin Koşulları	44
1.4.3. Heavy Metal Müziğin Rock Müzikten Farkı.....	47
1.4.4. Görünüm, Şok Etkisi, Şarkı Sözleri ve Sansür	50
1.4.5. Heavy Metal Müzikte Kadının Konumu	55
1.4.6. Dinleyiciler ve Konserler.....	56
1.4.7. Erken Dönem ve Black Sabbath.....	59
1.4.8. N.W.O.B.M. ve Metal Müziğin Bazı Alt Türleri	62
1.4.8.1. Thrash Metal	63
1.4.8.2. Power Metal	64
1.4.8.3. Glam Metal	64
1.4.8.4. Death ve Grindcore Metal.....	65
1.4.8.5. Black Metal.....	66
1.4.9. Cover Eserler	67
1.4.10. Heavy Metal Müziğin Endüstrileşmesi	68
1.4.11. Heavy Metal Müziğin Küreselleşmesi ve Yerelleşmesi.....	69
1.5. Bölüm Değerlendirmesi	72
İKİNCİ BÖLÜM.....	77
TÜRK ROCK MÜZİĞİ	77
2.1. Türk Müziğinde Batılılaşma Sürecine Bir Bakış	77
2.2. Dönemin Koşulları ve Türk Rock Müziği'nin Ortaya Çıkması	80
2.3. Anadolu Rock Müzikte Ticarileşme ve Politikleşme.....	86
2.4. 1980 Sonrası Türk Rock Müziği	88
2.5. 1990'lı Yıllar.....	91
2.6. 2000'li Yıllardan Günümüze.....	94
2.7. Bölüm Değerlendirmesi	97
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	100
TÜRK AĞIR METAL MÜZİĞİ	100
3.1. Dönemin Koşulları ve Türkiye'de Ağır Metal Müziğin Başlangıcı	100
3.2. Dönemin Ağır Metal Müzisyenleri, Dinleyici Kitlesi ve Basın.....	107
3.3. 1985 Yılı Sonrası Türk Ağır Metal Müziğinin İlkleri ve Kimlik Kazanması.....	112
3.4. Sanatçılar, Dinleyiciler ve Konserler	119
3.5. Türkiye'de Heavy Metal Müzik'ten Türk Ağır Metal Müziğine.....	127
3.6. 1999 Yılı Olayları.....	131

3.7. 2000 Yılından Günümüze Yaşanan Süreç	135
3.8. Türk Rock Müziği ve Türk Ağır Metal Müziği Karşılaştırması	139
3.9. Bölüm Değerlendirmesi	141
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	146
TÜRK AĞIR METAL MÜZİĞİNİN BATILI ÖRNEKLERİ	
İLE KARŞILAŞTIRILMASI	146
4.1. Türün İcra Edilmeye Başlanması	146
4.2. Sanatçılar ve Dinleyici Kitleleri.....	147
4.3. Toplum ve Siyaset Açısından Karşılaştırma	149
4.4. Müzikal Olarak Benzerlikler ve Farklılıklar	152
4.5. Şarkı Yapıları, Sözler ve Konular	155
SONUÇ.....	157
KAYNAKÇA	164
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	175

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. İdeal Tipik Analizin Yapılandırılması.....	8
---	---

GİRİŞ

İnsanlık; varoluşundan itibaren duygu ve düşüncelerini ifade edebilmek için farklı yollara başvurmuş, ifade etme ihtiyacını karşılayabilmek adına yazıyı, sanatı oluşturmuş ve geliştirmiştir. Müzik de bu ifade yollarından birisidir. Başlıca sanat dallarından birisi olarak müzik, muhtemeldir ki insanlık tarihi kadar eskidir.

İnsan sesinin, elinin, taş ve ağaç parçalarının ilk müzik yapma araçları olduğunu düşünmek de mantıklı gelebilir. Doğadaki sesleri taklit ederek ortaya çıktığı düşünülen müziğin işlevselliğinden de faydalandığı bilinmektedir. İnsan ürünü olan müziğin zaman içerisinde çeşitli ihtiyaçlar doğrultusunda kullanıldığı görülmektedir. Kimi zaman eğlenmek kimi zaman ise iletişim kurmak için kullanılmaktadır. Kimi zaman savaşta orduları meydanlarda yönlendirmek için kimi zaman ise askerlere cesaret kazandırmak, toplumda birlik ve beraberliği sağlamak veya ibadet etmek için müziğe başvurulabilmektedir. Kültürel farklılaşma, insan zevklerinin çeşitlenmesi, teknolojinin gelişmesi, insan bilgi ve birikiminin artmasına bağlı olarak müzik türleri de bugünkü karmaşık halini almıştır.

Bir ifade biçimi olan müzik, toplumların kendi kültürel özelliklerini yansıtan bir araç olması sebebiyle sosyolojinin de konusu olmaktadır. Toplumların zaman içerisinde; etkileşime girmeleri, göç etmeleri, yaşadıkları süreçlerde değişimler yaşamaları müziğin de canlı bir organizma gibi değişime uğramasına sebep olmaktadır. İnsanları etkileyebilen iklim şartları, coğrafi konum, insan toplulukları arası ilişkiler gibi etmenler; insan ürünü olan müziği de etkilemekte ve farklı şekiller almasını sağlayabilmektedir. Aynı zamanda ait olduğu toplumlar hakkında bizlere yorumlanabilecek fikirler ve bilgiler de sunabilmektedir.

Zaman geçtikçe; halk müziği, askeri müzik, din motifli müzik ve saray müziği gibi çeşitli türlere ayrılan müziğin, yeni müzik aletlerinin icat edilmesi ve eski Yunan uygarlığından itibaren matematiksel olarak ifade edilmeye başlanıp yazıya dökülebilmesiyle nesilden nesle ve değişik coğrafi bölgelere aktarılabilmesi daha mümkün olabilmektedir. Rönesans ve Aydınlanma Çağı ile günümüzdeki şekliyle yazılı ifadesini kazanan müzik dünyaca ünlü müzisyenlerine de kavuşmuştur.

Yeni Çağ'da yönetici ve zengin sınıftan olan kesim klasik müzik olarak bilinen türü dinlerken halk ise kendi ozanlarının eserlerini dinlemektedir. Ozanlar; eserlerinde yazgı, beşerî aşk, doğa, tarihi gelişmeler gibi konuların yanında halkın sosyal adalet, yönetim hakkındaki duygu, düşünce ve eleştirilerini de dile getirebilen kişiler olmuşlardır. Gezgin olan ozanlar eserlerini farklı bölgelere yayarken aynı zamanda kültürel etkileşimin yaşanmasında da etkin rol oynamışlardır.

Müziğin yazılı bir şekilde çoğaltılabilmesi ile sahibi belli olan eserler ortaya çıkabilmesi kolaylaşmıştır. Johann Sebastian Bach (1665-1750), Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) ve Ludwig van Beethoven (1770-1827) gibi zamanında tüm Avrupa kıtasına ünü yayılmış ve eserleri günümüze kadar neredeyse eksiksiz ulaşabilmiş ilk Batılı büyük müzisyenler bu şekilde yetişmiştir. Müziğin yazıya dökülebilmesinden sonraki devrim niteliğindeki gelişme ise 1800'lü yılların sonlarından itibaren fiziksel olarak kaydedilebilir olmasıdır. Bu sayede müziği dinlemek için canlı olarak icra edilmesi şartı ortadan kalkmıştır. Ayrıca müziğin paylaşımı daha kolay hale gelmiştir. Halk kesimi halk müziğinin yanında diğer müzik türlerini de deneyimleyebilmiştir. Müzik eserleri daha kolay bir şekilde küresel çapta yayılabilmektedir. İnsanlar müziği istedikleri zaman tekrar ve tekrar dinleyebilir olmuşlardır. Radyo ve televizyon yayınlarının başlamasıyla müzik küresel çapta çok daha hızlı bir şekilde yayılma imkânına erişmiştir.

Konumuz itibarıyla müziğin Kuzey Amerika kıtasında yaşadığı evrim bizi yakından ilgilendirmektedir. 1492 yılında Amerika kıtasının keşfiyle Avrupa devletleri kıtada egemenliklerini kurmuşlardır. Kıtanın kuzeyi İngiliz ve Fransız koloni ve sömürge bölgeleri olmuştur. Kıtanın imar ve tarım işleri için Afrika'nın batısından siyahi insanlar köle olarak getirilmiştir. Büyük Britanya'dan, Fransa hâkimiyetindeki bölgelerden, İskandinav ülkelerden ve Alman coğrafyasından göçmenler kıtanın kuzeyine yerleşmişlerdir. ABD adını alacak olan ülke, İngiliz hâkimiyetinden kurtularak bağımsızlığını 1776 yılında ilan etmiştir. Dünyanın birçok yerinden değişik kültüre sahip insanların bir arada yaşadığı bir ülke olan ABD'de Afro-Amerikalıların köle statüsüne indirgenmesi resmi olarak uygulanmış ve bu uygulama 1860'lardaki Amerikan İç Savaşı'ndan sonra resmi olarak kaldırılrsa da köleliğin etkileri günümüzde dahi gözlemlenmektedir.

Afro-Amerikalılar, Amerika kıtası yerlilerinden ve diğer Avrupalı göçmenlerden de etkilenererek 19. yy. sonlarında blues müziğini ortaya çıkarmışlardır. Bu müzik türü beyaz Amerikalı köylülerin country müziği ile etkileşime girerek rock müziğin ortaya çıkmasına

kaynaklık etmiştir. Sürecin sonunda ise 1970'lerde rock müzikten heavy metal müzik doğmuştur. Müzik tarihi içerisinde toplumsal etkileri, ilişkileri, nedenleri ve sonuçları bakımından ayrı ve aykırı bir yerde duran heavy metal müzik insanları araştırmaya iten önemli bir müzik türü olmuştur. Ortaya çıktığı dönemde büyük tepkiler alan ve günümüzde dünya çapında milyonlarca insanın tercih ettiği metal müziğin hem icracı sanatçıları hem de dinleyici kitlesi ile diğer müzik türlerinin sanatçı ve takipçilerinden farklı bir yerde olması da toplum bilimi açısından ilgi çekici görünmektedir. Müzik sektöründe büyük bir ticari paya sahip olması da metal müziği önemli kılan etmenlerdendir. Belki de en önemlisi; metal müziğin kitlelerin isyanlarının, eleştirilerinin, duygu ve düşüncelerinin ifadesinde ve duyurulmasında etkili bir araç olmasıdır.

Küçük yaşlardan itibaren ebeveynlerim sayesinde müzik ile iç içe yaşamış olmam, rock, Anadolu rock ve Türk halk müziği ile çocukken tanışmam müzik tercihlerim konusunda etkili olmuştur. 1990'lı yılların sonlarında TRT 2 kanalında bir cumartesi günü, gece yarısından sonra yayınlanan *Rock Market* adlı programa şans eseri denk gelmem sonucunda metal müzik ile tanışmam gerçekleşmiştir. İç Anadolu'nun küçük bir şehrinde büyüyen birisi olarak yaşadığım şok etkisi beni bu müzik türüne ilgili kılmış, müzik yapmaya başlarken de tercihim bu sebeple metal müzik olmuştur.

Görece küçük bir şehirde yetişmem ve bir İç Anadolu şehri olan Sivas'ta Cumhuriyet Üniversitesi'nde sosyoloji lisans öğrenimimi gerçekleştirmem; ağır metal müziğin ülkenin büyük şehirlerinin haricinde, taşrada ve küçük şehirlerinde nasıl bir algı yarattığı, nasıl bir gelişim gösterdiği konusunda gözlem yapabilme imkânını doğurmuştur. Büyük şehirlere nazaran metal müziğe erişimin daha zor olduğu, konser gibi organizasyonların kıt olduğu, metal müzik dinleyicilerinin daha çok yadırgandığı bölgelerde hayatımın büyük bir bölümünü geçirmemin çalışma için gerekli olan gözlemler açısından zenginlik katacağı düşünülebilir.

Metal müzik hakkında bilimsel veya magazinsel Türkçe kaynağın yeterli sayıda olmadığı literatür taraması yapılırken fark edilmiştir. Yapılan araştırmalar ve tarafımda yapılan okumalar neticesinde heavy metal müziğin Türkiye'deki durumu hakkında da yeterli sayıda bilimsel çalışmanın olmadığı görülmüştür. Metal müziğin ne olduğunu araştırmanın yanında metal müziğin Türk kültürü ile ilişkisi sonrası kendisine has bir şekil ve kimlik kazanıp kazanmadığının da bir merak konusu olması tarafımı bu çalışmaya iten sebeplerden olmuştur. Rock müziğin Türk kültürü ile harmanlanmasıyla Türk sanatçıları Anadolu rock

türünü oluşturmuşlardır. Bu sentezin metal müzik özelinde de gerçekleşip gerçekleşmediğinin ortaya konması gerekmektedir.

Çalışmanın nitel bir araştırma desenine sahip olacağının belirlenmesinden sonra örnek olay veya durum çalışması veri toplama tekniğinin kullanılması kararlaştırılmıştır. Durum çalışmalarında öznel boyutları ile ele alınan ve sınırları net biçimde belirgin olan bir konu, bu bizim açımızdan Türkiye'deki metal müzik akımı olacaktır. Farklı cins ve kökenden birçok veri, kaynak ve kaynak kişiye başvurularak derinlemesine incelenecektir. Eski adıyla monografik araştırma olarak da anılan durum çalışması; sonuçların genellenmesi amaçlanmıyorsa, ancak az işlenmiş konuların özellikle keşfi hedefleniyorsa uygun bir yaklaşımdır (Paker, 2017, s. 120). Ülkemizde az sayıda dinleyici ve özellikle müzisyen ve araştırmacının ilgi odağında olduğu için heavy metal konusundaki araştırmamız durum çalışması yönteminin uygulanmasına elverişlidir.

Durum çalışması tekniğinin öngördüğü üzere (Paker, 2017, s. 125-126), araştırmanın ilk aşamasında eldeki bol miktarda ve farklı niteliklerdeki, geniş bir çeşitliliğe sahip kaynakların taranması gerçekleştirilmiştir. Öncelikle; şahsi olarak yıllardır biriktirilen çeşitli müzik dergileri, müzik konulu kitaplar ve müzik albümleri içlerinde metal müzik akımının izlerini bulmak niyetiyle taranmıştır. Önceki tarihlerde konumuz hakkında yazılmış tezler ve yerli-yabancı makaleler çoğunlukla İnternet aracılığı ile edinilmiştir. Rock ve metal müzik akımlarının geçmiş dönemlerini Türk ve İngiliz dillerinde sosyolojik olarak irdeleyen araştırmalara ulaşılmıştır. Kaynakça listesinde görüldüğü üzere, Avrupa ülkeleri ve ABD kaynaklı bilimsel makaleler ve kitaplar çalışmamızın başında taranmış ve incelenmiştir. Kişisel arşivimde bulunan ve bunun yanında çalışma için gerekli olduğu düşünülen belgesel filmlerden faydalanılmıştır. *YouTube* gibi sosyal medya mecraları, forum ve haber İnternet sitesi arşivleri aynı amaçla taranmıştır.

Çalışma kapsamında güncel ve derin görgül veriye ulaşılması amacıyla görüşmeler de gerçekleştirilmiştir. Metal müzik icra eden birisi olduğumdan ötürü sanatçı ve dinleyiciler ile kurduğum ilişkiler sayesinde ülke içinde ve dışında ün kazanabilmiş sanatçılardan bazıları ile kaynak kişiler olarak görüşmeler yapılmıştır. Bu vesile ile çalışmada ülkemizdeki önemli metal müzik sanatçılarının birinci elden tecrübelerine ve fikirlerine erişilmiştir. Görüşme yapılan sanatçıları kısaca tanıtmak ve neden tercih edildiklerini belirtmek faydalı olacaktır.

İlk görüşme yapılan ağır metal müzik sanatçısı 1974 yılı İstanbul doğumlu olan Taylan Ayık olmuştur. Pentagram grubu ile Türkiye’de en çok albüm satış sayısında ulaşmış olan ve Türkçe ağır metal müzik yapmayı prensip olarak benimseyen Diken grubunun solisti ve gitaristi olan Taylan Ayık aynı zamanda grubun kurucusudur. Müzisyenliğin yanında resim öğretmenliği de yapan sanatçı türün ülkemizdeki en üretken örneklerindendir.

Görüşülen bir diğer sanatçı ise Hakan Akkaya’dır. Kendisi bir dönem Diken grubunda basgitar çalmıştır. Astrahan ve Hanok gruplarında da aktif olarak müzik yapmaktadır. Antalya’da ikamet eden ve müzik eğitmenliğinin yanında Proje 999 adında müzik yapım şirketi de bulunan sanatçı, müziğin üretim ve dağıtımında da rol almaktadır.

Araştırma için 1976 yılı Ankara doğumlu Tolga Otabatmaz ile de görüşme gerçekleştirilmiştir. Doom/death metal türünde müzik yapan Forgotten ve trash metal türünde müzik yapan Trenchwar adlı gruplarda gitar çalmakta olan sanatçı, metal müziğin alt türlerinde çalışmalar yapmaktadır.

Görüşme yapılan son sanatçı Mehmet Gökhan Toker’dır. 1984 yılında İstanbul’da doğan müzisyen küçük yaşlarından itibaren Tekirdağ’da yaşamını sürdürmektedir. 2013 yılından beri doom metal türünde müzik yapan Sis grubunun kurucusu ve vokalistidir.

Görüşme yapılan sanatçılar belirlenirken; bulundukları şehirler, öğrenimlerinin yüksek eğitim seviyesinde olması ve yaptıkları metal müziğin alt türlerindeki çeşitlilikler göz önünde bulundurulmuştur. Görüşmeler gerçekleştirilmeden önce sanatçılar çalışma konusunda bilgilendirilmiş ve görüşmenin kayıt altına alınacağı hususunda izinleri sözlü olarak alınmıştır.

Hem sanatçı hem de dinleyici olarak yıllar boyunca katıldığım konserlerde elde edilen izlenimler, basılı ve görsel medyadan takip edilen konser ve festival incelemeleri de başvuru kaynaklardan olmuştur. Karasal ve İnternet üzerinden yayın yapan bir yerel radyo kanalında 2012 ve 2014 yılları arasında hazırladığım ve sunduğum ağır metal müzik temalı radyo programında dinleyicilerden edinilen izlenimler de çalışmada kullanılmıştır.

Bazı terminolojik bilgilendirmeler yapmak çalışmada izlenen yazım tekniği açısından aydınlatıcı olacaktır. Batı kökenli olan rock ve heavy metal müzik türleri incelendiğinde karşımıza doğal olarak yabancı dilde teknik adlandırmalar ve tanımlar çıkmaktadır. Bunlardan bazılarının dilimizde karşılığı bulunmaktadır ve çalışmada Türkçe karşılıkları gerektiği gibi kullanılmıştır. Türk sanatçıların kendi tecrübeleri sonucunda bazı terimlerin

Türkçe karşılığı zaman içerisinde oluşmuş ve bu kelimler de çalışmada değerlendirilmiştir. Bunlar dışında rock ve metal müziğin alt tür isimlerinin dilimizde bir karşılığı bulunmuyorsa küresel çapta kabul görmüş olan İngilizce adları kullanılmıştır. Okuma kolaylığı sağlamak açısından çalışmada Türk veya yabancı sanatçı ad ve soyadları, grup, plak evi, vs. adları ve müzik tarzı adları standart harflerle yazılmıştır. Türk veya yabancı parça, şarkı, albüm, film, kitap, dergi, fanzin, ticari marka adları ve basından haber başlıkları ise italik harflerle yazılmıştır.

Çalışmanın analitik boyutu geliştirilirken Türk ağır metal müziğini anlayabilmek ve yorumlayabilmek için sosyolojinin kurucularından Max Weber'in (1864-1920) ideal tip kavramından faydalanılmıştır. Çalışmanın analiz tekniği Weberci tipolojik analizden esinlenerek tasarlanmıştır. Batı kaynaklı heavy metal müzik olgusundan bir ideal tip oluşturularak Türk ağır metal müziği bu ölçüt ile karşılaştırılmıştır. İdeal tip heavy metal ile ülkemizde üretilen ağır metal müzik arasındaki benzerlikler ve farklılıkların tartışılması sonucunda Türkiye kökenli metal müziğin özgünlükleri tanımlanmaya ve nitelenmeye çalışılmış, arada beliren farklılıkların nedeni hakkında açıklamalar önerilmiştir.

Max Weber'in epistemolojik yaklaşımında, toplumsal olguların içerdiği çok katmanlı ilişkiler ağı ve örtük örüntülerin kavranmasına olanak tanıdığı için tipolojik analiz merkezi bir yer tutmaktadır. Bu yaklaşımın temel kavramsal aracı olan ideal tip; belirli bir toplumsal eylem ya da olgunun özgün niteliklerini soyut düzlemde yapılandıran, değer yargılarından arındırılmış ve bilişsel düzlemde inşa edilmiş bir yorumlama tekniğidir (Hira, 2000, s. 51; Durdu, 2018, s. 198). Söz konusu kavramsallaştırma, toplumsal gerçeğin belirli bir kesitinin tanımlanması, açıklanması ve nihayetinde anlaşılması sürecine katkı sunmaktadır.

Weber, eserlerinde; Protestan ahlakı, kapitalizm, gelenek, yasal-rasyonel otorite, bürokrasi, askeri sınıf, kutsallık, büyü, kurtuluş dinleri, rasyonel etik dinleri, karizma, peygamberlik, rahiplik, kilise ve tarikat yapıları, geleneksel davranış, araçsal rasyonel eylem ve değersel rasyonel eylem gibi çok sayıda ideal tip geliştirmiştir. Ancak bu kavramlar, toplumsal yaşamda gözlenen en yaygın formların ya da ortalamaların bir temsili değildir (Durdu, 2018, s. 199). İdeal sıfatına rağmen, ideal tipler normatif bir içeriğe sahip değildir ve “olması gereken”i ima etmez. Aynı şekilde, bu kavramlar pozitivist sosyolojik yaklaşımlarda oluşturulması beklenen ve ampirik olarak doğrulanması gereken hipotezler de değildir (Marshall, 2005, s. 318-319).

Her ne kadar zihinsel bir kurgu olsa da ideal tip araştırmacıya toplumsal gerçeğin karmaşıklığını soyutlayarak belirli bir eylem türünü veya toplumsal olguyu ya da durumu kavramsallaştırma imkânı sunan bir keşif aracıdır (Hira, 2000, s. 51-52; Durdu, 2018, s. 198-199). Bir toplumsal ögenin ideal tipik tasvirinin, ampirik gözlemlerle karşılaştırılması, gözlenen olguların anlamlandırılmasında önemli bir işlev üstlenir. Weber ideal tipleri sistematik biçimde kullanarak soyut kuramsal yapılar ile somut toplumsal gerçek arasındaki uyum ya da tutarsızlıkların açığa çıkarılmasını amaçlamıştır (Hira, 2000, s. 53).

Weber'in tipolojik analiz anlayışı; "kavramsal olarak belirlenmiş saf rasyonel eylem" (yani gerçekleşmesi beklenen durum) ile bu modelden sapma gösteren ve duygular, alışkanlıklar ya da irrasyonel unsurlarla şekillenen davranış biçimlerinin (yani gerçekte gözlemlenen durumun) karşılaştırılmasına dayanmaktadır (Weber, 2012, s. 114). Bu analiz, beklenenle gerçekleşen arasındaki sapmanın niteliğini, nedenlerini, süreçlerini ve sonuçlarını açığa çıkarmayı hedefler. Weber'e göre (2012, s. 114), "saf rasyonel bir eylem seyri" sosyolojik analiz açısından açık biçimde kavranabilir olup, bir ideal tip işlevi görür.

Tipolojik analiz gözlemlenen eylemin, ideal tipte varsayılan rasyonel davranış çizgisinden hangi noktalarda ve ne ölçüde sapma gösterdiğinin tespiti ile bu sapmanın anlamlandırılmasına odaklanır. Weberci gelenekte sosyoloğun görevi, ideal tip ile gözlemlenen toplumsal gerçek arasındaki benzerlik ve farklılıkları tespit ederek, özellikle farklılıkların toplumsal nedenlerini yorumlamaktır (Hira, 2000, s. 52).

Çalışma, Batı dünyasında ve özellikle ABD ile Birleşik Krallık'ta gelişen heavy metal müzik türünü Weberci terminolojideki anlamıyla bir ideal tip olarak ele almaktadır. İdeal tipin kurgulanması aşağıda sunulan araştırma sorularını bu türe yönelterek ve konuya dair literatürden elde edilen yanıtların sentezlenmesi sayesinde gerçekleştirilmiştir. Aynı sorular Türkiye'de ortaya çıkan heavy metal müzik tarzına da yöneltilmiştir. Burada da sorulara cevaplar hem konuya dair bilimsel ve medyatik belgelerde hem de araştırma kapsamında heavy metal müzik icra eden sanatçılar ile gerçekleştirilen görüşmelerde aranmıştır.

Batı dünyasına özgü heavy metal müzik akımı ideal tipik boyutta ele alınırken Türkiye'deki benzer cereyan çalışmanın ampirik gözlem kanadını oluşturmaktadır. Aynı sorulara her iki mecrada alınan yanıtların benzerlik ve farklılıklarının tartışılması ise çalışmanın analiz bölümünü oluşturmaktadır. Aşağıdaki çizelgede tezin esinlendiği ideal tipik analizin bu üç aşamalı gelişimi görsel olarak sunulmuştur.

Tablo 1. İdeal Tipik Analizin Yapılandırılması

	İdeal tip “Gerçeğin nasıl olması beklenirdi?”	Gözlemlenen olgu “Gerçek nasıl gözlemlendi?”	Karşılaştırmalı analiz “Beklenenle gerçekten gözlemlenen arasındaki fark nedir?”
			4. Bölüm:
Araştırma soruları	1. Bölüm: Batı dünyasında heavy metal müzik	2. ve 3. Bölüm: Türkiye’de heavy metal müzik	İki tür arasındaki benzerlikler ve farklılıklar.
1. Heavy metal müziğin tarihsel ve toplumsal kökenleri nelerdir?	Alt başlık 1.1, 1.2, 1.3	Alt başlık 2,1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 2.6, 2.7	Alt başlık 4.1
2. Heavy metal müziğin ortaya çıkış dönemi ve o zamanki yönelimleri nelerdir? Heavy metal müziğin köken müzik türlerinden farklılıkları nelerdir?	Alt başlık 1.4, 1.4.1, 1.4.2, 1.4.3	Alt başlık 3.1, 3.2, 3.3	Alt başlık 4.1
3. Heavy metal müziğin icracı ve dinleyicilerinin sosyokültürel nitelikleri nelerdir?	Alt başlık 1.4.4, 1.4.5, 1.4.6	Alt başlık 3.4	Alt başlık 4.2
4. Heavy metal müziğin geçirdiği evrimsel süreçler hangileridir?	Alt başlık 1.4.7, 1.4.8, 1.4.9, 1.4.10, 1.4.11	Alt başlık 3.5, 3.6, 3.7	* Alt başlık 4.3: Toplum ve siyaset açısından * Alt başlık 4.4: Müzik açısından * Alt başlık 4.5: Şarkı içerikleri açısından
5. Heavy metalin geliştirdiği özellikler nelerdir?	Alt başlık 1.5 Bölüm değerlendirmesi	Alt başlık 3.8, 3.9	Sonuç bölümü

Çizelgede görüldüğü üzere (Tablo 1) araştırmanın bel kemiğini oluşturan beş araştırma sorusu çalışmanın farklı bölümlerini benzer şekilde yapılandırmaktadır. Bu sorular çizelgenin en solda duran ilk sütununda bulunmaktadır. Çalışmada seferber edilen araştırma sorularından ilkinin amacı metal müzik türünün kaynağını doğumundan önceki tarihsel süreçte sorgulamaktır. İkinci soru ise türün fiilen ortaya çıktığı tarihsel an ve ortaya çıkış nedenleri üzerine yoğunlaşmaktadır. Üçüncü sorunun hedefi heavy metali üreten sanatçıların ve onları dinleyen toplumsal kitlelerin sosyolojik ve kültürel özelliklerinin tespit edilmesidir. Dördüncü soru, doğumundan sonraki tarihsel süreçte heavy metal müzik tarzının geçirdiği

evrimsel değişimi ele almaktadır. Beşinci ve son soru ise bir türün fiili geçmişine dönük bir değerlendirme niteliğindedir ve metal müziğin meydana getirdiği özgünlükleri tartişmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde Batı dünyasındaki heavy metal müzik konu edilirken (izelgedeki ikinci sütün), ikinci ve üçüncü bölümlerde (izelgedeki üçüncü sütün) aynı müzik türünün Türkiye'deki devinimi ele alınmıştır. Dördüncü bölüm ise ideal tipik analiz tekniğinin olanak sağladığı karşılaştırmalı çözümlemenin gerçekleştirilmesine ayrılmıştır (izelgede en sağdaki dördüncü sütün). Çizelge satırlarında her bölümün hangi alt başlık ve alt başlıklarında hangi araştırma sorusunun yanıtlandığını göstermektedir. Çizelgede araştırma soruları ile bölüm alt başlıklarının eşleştirilmesi belirginleştirilmiştir. Çalışma bölüm bölüm (ya da sütün sütün) bütünsel bir yaklaşımla sıradan okunabileceği gibi her araştırma sorusuna dair satırlardan yola çıkarak ilgili soru ile bağlantılı alt bölümler kesitsel ve karşılaştırmalı olarak da okunabilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR MÜZİK TÜRÜ OLARAK HEAVY METAL

Günümüzde birçok türe ayrılan popüler müziğin dikkat çeken ve dünyada büyük kitleler tarafından dinlenen türlerinden birisi de heavy metal, Türkçe anlamı ile ağır metal müzik olmuştur.

Bu müzik türünün; (1) tarihsel ve toplumsal kökenleri, örneğin hangi müzik türlerinden esinlendiği ve bunları bünyesinde nasıl erittiği, (2) ne tür toplumsal koşullar ve ortamda ve buna bağlı olarak hangi amaçla ortaya çıktığı, (3) icracılarının ve dinleyici kitlesinin sosyokültürel nitelikleri, (4) hangi evrimsel süreçlerden geçtiği, örneğin küreselleşmesine karşın her toplumda farklılaşma kaydetmesi, yani aynı zamanda yerelleşmesi, (5) onu diğer (benzer) müzik türlerinden farklı kılan özellikleri, bu çalışmada üzerine düşünülecek ve sosyolojik çıkarımlar yapılmaya çalışılacak sorulardır.

1.1. Kökenler

Her müzik türü gibi heavy metal de kendisinden önce gelen akımlardan, müzik türlerinden, insanların beğeni, talep ve eğilimlerinden etkilenerek ortaya çıkmış bir müzik koludur. Bu türde; müzik eseri üretiminde ve icra edilmesinde kullanılan çalgı aletlerine baktığımızda rock müzik ile aynı aletlerin kullanılması ve icra edilmesi bakımından benzerlikler görülmektedir. Bu sebeple öncelikle rock müzik hakkında, rock müziği anlayabilmek için ise ata türü blues müzik hakkında bilgiler gerekmektedir.

1.2. Blues

Blues ve rock müziğinin doğum yeri olan ABD'nin kendi müzik kültürü son üç asırda oluşmuştur. Amerikan müziğinin yapısını Avrupa armonisi, Afro-Amerikan melodileri ve Afrika ritimleri oluşturmaktadır. Anlaşılacağı üzere, Amerikan müziğinin temelinde; göçmen Kuzey Avrupalılarla oraya köle olarak getirilen Afrikalı Siyahilerin müziklerinin karışımı bulunmaktadır. Siyahilerin müziğinde en önemli etkenler; ritimler ve şarkının ana

melodisidir. Müziğin icrasında ise caz müzikte olduğu gibi doğaçlamaya başvurulur (Frith, 1978, ss. 177-179)

Rock müziğin ortaya çıkmasına müzikal olarak ön ayak olan türler; öncelikle blues, sonra caz ve Amerikan halk müziğidir (Gürün, 2011: 9). Vokalli veya sözsüz olarak icra edilebilen blues müzikte pentatonik bir ölçü kullanılır ve on iki barlık akor dizisi temelinde bir yapıdadır. Amerikan ve Batı popüler müziğini de etkilemiş bir türdür (Sfetcu, 2021, s. 187). Blues; derin bir yalnızlık, melankoli ve hüznü içerir. Jazz (caz) ise doğaçlama üzerine kurulmuş daha az melodik ama icracı mahareti gerektiren daha teknik bir müzik türüdür. Blues; Avrupa kökenli ilahilerden etkilenen köleleştirilmiş Afro-Amerikalıların kendi halk şarkıları olarak da bilinir. Country müzik ise İngiltere ve İrlanda'dan Amerika'ya göçen insanların ürettiği ve ilk örneklerini 1920'li yıllarda veren türdür. Rock müzik bu üç türün karışımından ortaya çıkmıştır (Tez, 2022, ss. 437-439).

Rock müziğin temel yapıtaşı olan blues müziğin ortaya çıkışını açıklamak adına türe tarihsel süreci ile bakmak yararlı olacaktır. Amerika kıtasının keşfinden sonra geniş ve verimli tarım arazilerinin bulunduğu ve Avrupalılar tarafından kolonileştirilmiş olan bölgelere Afrika kıtasının özellikle batı kıyılarından otuz – kırk milyon arası Siyahi insanın gemilerle zorla getirildiği, yalnızca on beş milyon kadarının kıtalar arası gemi yolculuğunu ve sonrasını sağ olarak atlatabildiği bilinmektedir. Günümüz ABD topraklarının özellikle güney kesimlerinde tarım arazilerinin çok büyük olması sebebiyle Siyahiler bu bölgelerde köle işçi olarak kullanılmışlardır. 1661 yılında Virginia kolonisi köleliği ilk resmileştiren bölge olmuştur (Mucu, 2013, s. 45).

1700'lü yıllara kadar inildiğinde blues müziğin köklerine ulaşabilmekteyiz. Amerikan Bağımsızlık Savaşı (1775-1783) sonrası ülkenin kuzeyinde kalan eyaletlerde köleliğin sadece yasal olarak kaldırıldığı görülmüş fakat fiili olarak ırk ayrımcılığı devam etmiştir. Güneydeki eyaletlerde ise yasal ve fiili olarak devam ettirilmiştir. Yeni kurulan ve el değmemiş geniş bir coğrafyası olan ABD'nin bayındırlık ve tarım işlerinde gün doğumundan gün batımına kadar çalıştırılan Siyahi köleler ağır yaşam şartlarında yaşamışlar ve bir eşya gibi ticaretleri yapılmıştır. Tarlalarda çalıştırıldıkları anlarda ağır iş yüklerini hafifletmek amacıyla toplu halde Afrika'dan miras aldıkları ezgiler eşliğinde şarkılar söylemişler, sahipleri olan büyük çiftçi tüccarlar ise duruma faydacı gözle bakıp müzik eşliğinde Siyahilerin daha verimli çalıştıklarını gördükleri için bu duruma engel olmamışlardır. Tarlalarda icra edilme şekli *call and response* (çağrı ve cevap) şeklinde olmuştur. Bir grup

bir mısrasını söyledikten sonra diğer grup da o mısraya cevap niteliğinde kendi kısmını söylemektedir. Çağrı ve cevap söyleyiş tarzı Afrika kıtasına has bir özelliktir. Bu da blues müziğin Afrika köklerini gösterir bir örnek olmaktadır. Gün batımından sonra ise toplu halde geceyi geçirdikleri barakalarda dinlenebilmek amacıyla şarkı söyleyip dans etmişlerdir (Tez, 2022, ss. 437-440).

Blues müziğin ilk dönemlerinde şarkıların konusu ağır iş ve yaşam koşulları olmuştur. Cinsellik temasının da yer yer işlenmesi sebebiyle Beyaz Amerikalılar tarafından şeytan müziği olarak da etiketlenmiştir. Cinsel içerikli, alaycı ve mizah içeren blues şarkılarına *gut-bucket* genel adlandırması yapılmıştır. Siyasi içerikte de şarkılar söylemeye başlayan Siyahiler, blues müziğin protest yönünü de ortaya çıkarmışlardır (Sfetcu, 2021, s. 188). Çalgı aleti edinmeleri çok zor olduğu için çevrelerinde buldukları metal veya ahşap malzemeleri, alkışlarını ve vücutlarını ritm tutmakta kullanmışlardır. Gitar ile tanışmalarından önce Afrika kökenli çalgı aletlerinin uyarlamalarından olan banjonun atası banjor yaygındır. Batı Afrika kökenli telli çalgıların Avrupa kökenli yaylılara da benzemesinden dolayı köle sahipleri kölelerin telli çalgılar edinip çalmasına engel olmamışlardır. Güney eyaletlerde İspanyol-Meksikalı etkisinin görüldüğü bölgelerde gitar kullanmaya başlamışlar ve çalım teknikleri geliştirmişlerdir (Çalış, 2006, s. 84).

16. yy'dan itibaren Afrika'dan köle olarak getirilen Siyahilerin; çiftliklerde yaşadıkları, seyahat etmek gibi bir imkânlarının olmadığı, zamanlarının neredeyse hepsini tarlalarda ve dinlenip uyudukları barakalarda geçirdikleri bilinmektedir. Siyahilerin mekânsal olarak hareketliliğinin çok az olması sebebiyle *redneck* olarak da bilinen ve çoğunluğunu İskoçya ve İrlanda kökenlilerin oluşturduğu insanların haricinde Kızılderililer gibi diğer topluluklarla kültürel etkileşime girmeleri de asgari düzeyde olmuştur (Sfetcu, 2021, s. 192).

1861-1865 yılları arasında meydana gelen Amerikan İç Savaşı'nda Kuzey eyaletleri galip gelmişler ve bunun sonucunda Güney eyaletlerinde de kölelik yasal olarak kaldırılmıştır. Kölelikten kurtulan fakat ırk ayrımcılığına maruz kalmaya devam eden Siyahiler kendilerinin toprak sahibi olmalarını sağlayacak tarım reformlarının gerçekleştirilmemesi ve kamu hizmetleri gibi görevlerde kendilerinin tercih edilmemesi sebebiyle eski sahipleri olan zengin çiftçilerin yanında veya küçük çiftliklerde bu sefer çok düşük ücret karşılığında çalışan işçi konumuna gelmişlerdir. Özgür hayata alışmakta zorlanmaları, işsizlik, barınma, dışlanma gibi sorunlar yaşamaları siyahilerin kendilerine has yeni bir kültür oluşturmalarına

neden olmuş ve bunun yanında müzik anlayışlarında da değişiklikler görülmüştür (Mucu, 2013, s. 45).

1.2.1. Göç Hareketleri

ABD’de özellikle İç Savaş (1861-1865) sonrası geniş demiryolu ağları inşa edilmiştir. Güney’de yaşayan özgürlüğüne kavuşmuş siyahiler iş bulmak için ülkenin özellikle sanayi alanında gelişmiş olan kuzey eyaletlerine göç etmek zorunda kalmışlardır. Bu göçü tren aracılığı ile gerçekleştirmişler bunun sonucunda blues şarkılarının konuları arasına tren yolculukları, ayrılık ve bekleyiş gibi temalar da eklenmiştir. Blues türünün doğum yeri olarak kabul edilen ve ABD’nin güneyini ve güney doğusunu kapsayan Mississippi Deltası’nda yaşayan Siyahi blues müzisyenleri bu göç hareketliği ile ülkenin diğer bölgelerine dağılmışlar ve yanlarında taşınması daha kolay olan gitarlarını da alarak blues müziği tüm ülkeye yaymışlardır.

Ulaşım koşullarındaki iyileşmeler; ne sebepten olursa olsun göç hareketleri sonucunda farklı kesimden insanların kaynaşmasına ve kültür alışverişinde bulunmalarına yol açmıştır. Bu durum blues türünün yayılmasına ve değişmesine ortam hazırlamıştır. Kırsal kesimlerden kentlere doğru yaşanan göç dalgasına kadar sadece canlı olarak dinlenebilen blues müzik gezgin müzisyenler sayesinde yayılmış ve diğer müzik türlerinden de etkilenecek belirli kalıplara sahip olmuştur. 1900’lü yılların başından itibaren blues kendi içerisinde ana hatlarıyla üslup olarak üç gruba ayrılmıştır. Bunlar; Doğu Yakası, Batı Yakası ve Delta’dır. Gitar tekniğinde çok iyi olan Batı Yakası, Delta Siyahilere gitarı, piyanoyu ve caz gitar sololarını öğretmiş, Delta geleneğinden gelenler ise Batı Yakalılarına kendi blues müziklerini göstermişlerdir. Doğu Yakası ise hem blues hem de gitarı Deltalılarından öğrenmişlerdir. Blues, işlendiği konular itibariyle genel olarak daha sakin bir yapıda çalınmaktayken Avrupa kökenli olanların müziği daha hareketlidir. Blues müzisyenleri hızlı gitar çalım tekniği, gitar tellerinde cam şişe veya metal bıçak, çubuk gibi kullanım tekniklerini beyazlarla olan etkileşimleri sayesinde öğrenmişlerdir. İlerleyen dönemlerde *slide* (kayma-kaydırma) yüzükleri blues, country ve rock and roll müzik için çok kullanılan bir alet ve bu türlerin ilk dinlemede tanınmasında kimlik kazandıran bir etmen olmuştur. (Kosbatar, 2012, s. 145-146). Buradan anlaşılan durum; Delta havzasının blues için; doğum, gelişim, sentezlenme ve yayılma bölgesinin olduğudur.

1900'lü yılların başından itibaren Detroit eyaleti Ford ve Chrysler gibi otomobil ve ağır sanayi markalarının üretim merkezleri olmuştur. Özellikle güneydeki Siyahilerin göç hedeflerinde; işçi ihtiyacının çok olması sebebiyle ağır sanayide gelişmiş olan ve bu nedenle *Metal City* olarak anılmaya başlanan Detroit, Chicago, Indianapolis, Ohio, Cleveland, Philadelphia olmuştur. Kırsaldan gelen Afro-Amerikanlar ilk başlarda fabrikalarda çalışabilmekten memnun kalsalar da ırkçılığa maruz kalmaları onları rahatsız etmiştir. Göç eden insan sayısının çok fazla olması sebebiyle Siyahilerin işsizlik oranlarının Beyaz Amerikalılara oranla çok fazla olmasına sebep olmuştur (Çalış, 2006, s. 86).

Şehir hayatına uyum sağlamaya çalışan Siyahiler kendilerine uygulanan ırk ayrımcılığı yüzünden Beyaz Amerikalılar ile aynı mahallelerde oturamamışlar ve aynı eğlence mekânlarını kullanamamışlardır. 1912 yılında Kentucky eyaletinde çıkan kanun ile Siyahilerin konutlarının kent dışında konuşlandırılması kararı alınmıştır. 1917'de Doğu St. Louise'de, 1919 yılında Texas, Washington, Tennessee ve Nebraska eyaletlerinde Ku Klux Klan üyeleri önderliğinde ırkçı Beyazlar tarafından Siyahilere karşı eylemler düzenlenmiş, Siyahilerin evleri yağmalanmış hatta cinayetler de işlenmiştir. 1919 yılında Chicago'da çıkan ve bir hafta süren ayaklanmada Beyaz ve Siyahi Amerikan vatandaşları karşı karşıya gelmiş ve iki tarafta da ölümler yaşanmıştır (Kosbatar, 2012, s. 157-159). Bu sebeplerden ötürü kentin merkezine uzak semtlerde ikamet etmek zorunda kalan Siyahiler yine aynı bölgede kendi müziklerini icra edip dinleyebildikleri mekânlar oluşturmuşlardır (Gürün, 2011, s. 12).

Kurulduğu günden beri sürekli göç alan ABD dünyanın birçok ülkesinden insanların yeni bir başlangıç yapabileceği cazibe merkezlerinden olmuştur. Kölecilik adına yıllarca zorla Afrika'dan getirilen Siyahilerin yanında Avrupa kıtasından, Asya topraklarından ve Amerika kıtasının güney kesimlerinden insanlar da bu ülkeye göç etmişlerdir. Siyahiler ile diğer göçmenlerin yaşadığı toplumsal sorunlar birçok benzerlik göstermiş fakat Afro-Amerikanların iş bulması diğer göçmenlere nazaran daha zor olmuştur. Kendilerini Beyaz insan olarak gören ve üstün sayanlar tarafından göçmenler ikinci sınıf insan olarak görülmüş bu da diğerlerini birbirlerine daha da yaklaştırmış ve azınlık gruplar arasında dayanışmalar görülmüştür (Kosbatar, 2012, s. 145-146).

İlk dönemlerinde İspanyol, Amerikan Yerlileri ve çoğunlukla İngiliz ve Alman kökenlilerin oluşturduğu Amerikan kırsal kesim insanların *hillbilly* (köylü) müziğinden etkilenen blues müzik artık kent ortamında İrlandalı göçmenler sayesinde Kelt müziği ile de etkileşime

girmiştir (*britannica.com*, 2024). Az ücret karşılığı çalışan Afro-Amerikanlar 20. yy. başı itibariyle önceki dönemlere nazaran daha kolay şekilde müzik aletleri edinebilmişlerdir. Blues müziği; caz ve dönemin diğer popüler müzik türlerinde kullanılan davul ve diğer vurmali çalgı aletleri, baslar, yaylılar ve üflemeliler ile daha da zenginleşmiştir (Mucu, 2013, s. 49-50).

Kölelik dönemlerinde Hristiyanlaştırılan Afrikalı köleler buna rağmen dini olarak da ayrımcılığa tabi tutulmuşlardır. Dini asimilasyon amacıyla oluşturulan Metodist Kiliseler aracılığı ile Hristiyanlaşan köleler buna rağmen Beyaz Amerikalılar ile aynı kiliselerde ibadet edememişler, bunun sonrasında kurulan ve mezhep ayrımcılığı yapılmayan Baptist Kiliseleri'ne rağbet göstermişlerdir. 19. yy sonlarında kurulan Pentacostalist Kiliseleri'nde Afrika gelenekleri gibi ibadet sırasında alkış tutarak ve ayak vurarak müzik yapılmaya başlanmış, Holiness Kilisesi'nde ise sallanarak dans ibadet ritüellerine eklenmiştir. Bu şekilde kiliselerde gospel tarzı ilahi türü doğmuştur (Kosbatar, 2012, s. 138, 143). Kişilere özgürlüğü hatırlattığı düşünülen *swing* (sallanma) dansı, alkış tutma ve parmak şıklatma ileriki dönemlerde rock and roll için önemli bir özellik olmuştur. Gospel ilahilerdeki vokal tekniği de başta Elvis Presley (1935-1977) olmak üzere birçok rock and roll müzisyeni için ilham kaynağı olmuştur.

Buraya kadar olan kısmı ana hatlarıyla özetlenecek olursa; Blues müziğinin Afro-Amerikanlar tarafından Memphis eyaletinde ortaya çıkarıldığı ve ülkenin birçok yerine yayıldığı, şarkılarının konusunu; kölelik şartları, ağır işler, göç ve uzun tren yolculukları, bekleyiş, aşk, cinsellik, yaşam şartlarına, işsizliğe ve ırkçılığa karşı isyanın olduğu söylenebilir. Müzikal olarak ise Afrika ritim ve vokal gelenekleri, Avrupa kökenli ağıtlar, İspanyol gitar tekniği, Kelt ezgi ve ritimleri ayrıca Amerikan halk ezgileri blues içerisinde önemli etkenler olmuşlardır.

1.2.2. Blues Müziğin Endüstrileşmesi ve Büyük Buhran

Ragtime, caz, ritim ve blues, rock and roll, hip hop ve country gibi günümüzün de popüler müzik çeşitleri olan türleri etkileyen blues, 20. yüzyıl başlarında günümüzdeki şeklini kazanmasıyla birlikte kendi türünde tanınır sanatçılar çıkarmaya başlamıştır. Mississippi Deltası'nda hatırı sayılır üne kavuşan blues sanatçısı Robert Johnson (1911-1938) bunlardan ilki olarak görülmektedir. Gezdiği yerlerde müziğini icra ederek geçinmeye çalışan

sanatçıdan; gitar çalma kabiliyetinin çok ileri düzeyde olmasından ötürü yetenekleri için ruhunu şeytana satan adam olarak da bahsedilmiştir (Tez, 2022, s. 440).

Delta bölgesinde seyahatlerde bulunan William Christopher Handy'nin (1873-1958) 1903 yılında bir tren istasyonunda gitar çalan siyahi bir adamı dinlemesi blues için dönüm noktalarından birisi olmuştur. Kendisi de Siyahi bir müzik yapımcısı, besteci ve müzisyen olan Handy, duyduğu bu müziği çok beğenmiş ve blues üstüne çalışmalara başlamıştır. Duyduğu şarkılardan olan *Memphis Blues* ve *St. Louis Blues*'u notaya döken, sözleri ile ilk derleyen ve 1912 yılında yazılı olarak yayımlayan kişi olmuştur. Handy; blues müziği herkesin anlayabileceği şekline kavuşturmuş, armonik yapısını oluşturmuş, ticarileşmesini ve tanınır olmasını sağlamıştır. İlk sözsüz blues müzik kaydı ise 1913 yılında kaydedilmiştir (Solmaz, 1998, s. 8).

Bir diğer görüşe göre ise ilk blues müzik kaydı, ilk Siyahi kadın şarkıcı kaydı olarak da bilinen Mamie Smith'in (1891-1946) 1920 yılında yayınlanan plağıdır. Gerçek anlamda ilk blues şarkısının, vokalisti Mamie Smith olan Jazz Hounds grubunun *Crazy Blues* (1920) eserinin olduğunu düşünenler de bulunmaktadır. 1924 yılında kaydedilen ilk erkek vokalli blues plak kaydı ise kendisi hakkında çok az bilgi bulunan siyahi müzisyen Ed Andrews'e aittir. Ticari anlamda ilk başarılı blues müzisyeni olarak Louisiana doğumlu Papa Charlie Jackson (1887-1938) bilinmektedir (Mucu, 2013, s. 51-52). Plak basımının yaygınlaşmasına ve radyoların blues müziğe yer vermesine kadarki süreçte Beyaz Amerikalıların blues türünü deneyimleme imkânları yok denecek kadar azdır. Siyahi Amerikalıların beyazların eğlence yerlerine gidemediği gibi Beyazların da Siyahilere ait bar ve kulüpleri tercih etmedikleri bilinmektedir. I. Dünya Savaşı sürecinde seferberlik sonucu ülkenin her yerinden askere alınanlardan oluşan Amerikan ordusunda güney kesimlerden gelen Beyaz ve Afro-Amerikanlar ordunun geri kalanına blues müziği öğretmişler, yeni yeni kentlileşmeye başlayan blues böylece ülkenin her eyaletinde tanınmıştır (Kosbatar, 2012, s. 173).

Blues, caz ve country müzik gibi türlerin ortak dönüm noktalarından ilki kayıt teknolojisinin gelişmesi ve plakların basılıp tüm dünyaya yayılabilmesidir. Bir diğer önemli eşik ise 1920 yılında elektrogitarın ilk örneklerinin ortaya çıkmasıdır. 1923 yılında günümüz şekline yaklaşan elektrogitarlar Les Paul (1915-2009) ve Leo Fender (1909-1991) gibi gitar ustalarının çalışmalarıyla son halini almıştır. 1920'li yıllara kadar sadece akustik olarak icra edilen müzik türleri Fender firmasının bir radyo tamirat dükkânındaki malzemelerle ilk gitar amfisini 1948 yılında üretmesi ile büyük değişim geçirmiştir. Firmaların; müzisyenlerin

müzik aletleri ve amfiler ile yaşadıkları ergonomi ve ses ile ilgili sorunlara yanıtsız kalmamaları ve ürünlerini geliştirmeleri de müziğin ses ve hacim olarak güçlenmesine ve de elektrogitarın müzikteki merkezi konumuna yerleşmesine yardımcı olmuştur (Brosnac, 1975, s. 9, 44).

Elektrogitarın kullanımı sonrası Detroit ve Chicago eyaletlerindeki müzisyenler kendi blues üsluplarını oluşturmuşlardır. Orkestranın merkezine elektrogitarları almışlar ve müzikal olarak da gitar melodilerini ön plana çıkarmışlardır. O dönemde ABD’de kendi gettolarındaki eğlence mekânlarında ve evlerinde eğlenmek zorunda kalan Afro-Amerikanlar plak satışlarında önemli bir tüketici grubu haline gelmişler, blues tercih etmeleri sebebiyle ırk plakları kategorisinde satılan blues türünde plaklar yüksek satış sayılarına ulaşmıştır. William Christopher Handy öncülüğünde başlayan blues müziğin ticarileşmesi, plak satışlarını göz ardı edemeyen müzik firmaları tarafından fırsat olarak görülmüş ve birçok Siyahi müzisyen bu sayede müziğini plak ve radyo aracılığı ile tüm ülkeye yayabilmiştir. Chicago’dan Louis Armstrong (1901-1971), Kansas City’den Big Joe Turner (1911-1985), Texas’tan T-Bone Walker (1910-1975) ve King lakabını almış üç Blues müzisyeninden birisi olan gitar virtüözü B.B. King (1925-2015) ün yapabilen blues sanatçılarından bazılarıdır (Kosbatar, 2012, s. 174).

Blues müzisyenlerinin ünlenmesi denildiğinde bu şöhretin daha çok Siyahilerin ve Siyahiler ile aynı mahallelerde yaşayan Beyazların arasında olduğu bilinmelidir. Etnik Müzik Araştırmacısı Alan Lomax (1993), Blues ve Afrika müzikleri üzerine araştırmalar yapan Paul Oliver (1965) ve Etnomüzikolog David Evans’ın (1982) farklı tarihlerde ABD’nin güney kesimlerinde yaptıkları gözlem ve araştırmalarında da belirtildiği üzere blues müzisyenleri sosyal çevrelerinden, ırkçılıktan ve yoksulluktan çok etkilenmişlerdir (Grazian, 2004, s. 199).

Blues ve country türleri aslında aynı bölgede, Amerika’nın güney eyaletlerinde doğmuş müzik türleridir. Müzikal olarak aralarında bir fark toplum nezdinde o dönemde yoktur. 1920’li yıllarda Amerikan plak endüstrisinin pazarlama stratejisi sonucunda hillbilly ve blues ırksal ayrıma tabi tutulmuş, Siyahlar için blues Beyazlar içinse hillbilly kategorileri oluşturulmuştur (Sfetcu, 2021, s. 192). Country ve Amerikan halk müziği birbirlerine karıştırılmamalıdır. Amerikan halk müziği, içerisinde birçok etnik grubun müziğini barındırırken country müzik ise daha çok Western filmlerinden aşına olduğumuz ve hâlâ Amerika’nın özellikle güney bölgelerinde popüler olan müzik türüdür.

1930'lu yılların Chicago'sunda caz ve blues müzik çalınan dans salonları rağbet görmekteyken kentin bohem bölgelerinde caz sanatçıları müzik yapmaktadırlar. Statü gösterisi yapmak ve üst zümreden insanlarla sosyalleşmek isteyenler ise operalara, balolara ve yardım etkinliklerinin olduğu partilere katılmaktadırlar (Grazian, 2004: 198). Hatta Beyaz orta gelirli gibi yaşam sürmek isteyen bazı Siyahiler açısından blues müzik demode olarak görülmeye başlamıştır (Çalış, 2006, s. 86). Kentli Siyahi Amerikalıların bazı kesimlerinde, özellikle de gelir olarak orta sınıfta olabilmiş ya da kendilerini diğer Amerikalılarla aynı sınıftan görmek isteyenler arasında blues müzikten kaçınma davranışları görülmüştür. Bu kesimdeki insanlar blues dinlemeyi ve icra etmeyi; köylülük, varoşluk ve kent hayatına uyum gösterememenin belirtisi olarak düşünmüşlerdir. Beyaz Amerikalılar için ise blues, folklorik ve etnik bir Amerikan halk müziği olarak algılanmaya başlamıştır (Kosbatar, 2012, s. 170).

1929 yılında başlayan ve 1930'lu yıllar boyunca yaşanan ekonomik kriz tüm ülkeyi sarsmış, Siyahi Amerikalılar ise Büyük Buhran'dan en çok etkilenen kesim olmuştur. Kölelik yasal olarak kalktıktan sonra özgürlüklerine kavuşan Siyahiler özellikle ülkenin güney eyaletlerinde kölelik dönemlerine benzer şekilde yaşamışlar hatta bazı yönlerden daha da ağır denebilecek şartlarla karşılaşmışlardır. Bunun sonucunda ikinci büyük kırsaldan kente göç dalgası yaşanmış ve kentlerde Siyahi nüfus artış göstermiştir. En ağır işlerde Afro-Amerikanlar çalıştırılmış ama en az ücret ödenenler ve konutlar için en pahalı kira ücreti talep edilenler de kendileri olmuşlardır. Buhran sebebiyle plak satışları da düşmüş, alkolün ülke genelinde yasaklanmasıyla bar ve benzeri mekânların büyük bölümü kapanmış ve insanlar ekonomik sebeplerden dolayı eğlenceye bütçe ayıramamışlardır. Bu sebeple diğer müzisyenler gibi blues yapanlar da zorluklar yaşamışlardır (Solmaz, 1998, s. 10).

Herbert C. Hoover (1874-1964) başkanlığı döneminde (1929-1933) gerçekleşen ekonomik krizin sonucunda iktidara gelen Franklin D. Roosevelt'in de (1882-1945) hayata geçirdiği politikalar Siyahi Amerikalıların lehine olmamıştır. Yapılan tarımsal desteklemeler ile toprak sahipleri bir nebze ayağa kalkabilmişler fakat tarım arazilerinde emek harcayan Siyahiler bu desteklemelerden faydalanamamışlardır. Bir milyonun üzerinde Siyahi nüfus kitlesi kuzey eyaletlerine göçmek durumunda kalmıştır. Kentlerde kalabalıklaşan ve gettolarda yaşayan Afro-Amerikanlar kamusal hizmetlerden de adil şekilde yararlanamamışlar fakat ekonomik kriz sürecinde kendi azınlık grupları içerisinde maddi ve manevi olarak birbirlerine destek olmuşlardır. Örneğin; kirasını ödeyemeyen komşuları için

evlerde kira partileri düzenlemişler ve imece usulü komşularının maddi sıkıntılarını gidermişlerdir (Kosbatar, 2012, s. 163-165).

1.2.3. II. Dünya Savaşı ve Sonrası

II. Dünya Savaşı tüm dünyayı her yönüyle etkileyen bir olaydır. Ülkelerde toplumsal ve siyasal çalkantılara sebep olmuş ve dünyada Amerikan kültürü hegemonyası başlamıştır. Savaşın topluma etkisi müziğin de değişiminin hızlanmasına sebep olmuştur. Savaş döneminde Amerikan Hükümeti pop müziği bir propaganda aracı olarak kullanmıştır. Örneğin; Japonları aşağılayıcı kendi uluslarını ise yüceltici temalar dönem şarkılarında ön plana çıkarılmıştır (Mucu, 2013, s. 37-38). Burada bahsedilen pop müzik adlandırması ile günümüz pop müziği karıştırılmamalıdır. Çünkü savaş sonrası döneme kadar türüne bakılmaksızın en çok satanlar listesinde olan her eser pop/popüler müzik olarak nitelendirilmiştir (Frith, 1978, s. 49-50). Amerika'nın sinemayı da siyasi olarak kullandığını dönemin Hollywood yapımlarında ve çizgi filmlerinde görebilmekteyiz. Dönem filmleri savaş sebebiyle bunalan halkın müzikal konulu ağırlıklı geriliminin azaltılmasına yönelik çekilmiş, diğer yandan da vatanseverlik çizgi filmlerde dahi işlenen konu olmuştur. Amerikan hükümeti ve Hollywood arasında iş birliğine gidilmiş, 1942 yılında dönemin başkanı Franklin Roosevelt ile dönemin John Ford ve Frank Capra gibi ünlü yönetmenlerinin katılım gösterdiği toplantıda Amerikan hükümeti, politikalarına uygun film siparişleri vermiştir. Bu filmlerde; Amerikan kültür propagandaları yapılmış, bu harekette müzik de en önemli kültürel silahlardan olmuştur (Akbaş, 2022, s. 218-219).

Amerika'nın savaşlarda propagandayı etkili bir şekilde kullandığına dair en bilinen örnek *Uncle Sam* karakteridir denilebilir. *Uncle Sam*, ülkenin genç erkeklerini parmağı ile işaret ederek savaşa çağıran bir figürdür. Savaşta Amerikan ordusunda yaklaşık 3.000.000 Afro-Amerikan geri hizmetlerden savaş pilotluğuna kadar her alanda görev almıştır. Ülkelerine hizmet eden askerler savaş sonrasında kamusal hizmet ve ulaşım gibi daha geniş yelpazede istihdam edilebilir olmuşlardır (Çalış, 2006, s. 86). II. Dünya Savaşı'nı basın yoluyla gününününe takip eden Amerikan halkının yıllar süren gerginliği sonucunda halkın genç kesiminin bir kısmının Siyahilerin müziğini ve eğlence mekânlarını tercih ettiği görülür. Bu ilginin farkına varan Afro-Amerikalılar kendilerine samimi olarak yaklaşan beyazlara *hippie* (hippi) sözcüğünün kökeni olan *hipster* sıfatını yakıştırmışlardır. *Hipster*; getto argosunda

bir durumu, konuyu anlayan, vaziyeti çakan ve zamane genci anlamlarına gelmektedir (Kosbatar, 2012, s. 152-153).

İki büyük savaşın ve derin bir ekonomik krizin yaşanması Amerikan toplumunun bütününe etkilemiş ve bütün etnik unsurları ortak sorunlarla karşı karşıya bırakmıştır. Bu durum Siyahilerin ve alt-orta gelirlilerden olan özellikle ebeveynleri Avrupa'dan göçüp gelmiş gençlerin birbirlerini tanımalarında ve kaynaşmalarında çok etkili olmuştur. Dünya çapında yaşanan iki savaştan sonra özellikle de II. Dünya Savaşı döneminde ve sonrasındaki ABD'de müzisyenlerin ve müzik yapımcılarının eserlerinde neşe ve eğlence temalarının daha sık işlendiği görülmüştür (İlyasoğlu, 2009, s. 252). Bu eğilim sonucunda ise daha hareketli ve sert bir müzik türünün doğumu için gereken koşullar oluşmuştur.

1.3. Rock Müziğin Doğumu

II. Dünya Savaşından sonra ABD'de ırkçılık faaliyetlerinin önceki döneme göre bir nebze azalması, farklı etnik kökenden insanların daha fazla sosyalleşmelerine ve kültürel etkileşimde bulunmalarına ortam hazırlamıştır. Bu durumun doğal sonucu olarak ise blues ve country melezleşmesinin ürünü olarak yeni bir tür ortaya çıkmıştır. Günümüzde rock müzik olarak adlandırdığımız tür ilk olarak ritim ve blues sonrasında ise rock and roll (salla ve yuvarla ya da sallan ve yuvarlan) adıyla sınıflandırılmıştır. Bu ismi almasında dönemin Hollywood müziklerinde de gördüğümüz şekilde müzik sırasında sallanarak ve çeşitli figürler sergileyerek yapılan dansın etkisi bulunmaktadır. Rock and roll müziğin zamanla evrilmesi sonucunda tür daha sert bir yapıya kavuşmuş ve rock müzik türün genel adı olmuştur.

Rock and roll müziğini incelerken öncelikle bu müzik türüne karakterini kazandıran gelişmelerden birisinin *distortion* (distorsiyon) efektinin müzik icrasında etkili olarak kullanımı olduğunu bilmek gerekir. Kelime anlamı bozulma olan distorsiyon, müzik alanında ise sesin değiştirilmesi, çarpıtılması demektir. Müzikte amfi kullanımının başlamasından itibaren ses mühendislerinin bir sorun olarak gördüğü ses bozulmasını müzikal olarak kullanan ilk kişi Junior Bernard (1920-1951) olmuştur. Bernard bu sayede günümüzdeki *fuzz* seslemesini (efektini) bularak gitarından daha tok sesler elde edebilmiştir. Asıl distorsiyon seslemesi ise Jackie Brenston (1930-1979) ve grubunun *Rocket 88* adlı şarkılarını kaydetmek için stüdyoya doğru kamyonetle yolculuk ettikleri sırada kamyonetin

lastiğinin patlaması ve lastik değişimi sırasında amfi kabinlerinin araçtan düşmesi sonucu hasar almasıyla ortaya çıkmıştır. Stüdyoda amfiyi tamir etmeyi denemişler fakat amfiden gelen bozuk sese çare bulamamışlardır. Müzik yapımcısı Sam Cornelius Philips (1923-2003) gitardan çıkan sesi çok beğenmiş ve kayıtlarda kullanmıştır. Kayıt çok satınca diğer gitaristler de bıçak ve jilet gibi aletlerle amfilerinin hoparlörlerine zarar vererek distorsiyon seslemesini elde etmeye çalışmışlardır. Marty Robbins'in (1925-1982) *Don't Worry* adlı şarkısının kayıtları sırasında gitarist Grady Martin'in (1929-2001) yanlış cihazlarla gitar çalmasıyla tok ve cızırtılı *fuzz* bir ses çıkmış ve bu sesleme de şarkı kaydında kullanıldığında çok beğenilmiştir. Kayıt sırasında stüdyoda çalışan ses mühendisi Glenn Snoddy (1922-2018) tersine mühendislikle ilk *fuzz* pedalını üretmiştir. Müzisyenler ilk başlarda bu alete ilgi göstermemişler fakat Rolling Stones grubunun 1943 doğumlu gitaristi Keith Richards'ın 1965 yılında kaydettikleri *I Can't Get No (Satisfaction)* adlı şarkılarında bu pedalı kullanmasıyla distorsiyon pedalı rock müzikte çok önemli bir yer edinmiştir. Günümüze kadar daha sert ses tonları elde edilebilmesi adına distorsiyon pedalı geliştirilmeye devam etmektedir (TRT, 2023).

Rock and roll müzikte ritim olarak country tarzı ağırlık kazanmaktadır. Dönem popüler müziklerinde şarkıların ana ezgileri çoğunlukla trompet, trombon gibi müzik aletleri ile çalınırken rock müzikte bu görevi daha çok elektrogitar üstlenmektedir. Caz ve blues müzikte piyano ana ezgileri çalmakta kullanılırken rock and roll müzikte elektro org ve piyano şarkıların altyapısında ritim aleti olarak da kullanılmıştır. Buna Elvis Presley'in *Jailhouse Rock* şarkısı örnek olarak gösterilebilir. Bir eser oluşturulurken ve sahnede icra edilirken elektrogitar, elektro basgitar ve davul temel müzik aletleri olarak kabul görmüştür (*britannica.com*, 2024).

Savaş döneminde blues müzik de olgunlaşmış ve şekil değiştirmeye başlamıştır. Daha alaycı, neşeli ve hareketli ritimlerin kullanımı görülmüştür. Siyahi gitarist T-Bone Walker'ın (1910-1975) kendine has gitar tekniği, *Johnny B. Good* adlı şarkısıyla meşhur olan Chuck Berry (1926-2017) başta olmak üzere birçok gence ilham olmuştur. Müzik şirketleri 1940'lı yılların başından itibaren yerel müzisyenleri keşfetmeye başlamış, ilk dönemlerde country tarzında albümler ünlenir olmuştur. T-Bone Walker sayesinde gitar en yaygın müzik aleti halini almıştır. A.M. (amplitüde modülasyonu, uzun-orta-kısa dalga radyo) dalga radyo vericilerinin ülke geneline yayılması sayesinde ABD'de yerel sanatçılar ülke çapında dinlenebilme imkânına erişmiş ve Amerikan popüler kültürünün önemli bir parçası

olmuşlardır (*britannica.com*, 2024). Siyahi müzisyenler tanınırlık kazanmış ve gençler arasında ırkçılık etkileri çok görülmemiştir. En çok satan albüm/plak listelerinde üst sıralarda Siyahi sanatçılar yer almışlardır. Afro-Amerikan sanatçıları radyo programlarında birçok kez çalan ve liste başı olmalarını sağlayan radyo programcıları ise Beyaz Amerikalıdır (Kosbatar, 2012, s. 175-177).

Rock müzik ilk dönemlerinde pop müzik dinleyicileri ve medya tarafından folk müzik olarak tanımlanarak bir ayrıma tabi tutulmuştur. Buna sebep olarak da folk müzikte olduğu gibi rock müzikte de dinleyici ile sanatçı arasında perdelerin olmadığı samimi bir ortamın oluşmasıdır (Frith, 1978, s. 198-199). Rhytm and blues olarak sınıflandırılan bu yeni hareketli müzik, büyük müzik yapım şirketlerinin dikkatini 1953 yılında çekmiştir. Irk ayrımcılığının her şeye rağmen varlığını sürdürmesine karşılık Siyahi müzisyenlerin satış listelerinde western-country türü plakların üstünde olması, gençlerin de rhytm and blues müziğine rağbet etmesi firmalar adına da bir kazanç kapısı olarak görülmüştür¹ (Solmaz, 1998, s. 35). Tarihteki ilk rock and roll şarkı kaydının hangisi olduğu bilinmemekle birlikte Orioles adlı grubun 1948 tarihli *It's Too Soon To Know* adlı şarkılarının ilk olduğuna dair genel bir kanı bulunmaktadır. Diğer bir görüşe göre ise Jackie Brenston'a ait olan (1930-1979) 1951 yılında kaydedilen *Rocket 88* adlı şarkıdır. Rock and roll 1953 yılından sonra ırk müziği sınıflamasından sıyrılmış ve ortak müzik kategorisinde kendisine yer bulmuştur (Kosbatar, 2012, s. 177). Görüldüğü üzere blues müzikten rock müziğe geçiş keskin bir şekilde olmamış, sanatçıların yeni şeyler denemeleriyle süreç oluşmuştur. Blues gitar tekniklerinin elektrogitar ve amfiler ile yeniden yorumlanmasıyla rock müzik kendi kimliğini kazanmaya başlamıştır (Straw, 1984, s. 106)

T-Bone Walker ve sonrasında Chuck Berry gibi sanatçılar sayesinde sahnede dans figürleri sergileyerek çalgı aleti çalmanın yaygınlaşması ile müziğin göze de hitap etmesinin ve insanlara bir gösteri de sunmasının ilk adımları atılmıştır. Ritim and blues ve country müziği harmanlayan ilk beyaz rock yıldızı Elvis Presley'nin ve diğer rock şarkıcılarının yetişmesi için gereken koşullar oluşmuştur. Konserlerde sanatçılar ve dinleyiciler arasındaki etkileşim artmış ve sanatçının ses güzelliğinin yanında görselinin de kabul görmesinin önemli olduğu dönemler başlamıştır. Amerika'da Beach Boys adlı rock and roll grubu en bilinenlerden olurken İngiltere'de ise işçi ve dar gelirli bir ailenin çocuğu olan J. Lennon'un kurduğu

¹ Konu ile ilgi 2022 yapımı *Elvis* filmi faydalı olacaktır.

Beatles bu türde başı çekmiştir. Dünyada küreselleşme ve Batı kültürü hâkimiyetinin genişlemesi sonucu rock grupları dünya çapında bilinirlik kazanmaya başlamış ve rock yıldızı kavramı doğmuştur (*Rock Music*, 2024).

II. Dünya Savaşı sonrası maddi ve manevi olarak çöküş yaşayan Avrupa ülkelerine ABD Marshall Planı dâhilinde yardımlarda bulunmuştur. Savaşın kazananı olarak siyasi güç ve etkisinin yüksek olması sayesinde Amerika kendi kültürünü Avrupa kıtasına dayatabilmiştir. Özellikle Hollywood yapımları, çizgi romanlar ve rock and roll müzik; savaş sonrası yaklaşık altı yıl süren büyük ekonomik zorlukların içinde yaşayan ve yeni bir soluk arayan Avrupalı gençler tarafından da çok beğenilmiştir. Nüfus artışında yaşanan patlama sebebiyle *baby-boom* kuşağı olarak da adlandırılan bu genç neslin içerisinde Beatles ve Yes gibi rock grupları çıkmıştır (Mucu, 2013, s. 68).

1.3.1. Rock Müzikte İşlenen Temalar

Rock müzik bir şarkı biçimidir denilebilir. Bir kompozisyon olan rock, oluşumunun içerisinde; blues müziğin gerçekçiliğini, country ve folk müziğinin dürüstlüğü ve samimiyetini, soul müziğin hassasiyetini reggae türünün siyasi duruşunu ve diğer türlerin farklı özelliklerini barındırmaktadır (Frith, 1978, s. 176). Bu karışım sayesinde ise birçok farklı konu eserlerde işlenebilmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası 1950’li yıllarda dönemin popüler müzik eserlerinde görülen genel tema aşk olmakla birlikte rock and roll müzikte de aynı konunun işlenmesinin yanında dönemin siyasi gelişmelerine eleştirilerde bulunan şarkılar da üretilmiştir (Varol, 2012, s. 19). Özellikle Vietnam Savaşı (1955-1975) sürecinde ve sonrasındaki travmalar sonucu üretilen şarkılar; savaşa karşı çıkan, orduya katılmayı reddeden, daha fazla özgürlük, eşitlik ve sosyal hak isteyen öğrenci hareketine katılanların, gençlerin sorunlarını konu alan eserler yayınlanmış ve rağbet görmüştür (Kosbatar, 2012, s. 184).

Rock sanatçılarının farklı tür müziklerden de etkilenmesi ve rock müziğin alt türlere ayrılması sonucu eserlerde işlenecek konulara da çeşitlilik gelmiştir. Rock müziğin bir alt türü olan punk, rock müzikte olan isyankâr durumu daha da ileri seviyelere çıkarmıştır. Barış ve ırkçılık karşıtı temaların da sıklıkla işlendiği rock müziğin alt türlerinden olan punk rock müzikte, özellikle Amerika’nın güney eyaletlerinden çıkan gruplar vahşilik, saldırganlık ve aşırı milliyetçilik temalarını kullanabilmişlerdir. Diğer yandan punk rock grubu Sex Pistols

veya hard rock yapan Motör Head gibi gruplar alkol, cinsellik, siyasi ve toplumsal yozlaşma hakkında şarkılar bestelemişlerdir. Soğuk Savaş (1947-1991) sebebiyle dünya siyasetinde ülkeler arasındaki gerilimin üst seviyede olduğu dönemler yaşanmış, böylesi bir ortamın hissiyatı, sorunları, sorunların çözümlerine dair fikirler rock müzik içerisinde duyulabilmiştir (Solmaz, 1998, s. 35). Rock müzik şarkılarında işlenen konuların; gündemden bağımsız olmaması, kişisel hissiyatın yanında toplumsal sorunları da barındırması, şarkı sözlerinin yazımında mecaz anlatıma (metafor) da başvurulması, özellikle genç yaştaki insanların şarkı sözlerinde kendilerinden bir şeyler bulması bu müzik türünün güncel ve güçlü kalmasına yardımcı olmuştur. Hem gerçekçi hem de masalsi anlatımlarda bulunabilen Rock şarkıları bu sayede insanların ilgisini daima çekebilmiştir.

1.3.2. Rock Müzik ve Siyaset

Birçok başarılı ve ünlü sanatçının hayran kitlesi bulunmaktadır. Hatta yıldız kategorisine giren sanatçıları ilahlaştıran, onları bir kanaat önderi olarak görebilen kesimler de olabilir. Böylesi etkileyici bir gücün toplumlar üzerindeki etkisinin siyasi olarak değeri de büyük olabilir. Rock and roll müziğin en popüler olduğu dönemde gençlerin rol modeli Elvis Presley gibi bu müziği yapan sanatçılar ve bu sanatçıların müziğinin ruhunu yansıtan filmlerde başrol olan James Dean gibi oyuncular olmuşlardır. Gençler; saçlarını onlar gibi şekillendirmiş, onlar gibi pantolon ve ceketler giymişler, onlar gibi dans etmişlerdir (Mucu, 2013, s. 74).

Siyasi erklerin de bu etki gücünü kullanmak isteyebileceği mantıklı görünmektedir. Rock müzik ve bu müziği icra eden sanatçılar, toplumsal sorunlara değinerek bir nevi toplumun sesi olabileceği gibi aynı zamanda insanların öfke ve protestolarını kontrol altına alınmasında ya da karşıt siyasi cepheler arasındaki rekabette bir araç olarak da kullanılabilir. Fakat rock müzik dinleyicileri müzisyen ve siyaset ilişkilerine eleştirel gözle de bakabilmiştir. Örneğin; Live Aid (1985) gibi Afrika'da görülen yoksulluk ve açlığın konserlerle protesto edildiği ve Afrika için yardımların toplandığı organizasyonlarda, rock müzisyenlerinin sömürgeciliği eleştirmek yerine sömürgeciliğin sonuçlarına dikkat çekmesi birçok kesim tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Blues ve rock; toplumsal sorunların, siyasi olayların yaşandığı çalkantılı dönemlerde doğmuş müzik türleridir. Rock müziğin tanınırlığının en üst seviyelerde olduğu dönemler dünyanın siyasi olarak birçok kriz yaşadığı

yıllara denk gelmiştir. Dünyanın birçok ülkesinde yaşanan öğrenci eylemleri, Vietnam Savaşı sırasında barış çağrısı yapılan protestolar, ABD başkanı John F. Kennedy'nin (1917-1963) suikast ile öldürülmesi, Siyahilerin hakları için kanaat önderliği yapan aktivist Martin Luther King Jr.'ın (1929-1968) öldürülmesi, Soğuk Savaş, Kore Savaşı ve Vietnam Savaşı dönemin önemli gelişmelerindendir.

20 Ocak 1961 tarihinden öldürüldüğü 22 Kasım 1963'e kadar başkanlık yapan ve Sovyetlere karşı üstünlük kurmak adına askeri ve uzay teknolojilerine yatırım yapan ABD'de J.F. Kennedy Amerikan toplumu tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir. Vietnam Savaşı sebebiyle milyarlarca dolar harcayan, 1969 –1974 yılları arasında ABD başkanlığı yapan R. Nixon'ın politikalarına da halkın belirli bir kesimi özellikle *Watergate* skandalından sonra eylemlerle karşı çıkmıştır. Savaşların toplumda maddi ve manevi zararlara sebep olması sadece ABD'de değil İngiltere başta olmak üzere birçok Batı ülkesinde gelecek kaygısı taşıyan gençlerin, üniversite öğrencilerinin siyasi iktidarları eleştirmesine sebep olmuştur² (Rowe, 1996, s. 74).

1968 yılında protestoların başladığı Paris'te, Fransa'nın asker kökenli Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle'un (1890-1970) otoriter yönetimine ve yönetimin 1967 tarihli üniversite reformuna karşı ülke genelinde öğrenci eylemleri gerçekleşmiştir. İspanya, Meksika, Yugoslavya, Çekoslovakya, Japonya ve Türkiye'de benzer öğrenci hareketleri farklı sebeplerle de olsa yaşanmıştır. O dönemde bu eylemlere katılanlara "68 Kuşağı" adlandırması da yapılmaktadır. 1960'lı yıllarda özellikle rock dinleyen gençlerin katıldığı, hükümet politikalarına karşı protestoların olduğu eylemler, dönemin Amerikan hükümetleri tarafından ciddi bir şekilde takip edilmiştir. ABD, S.S.C.B. ile aralarında var olan gerilim sonucu komünizme karşı sert bir tavır sergilemiştir. Amerikan istihbarat servisleri aracılığı ile ülkede komünist avına dahi çıkılmıştır. Amerikan kolluk kuvvetleri; öğrencilerin, hippie olarak adlandırılan kesimin ve savaş karşıtı birçok gencin katıldığı, öncelikle Vietnam Savaşını protesto ettikleri ve daha fazla özgürlük istedikleri eylemleri bastırma adına sert müdahalelerde bulunmuştur. Eylemlerde ciddi yaralanmalar ve tutuklanmalar olmuştur (Kosbatar, 2012, s. 191). Toplumdaki gençler kendi ülkelerinde siyasi iktidarların yürüttüğü

² Genesis grubunun 1986 yılında yayınladığı *Land Of Confussion* şarkısı gelişmiş ülkelerin politikalarının eleştirisine örnek olarak verilebilir. Sex Pistols grubunun *Anarchy In U.K.* adlı 1976 yılında yayınlanan şarkısı da rock müzisyenlerinin isyankâr tavırlarını anlatan bir örnek olarak görülebilir. İrlandalı rock grubu U2 da siyasi duruşu olan rock gruplarındandır.

politikalara karşı protestolar gerçekleştirmişlerdir. Farklı ülkelerdeki protesto eylemlerine katılanların ortak özelliği ise genç yaşta ve çoğunluğunun rock müzik dinleyicisi olmalarıdır.

Rock müzik, ekonomik sıkıntılara ve savaşlara karşı protestocu bir kimliğe bürünmüştür. Dinleyici kesimin, toplumun genel görüş ve değerleri ile uyumsuzluğu sonucu kendilerini içinde bulundukları toplumdan ayırmak istemeleri, kamuoyu ile aynı duygu ve düşünceleri paylaşmamalarından ötürü bir tercih olarak ötekileşmek istemiş oldukları düşünülebilir (Ongur ve Develi, 2013, s. 156). Genç kesim, yaşadığı sorunlardan ebeveynlerini ve yaşlı politikacıları sorumlu tutmuşlar ve topluma karşı yabancılaşma hissetmişlerdir. Onlara göre savaşı çıkaran, ekonomik krizlere sebep olan kendilerinden önceki nesildir. Bu hissiyat ve fikirlerin de içerisinde isyan barındırdığı ve bu isyanı dile getirebilenin rock müzik olduğu görülmektedir.

1960'lı ve 1970'li yılların en popüler müziğinin rock olması protestoya katılanların çoğunun da rock dinleyicisi olması sonucunu çıkarabilir. Fakat rock müziğin çok kullanılan temalarından birisinin de isyankârlık durumu olması türün temsilcilerinin bu eylemlere katılması veya müzikleri ile destek olması, dönemin protestolarında tetikleyici ve yardımcı bir unsur olarak rock müziği görmemize sebep olabilir. Nitekim savaş döneminde veya hemen sonrasında doğmuş ve savaşın getirmiş olduğu yıkıma, krize ve strese tanık olmuş, tüm bunlardan da ebeveynlerini sorumlu tutabilmiş savaş karşıtı genç nesilden söz edilmektedir. Dönemin rock sanatçıları da bu nesilden ortaya çıkmıştır. Örneğin; protest bir tavır sergileyen Pink Floyd grubunun müzisyenleri 1940'lı yıllarda doğmuşlardır. Grubun eleştirel tavrının en önemli sebeplerinden birisi olan bas gitarist ve vokalist Roger Waters da babasını 2. Dünya Savaşı'nda kaybetmiş bir müzisyendir (Çetinkaya, 1999, s. 143).

Toplumu etkileyen ve toplumun içinden çıkan bir sanat türü olan müzik konusunda her devletin bir politikası bulunmaktadır. Bu etkileyici güce sahip olan sanat dalından siyasi yönetimler ve sivil toplum kuruluşları gibi kurumlar da yararlanma yoluna gidebilmektedirler. Bu kurumlar iletmek istedikleri mesajları, yaymak istedikleri propagandalarını sözlü müzik aracılığıyla da hedeflerine ulaştırmışlardır. Aracı olan müzisyenler ne kadar tanınır olursa propagandanın da amacına ulaşması o derece başarılı olabilmektedir (Günay, 2011, s. 39).

Amerika açısından bakacak olursak; 2. Dünya Savaşı sürecinde ve sonrasında öncelikle kendi içinde sinemayı ve müziği hükümet politikaları doğrultusunda kullanmıştır. Savaş sonrasında ise ABD'nin kültürünün tüm dünyaya ihracı ve kültür egemenliği kurması

günümüzde dahi görülmektedir. Her dönem hangi müzik türü veya akımı geniş kitleler tarafından benimseniyorsa öncelikle ABD tarafından kendi çıkarları doğrultusunda kullanılmak istenmiştir. Bunun sonucunda dünyanın birçok yerinde insanlar Amerikan sanatçılar gibi giyinmiş, onlara özenmişlerdir. Örneğin Delta bölgesinden çıkan Elvis Presley ün kazandığı ilk dönemlerde özellikle ırkçılar tarafından Zenci müziği yaptığı ve Zenciler gibi sahnede dans ettiği için eleştirilmiştir. Sanatçı, siyasi, toplumsal baskı ve dışlanma ile karşılaşmış lakin rock and roll müzik tüm ülkede popüler olduktan sonra tüm bu baskılar sona ermiş ve ABD için meta haline gelmiştir (Akbaş, 2022, s. 219-221).

Bunun yanında sadece yaptıkları müzikle yetinmeyip aktif olarak siyaset yapmaya başlayan müzisyenler de olmuştur. Bunların rock müzik adına en bilineni Nirvana grubunun bas gitaristi Krist Novoselic'tir (Abayhan ve Yılmaz, 2003, s. 16). Ayrıca 1951 doğumlu, İrlandalı söz yazarı ve rock müzik şarkıcısı Bob Geldof da ünlü bir siyasi figür ve Live Aid konserlerini organize eden kişidir.

1.3.3. Rock Sanatçıları ve Dinleyicileri

Rock müzik sanatçıları türün ilk dönemlerini kapsayan 1950'li yıllarda işçi sınıfına ya da diğer alt gelir gruplarına mensup ailelerin çocukları arasından çıkmaktadır. Ürettikleri müzik de daha çok içinden çıktıkları kesime hitap etmektedir. 1960'lı yıllarda ise farklı gelir gruplarından insanların içerisinde de rock icra eden müzisyenler yetişmiş, yaptıkları müzik daha geniş kitlelerden ilgi görür olmuştur (Frith, 1978, s. 159). 1960'larda sahnelere çıkan Jimi Hendrix (1942-1970) gibi virtüöz gitaristler ve çok ünlünen solist ve rock grupları türün çehresini değiştirebilmişlerdir. Rock and roll müzikte Elvis Presley etkisinden sonra rock adına süper gruplar ve yıldız sanatçılar kavramlarıyla tanışılmıştır (Straw, 1984, s. 107).

Sosyolog ve Müzikolog Deena Weinstein'e (1991) göre Rock grubunu oluşturan müzisyenler arasında genellikle hiyerarşi görünmemektedir. Bir karar alınmadan önce çoğunlukla grup üyeleri ortak söz hakkına sahiptir. Aynı araçlarla konser turnelerinde seyahat edip aynı otellerde konaklamakta ve özel hayatlarını paylaşabilecek kadar samimi olabilmektedirler (s. 99-100). Fakat rock gruplarında, grubun yüzü ve en göz önündeki müzisyene, genellikle de vokalistlere atfedilen *frontman* kavramı Weinstein'in söyledikleri ile çelişebilir. Genel olarak dinleyici kitlenin gözünde grupların vokalistleri grubun doğal lideri olarak görülmektedir. Rock gruplarının 1960'ların sonundan itibaren şekillenen genel

karakteristik özelliklerine bakıldığında; güçlü gitaristler, karizmatik sanatçılar, süper grup olgusu, uzun gitar soloları, müzik endüstrisinin kabul gördüğü şarkı sürelerinin üzerinde kayıtlar yapmak, sahnede farklı gösteriler sunmak, farklı kostüm ve makyajlar kullanmak gibi örnekler görülmektedir (Straw, 1984, s. 107). Sahnede canlı performans sergilerken çoğu müzik türü sanatçıların aksine rock müzisyenleri; dans figürleri, jest ve mimiklerle o anki duygularını ifade edebilmektedirler (Weinstein, 1991, s. 99).

Rock yıldızları basın yönünden ele alınacak olursa; müzik şirketlerinin de politikaları doğrultusunda müzisyenlerin hayatı lüks ve şatafat içerisinde gösterilmektedir. Dinleyiciler de bu illüzyona rağbet edip müzik albümlerini satın almaktadırlar. Elbette sıkı tempoda çalışan sanatçılar da maddi olarak karşılığını çoğu zaman alabilmiştir (Frith, 1978, s. 160-161). Günümüzde sosyal medya sayesinde dinleyiciler sanatçılarla direkt olarak etkileşime girebilme imkânına kavuşmuştur. Aradaki birçok engelin kalkmasıyla birlikte, rock müzik özelinde düşünülürse, 1970'li ve 1980'li yıllarda çok görülen sanatçının ilahlaştırılması, ulaşılamaz olması durumu eski dönemlere nazaran günümüzde daha azdır denilebilir.

Müzisyenlerin alkol ve uyuşturucu kullanmasına sık rastlanmaktadır. Yoğun konser ve stüdyo mesailerini bedenen ve ruhen kaldıracabilmek adına madde kullanımına başvurabildikleri bilinmektedir. Bu bağımlılık sanatçıların sahne performanslarına da yansıyabilmekte hatta hayatlarına mâl olabilmektedir (Weinstein, 1991, s. 99-100). Rock sanatçılarının bu yaşam şekillerine *rock'n rolla* adlandırması da yapılmaktadır. Farklı gruplardan müzisyenlerin yıldız kategorisinde olmalarına rağmen aralarında güçlü bir bağ olduğu görülebilmektedir. Örneğin; Beatles, Rolling Stones, Animals ve Queen gibi büyük ün yapmış grupların elemanlarının beraber vakit geçirebildikleri, entelektüel sohbet ortamları oluşturabildikleri bilinmektedir (Frith, 1978, s. 160-175).

Dinleyici tarafından duruma bakıldığında ise insanların müzik zevkinin büyük oranda ergenlik dönemlerinde oluştuğu görülmektedir. Sert müzik dinleyenlerin; daha isyankâr, hareketli, farklı şeylere merak duydukları söylenebilirken pop ve halk müziği gibi daha yumuşak karakterde müzik dinleyenlerin; uyumlu, neşeli ve daha sosyal insanlar oldukları, rap/hip-hop ve elektronik müzik tarzını dinleyenlerin ise; daha konuşkan, enerji dolu oldukları kendileri ile daha barışık insanlar oldukları düşünülmektedir. Herhangi bir müzik türü ile uğraşanların ve herhangi bir tarzı benimseyip dinleyenlerin ergenlik ve gençlik sorunlarını atlatmakta daha başarılı oldukları, bunun da müzik ile iletişim kurup kendilerini ifade edebilmeleri sayesinde olduğu görülmektedir (Erdem, 2011, s. 20).

Rock müzik ile gençlik kavramının içiçe olduğu görülebilmektedir. Gençlerin büyük çoğunluğunu oluşturduğu dinleyici kitlesinden ziyade önemli olan nokta gençlerin kendi aralarında oluşan iletişim ve bu iletişimin aracılığını yapan rock müziktir. Gençlerin kendilerini büyük bir oluşumun, klanın (kabilenin) ya da tarikatın üyesi gibiymiş gibi hissetmesi, büyük bir yapının küçük birer parçaları gibi görmeleri de rock müzik üzerine sosyolojik çıkarımlarda bulunmakta önemlidir (Frith, 1978, s. 14).

İnsanların gençlik yıllarında dinlediği müzik grupları ve sanatçılar, kişinin kendisini tanımasında ve tanımlamasında önemli rol üstlenmektedir. Aynı tür müzik dinleyen bireyler kendi arkadaş gruplarını oluşturabilmekte ve bu arkadaş grubu içerisinde yetişkin olmaktadır. Şiddete eğilimli gençlik çetelerinin rock müzik ile tanışmaları sonrasında kendi aralarındaki çekişmeler şiddet yerine müzik ve dans çerçevesinde yaşanmaya başlamıştır. Bu gençlik çeteleri ve arkadaş grupları arasından rock müzisyenleri ve grupları ortaya çıkabilmiştir (Frith, 1978, s. 37-40). Motörhead grubunun bas gitaristi ve vokali Lemmy Kilmister ile yapılan bir röportajda sanatçı benzer durumlardan söz etmiş, gençlik yıllarında sokaklarda çete olarak gezdiklerini fakat rock müzik dinlemeye başladıktan sonra arkadaşları ile gruplarını kurduklarını ve öfkelerini müzik ile ifade ettiklerini ifade etmiştir (Dunn ve Wise, 2005).

Rock müzik özelinde bakılacak olursa; 20. yüzyılda iki büyük dünya savaşı ve özellikle 1929 Ekonomik Buhranı gibi ekonomik darboğazlar yaşamış olan Amerikan toplumunda belirgin değişimler kaçınılmaz olmuştur. 1945 sonrası orta ve alt sınıf ailelerin çocukları yaşanan sıkıntılardan ötürü geleceğe yönelik umutsuzluğa kapılmış olup ebeveynlerine ve siyasi iktidara karşı protest bir tavır takınmaya başlamışlardır. Yaşanan umutsuzluk sebebiyle boş vermişlik hissiyatını paylaşan genç kesim dans ve müziğin iç içe olduğu rock and roll müziği dinler olmuş ve bu müziğin icra edildiği mekânlarda toplanıp sosyalleşmişlerdir (Camgöz, 2019, s. 71). Burada asıl amaç müzik dinlemek değildir. Müzik, gençlerin iletişim kurmasında aracılık etmektedir. Mekânlarda rock müziğin çalınmasını talep eden gençler bu şekilde aynı zamanda mekânın ve yaşanan dönemin gençlere ait olduğunu da üst yaş gruplarından insanlara ifade etmek istemişlerdir (Frith, 1978, s. 48). Savaş ve ekonomik krizler yaşamış ebeveynlerin; soğuk savaş döneminde Amerikan hükümetinin baskıcı bir tavır sergilemesi sonucu daha korumacı bir yaklaşımda olması, çocukları üzerinde de normalden fazla otoriter bir tavır sergilemelerine sebep olmuş olabilir. Bu durum da genç kitlenin isyankâr tavırlarda bulunmasına etki etmiştir diyebiliriz.

Dönemin diğer çok rağbet gören türü olan pop müzik ile rock müziğin arasındaki dinleyici farkına bakıldığında pop müziğin daha genele hitap ettiği görülmektedir. Herhangi bir hedef kitlesi bulunmamaktadır. Rock müzik ise pop müziğe nazaran daha seçici bir kitleye hitap etmektedir. Pop müzik dinleyicileri arasında genellikle bir bağ bulunmaz fakat rock dinleyicileri arasında organize olmayan bir şekilde bağ oluşmakta ve ortak bir kimliği paylaşmaktadırlar. Dışarıdan bakıldığında bir kült (tarikat) mensubu gibi görünebilmektedirler. Dinledikleri müzisyenler ile kendilerini özdeşleştirebilir ve onlar gibi görünüp onlar gibi yaşamak isteyebilirler. Pop müzikte sanatçıların ünü arttıkça dinleyici ile aralarındaki mesafe artabilirken rock müzik sanatçıları ile dinleyici arasındaki bağ hâlâ devam edebilmektedir (Frith, 1978, s. 46-58).

Rock müzik konserleri müzisyen ve dinleyici arasındaki ilişkinin en iyi gözlemlenebildiği yerdir. Örnek olarak klasik müzik ile karşılaştırılma yapıldığında; klasik müzik konserlerinde çoğunlukla üst gelir gruplarından dinleyiciler görülürken rock konserlerine daha çok genç ve alt-orta gelir grubuna dâhil kesim ilgi göstermektedir. 1970'li yıllarda rock konserlerine katılanların daha geniş yaş gruplarından olduğu da bilinmektedir. Klasik müzik dinlenirken sessiz kalmaya çalışılırken rock konserlerinde dinleyiciler; bağırma, zıplama ve alkışla sanatçılara eşlik etme eğilimde olmaktadır (Weinstein, 1991, s. 99).

Toplumumuzda rakçı olarak bilinen *rocker* kavramı 1969 yılında New York şehrinde düzenlenen Woodstock Festivali ile duyulmaya başlanmıştır. J. Hendrix, The Who, Janis Joplin gibi ünlü sanatçıların katılımıyla gerçekleşen festivalde dinleyici kitlesini hippie olarak adlandırabileceğimiz barış ve doğal yaşam yanlısı kitleler ve hippilere nazaran farklılıklar gösteren *rocker* diyebileceğimiz insanlar oluşturmuşlardır (Kosbatar, 2012, s. 206). Festivaldeki dinleyici sayısı beş yüz bin kişi olarak belirtilirken festival alanında uyuşturucu kullanımı ve topluma açık şekilde cinsellik yaşandığına dair iddialardan ötürü özellikle Amerikan toplumu tarafından festivale tepkilerin oluştuğu da belirtilmektedir (*bbc.com*, 2019). Yapılan bir araştırmaya baktığımızda bahsedilen tepkinin haklı yanlarının olabileceği görülmektedir. Eric Lacourse, Martin Villeneuve ve Michel Claes'in 1999 yılında 275 Ortaokulda yaşları 14-18 arası olan gençler üzerinde yaptığı ve 2001 yılında yayınladıkları çalışmalarda sert müzik dinleyenlerin alkol ve madde kullanımına daha yatkın oldukları, müziği ise saldırganlıklarını dizginlemek için kullandıkları sonucuna varılmıştır (Erdem, 2011, s. 21).

Özellikle 1970’li yıllarda Rock müzik dinleyicilerinden oluşan iki büyük kesimden söz edilebilir; hippiler ve rakçılar. Hippi ya da çiçek çocuklar olarak tasvir edebileceğimiz kitlenin dinlediği müzik olarak reggie ve rock gibi türler sıralanabilmektedir. Dinleyicilerin görüşü ve dinlenen eserlerin içeriği özgürlük ve savaş karşıtlığıdır. Rock müzik dinleyicisi ve sanatçıları da elbette savaş ve baskıcı toplum yanlısı değildir fakat hippilerden ayrılan özellikleri olarak; dinlenen müziğin tınısının daha sert olması, barışçıl bir toplum için savaşın neden olduğu kötü etkilerin ve savaşın kendisinin anlatıldığı şarkıların tercih edilmesi gösterilebilir. Günümüzde hippilik akımını benimseyen insanlara artık çok rastlanmazken *rocker* olarak adlandırılan insanlar toplum içinde sıkça görülebilmektedir.

Rock müziğin kökeninin Siyahi Amerikalıların müziği olan blues ve country tarzları olduğu belirtilmişti. Rock müziğin ilk evrelerinde Chuck Berry ve Jimi Hendrix gibi siyahi rock yıldızlarının bulunduğu müzik sahnesinde günümüze doğru gelindikçe Siyahilerin sayısal ağırlığı çok azalmış, hem müziği icra edenler hem de dinleyiciler toplamında siyahi kesim çok az bir oranı oluşturur olmuştur. Öncelikle 1970’li yıllarda disko müziği akımının popülerleşmesi, hiphop/rap ve yeni nesil ritim ve blues gibi türlerin çıkması, Siyahilerin bu türlere daha çok rağbet göstermesi de buna sebep olarak gösterilebilir. Günümüzde hâlâ etkisi hissedilse de Siyahilere yapılan ırkçılığa toplumun geniş kesimi tarafından karşı çıkılması, sağlanan eşitlikçi sosyal yaşam koşulları sonucunda Afro-Amerikalıların isyankâr rock müziğe olan ilgisini söndürdüğü gözlemlenmektedir.

1970’li yılların ortasında Batı gençliğinin fikirlerine, giyimlerine, yaşam tarzlarına yön veren büyük etken rock müzik olmuştur (Çalış, 2006, s. 146). Rock ve heavy metal müzik dinleyen insanların günlük hayatta da toplum içerisinde belirgin biçimde farkedilmesi; sevdikleri sanatçı ve grupların logo ve resimlerinin baskılarının olduğu tişört, kot pantolon ve çeşitli aksesuarlardan oluşan giyim tarzları ve uzun saç stilleri ile bu dönemde mümkün hale gelmiştir. Günümüzde de bir şehrin kalabalık bir caddesinde gözlem yapıldığında rock veya heavy metal dinleyicileri giyim ve kuşamlarından fark edilebilmektedir. Sert müzik dinleyicilerinin bu sayede kendi iç dünyalarını dışarıya yansıtma tarzlarında müziği ve buna uygun giyimi mesaj olarak kullandıkları, kendi müzik zevklerine ve görüşlerine uygun insanlarla bu somutlaşmış etiket sayesinde tanışabilecekleri, sosyalleşebilecekleri düşünülebilir.

1.3.4. Rock Müziğin Yayılması ve Endüstrileşmesi

İkinci Dünya Savaşı sürecinde ve sonrasında ABD tarafından Hollywood filmleri özellikle ülke içinde ve Avrupa'da propaganda aracı olarak kullanılmış, Avrupa başta olmak üzere dünya genelinde Amerikanlaşma³ etkisi görülmüştür. Gayrisafi milli hâsıla öncelikle Amerika'da sonrasında ise Avrupa ülkeleri genelinde yükseliş gösterirken insanların piyasadan talepleri sonucu arzda da büyük artışlar yaşanmıştır. 1955 yılında ABD'de bir buçuk milyon adet televizyon varken üç yıl içerisinde bu sayı otuz milyona çıkmıştır. Aynı artış kişi başına düşen otomobil sayısında da gözlemlenmiştir. Farklı ideolojilerin var olduğu bir dönemden Amerikan rüyası ideolojisinin varlığının en büyük yeri kapladığı döneme geçilmiştir. Çoğunluğu müzikal olan ve zamanla rock and roll müziğin de kullanıldığı Amerikan filmlerinin yanı sıra Amerika'da popüler olan rock and roll müzik de Avrupa kıtasına özellikle radyo ve Amerikan askerlerin yanlarında getirdikleri plaklar aracılığı ile Avrupa'da yayılmıştır. Amerikan kapitalizmi, Amerikan liberalizmi etiketiyle pazarlanmıştır. Elvis Presley gibi büyük rock yıldızları çeşitli filmlerde aktör olarak yer almış ve bu filmler tüm dünyada gösterime girmiştir. Bob Dylan ve Joan Baez gibi ana akımdan olmayan rock sanatçıları ise muhalif bir duruş sergilemişler fakat yine de popülerlik kazanabilmişler ve seslerini duyurabilmişlerdir. Ana akım rock müzisyenlerinde politik söylemler olmamasına karşın alt rock türlerinde üretim yapan sanatçılar politik konularda daha cesur davranabilmişlerdir (Çakmur, 2001, s. 57).

Woodstock festivalinin büyük kitlelerce takip edilmesi sonrası müzik ve organizasyon şirketleri rock müziğe daha çok önem vermişlerdir. Rolling Stones, Iggy Pop, Jefferson Airplane, David Bowie ve Queen gibi rock müzik icra eden sanatçı ve gruplar albüm satış listelerinde üst sıralarda olmuşlardır. İlk dönemlerde uygulanan sansür sebebiyle korsan radyo yayınlarından dinlenebilen rock müzik; televizyon, radyo ve basılı yayın gibi mecralarda daha görünür ve bilinir duruma gelmiştir⁴ (Ray, 2013, s. 29). Rock müziğin protestocu yönünü gösteren Live Aid vb. festivaller düzenlenmiş ve en ünlü rock

³ Konuya eleştirel bir bakış getiren Rammstein grubunun *America* adlı müzik videosu örnek olarak gösterilebilir.

⁴ Konu ile ilgili olarak 2009 yılı İngiltere, Almanya ve Fransa ortak yapımı *Pirate Radio* filmi örnek gösterilebilir.

müziyenlerinin konserleri tüm dünyada televizyon aracılığı ile yayınlanmıştır (Çalış, 2006, s. 101).

Bu noktada Atlantic Records'tan da söz etmek gerekmektedir. The Rolling Stones, Led Zeppelin ve AC/DC gibi süper rock gruplarının yanı sıra Tom Jones ve Phill Collins gibi sanatçıların da başarılı işler yapmalarına ön ayak olan, Stone Temple Pilots gibi punk rock gruplarını keşfedip albüm sözleşmeleri imzalayan şirketin kurucuları Ahmet Ertegun ve kardeşi Nuhu Ertegun'dür. ABD'nin en büyük beş müzik şirketinden birisi olan Atlantic Records'u kuran kardeşlerin babaları ise bizzat Mustafa Kemal Atatürk tarafından ABD büyük elçisi olarak atanan Mehmet Münir Ertegun'dür. Şirket, rock müziğin ilk adımlarının atıldığı dönemde yetenekli blues sanatçıların keşfedip ünlenmelerini sağlaması yönünden önemlidir (*Ahmet Ertegun – Müzik Tarihini Değiştiren Adam*, t.y.)

Rock müziğin müzik endüstrisinde büyük pay almaya başlaması sonrası siyasi erkin bu durumu fark etmesinden önce müzik firmalarının yeni müziyenleri ülke çapında aramaya koyulduğu görülmüştür. Sanatçının müzikal yeteneklerinin yanında görünümünün de öne çıktığı ve rol modeli haline getirildiği bir dönemin başladığı söylenebilir⁵ (Çetinkaya, 1999, s. 101). Özellikle genç kesimin gitar çalmayı öğrenmek istemesi ve rock müziğe ilgi duymaları, giyim kuşamlarını Elvis Presley ve diğer rock yıldızları gibi yapmaya çalışması önemli bir etkidir. Plak satışlarının artması, konser ve festivallerin rağbet görmesi; rock müziyenlerinin rol aldığı sinema yapımlarının gişede başarılı olması, müziğin dünya geneline yayılması rock müziğin endüstrileşmesinin ana sebep ve aynı zamanda sonuçlarındandır denilebilir.

Sinema ve reklam filmlerinde hatta asansörlerde kullanılan müzikten bile alınan telif haklarıyla büyük gelirler elde edilir hale gelinmiştir. Tamamı rock ve heavy metal müzikten oluşan film müziği albümleri yüksek satış rakamlarına ulaşabilmiştir.⁶ Kapitalist müzik endüstrisinin elinde çok değerli bir metaya dönüşen rock müzik, müzik yapımcıları tarafından daha kârlı hale getirilmeye çalışılmış, bu uğurda şirketler müziyenlere ve ürettikleri eserlere daha fazla müdahaleci hale gelmişlerdir. II. Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde çok satan albümler listesine giren her tür müzik pop müzik (popüler müzik) olarak

⁵ 1981 yılında yayın hayatına başlayan MTV adlı Amerikan müzik televizyon kanalının yayınladığı The Buggles grubunun *Video Killed The Radio Star* adlı şarkısı kanalın yayınladığı ilk videodur ve konuyu eleştirir niteliktedir.

⁶ Örnek olarak *The Crow* (1994) ve *Rocky 4* (1985) gibi filmlerin film müziği albümleri gösterilebilir.

kavramlaştırılmıştır. Savaştan sonra günümüzde pop müzik olarak tabir edilen türün oluşumu başlamış ve oluşan satış listelerinde pop müzik etkisinin arttığı ve müzik şirketlerinin bu listelere girebilmek adına genel kitleye hitap eden müzik için faaliyetler gösterdiği görülmüştür (Frith, 1978, s. 11).

Pop müzik türünün herhangi bir yaş, cinsiyet veya toplumsal sınıf hedefinin olmaması, müzik firmalarının daha çok kâr elde etme amacı gütmesiyle örtüşen bir durum ortaya çıkarmıştır. Rock müzik seven kitleye satış yapabilmek için aslında pop müzik olan birçok tür içerisine elektrogitar gibi çalgı aletleri tabiri yerindeyse yedirilmeye çalışılmış ve rock müzik olarak pazarlanmak istenmiştir (Solmaz, 1998, s. 33).

Müzik firmaları açısından bakıldığında *single* (tekli) kopyalar (45'lik plak, CD) satmak daha karlı görünmektedir. En çok dinlenen sanatçı listeleri de çok sık aralıklarla yenilenmektedir. Bir şarkı popüler olduğunda radyo ve televizyon kanallarında çok sık tekrarlanarak eser üzerinde bir bakıma planlı eskitme uygulanmış, dinleyicilerden yeni şarkılar için talepler oluşturulmuştur. Çok satan müzik albümlerinin alıcılarının %80'inden fazlasının 12-30 yaş arası insanların oluşturduğu müzik piyasasında müzik firmaları pop müzikte uyguladıkları satış stratejilerini rock müzik için de uygulamaya çalışmışlardır. Çok satan şarkı kalıplarını tespit ettikten sonra sanatçı ve grupları bu kalıpta şarkılar üretmeye teşvik etmişlerdir. Büyük radyo istasyonlarında bu kalıplara uyan şarkıların çalınmasını sağlamışlardır. Radyo kanallarında çalınan şarkılar piyasaya sürülenlerin yalnızca %7 veya %8'ini oluşturmaktadır. Basılı, görsel ve işitsel medya organlarını daha çok gençlerin takip etmesi sebebiyle müzik firmalarının da önceliği genç kitleye hitap etmek olmuştur. Aile büyüklerinden ve hükümetlerden tepki almamak için Amerikan ve İngiliz radyolarının yayın ilkelerine uyması adına şarkı sözlerinde değişikliklere de gidilmiş, sanatçılara bu konuda sınırlar çizilmiştir (Frith, 1978, s. 160).

Popüler müzik endüstrisinde sanatçılar müzik firmaları ile iki şekilde iş birliği yapmaktadırlar. Birinci durumda sanatçılar sadece müzikal üretimleri ve canlı performansları ile gelir elde etmişler ve sanatsal kaygılarla müzik üretmişlerdir. İkinci durumda ise bir eğlence figürü olarak da sahnelerde bulunup özel hayatlarından da feragat etmek durumunda kalmışlardır. Oyunculuk, imaj hakları, televizyon programları gibi alanlarda firmalarla çalışmışlar ve müzisyenden çok eğlendiren kişi (*entertainer*) olmuşlardır. Müzik firmaları ve yapımcılar sadece sanat icra etmeyi tercih eden müzisyenlerden güzel bir ezgi ve ona uygun bir ritim talep ederken bunun yanında

eğlendiren kişi olmayı da kabul eden sanatçılardan ise halkın istediği her şeyi sunmasını istemişlerdir. Rock müzisyenleri, firmaların bu baskısına direnebildiği oranda dinleyiciden de saygı görebilmiştir. Müzik ve menajerlik firmalarının bu duruma karşı savunması ise genelde “Halk bunu istiyor biz de veriyoruz” şeklinde olmuştur. Lakin rock müzik piyasası işçi sınıfının ve orta gelir grubuna dâhil olan gençlerin beğeni alışkanlıkları üzerine kurulmuştur. Kitle eleştirmenlerine göre; müzik endüstrisini kontrol eden, müziğin anlamını, neyi ifade etmesi gerektiğini de kontrol edebilmekteyken rock müzik için bu sav genellikle geçersiz kalmaktadır. Bu durumda 1960’lı yıllarda rock müziğin, popülerlik-ticarileşme ve sadece kendini ifade etme olarak iki ayrı anlayışta devam etmesine sebep olmuştur. Ticarileşmeden rahatsız olup çok popülerleşen müzik gruplarından ayrılan müzisyenler de görülmüştür. Eric Clapton bu duruma verilebilecek en bilinen örnektir (Frith, 1978, s. 161).

1940-1958 yılları arasında kayıt teknolojilerinde ve albüm basım-dağıtımında görülen ilerleme, 1959-1969 yılları arasında rock müziğin yaygınlaşması ve çeşitli türlere ayrılması, 1970-1980 yılları arasında ise müzik firmaları açısından tekelleşmenin ortaya çıkması görülmüştür. En çok satan listelerindeki albümlerin %86’sı en büyük 6 şirket tarafından yayınlanmıştır. Kendisini piyasada kanıtlamış en popüler müzik gruplarıyla çalışmayı tercih eden büyük firmalar, rock müziğin yaygınlaşması ve yeni türlerinin ortaya çıkmasında etkin olan küçük müzik şirketlerini satın alma eğiliminde olmuştur. Yerel ve küçük firmalarla çalışan sanatçıların daha da geniş kitlelere ulaşabilmesi bu sebeple daha da zorlaşmıştır. Oluşan bu düzen sonucunda da rock müzikte yeni türlerin ve özgün sanatçıların sayısı çok azalmış, rock müzikte de pop müzikte olduğu gibi tekdüzelik görülmeye başlanmıştır. Tekli kopya satışının firmalar için daha karlı olduğu bilinirken pop müzikte 45’lik plak satışı her zaman daha yüksek, rock müzikte ise 45’lik albüm satışı %20, 33’lük plak (L.P. – Long Play, müzik albümü) %80 paya sahip olmuştur (Straw, 1984, s. 108-109).

Rock albümlerinin çoğunun kendi içerisinde bir temaya sahip olması ve dinleyicilerin albüm bütünlüğüne değer vermesi, pop albümlerinde birkaç şarkı haricinde albümdeki diğer şarkıların sırf albümdeki sürenin doldurulması için üretilebilmesi rock müzikte tekli yerine albüm kopyalarının daha çok satılmasına neden olduğu düşünülebilir. Ayrıca her ne kadar kapitalist endüstrinin bir parçası haline gelse de rock müzik pop müziğe göre dinleyicilerin beğenilerini daha çok yansıtabilmektedir. Kitlelerin beğenileri değiştikçe rock müzik de o yönde evrimleşebilmektedir (Frith, 1978, s. 192-195).

Konuya sanatçılar açısından bakacak olursak; duyguların ifade ediliş biçimlerinden birisi olan müzik akılcı bir kalıba sokulmaya çalışılmış ve bunun sonucunda üreten ve tüketen insanlarda müziğe karşı yabancılaşma durumları görünür olmuştur. Sanatçıların; dinleyici kitlesini bir süre sonra etkileyememesi, şöhretin tanıdığı imkânları yönetememesi ve sağlıklı kararlar alamaması, kurallara uymamasının dinleyici kitlesi tarafından da beğenilmesi ve teşvik edilmesi, toplumdan kendisini tecrit etmesi ve sosyalleşememesi, doyumsuzlaşmaya başlaması ve sonucunda kendisini de tanıyamaması, tanımlayamaması müzisyenlerde rastlanan durumlar olmuştur (Oskay, 1982, s. 42).

Böylesi bir kariyer yükünü ve birinci amacı kâr artışı olan müzik firmalarının müdahaleci politikalarını ayrıca üretkenlikte yaşanan durgunlukları psikolojik olarak kaldıramayan rock sanatçılarında aşırı derecede alkol ve madde kullanımı gibi alışkanlıklar görülmüştür. Yaş ilerledikçe müzik yaratım süreçlerinin zorlaşabilmesi, şöhretin zamanla azalması veya bitmesi sanatçı kesimde intihar vakalarının dahi görülmesine sebep olmuştur. Müzik camiasında özellikle yirmi yedi yaşının lanetli olduğuna dair inanışlar da mevcuttur. Jim Morrison, Jimi Hendrix, Janis Joplin, Kurt Cobain, Peter Ham, Bryan Ottoson, Gary Thain vb. sanatçılar yirmi yedi yaşında alkol, uyuşturucu veya intihar sebebiyle hayatlarını kaybetmişlerdir (*27 Yaşında Ölen Ünlü İsimler*, 2013).

Müzik firmalarının; popüler olan sanatçılardan kısa zaman aralıkları içerisinde yeni albüm kayıtları istemeleri, daha kârlı olan tekli müzik kayıtları için baskı kurmaları, sanatçıların genele hitap eden şarkılar üretmelerini istemeleri ana akım rock müziğin 1970'lerin ortasından itibaren tek tipleşmesinin sebeplerinden olmuştur. Firmalar, popülerleşen rock gruplarını döneminin iyi müzik yapımcıları ile çalıştırmış, bunun sonucunda müzik piyasasında birkaç müzik yapımcısının elinden çıkan ve birbirine benzeyen işler ortaya çıkarılmıştır.⁷ Televizyonda, radyoda ve dergilerde birbirine çok benzeyen rock şarkıları ve grupları türetilmiş, tüketilmiş ve çok azı özgün kalarak müzik hayatına devam edebilmiştir (Frith, 1978, s. 84). Rock müzik gibi değerli bir maden en dibine kadar kazılmış ve popüler olan bu tür pop müzik haline getirilmeye çalışılmıştır. Ne kadar geniş kitleye ulaşılsa o kadar büyük satışlar gerçekleşir düşüncesiyle hareket edilmiştir. Bunun sonucunda yenilik isteyen sanatçıların ve dinleyicilerin ortaya çıkması beklenebilir bir durumdur.

⁷ Korn grubunun *Y'all Want A Single* adlı şarkıları bu durumu eleştirmek amacıyla grup tarafından yayınlanmıştır.

İnsanların; İnternet ve bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler neticesinde üretimlerini kendi imkânlarıyla evlerinde dahi yapabilmeleri ve ürettikleri müziği müzik firmalarına ihtiyaç duymadan yayınlatabilmeleri müzik endüstrisinin geçirdiği dönüşümlerin meyvelerinden denilebilir. Duruma dinleyici kitlesi tarafından bakıldığında; teknolojinin ilerlemesi sayesinde müziğe erişimin kolaylamış olduğu görülebilmektedir. Radyo ve televizyon vericilerinin kapsama alanının çok genişlemesi, İnternet imkânının gelişmesi, taşınabilir müzik dinleme cihazlarının üretilmesi, ulaşımın gelişmesi sayesinde insanların konser ve festival gibi etkinliklere katılabilmesi, çevrimiçi müzik dinleme sağlayıcılarının ortaya çıkması dinleyicinin müziğe ulaşması açısından lehine olan durumlardır (Günay, 2011, s. 200).

Burada görülen sorun, ekonomik olarak gelişmemiş ülkelerde yaşayanların bu imkânlarla ulaşmada hâlâ zorluklar yaşamasıdır. Çevrimiçi müzik sağlayıcılarının yaygınlaşması sebebiyle fiziksel müzik kopyalarının daha az üretilmesi ve bunun sonucunda da fiyatlarının artması neticesinde kendi müzik arşivini yapan müzik severlerin ekonomik olarak zorluk yaşaması da bir diğer sorun olarak düşünülebilir. Ayrıca kayıtların kopyalanabilmesinin kolaylaşması sonucunda korsan müzik albümlerinin paylaşımı müzik endüstrisinde bir dönem kâr oranının düşmesine sebep olmuştur. Lakin müziğin bu şekilde dar gelirli olan kesimlere de ulaşabilmesi sonucu sanatçı ve firmaların, konserlerden, reklamlardan ve sanatçılarla ilgili giyim ve aksesuar gibi ürünlerin satışlarından daha fazla maddi kazanç elde edebilmeleri de mümkün olmuştur.

Amatör veya profesyonel müzisyenlerin kendi ev stüdyolarında eserlerini kaliteli bir şekilde kaydedebilmeleri ve bu eserleri İnternet üzerinden dağıtım yapan firmalar aracılığı ile tüm dünyaya sayısal (dijital) ortamda yayınlatabilmeleri güzel bir imkân olarak düşünülebilir. Fakat İnternet üzerinden müzik dinleyebildiğimiz uygulamalar ve İnternet sayfalarında ön plana çıkarılan müzik eserleri listelerine büyük müzik firmaları tarafından müdahale edilebildiği, bunun sonucunda popüler müzik listelerinin 1970’li yıllarda olduğu gibi tekdüze şarkılardan oluştuğu görülmektedir. Fiziksel albüm satışlarından elde edilen kârdan çok düşük oranda pay alan sanatçılar açısından sanal satış ve dinleme sayılarından elde edilen kâr payı da aynı oranda çok düşük kalmaktadır. Müzisyenler gelirini daha çok konserlerden elde etmekte, eğer çok tanınır değillerse asıl mesleklerinin yanında müziği bir ek gelir aracı kullanmakta ya da hobi olarak görmektedirler (Barber, 2024).

Tüm bunlara ek olarak sanatçıların ve grupların kendilerinin veya ölümlerinden sonra eserleri ve diğer tüm gelir kalemleri üzerinde hakkı olan vasilerin bir diğer gelir kaynağı sanatçının veya grubun tüm haklarının büyük müzik ve yapım şirketlerine satması olabilmektedir. Örnek olarak süper grup kategorisinde görülen Kiss grubunun tüm haklarının 300 milyon dolar karşılığında Pophouse şirketine satılması, Bruce Sprsingsteen'in 500 milyon dolar karşılığında bütün haklarını Sony Music şirketine devretmesi gösterilebilir (Waddell, 2024).

1.3.5. Rock Müziğin Alt Dalları

Ağırlıklı olarak blues ve Amerikan folk müziğinin birleşiminden doğan rock müziğin kendi içerisinde evrimleşmesi sonucu alt türlere ayrıldığı ve bu sürecin hâlâ devam ettiği bilinmektedir. Çalışmanın asıl konusunun heavy metal müzik olması sebebiyle rock ve türevlerine kısaca değinilmesinde fayda görülecektir. Kaynaklara bakıldığında rock müziğin alt dallarını isimlendirmede müzik şirketlerinin, basılı ve görsel müzik yayınlarının etkisi büyüktür. Bazı zamanlar aynı türden müzisyenlerin ve şarkıların farklı şekilde tür isimlendirmesine maruz kaldığı olmuştur. Müzik piyasasını kontrol eden büyük firmaların belirli zaman aralıklarında bu etiketlendirme ve sınıflandırmalarda değişikliğe giderek satış taktikleri geliştirdiği görülmektedir (Tsatsishvili, 2011, s. 4).

1.3.5.1. Progressive (İlerlemeci - Gelişimci) Rock

Müziğin endüstrileşmesi sonrası üretilen eserlerin; süresinin, şarkının nakarat, ezgi ve ritminin belirli kalıplarda olduğu görülmektedir. Rock müzik özelinde bakılacak olunursa üretilen eserler genel olarak kulağa hoş gelen bir tını, ezgi, sayısı birkaçı geçmeyen akor kalıbı ve birkaç kıtadan oluşan sözleri ile bir bütünü oluşturmaktadır.

İlk olarak Beatles ile tanınır olan progresif rock, icra edilirken yaylı ve üfleli aletler gibi klasik müzik çalgı aletleri kullanılmış olup sanatçılar bilinen kalıpların dışına çıkmaya çalışmış ve çalgı aleti çalma tekniklerini farklılaştırmaya ve daha üst düzeye çıkarmaya çalışmışlardır⁸. Şarkı sözlerini yazarken sözleri oluşturan bölümleri genel kabul gören

⁸ Yaylıların kullanılmasına Beatles'ın *Yesterday* adlı şarkısı, süre ve biçim olarak farklılığa ise Pink Floyd'un *High Hopes* adlı şarkısı örnek olarak gösterilebilir.

biçimlerden farklı halde üreten sanatçılar, yine standartlaşan ve ortalama üç dakika süren şarkı sürelerine nazaran daha uzun sürelerle sahip şarkılar kaydetmiş ve yayınlamışlardır. Çıktığı dönemde İngiliz sanatçıların sayısal fazlalığının görüldüğü bu türde müzik icra eden gruplara Pink Floyd, Genesis, Camel, Kansas, Deep Purple, King Crimson ve Porcupine Tree örnek olarak gösterilebilir (Karakaya, 2014, s. 16).

İlerlemeci rock müzik; müzik endüstrisinde kabul görmüş kalıpların yıkılmasında, heavy metal müziğin gelişiminde, farklı çalgı aletlerinin kullanılmasında ve bu sayede metal müziğin alt türlere ayrılmasında etkili olmuştur. Cinsiyetçiliğin en az görüldüğü rock türüdür (Straw, 1984, s. 117) Kayıt teknolojilerinin gelişmesi, bilgisayar yazılımı olarak üretilen sayısal sentezleyicilerin (*digital synthesizer*) yaygınlaşmasıyla ilerlemeci rock türü de gelişimine hâlâ devam etmektedir.

1.3.5.2. Country Rock

Folk rock olarak da tanımlanabilecek olan bu tür 1960'lı yıllarda Bob Dylan ile bilinir hale gelmiştir. B. Dylan folk müzik icra ettiği dönemde elektrogitarı da eserlerinde kullanmaya başladığında ilk zamanlarda büyük tepkiyle karşılanmış fakat sonraki dönemlerde folk rock müziğinin gelişmesine hatta folk metal türünün de oluşabilmesine önayak olmuştur. Bu türde kullanılan çalgı aletleri; gitar, basgitar, davul, keman ve banjo olarak sıralanabilir. Saykodelik rock türü ile ortak noktalar barındırmaktadırlar (Solmaz, 1998, s. 60).

Yöresel çalgı aletlerinin sıklıkla kullanıldığı bu tür sayesinde rock müzik, ülkelere ve toplumlara göre farklılıklar göstermiştir. Her toplum kendi kültürlerinden olan yerel çalgı aletlerini de kullanmış ve rock müziği kendi halk müzikleri ile harmanlayabilmiştir. Bizim açımızdan buna verilebilecek örnek Anadolu rock müziğidir. Türü icra eden sanatçı ve gruplara örnek verilecek olursa; Sherly Crow, Moonshine, Lynyrd Skynyrd, Elvis Presley, Neil Young isimleri sayılabilir.

1.3.5.3. British-İngiliz Rock

Türün başlangıcı Beatles grubuyla olmuştur. Amerikan rock and roll müziğinden etkilenen İngiliz sanatçılar, kendi kültürlerine has müzik anlayışlarını da kullanarak Amerika'dan sonra en etkili rock dalgasını yaratmışlardır. Beatles'dan sonra heavy metali ayrı tutarsak

eğer Led Zeppelin, Rolling Stones, Queen grupları ve Eric Clapton gibi sanatçılarla ikinci büyük etkiyi yaratan tür 80'li yıllar ve sonrasında Duran Duran, Depech Mode, Oasis, Muse ve Placebo gibi gruplarla etkisini günümüzde de sürdürmektedir (Varol, 2012, s. 20).

1.3.5.4. Glam Rock

Sahne şok etkisi yaratması bakımından heavy metal ve onun hair metal gibi alt türlerine de ilham kaynağı olmuş olan bu türün yaratıcısı İngiliz sanatçı David Bowie olarak bilinmektedir. Victoria Dönemi (1837-1901) kostüm ve makyajıyla sahneye çıkan Bowie sahne gösterileri bakımından uç noktaları zorlamıştır (Solmaz, 1998, s. 31). Temsilcileri arasında; Alice Cooper, Kiss, Iggy Pop, The Darkness vb. sanatçı ve gruplar gösterilebilir. Alice Cooper sahne gösterileri, Kiss grubu ise kostüm ve makyajları ile kültleşmiştir denilebilir.

1.3.5.5. Punk Rock

Rock ve heavy metal müzik tarihini incelediğimizde; müzik akımlarının ardı ardına geldiğini, sert müziğin güçlü bir çıkış yaptığını, en bilinen tür haline geldiğini, tanınırlığının azalmaya başladığını sonrasında ise büyük değişimle tekrar ortaya çıktığını görmekteyiz. Rock müziğin glam rock gibi türlere dönüşmesinden, müziğin ve sözlerin dünyanın gerçeklerinden soyutlanmasından rahatsız olan ve buna sert bir eleştiri yapan punk rock türünün ortaya çıkışı 1975 yılında Amerikalı Sex Pistols grubuyla olmuştur. Sert ve eleştirel sözlerin kullanıldığı, tempo olarak hızlı çalının ve güç akoru (*power chord*) kullanımının yoğun olduğu, *riff* diye tabir edilen gitar ezgilerinin çok az kullanıldığı bir türdür punk rock (Karakaya, 2014, s. 20).

Başkaldırı ruhunun tekrar canlanmasını sağlayan punk rock; 1970'li yıllarda büyük bütçeli konserler veren rock yıldızlarına ve plak satışlarının sorunsuz devam etmesi sebebiyle yeniliklere kapalı olan müzik şirketlerine isyan olarak ortaya çıkmıştır. 70'lerde disko kültürünün zirvesinde olması nedeniyle barların büyük çoğunluğunun disko kulüplere dönüşmesi ve bunun sonucunda çok tanınır olmayan ve ana akım dışında müzik yapan sanatçı ve grupların sahne alacak yer bulamamaları punk rock müziğinin doğumu için gerekli ortamı oluşturmuştur (Solmaz, 1998, s. 33).

Punk rock türünün heavy metal açısından önemli olan özellikleri; çalgı aletlerinin hızlı çalım tekniği, sözlerin şok etkisi yaratabilmesi, rock müzikteki kalıp yargıların yıkılabileceğini göstermesidir. Metallica ve Slayer gibi thrash metal gruplarına ilham vermeleri heavy metal müzik ve kültürü adına önem arz etmektedir. Türün önde gelen temsilcileri arasında; Iggy and the Stooges, Green Day, The Ramones, The Offspring ve Rancid bulunmaktadır.

1.3.5.6. Grunge Rock

ABD'nin Seattle eyaletinden çıkmış bir tür olan grunge rock ilk olarak İngilizlerin dikkatini çektikten sonra popüler olmuş bir alt daldır. Heavy metal, punk ve diğer bazı rock türlerinin izlerini taşımaktadır. Şarkı sözlerinin yer yer punk kadar sert ama süslü ifadelerden uzak olduğu bu türde elektrogitar çalım tekniğinde heavy metal etkileri görülebilmektedir (Varol, 2012, s. 25). En ünlü temsilcileri; Nirvana, Soundgarden, Pearl Jam, Stone Temple Pilots ve Red Hot Chilli Peppers gibi gruplardır.

Tür en popüler yıllarını Nirvana grubunun faal olduğu dönemde yaşamıştır. Türün en iyi örneklerinden birisi olarak Nirvana grubunun 1991 yılı çıkışlı *Nevermind* albümü gösterilebilir. Amerikan satış listelerinde 1 numaraya kadar çıkan ve milyon üstü satış sayısına ulaşan albüm, 1980'li yılların en popüler müzik türlerinden olan heavy metalin kendini yenilemesine ve daha da sertleşmesine sebep olmuştur (Abayhan ve Yılmaz, 2003, s. 8). İntihar ve uyuşturucu kullanımıyla özdeşleştirilen grung rock müziğine bu yakıştırmanın yapılmasına bazı müzisyenlerin intiharı ve *rock'n rolla* yaşam tarzı içerisinde gösterilen aşırı derecede alkol ve uyuşturucu kullanımı nedeniyle hayatlarını kaybetmeleri sebep olmuştur.⁹ Günümüzde de icra edilmeye devam edilen türün 90'lı yıllardaki popülerliği artık bulunmamaktadır.

Türün bir diğer önemi; çoğu gencin daha sert rock ve metal müzik alt türüne dinleyici olarak uyum sağlamasında ve metal müzik ile tanışmasında aracılık etmesidir. Grunge türünü seven dinleyiciler sonraki süreçte heavy metalin müzikal ağırlığına daha hazır olabilmışlerdir.

⁹ Kurt Cobain 1994 yılında bir av tüfeği ile intihar ettikten sonra evinde ölü bulunmuştur. Stone Temple Pilots ve Velvet Revolver vokalisti Scott Weiland ise 2015 yılında aşırı dozdan alkol ve uyuşturucu sebebiyle hayatını kaybetmiştir.

1.3.5.7. Diğer Rock Müzik Alt Türleri

Rock ve heavy metal müzik türlerinin adlandırılmasında müzik şirketlerinin, yazılı ve görsel medya kuruluşlarının etkilerinden çalışmanın önceki kısımlarından söz edilmişti. Örneğin İngiliz The Cure grubu kimilerince British rock kolunda konumlandırılırken bazı kesimlerce ise gotik rock grubu olarak değerlendirilmektedir. Örneğin; hard rock ve grunge türleri hem rock müziğin hem de heavy metal müziğin bir alt türü olarak da görülebilmektedir. Bu karışıklığın sebeplerinden birisi de sanatçı ve grupların yıllar içerisinde tarz değişikliğine gitmeleri ve farklı türlerde eserler yayınlamalarıdır. İlk çıktıkları dönemde hard rock türünde eserler veren Judas Priest adlı İngiliz grup zamanla müziklerini daha da sertleştirmiş ve metal müzik grubuna evrilmişlerdir¹⁰.

Rock müziğin diğer alt türleri sayılacak olunursa; pop-rock (A-Ha, The Bangles v.b.), gotik rock (Love Like Blood, Lacrimosa v.b.), tekno-rock (White Noise, Depech Mode v.b.) türleri sıralanabilir. Küresel bir müzik çeşidi olan rock müziğin farklı ülkelerden temsilci ve türlerinden örnekler sıralanacak olunursa; Norveçli pop-rock grubu A-Ha, 2006 Eurovision yarışması kazananı Finlandiyalı gotik-hard rock grubu Lordi, Slovakyalı ve endüstriyel metal müziğin öncüsü olan Leibach, Japonya'dan The Street Beats, Almanya'dan Scorpions gibi gruplar listelenebilir.

1.4. Heavy Metal Müziğin Doğuşu

İngiltere'de popüler rock müzik sanatçısı ve gruplarının büyük albüm satışlarına ulaşması, İngiliz gençlerin bu müzik türüne ilgi göstermesi, punk rock gibi türlerin ortaya çıkması heavy metal müziğin ortaya çıkması için yeterli şartların olgunlaşmasına hizmet etmiştir.

Rock müzik genelinde bakıldığında mütevazı konser salonlarının yerini stadyumlar almıştır. FM (Frekans Modülasyonu) radyo yayınlarının kapsama alanı genişlemiş fakat radyo kanalları sadece çok popüler sanatçı ve grupların şarkılarına yer vermiştir. Bunun sonucunda firmalar ve sanatçılar açısından tekelleşme durumu görülmüştür. En çok dinlenen şarkı listelerine büyük müzik firmalarının müdahale etmesi rock müzik adına bir durağanlık (entropi) durumu oluşturmuştur. Oluşan bu durgunluk ve üretilen müzik eserlerinin sıradan

¹⁰ Bahsi geçen grubun üne kavuşmasını sağlayan *Breaking The Law* ve sonraki yıllarda yayınladıkları *Painkiller* adlı eserleri değişimin anlaşılması adına fayda sağlayacaktır.

gelmeye başlaması, farklı ve özgün müzik icra eden müzisyenlerin kendilerini gösterebilecekleri sahne ve alanların çok az olması sebebiyle rock müzikte bir kriz ortamı oluşmuş ve bu bunalımın sonucunda heavy metal müzik ortaya çıkmıştır. Heavy metal; rock müziğin en tutarlı şekilde başarılı, kurumsallaşmış ve sıra dışı türü olarak doğmuştur (Straw, 1984, s. 118).

Ayrıca müzik aletleri ve kayıt teknolojisinin de gelişimi bu türün oluşmasında büyük katkı sağlamıştır. Rock müzikte var olan aletlerin ana çalgı aletleri olarak kullanıldığı bu türde gitar amfilerinin zamanla daha yüksek ve hacimli ses çıkışlı olarak üretilebilmesi rock müzik yapan ve bu müziğe yeni başlayacak olanlar için ufuk açıcı bir durum ortaya çıkarabilmiştir. ABD’de yoksul ve işçi Siyahilerin duygu ve düşüncelerinin müzikle ifadesinin blues olması gibi İngiltere’de yoksul işçi sınıfına mensup bireylerin hayatlarının müzikal karşılığı heavy metal müzik olmuştur (Öztürk, 2022, s. 20). Tür bugün hem ana akımlardandır hem de küreselleşebilmiştir (Harrison, 2010, s. 145).

1.4.1. Tür ve Adının Kökeni

Bu sert müzik türüne heavy metal adlandırmasının nasıl yapıldığına dair farklı görüşler mevcuttur. Ağır ve metal kelimeleri bu türün güçlü, yüksek ses ve tınısını betimlemek için kullanılmıştır denilebilir (Lilja, 2009, s. 22). Heavy metal isminin ilk olarak Willam S. Burroughs’un 1962 yılında yazdığı *The Soft Machine* adlı romanında müzikten bağımsız bir şekilde kullanıldığı bilinmektedir. Yazarın 1963 yılında yazdığı *Nova Express* adlı romanda ise aynı ifadeyi uyuşturucu maddenin adlandırmasında kullandığı, metal müzik terimini de yine ilk defa bu romanda yazdığı kayıtlıdır. Metal müzik ifadesinin rock müzik ile ilgili olarak kullanılması Rolling Stones grubunun konser albümü *Got Live If You Want It* albümünün Amerikan rock müzik dergisi *Crawdaddy*’nin 1967 yılı Şubat sayısında yayınlanan eleştiri yazısında görülmüştür (Öztürk, 2022 s. 14).

Bazı müzik yazarlarına göre ilk heavy metal eser Steppen Wolf’un 1968 yılında yayımladığı *Born To Be Wild* şarkısıdır (Hecker, 2005, s. 48). Kesin bir şekilde heavy metal ifadesinin bir müzik türü için kullanılması ile Black Sabbath’ın 1970 yılında ilk albümlerini yayınlaması sonrasında karşılaşılmaktadır. Grubun bas gitaristi Geezer Butler da kendilerinin ilk heavy metal grubu olduklarını ifade etmektedir. İlerleyen dönemlerde heavy metal tabiri 1970 ve 1980 yılları arasında yapılan metal müziği ifade etmek için kullanılmış

ve 80'li yıllarla birlikte türün genel adı metal müzik olmuştur (Sfetcu, 2021, s. 228). Heavy metal adlandırması İngiltere'de kolay bir şekilde kabul görürken ABD'de bu terim ilk zamanlarda eleştirmenlerce Rolling Stones'un bahsi geçen albümüne yapılan eleştiride olduğu gibi beğenmedikleri müziği tanımlamak için kullanılmıştır. İlerleyen dönemlerde ise günümüzdeki anlamında kavuşmuştur (Weinstein, 2000, s. 6).

Heavy metal müziğin izlerinin başlangıcının blues müziğine kadar uzandığı görülmektedir. Led Zeppelin gibi blues müzikten etkilenen rock gruplarının olduğu ve heavy metal gruplarına öncülük ettiği de bilinmektedir (Sinclair, 2015, s. 425). Heavy metal müziğin içerisinde saykodelik rock etkisi de bulunmaktadır. Bu etki sonucunda; ABD'de country müzik içinde yoğurulmuş, Avrupa kıtasında King Crimson, Jethro Tull ve Genesis gibi grupların müziklerinde sentezleyici üretimi sesler harmanlanmıştır. Folk müziğin blues akor kalıpları ile kullanılması da heavy metalin oluşmasında büyük rol oynamıştır. Saykodelik rock müzik kendisine olan rağbetin azalması sonrasında diğer müzik türleri içerisinde kullanılan bir element halini almıştır. Bunların haricinde; klasik müzik, country ve folk müzik de heavy metal müziğin beslendiği türlerden olmuştur. ABD'li ilk heavy metal müzisyenleri bu tür öncesinde American country rock müziği icra eden sanatçılardandır (Straw, 1984, s. 106, 118).

1.4.2. Dönemin Koşulları

1960'lı yılların sonunda ortaya çıkan heavy metalin ilk icracılarının yaşadığı yer olan Birmingham, İngiltere'nin bir ağır sanayi şehridir. Mavi yakalıların nüfusun çoğunluğunu oluşturduğu kentte; işsizlik, gürültü, hava kirliliği ve yoksulluk görülmekte olup savaş sonrası yıkımın hâlâ hissedildiği bir ortam mevcuttur. İngiltere'de enflasyon oranlarının yüksek olduğu bu dönemlerde, özellikle Birmingham'da işçi grevleri ve sendikal hareketler görülmektedir. Böylesi şartlarda dünyaya gelen gençlerin hayatlarını idame ettirmeleri için fabrikada bir işçi, zor da olsa kamuda bir memur olmaktan ya da farklı bir şehre, ülkeye göç etmekten başka çareleri görülmemektedir (Öztürk, 2022, s. 19).

Judas Priest ve Black Sabbath gibi grupların ortaya çıkmasına beşiklik eden şehrin mahalleleri fabrika ve hemen yanlarındaki okullarla çevrilmiştir. Çocuklar zorlu fiziksel ve sosyal koşullarda yetişmektedirler. Bu durum da onların mücadeleci ve saldırgan bir tutumda olmalarına sebep olmaktadır. Metal müziğin söz ve müziğine de bu saldırganlık nüfuz

etmiştir. Judas Priest grubu üyeleri de birçok defa söyleşilerde şehirdeki gri renk tonu ağırlığının, yoksulluğun, fabrika gürültülerinin müziklerini şekillendirdiğini dile getirmişlerdir. (Harrison, 2010, s. 145). Tony Iomi (Black Sabbath) ve Lemmy Kilmister (Motörhead) gibi dönemin hard rock ve heavy metal müzisyenleri doğdukları ve gençliklerini geçirdikleri şehirlerin karanlık ve kasvetli bir yapısının olduğunu söylemektedirler. Geceleri sokak lambalarının bile çok nadir yandığını, şehrin karanlıkta gezmek için hiç de tekin bir yer olmadığını ifade etmişlerdir (Dunn ve Wise, 2005).

1939-1945 yıllarını kapsayan II. Dünya Savaşı sırasında ağır Alman bombardımanına maruz kaldığında çoğu yeri harabeye dönen Birmingham, savaş sonrasında büyük bir tadilat dönemi geçirmiştir. Savaş öncesinde de bir sanayi şehri olan yer, konutların yetersiz olduğu ve fabrikalarla konutların iç içe olduğu çarpık bir yapılaşma görünümündedir. Şehir, demiryolları ile parçalanmış haldedir. Yollar dar ve karmaşıktır. Yeniden yapılanma projeleri sonrasında yerleşim yerleri şehir çevresine taşınmıştır. Gençler sosyalleşmek amacıyla şehir merkezine gitmişlerdir. Savaş sonrası Protestan Kilisesi ile de bağları oldukça zayıflayan genç kitle fabrika sayılarının ve iş imkânlarının artması sonucunda maddi olarak bir nebze de olsa rahatlamışlar ve mesai harici vakitlerini şehir merkezinde bulunan barlarda değerlendirir olmuşlardır. Motosiklet kullanımının yaygınlaşmasıyla gençlerin şehir dışındaki dans salonları ve barlara ulaşımının daha da kolaylaştığı görülmüştür. Bu sayede müzik tüketimi de artmış, mekânlarda canlı müzik performansları için de ortam oluşmuştur. Savaş sonrası Amerikan kültürü hegemonyasına karşın kendi müziklerini yapmak isteyen İngiliz gençler günümüzün süper metal grupları olarak adlandırılan topluluklarını oluşturmuşlar ve işçi sınıfının zorlu yaşam şartlarını, öfke ve hayal kırıklıklarını anlatan şarkılar yazmaya başlamışlardır (Harrison, 2010, s. 146-148).

Gürültülü bir çalışma ve yaşam çevresinin, yoksulluğun ve buna karşı yapılan grevlerin, protesto yürüyüşlerinin olduğu bir yerde hayatından memnun olmayan ve umutsuzluk yaşayan gençlerin üretebileceği ve dinleyebileceği müzik türünün de böylesi bir ortamı ve hayat şeklini anlatan türde olması mantıklı görünmektedir. Bu sebeplerden dolayı heavy metal müzik pop ve klasik müzik gibi türlerin aksine stres gidermek adına dinlenen bir tür olmamıştır (Mayer ve Timberlake, 2014, s. 28)

Neden Liverpool, Manchester ya da Londra değil de türün doğumunun Birmingham şehrinde gerçekleştiği sorulabilir. Dönemin İngiltere’inde ülkenin en gelişmiş iki şehri olan Liverpool ve Londra’da caz, blues ve Brit rock (İngiliz rock müziği) ilgi görmektedir. Bu

iki şehri bağlayan yolların ortasında ise Birmingham şehri bulunmaktadır. Müzik şirketlerinin de büyük kesiminin refah seviyesinin daha yüksek olduğu bu şehirlerde olması sebebiyle heavy metal müzisyenleri, müzikal açıdan daha çok Liverpool ve Londra'da üretilen müzikten beslenmişler fakat ürettikleri müziğe Birmingham'daki yaşantılarının etkilerini de harmanlamışlardır (Cope, 2010, s. 7). Önceki kısımlarda blues müziğin doğumunun, bir geçiş bölgesi ya da kavşak noktası olan Delta bölgesi eyaletlerinde gerçekleştiğinden bahsedilmişti. Benzer bir durum Birmingham için de görülmektedir. İki büyük İngiliz şehri arasında kalan Birmingham da farklı türden müziklerin sentezlendiği bir yer olmuştur.

Savaş sonrası Birmingham şehrinin kasvetli ve gürültülü ortamının müzisyenler üzerinde oluşturduğu etkiye birkaç örnek vermek faydalı olacaktır. Black Sabbath grubunun *War Pigs* adlı şarkısında harabe haldeki Birmingham şehrinden bahsedilmektedir. *Wheels of Confusion* ve *The Straightener* şarkılarının konusu işçi sınıfının yaşadığı modernite kaynaklı hayal kırıklıklarıdır. Grubun basçısı ve söz yazarı Geezer Butler; şehrin bu bunalımlı havasından sıyrılabilmek için şarkı temalarına fantastik ve bilimkurgu öğeleri eklediğini ifade etmiştir. Grubun gitaristi Tony Iomi gitar ezgilerini yazarken ve gitar tonunu oluştururken fabrikadaki makinelerin gürültüsünden ilham aldığını belirtmiştir. Grubun davulcusu Bill Ward ise davul çalarken makinelerin ritmik seslerinden etkilendiğini söylemektedir. Black Sabbath ile aynı süreçlerden geçen müzisyenlerin kurduğu bir diğer başat grup olan Judas Priest'in *Breaking The Law* adlı şarkısında işçi sınıfının çaresizliği ve öfkesi anlatılmaktadır.

Metal müziğin ilk icracıları sanat hayatlarına ilk olarak sert müzikle başlamamışlardır. Örneğin Black Sabbath ilk yıllarında blues ve caz çalan bir gruptur. Türün önde gelen vokalistlerinden Ronnie James Dio (1942-2010) ise hafif müzik tarzında şarkılar söyleyerek müzik hayatına başlamıştır. Birmingham kentinin yaşam koşulları, bu ortamda sosyalleşen gençlerin zamanla isyankâr ve sert müzikten hoşlanan kişilere dönüşmesinde rol oynamıştır. Black Sabbath grubunun yeni bir yol açması sonrası başka müzisyenler de bu yoldan yürümüşler sonrasında ise bu yolda alternatif rotalar da çizebilmişlerdir (Dunn ve Wise, 2005).

1.4.3. Heavy Metal Müziğin Rock Müzikten Farkı

Hiçbir müzik türü yoktan var olmadığı gibi heavy metal de kendisinden önce ortaya çıkmış türlerin etkisinde, onların melezleşmesinden meydana gelmiştir. Kendisine en yakın tür ya da ebeveyni olarak da rock müzik gösterilmektedir. Kullanılan çalgı aletlerinin aynı olması, vokal tarzının ve çalgı aleti çalım tekniklerinin benzer olması, müzik ile yakından ilgili olmayan bireyler tarafından bu iki türü bazı zamanlarda tam olarak birbirinden ayıramamasına sebep olabilmektedir.

Öncelikle heavy metal müzik sahnede tek başına icra edilebilecek bir tür değildir. Elbette günümüz teknolojisi sayesinde bir ev stüdyosunda müzisyenin yeteneği doğrultusunda bütün alet çalımı, kayıt, miks ve *mastering* işlemleri halledilebilmektedir. Ama rock müzik gibi heavy metal müzikte de canlı icra için birbiri ile ahenk içinde çalabilen müzisyenlerden kurulu bir ekip gerekmektedir (Friesen ve Epstein, 1994, s. 7). 2005 yılı yapımı *Bir Metalcinin Yolculuğu (A Headbanger's Journey)* adlı belgeselde kendisi ile yapılan söyleşide sosyolog D. Weinstein; “Yapısı gereği metal müzik için uygun bir elektrogitar, bass gitar ve davul seti kullanılmalıdır. Bu müzik aletlerinden gereken güçlü sesi alabilmek için ise yüksek güçte ses çıkışı sağlayabilen gitar amfileri şarttır” demektedir (Dunn ve Wise, 2005).

Metal müziğin elbette kendisine has bazı kalıpları, yapısını oluşturan ana etmenleri vardır. Bir şarkıyı duyduğumuzda onun metal türünde olduğunu anlayabilmemizi sağlayan işaretler de vardır. Sosyolog Deena Weinstein’in; metal müzikte gitar, basgitar ve davulun olması ve güçlü bir şekilde kullanılması gerektiği konusundaki görüşü genele uygulanabilir. Lakin Finlandiyalı Apocalyptica grubu gibi örnekler bu genellemenin dışında kalmaktadır. Zira akademi mezunu grup elemanları çellisttir ve klasik müzikte kullanılan yaylı çalgıları kullanmaktadır. Elektrogitar ve basgitar kullanmayan grup progresif ve senfonik metal müzik yapmaktadır. Keza Norveçli Satyricon grubu da vokalist ve gitarist Sigurd Wongraven ve davulcu Kjetil-Vidar Haralstad’dan oluşmaktadır. Rock müzik özelinde bakıldığında ise karşımıza White Stripes gibi gruplar çıkmaktadır. Grup elemanları; gitarist ve vokalist Jack White ve davulcu Meg White olmak üzere sadece iki kişidir. Ayrıca grup, müziklerinde sadece davul ve gitar kullanmakta, basgitar ise müziklerinde yer almamaktadır.

Teknolojik gelişmeler sonucunda müzisyenler yeni ses işleme aletlerini kullanmışlar, ses ve elektronik mühendisleri de müzisyenlerin istek ve ihtiyaçlarına cevap olarak yeni cihazlar geliştirmişlerdir. Rock müziğe kıyasla daha güçlü bir sesin elde edilmesi için daha güçlü ses sistemlerinin kullanılması gerekmektedir. Rock müzikte de ve metal müzikte de genel olarak iki gitarist bulunmakta, bir gitarist ritim gitar ezgilerini çalarken diğer gitarist ise şarkıdaki ana ezgileri ve uzun solo gitar kısımlarını çalmaktadır. Bütün görevleri tek gitar ile yerine getirebilen gruplar da mevcuttur. Örnek olarak Kanadalı Triumph ve İngiliz Rush grupları gösterilebilir. Stüdyoda kanal kayıt teknolojisinin yaygınlaşmasıyla birlikte kaydedilen şarkıların sahnede çalınması durumunda sezonluk yardımcı müzisyenlere başvurulabilir (Friesen ve Epstein, 1994, s. 5-7). Iron Maiden gibi istisnai gruplarda ise üç elektro gitarist bulunmakta, bir veya iki gitarist ritim kısımlarını çalarken yine bir veya iki gitarist ana ezgileri armonik yapıda çalmaktadırlar.

Davul seti kurulumuna bakıldığında ise ayaklarla çalınan *kick* (bas davul) pedalı sayısının genel olarak rock müzikte bir iken metal gruplarında kullanılan bas davul pedalının iki adet olduğu görülmekte ve *twin pedal* (ikiz pedal) tekniği kullanılmaktadır¹¹. Hatta Dimmu Borgir gibi gruplar özel yapım aletlerle 4'lü pedal da kullanmaktadırlar. Basgitar kullanımı da heavy metali diğer türlerden ayıran etmenlerdendir. Müzikteki ağırlık ve dolgunluk hissini elektrogitarlar kadar basgitar da vermektedir. Gitar çalım tekniğinde görülen farklılıklara bakıldığında ise pena yerine parmak uçlarının kullanıldığı ve Eddie Van Halen ile özdeşleşen *tapping*¹² ve *palm mute* (penanın tutulduğu elin avuç içi kenarı kısmını tellere baskı uygulatarak ritim gitarın çalınması) tekniği örnekleri verilebilir¹³.

Şarkı yapılarına bakıldığında; erken dönem rock müziğinde ortalama üç akor kalıbıyla şarkılar oluşturulurken heavy metalde daha fazla akor kullanılmış, akorlar üzerine harmoniler eklenmiştir. Girişte bir gerilim yaratarak dinleyici bir beklentiye sokulmaktadır. Şarkı sonunda ise beklentiler karşılanır ve gerilim genel olarak sonlandırılır. Şarkı girişlerinde insanı ilk dinleyişte yakalayan ezgilerin kullanılması da bu sebeptendir (Friesen ve Epstein, 1994, s. 2-9). Iron Maiden grubunun *The Trooper* adlı eseri girişte beklenti ve şok etkisi yaratan şarkılar için güzel bir örnektir.

¹¹ Metallica grubunun *One* adlı şarkısı ve videosu ikiz pedal kullanımının anlaşılması için yeterli bir örnek olabilir.

¹² Ozzy Osbourne'un *Crazy Train* adlı şarkısında gitar solosu kısmında kullanılan teknik.

¹³ Finlandiyalı *Poisonblack* adlı grubun *Rush* adlı şarkılarının giriş kısmı bu tekniğe örnek olarak gösterilebilir.

Müzikte minör nota dizisi; karamsarlık, öfke, üzüntü, korku, yabancılaşma ve acı gibi duyguları ifade etmekte kullanılırken majör nota dizisi ise bunların aksine; mutluluk, umut, yaşama sevinci gibi duyguları ifade etmekte kullanılmakta ve dinleyicide de bu hissiyatı uyandırmaktadır. J. Arnett'in 1988 – 1992 yılları arasında yayınlanmış 115 Metal müzik şarkısı üzerinde yaptığı araştırmada şarkıların %83'ü minör dizimde, %9'u majör dizimde, %8'i ise karışık dizimde bestelenmiştir. Bununla birlikte şarkıların konuları ise; vahşet, korku, isyan, öfke, mitoloji, savaş hikâyeleri, satanizm, cinsellik ve aşk hakkında olmuştur (Arnett, 1995, s. 45). Görüldüğü üzere metal müzik müzisyenlerinin seçtikleri konu açısından rock müzik ile benzerliklerin yanında farklılıklar da bulunmaktadır.

İngiliz saykodelik rock etkisinin hissedilebildiği türe ait şarkıların olduğu heavy metal müzikte şarkı boyunca güçlü ve istikrarlı bir ritim vardır. Vokal ve melodiye ağırlık veren pop ve rock gibi türlerin aksine metal müzikte vurgu ritme yapılmaktadır. 1/4, 2/4, 4/4'lük vb. ölçüsünde ritimler en yaygın olanlarıdır. Eleştirmenlere göre dinleyiciyi coşturan ve toplumun genelinin tasvip etmediği davranışlara sevk eden ana etmen de kullanılan ritimlerdir. Şarkılardaki coşkuyu ve etkileyciliği arttırmak adına bas davul ve basgitar aynı ritmi takip edebilmektedir. (Friesen ve Epstein, 1994, s. 3-4). 4/4 ölçüsü dinlenildiğinde makine sesleri ile olan benzerliği dikkat çekecektir. Judas Priest grubunun *Painkiller* şarkısının girişindeki davul kısmı da fikir edinmemizde yardımcı olacaktır.

Metal müziği rock müzikten ayıran bir başka durum ise heavy metale kimliğini ve farklılığını kazandıran ve şeytanın aralığı olarak da adlandırılan *tritone* notalarıdır. Artık dörtlü veya eksik beşli de denilmektedir. Orta çağda insanlara ürperti verdiği için kiliseler tarafından yasaklanmıştır. Bu nota aralığını ve akor kalıbını yüzyıllar sonra ilk kullanan ise Black Sabbath gitaristi Tony Iomi'dir. Alman klasik müzik bestecisi R. Wagner de eserleri ve çalgı aleti kullanım tarzıyla metal müziğe etki etmiştir. İki kişinin çalabildiği büyük oktobas ile müziğe kattığı ağırlık ve ses şiddeti hissiyatı metal müzik için önemli bir unsur olmuştur. Eddie Van Halen öncülüğünde sanatçılar klasik müzik etkilerini heavy metal müziğe işlemişler hatta klasik bestecilerin eserlerinden örnekleri kendi şarkılarında da kullanmışlardır¹⁴ (Dunn ve Wise, 2005).

Metal müzik ve rock müzik vokal tarzları da benzerdir denilebilir. Buradaki fark daha çok *extreme* metalde (metalin alt türlerinde) hissedilmektedir. İki türde de opera tarzı vokal

¹⁴ Ritchie Blackmore's Rainbow grubunun *Hall of the Mountain King* adlı şarkısında bir örneği görülebilir.

görülebilmektedir. Örneğin rock vokalisti Freddy Mercury ve heavy metal vokalisti Bruce Dickinson çok tiz seslerde, opera sanatçısı gibi şarkı söyleyebilen müzisyenlerdendir. Daha çok metal müziğin alt türlerinde (doom, black, death, endüstriyel, folk v.b.) görülen çığlık (*scream*), diyafram ve gırtlığın kullanıldığı ve böğürtü denilebilecek vokal türü olan *brutal* tekniği metal müziği rock müzikten ayıran etmenlerdendir. Rock ve metal türlerinin ayrımında yaşanan zorluğun sebebi; iki müzik türünün de birçok alt kategoriye ayrılması, her türde vokal ve çalgı aleti çalma tekniğinin benzerlikler ve farklılıklar barındırabilmesidir (Sfetcu, 2021, s. 228).

Müzisyen ve grupların sahne duruşları, giyim ve kuşamları da metal müziğin diğer türlerden ayrılmasında önemli bir işaret olmaktadır. Kiss, David Bowie ve Alice Cooper gibi sanatçı ve grupların rock müzikte öncü oldukları imaj konusunda metal müzik sanatçıları, özellikle de İskandinavya bölgesinden olanlar daha cesur olabilmışlerdir. Sonuç olarak; metal müziğin şarkı sözlerinin daha sert ve şarkı temalarının daha sıra dışı olduğu, çalgı aletlerinin daha hızlı ve yüksek sesle çalındığı, vokal tekniğinin ise özellikle metal müziğin alt türlerinde çok farklı tarzlarda olduğu, sanatçıların sahne performanslarında daha özgür davranış sergiledikleri görülmektedir.

1.4.4. Görünüm, Şok Etkisi, Şarkı Sözleri ve Sansür

Metal müzik sanatçılarının ve dinleyenlerinin ayırt edilebilmesini sağlayan unsurlardan birisi de görünümleridir. Giyilen kostüm ve kıyafetler, yapılan makyajlar, kullanılan aksesuarlar insanlar üzerinde görsel açıdan ilk etki eden unsurlardandır. Kiss grubu, David Bowie ve Alice Cooper gibi sanatçılar bu konuda öncü olmuşlardır. Kiss; heavy metal alanında birçok konseri kapsayacak şekilde dünya çapında turneye çıkan ilk grup olmasıyla görselliğin etkisinin yayılmasına sebep olmuştur. İskandinav ve özellikle de Norveçli müzisyenler de en uç örneklerini göstermişlerdir. Japonya çıkışlı olan, geleneksel Japon tiyatro sanatından esinlenen ve visual kei olarak adlandırılan rock ve metal alt türü de verilebilecek örneklerdendir. Buradaki amaç; yapılan müziği görünüm ile desteklemek, dikkat çekmek ve dinleyicide ürperti hissi yaratabilmektir. Pagan ve folk metal müziği yapan gruplar da kendi toplumlarının yerel kıyafet ve makyajlarını kullanarak görünümlerini müzikleri ile bütünleştirmişlerdir (Dunn ve Wise, 2005).

Metal gruplarının maskot (uğurluk) kullanmaya başlaması, albüm kapak resimlerinin, müzik videolarının dikkat çekmek adına korku ve cinsellik öğeleri barındırması da şok etkisi

yaratmak adına yapılan işlerdir¹⁵ (Öztürk, 2022, s. 81). Konserlerde sahne gösterileri ile ün kazanmış grupların icraatlarına örnek olarak; Rammstein grubunun alevli gösteriler yapması, Korn grubu vokalisti J. Davis'in 1979 yılı yapımı *Alien* adlı filmde yaratık tasarımı yapan H. R. Giger tarafından tasarlanan mikrofon sehpasını kullanması, Slipknot grubunun vefat eden eski davulcusu Joey Jordison'un (1975-2021) bir mekanizma sayesinde sahnede küre şeklinde metal bir kafeste 360° dönerek davul soloları çalması gösterilebilir.

Tüm bunlara ek olarak müzikal açıdan şok etkisi yaratmak da metal müzikte önemli unsurlardandır. Sanatçılar bir şarkının sözlerinde ya da alet kullanımında bu etkiyi yaratmaya çalışmaktadırlar. Örnek verilecek olursa; Judas Priest grubunun *Painkiller* şarkısının girişinde kullanılan davul ritimleri, Sabaton grubunun *Ghost Division* adlı şarkısının giriş kısmı en bilinenlerdendir denilebilir. Metal müziğin tarihsel sürecine bakıldığında şok etkisinin yanında müzikal kaliteye ulaşamamış olan grup ve sanatçıların çoğunlukla pop müzikte de örnekleri olduğu gibi *one hit wonder* (tek şarkıyla ünlenip unutulmuş şarkıcılar) olmaktan öteye geçemedikleri de görülmüştür.

Şok etkisi yaratma arzusu sebebiyle; görünümde, müzikte, şarkı sözlerinde, albüm kapaklarında, sahnede ve müzik videolarında yapılan işler özellikle heavy metal müziğin en popüler olduğu 1980'li yıllarda siyasi iktidarların, basın ve ebeveynlerin tepkisini çekmiştir. Bazı müzik yazarları metal müziği; iğrenç, tehlikeli ve korkunç olarak nitelemişlerdir. Ebeveynler; çocuklarının bu müzik türünü dinlemelerini yasaklamaya çalışmışlardır. Sanatçılar hakkında davalar açılmış ve bu davalarda Twisted Sister grubunun vokali Dee Snider'in mahkemede yapmış olduğu savunma metal müzik adına ABD'de dönüm noktalarından biri olmuştur. Tüm davalar düşmüş sonrasında ise 1985 yılından itibaren otoriteler tarafından sakıncalı sözler içeren şarkıların olduğu albümler ve tekliler, ebeveynleri bilgilendirmek ve uyarmak adına *Parental Advisory* etiketiyle satışa sunulmuştur (Dunn ve Wise, 2005).

Heavy metal; 1980'li ve 1990'lı yıllarda özellikle ABD'de gençliği yozlaştırmakla, onları intihara, cinayete, cinsiyetçiliğe, ırkçılığa ve uyuşturucu kullanımına özendirmeyle itham edilmiştir. Medeni dünyaya karşı olmakla suçlanan türün İngiliz temsilcileri Ozzy Osbourne (Black Sabbath) ve Judas Priest grubunun şarkı sözleri sebebiyle haklarında davalar açılmış

¹⁵ İngiliz Iron Maiden grubunun maskotu Eddie türünün en ünlüsü olarak kabul edilmektedir. Cradle Of Filth grubunun *Burn In A Burial Gown* adlı şarkılarının videosu cinsellik ve şiddet unsurları bakımından örnek olarak görülebilir.

fakat mahkeme tarafından davalar reddedilmiştir. Stack, Scheel, Westefeld, Lacourse ve arkadaşlarının 1994 yılında yaptıkları araştırmalarda; heavy metal dinlemeyle intihar, alkol ve uyuşturucu kullanımı arasında pozitif bir ilişki olduğu iddia edilmektedir. Fakat yetişkin psikoloğu Jeffrey Arnet; toplumun kendilerine sunduğu okul, aile ve iş ortamlarına yabancılaşan gençliğin, oluşan ruhsal boşluğu heavy metal müzikle doldurmaya çalıştığını düşünmektedir. İntihar edenler hakkında yapılan incelemelerde yaşamlarına son verenlerin yarısının heavy metal dinlediği görülmüştür. Bu sebeple heavy metal müzik suçlanmaktadır. Fakat ölenlerin diğer yarısının da pop müzik dinlemesine rağmen pop müzik burada ölüm ve intihar sebeplerinden sayılamamaktadır. Bu sebeple alkol, cinayet ve intihar vakalarının nedeni olarak heavy metal görülmemelidir (Sinclair, 2011, s. 4-6).

Sosyolog ve kriminolog çift Herman Schwedinger ve Julia Schwedinger'in 1978 yılında İngiliz gençler üzerinde yaptıkları araştırmada ise; müziğin, gençleri ortak bir kültüre dâhil etmenin araçlarından birisi olduğu sonucu çıkmıştır. Gençlik kültürü içerisinde alt gruplaşmalar da gençlerin müzik beğeni ve tercihlerine göre oluşmaktadır. Kendilerinin bu konuda üç hipotezleri bulunmaktadır: Birincisi; heavy metalin başlı başına gençleri suça teşvik etmekte olduğu, ikincisi; heavy metalin zekâsı ve sosyal kontrolü zayıf olanları suça ittiği, üçüncüsü ise; heavy metal dinleyen gençlerin arkadaş çevresi sebebiyle suça yatkın olmalarıdır. Bu konuda liseli Amerikan gençleri üzerinde yapılan araştırmada heavy metal müzik dinleyen gençlerin küçük çaplı da olsa suç işleme oranlarının diğer müzik türlerini dinleyenlere nazaran daha yüksek oranda olduğu görülmüştür. Heavy metal dinleyen gençlerle suça meyilli arkadaş ortamlarına katılıp suç işleme arasında ise pozitif bir ilişkiye rastlanmamıştır. Gazeteci ve yazar William Barich'in 1986 yılında Los Angeles'ta gençlerden oluşan suç çeteleri üzerinde yaptığı araştırmalarda ise; heavy metalin aksine ebeveynlerin aile kontrolünün çok zayıf olmasının suç işleme üzerinde çok etkili olduğu görülmüştür. (Singer vd., 1993, s. 319-321)

Rap müziğin de maruz kaldığı sansür sebebiyle şarkıların radyoda çalınabilecek sürümleri, sakıncalı sözlerin kesildiği ya da bip sesi ile engellendiği müzik videoları yayınlanabilmiştir. Mahkeme görüntüleri izlendiğinde metal müzikte şarkıların sözlerinde kullanılan mecaz anlatımların toplumun bazı kesimleri tarafından yanlış anlaşıldığı, bu yeni tür hakkında çok bilgisi olmayan insanların bilmedikleri bir türden ve bu müziğin çocuklarına ve topluma olabilecek etkilerinden dolayı endişelendikleri anlaşılmaktadır.

Şarkı sözleri sebebiyle tarihte en çok eleştiri alan tür heavy metaldir denilebilir. Black Sabbath'ın savaş karşıtı hippî gençliğini eleştiren şarkı sözlerinin yanında; ölüm, intihar, satanizm, psikolojik rahatsızlıklar, savaş gibi konuların grup ve sanatçılarca şarkı sözlerinde işlenmesi bu eleştirilerin sebeplerindendir. Sayısı çok az olan sanatçı ve gruplar dışında heavy metal müzik icracılarının en ünlülerinin savaş karşıtı en az bir şarkıları bulunmaktadır. Örnek olarak; Metallica'nın *One*, Black Sabbath'ın *War Pigs*, Megadeth'in *Peace Sells* adlı şarkıları en bilinen örneklerdendir. 1980'li yıllarda toplumsal ve siyasi konular ağırlıklı eserler üretilirken 1990'lı yıllardan itibaren; bunalım, aidiyet, kimlik, psikolojik sorunlar gibi daha bireysel tema ağırlıklı şarkılar yazılmıştır. Uyuşturucu, alkol ve cinsellik konularını barındıran şarkıların çokluğu ile eleştirilen metal müzikte genel kanının aksine glam/hair metal dışında bu konularda eserler yok denecek kadar az olup heavy metal müzisyenlerinde alkol, uyuşturucu ve cinselliği özendirici eser ve davranışlara sık rastlanmamaktadır (Öztürk, 2022, s. 58). Hatta tam aksine, suça ve suçlulara karşı olma adına yazılmış metal müzik eserlerine rastlamak daha olasıdır. Özellikle ABD'de görülen okullardaki silahlı şiddet olayları hakkındaki Amerikalı nu-metal grubu P.O.D'un *Youth Of The Nation* şarkısı örnek olarak verilebilir.

Şarkı sözlerini salt metin olarak görmek insanı yanıltabilir. Sözlerin kelime anlamalarının yanında barındırdığı mecazlar ve vokalistin kelimeleri söyleyiş tarzı ve kulakta yarattığı tını da önemlidir (Weinstein, 1991, s. 106) Sözlerdeki mecaz anlamların yanlış anlaşılması ya da sözlere taraflı gözle bakılmasına dair örnekler metal müzik adına oldukça fazladır. Örneğin ABD'li thrash metal grubu Slayer'ın *Angel Of Death* şarkısında Nazi toplama kampındaki işkenceler anlatılmaktayken ABD halkından geniş bir kesim bu şarkının sözlerinin şiddet anlattığını ve insanları suça ittiğini düşünmüştür. Farklı bir örnekte ise Amerikalı thrash metal grubu Autopsy'nin 1989 yılı çıkışlı *Severed Survival* albümü büyük tepki çekmiş ve hakkında davalar açılmıştır. Grup ile yapılan röportajda ise albümdeki en tepki çeken şarkıda aslında arkadaşlarının geçirdiği bir dizi cerrahi operasyonu anlattıkları ifade edilmiştir (Dunn ve Wise, 2005). Bunun yanında milliyetçilik ve ırkçılıktan, aşırı sol ve çevreci tutuma kadar geniş bir yelpazeye sahip temaların işlendiği heavy metal müzikte bu hususta Absürd (Almanya), Leibach (Slovakya) gibi gruplar sayılabilir (Mayer ve Timberlake, 2014, s. 28-29).

Dinleyici yaşının çocukları da kapsamı, genel yayın kural ve kanunları, sanatçıların da kendilerini bu konularda dikkatli olmaları hususunda sınırlayan önemli etkenlerden

olabilmektedir. Fakat William Barrich'e göre (1986) zekâ düzeyi elverişli bir çocuk veya genç heavy metal müziğe bir tiyatro oyununa verilen tepkileri verebilirken zekâ düzeyi düşük olanlar şarkı sözlerindeki mecaz anlatımları anlayamamakta ve üzerinde hiç düşünmeden özümsemektedirler (aktaran Singer, 1993, s. 319).

Bir müzik türünü, gençlerin gösterdiği istenmeyen davranışların sebebi olarak gösteren bilimsel çalışmaların aksine, metal müziği icra eden müzisyenlerle yapılan söyleşilerde müziğin kendi hayatlarındaki yeri hakkında farklı görüşler ifade edilmektedir.

Amerikalı grup Slipknot'ın vokalisti Corey Taylor kendisi ile yapılan söyleşide; Iowa eyaletinde doğduğunu ve gençlik dönemini geçirdiğini, şehirde arkadaşlarıyla vakit geçirebildikleri tek yerin şehir mezarlığı olduğunu, müzik ile tanışmasa belki de bir suç çetesine katılıp uyuşturucu batağına saplanabileceğini belirtmektedir (Dunn ve Wise, 2005).

İsveçli bir gitarist ve İsveç'ten çıkan bir tarz olan Gothenburg ekolünün en önemli temsilcilerinden olan 1972 doğumlu Jesper Strömblad kendisi ile yapılan bir röportajında; gençlik yıllarında çocukların ve ergenlik döneminde olanların suça bulaşmasının çok olağan olduğunu söylemektedir. Devletin şehirlerde gençler için ücretsiz kullanabilecekleri müzik prova stüdyoları açtığını, okuldan arta kalan vakitlerde bu stüdyolar sayesinde müziğe yöneldiğini ve şimdi beraber müzik yaptığı arkadaşları ile tanıştıklarını ifade etmektedir (Strömblad, 2022).

Yapılan araştırmalar ve bu araştırmaları yapan bilim insanları ve yazarlara bakıldığında ya heavy metal müziği suça teşvik eden bir araç olarak görmüşler ya da suç ve metal müzik arasında herhangi bir bağın olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Burada dikkat edilmesi gereken noktalar; çalışmayı yapan kişilerin heavy metal müziğe karşı önyargılarının olup olmadığı, müzik teorisi hakkındaki yeterlilikleri, çalışmada kullandıkları örneklemin kendi içerisindeki çeşitliliği ve örneklemin genişliği olmalıdır. Özellikle 1980'li ve 1990'lı yıllarda metal müzik üzerine yapılan çalışmalar bu müzik türünün tehlikeli olduğuna dair olmuş ve Amerikan politikacıları tarafından da bu minvalde çalışmalar destek görmüştür (Sinclair, 2015, s. 431).

Daha yakın tarihli yapılan araştırmalara bakıldığında metal müzik adına daha doğru sonuçlara erişilebilir. Örneğin; Cardiff Metropolitan Üniversitesinden Psikolog Nick Perham'ün 2019 yılında yaptığı araştırmaya göre metal müzik; yetişkinlerde öfkenin yatışmasına ergenlerde ise öfkenin yönlendirilmesine ve pozitif düşünmeye sevk yardımcı

olmaktadır. Yazar Sarah Goff-Dupont'un yazılım mühendisi Julia Silge ve Rob Whitlock ile 2019 yılında yaptıkları ortak çalışmada, bilgisayar kodlaması yapılırken black ve death metal dinleyen programcılarının daha yaratıcı ve dikkatli oldukları sonucu çıkmıştır (Öztürk, 2022, ss. 34-35).

1.4.5. Heavy Metal Müzikte Kadının Konumu

Rock ve heavy metal müzikte kadının konumu düşünüldüğünde hem dinleyici hem de müzisyen tarafına bakmak gerekmektedir. Müzisyen tarafına bakıldığında rock ve heavy metal gruplarında kadınlara karşı herhangi bir önyargının olmadığı fakat sahnede özellikle rock ve heavy metal türlerinin ilk dönemlerinde erkeklerin sayısının ezici bir çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bu oranın, kadının iş ve sosyal hayattaki yeri ile ilişkili olduğu düşünülebilir. Kadın müzisyenlerin olduğu veya tamamı kadınlardan oluşan müzik gruplarının sayısının türün ilk dönemlerinden günümüze doğru artış gösterdiği görülmektedir. Hatta dünya çapında ün yapanları da mevcuttur. 1965 yılında ABD'de kurulan ve vokali bir kadın olan rock grubu Jefferson Airplane döneminin ün yakalayabilmiş gruplarından. 1990'lı yıllarda İngiltere'de Cardigans ve Sneaker Pimps kadın vokale sahip gruplara, ABD'de 2000'li yıllarda davulcusu kadın olan White Stripes ve vokali kadın olan Evanescence grupları dünya çapında şöhrete ulaşmış olanlara örnek gösterilebilir. Solo kariyerinde de Avril Lavigne gibi başarılı olmuş rock müzisyenleri bulunmaktadır. Heavy metal müziğe bakıldığında ise kadınların 1970'li yıllardan itibaren müzisyen olarak katılım gösterdiği görülmektedir. Alman vokalist Doro Pesch bu konuda öncülük edenlerdendir. 1977 yılında kurulan İngiliz grup Girlschool, 1980 yılında kurulan Amerikalı Vixen grubu kadınlardan oluşan ve en bilinen heavy metal topluluklarındandır (Dunn ve Wise, 2005).

Erkek egemen bir durumda olan heavy metal müzik piyasasında kadın müzisyenlere yardımcı olan ve onların (Girlschool) 1978 yılında sahne almalarını sağlayan kişi Lemmy Kilmister olmuştur. 1990'lı yıllardan itibaren özellikle gotik ve hardcore türlerinde kadın müzisyenlerin sahne aldığı grupların sayısı artış göstermiştir. Alman ve Norveçli üyeleri barındıran Leaves' Eyes grubunun Norveçli vokalisti Liv Kristine ve İsveçli Arch Enemy grubunun vokalisti Angela Gossow dünyaca ünlü metal müzik sanatçılarındandır (Öztürk, 2022, s. 232-233). Günümüzde Müslüman nüfus ağırlıklı Endonezya, Filipinler gibi Güneydoğu Asya ülkelerinde dahi bütün üyeleri kadınlardan oluşan ve faal olan rock ve

metal müzik grupları mevcuttur (Dunn, 2007). Endozenya’da kurulan ve üyelerinin tamamının tesettür giyimli kadınlardan oluştuğu Voice Of Baceprot en bilinen örneklerdendir.

Gruplarda üstlenilen pozisyonlara bakıldığında kadınların bas gitarist ve vokalist olarak kendilerine daha çok yer buldukları görülür. Sosyolog Marry Ann Clawson’ın (1999) kadın bas gitarist müzisyenlerle yaptığı görüşmelere göre erkek müzisyenlerin basgitar almak adına çok hevesli olmamaları ve bu pozisyonda çok açık olması sebebiyle gruplarda bas gitarist olarak daha kolay yer edinebildiklerini ifade etmişlerdir. Yine aynı görüşmelerde kadın müzisyenler; kadınların ritim duygusunun daha güçlü olduğunu, bu sebeple basgitara daha yatkın olduklarını dile getirmişlerdir (aktaran Grazian, 2004, s. 204).

Kadın bedeninin metalaşması durumu rock ve pop müzikte olduğu kadar olmasa da heavy metal sahnesinde de görülebilmektedir. Kadın müzisyenlerin dikkat çekici makyaj ve giyimlerle ilgi çekici olmaya çalıştıkları, cinsellik çağrıştıracak davranışlar sergiledikleri ya da yapımcıların bu minvalde dayatmalarına maruz kalabildikleri müzisyenler tarafından dile getirilen durumlardandır. Buna karşın günümüzde pop müzikte kadın sanatçıların görünümünün çok ön planda tutulmasının aksine metal müzikte kadın müzisyenlerin daha çok müzik aleti alımlındaki kabiliyeti önem arz etmektedir (ztrk, 2022, s. 235, 238).

Özellikle 1980’li yıllar, heavy metal ortamında erkek egemen bir görünümün olduğu, glam metal türü haricinde erilliğin tema olarak yüceltildiği bir dönem olmuştur. Hayranı oldukları müzik grupları ile vakit geçiren, alkol tüketiminin, uyuşturucu madde kullanımının ve cinselliğin olduğu ortamlarda bulunan ve kendilerine *groupie* adı verilen kadınların da varlığı bilinmektedir. Günümüzde dinleyiciler ile yapılan görüşmelerde ise cinsiyet ayrımının olmadığı, kadın erkek eşitliğinin önemsendiği insanlar tarafından ifade edilmektedir. (Dunn ve Wise, 2005).

1.4.6. Dinleyiciler ve Konserler

Rock müzik dinleyen veya bu müziği icra eden insanlara dünya genelinde *rocker* denilirken metal müzik dinleyen insanlara *head banger*, *metal head* gibi yakıştırmalar yapılmaktadır. Türkiye’de ise genel olarak metalci adlandırmasına rastlanmaktadır (ztrk, 2022, s. 30-31). Diğer türlerde müzik dinleyenlerin aksine metal dinleyicileri giyimlerinden ve kuşamlarından da diğerlerinden ayrılabilirler. Uzatılmış salar ya da dazlak

görünüm, kot veya deri ceket ve pantolon, en genel olarak da sevdikleri metal gruplarının isim, logo ve fotoğraflarının olduğu tişörtler metal müzik dinleyicilerini ayırt etmemizde yardımcı olmaktadır (Straw, 1984, s. 118)

Müzişyen ve dinleyiciler birbirilerini selamlarken şeytan boynuzu (*devil horn*) adı verilen el işaretini yapmaktadırlar. Bu işaretin ilk olarak kim tarafından metal müzik adına yapıldığı net olarak bilinemezken Kiss grubundan Gene Simons işaretin kendisi tarafından bulunduğunu ve ilk olarak kendisinin kullandığını iddia etmektedir. Ama genel kanı, işareti ilk kullanan kişinin Ronnie J. Dio (1942-2010) olduğu yönündedir. Kendisi ile yapılan röportajda; İtalyan kökenli olduğunu, şeytan boynuzu işaretinin İtalyanlar tarafından kötü ruhlardan ve nazardan korunmak adına kullanıldığını, sahnede hoş görüldüğü için kullanmaya başladığını ifade etmiştir. Özellikle alt türlerde kullanılan pentagram (ters yıldız) sembolü de metal müzik ile özdeşleştirilmiştir (Dunn ve Wise, 2005).

Metalci kimliği üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Angers Üniversitesi öğretim üyeleri Christophe Guibert ve Sorbonne Nouvelle'nin 2015 yılında Fransa'da ünlü müzik festivali Hell Fest'e katılan 8.700 kişi ile görüşme gerçekleştirerek bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada katılımcıların büyük çoğunluğunun üniversitede lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencisi oldukları, büyük bölümünün en az bir yabancı dil bildiği, yarısından fazlasının 20-30 yaş aralığında oldukları sonucu çıkmıştır. De Paul Üniversitesinden Sosyolog Profesör Deena Weinstein'in konu ile ilgili görüşüne bakıldığında ise kendisi; metal müziğin gençlik müziği olarak algılanmasının yanlış olduğunu, kendisini genç olarak hisseden, öfkesini ve duygusal tepkilerini dinamik kılmak isteyen her yaştan insanın bu türü severek dinleyebileceğini ifade etmektedir. Aynı çalışmada katılımcıların %13,7'sinin sanatçı ve küçük işletme sahibi, %12,6'sının orta düzey yönetici, %30,5'inin yüksek düzey yönetici ya da entelektüel iş kolları çalışanı olduğu öğrenilmiştir. Katılımcıların %16,4'ü ise işçidir. Benzer çalışmalar ABD ve Kanada da yapılmış ve dinleyici kitlenin içerisinde orta gelir grubuna ait insanların büyük çoğunlukta olduğu görülmüştür. (Öztürk, 2022, s. 34-35).

Burada dikkati çeken bir nokta bulunmaktadır. Dar gelirli işçi sınıfından olan İngiliz sanatçıların ortaya çıkardığı ve ilk olarak da işçi sınıfından olan dinleyicilerin sahiplendiği heavy metal müziğin günümüze doğru gelindikçe daha çok orta ve yüksek gelir gruplarından insanlar tarafından ilgi görmesi ilginçtir. Gayri safi milli hasılası yüksek olan ülkelerin refah durumunun yüksekliği ile nüfusa oranla sahip oldukları metal grubu sayısının doğru orantılı olması da dikkate değerdir (Milani, 2024).

Her nesil kendi dönemlerinde takip ettikleri metal müzik alt türlerine ve gruplarına genel olarak bağlılıklarını devam ettirmektedir (Friesen ve Epstein, 1994, s. 13). Konser ve festivallere katılıma bakıldığında metal grubu müzisyenlerinin yaşları ile konsere katılanların çoğunun yaşları benzer görünmektedir. Sanal şekilde müzik sağlayan servislerin en büyüklerinden olan Spotify'ın dinleyiciler arasında 2015 yılında yaptığı ankette dinlediği müzik türüne en sadık kitlenin metal müzik sevenler olduğu sonucu çıkmıştır (Öztürk, 2022, s. 31). Duyulan bu sadakat ve sevginin çok aşırıya kaçtığını gösteren olaylar da yaşanmıştır. ABD'li Pantera grubunun gitaristi Dimebag Darrel'in (1966-2004) Ohio'daki konserleri esnasında bir hayranı tarafından öldürülmesi en bilinen örneklerdendir (Irwin, 2024).

Metal müzik dinleyenlerin en kalabalık şekilde bir araya geldikleri ve sosyalleştikleri yerler konser ve festival alanları olmuştur. Müziğin fiziksel kopyalar halinde (plak, kaset, CD) satış sayısının çok azalması sonucunda sanatçıların ve müzik yapım şirketlerinin en büyük gelir elde ettiği yer olan konser ve festivallere katılım sayısının milyonu aştığı da görülmüştür. Rock in Rio festivali Güney Amerika kıtasının en kalabalık katılım sayısına sahip organizasyonu olurken Almanya'nın küçük bir kasabasında düzenlenen Wacken festivali metal müzik sevenler için en önemli hatta kutsal olanıdır. Bunların haricinde; İngiltere'de Bloodstock Open Air, Fransa'da Hellfest, İspanya'da Resurrection Fest, Belçika'da Graspop Metal Meeting ünlü metal müzik festivallerindendir. Birleşik Arap Emirlikleri'nin başkenti Dubai'de de her yıl metal müzik festivali düzenlenmekte ve bölge ülkelerinden ziyaretçiler katılmaktadırlar. Festivallerde ana sahne yanında yan sahnelerde de grupların performans sergiledikleri görülmektedir. Bu sayede büyük ve tanınmış sanatçılarla aynı organizasyonda yeni ve genç sanatçılar da çalma imkânına erişebilmektedirler. Festivaller birkaç gün ya da bir hafta sürebilmekte, insanlar da çadır veya otellerde konaklayabilmektedirler. Bu sayede kültürel alışverişler olabilmekte ve festivale ev sahipliği yapan bölgelere turizm alanında katkı verilmektedir (Dunn, 2007).

Tüm bunların yanında müzik grupları da konser turnesine çıkmakta, ülkeyi, kıtayı hatta dünya ülkelerini dolaşmaktadırlar. ABD'li metal grubu Metallica Antarktika'da bir mini konser vererek bütün kıtalarda canlı performans sergileyen ilk grup olmuştur. Aynı grup 2023 yılında Suudi Arabistan'da konser veren ilk ABD'li metal grubu unvanını da almıştır. Konser esnasında dinleyicilerin *headbang* (kafa sallama) ve *moshpit* (dinleyicilerin alanda omuz omuza tokuşması) ile müziğe eşlik ettikleri görülür (Drougka, 2023).

Eric Dunning ve Norbert Elias'ın 2008 yılında İrlanda'da konu hakkında bir forum web sitesi üzerinden metal dinleyicisi gençler ile yaptıkları birebir görüşmelerde; gençlerin gün içerisinde yaşadıkları zorlukları, duygusal ve fiziksel şiddeti konserlerde kafa sallayarak ve omuz tokuşturarak unutmaya çalıştıkları öğrenilmiştir. Konser alanında omuz tokuşturma sonrasında sakatlanma ve nadir de olsa ölüm vakalarına da rastlanılmaktadır. Alkol tüketiminin de çok olduğu bu ortamlarda organizasyonda görevli güvenlik çalışanları aşırılığın yaşandığı durumlarda müdahale etmektedirler. Organizasyonun büyüklüğü ile doğru orantıda güvenlik görevlileri de daha çok müdahaleci olmaktadır. Buna sebep olarak da küçük işletmecilerin dinleyicilere maddi olarak daha bağımlı olmaları, büyük organizatörlerin ise festivallere rağbetin fazla olması sebebiyle katılımcı sayısında yaşanacak kaybı göze alabilmeleri gösterilmektedir. Omuz tokuşturma yaparken amaç karşı tarafa zarar vermek değil içerideki öfke ve birikmiş enerjinin dışarı çıkarılmasıdır. Dinleyiciler arasında da yazılı olmayan kurallar oluşmuştur. Yumruk veya dirsek kullanmak yasaklanmıştır. Rahatsızlık yaşayanlar ivedilikle alanın daha sakin yerlerine imece usulü taşınmaktadır. Kurallara uymayanlar ise konser alanından dışarı atılmaktadır. Tokuşma alanı etrafında insanlardan oluşan bir halka oluşturularak konseri sakin bir şekilde dinlemek isteyenlere rahatsızlık vermemeye çalışılmaktadır (Sinclair, 2015, s. 433-434).

Her ne kadar sosyal medyanın yaygınlaşması sonucu müzik severlerin sanatçılar ile direkt iletişime ve etkileşime geçebilmeleri mümkün olabildiyse de konserler hâlâ sanatçı ve dinleyen arasında yaşanan etkileşimin en üst seviyede gerçekleştiği etkinliklerdir. Şarkıların canlı bir şekilde çalınıp söylenmesi ve çoğu konserin telif haklarından ötürü kayıt altına alınamaması sebebiyle canlı performanslar önemini korumaktadır. Ayrıca ünlü grupların sahne almasından önce amatör metal gruplarına sahnede çalma şansının doğması da yeni sanatçıların kitle edinebilmesi açısından önem arz etmektedir.

1.4.7. Erken Dönem ve Black Sabbath

Heavy metal türünün ne zaman ve nerede doğduğuna dair tam bir fikir birliği yoktur lakin müzik yazarlarının büyük çoğunluğu bu türün tarihini İngiliz müzik grubu Black Sabbath ile başlatmaktadır. Led Zeppelin ve Deep Purple gibi daha eski eski grupların da bu türe dâhil edilmeye çalışıldığı ve türün ortaya çıkışının daha eski tarihlere dayandırılmaya çalışıldığı da görülmektedir. Led Zeppelin ve Deep Purple gibi grupların daha çok rock, caz ve hard

rock türünde müzik ürettikleri bu sebeple heavy metal türünde sayılamayacakları genel bir görüştür. Fakat özellikle kullanılan vokal teknikleri metal müzik için ilham verici olmuştur (Solmaz, 1998, s. 39). Metal müziğin ilk dönemlerinde diğer türler arasında kolay bir şekilde ayırt edilemeyebileceği ve zamanla, bağımsızlığını kazandıkça farklılaşabildiği görülebilir.

Türün doğum tarihinin ne zaman olduğu ve ilk icracılarının kimlerden oluştuğu hakkında farklı görüşler vardır. 1966-1971 yıllarına tekabül eden zaman dilimine “Erken Metal Dönemi” diyenler mevcuttur. Rush grubunun bas gitaristi ve vokali Gaddy Lee; metal müziğin Blue Cheer ile başladığını ifade etmektedir. Pink Floyd gibi büyük gruplarla çalışmış müzik yapımcısı Bob Ezrin ise Led Zeppelin’in ilk metal grubu olduğunu ve insanların bu grubun müziğini tanımlarken ilk defa heavy metal kavramını kullandığını belirtmektedir. Motörhead vokali ve bass gitaristi Lemmy Kilmester’a göre Deep Purple, Alice Cooper’a göre ise bizzat kendisi ilk heavy metal icracısıdır ve bunu Rolling Stone dergisinde 1970’li yılların başlarında basılan bir habere dayandırmaktadır (Dunn ve Wise, 2005).

Stephenswolf grubunun 1967 yılında yayınladığı *Born To Be Wild* adlı şarkısının oldukça sert olması ve şarkı sözlerinde *heavy metal thunder* şeklinde bir ifadenin geçmesi de ilklerden sayılmaktadır. Görüldüğü üzere türün başlangıcı hakkında farklı fikirler mevcuttur. Fakat kaynakların büyük çoğunluğunda ve müzisyenlerin görüşlerinde; Black Sabbath ilk metal grubu, grubun gitaristi Tony Iomi ise metal müzik tınılarını ve ezgilerini üreten ilk kişi olarak kabul görmektedir. Black Sabbath’ın aynı adı taşıyan 1970 tarihli albümü ilk heavy metal albümü, albümün açılış şarkısı *Black Sabbath* da ilk doom metal örneği olarak bilinmektedir. Amerikalı Sir Lord Baltimore adlı grubun 1970 tarihli *Kingdom Come* albümü ise üzerinde heavy metal etiketi olan ilk albüm olma özelliği taşımaktadır. (Öztürk, 2022, s. 23). Böylece heavy metal türünün müzik firmaları tarafından da ilk defa yeni bir tür olarak tanımlandığı görülmüştür.

İngiltere’nin Birmingham şehrinde yaşayan; Tony Iommi, Ozzy Osbourne, Geezer Butler ve Bill Ward tarafından 1968 yılında kurulan Black Sabbath grubu ile metal müzik resmi olarak başlamıştır denilebilir. Grubun gitaristi Tony Iomi de diğer üyeler gibi şehirdeki ağır metal fabrikalarının birisinde çalışmış hatta solak olan Iomi sağ elinin iki parmağının da bir kısmını fabrikada ağır işlerde çalışırken kaybetmiştir. Bu sebeple gitar çalma tekniğini değiştirmek zorunda kalmış, eksik kalan parmaklarına metalden takma ekler yapmış ve bu durum klasik heavy metal ezgilerinin çıkmasına neden olmuştur (Dunn ve Wise, 2005). Yapay ek parçalar

sebebiyle iki parmakla notalara basmak zorunda kalan Iomi gitarı daha kalın tonlarda çalmak durumunda kalmış fakat bu sayede de metal müziğin olmazsa olmazı güç akorları (*power chord*) ortaya çıkmıştır (Horning, 2019, s. 17).

Grubun vokalisti Ozzy Osbourne ise yaptığı söyleşide; bir bilet gişesinde çalışmaktayken hayatının tamamını bu şekilde geçirmek istemediği için işi bıraktığını ve sokak sokak dolaşarak astığı *Ozzy Zig Needs A Gig* (Ozzy'nin bir müzik grubuna ihtiyacı var) yazılı afişler sayesinde Black Sabbath müzisyenleri ile tanıştığını bu şekilde beraber çalışmaya başladıklarını ifade etmiştir (Dunn ve Wise, 2005). Başka bir söyleşisinde ise Osbourne; ailesinin yoksulluk içinde olduğunu, bir mağazadan kıyafet çalarken yakalandığını ve bu sebeple gençlik yıllarında altı haftalığına hapse girdiğini, bu süreç içerisinde şarkı söylemek istediğini keşfettiğini dile getirmiştir. Grup ilk zamanlarında konser verecek salon dahi bulamamış on dört farklı müzik şirketi tarafından da albüm basımı istekleri reddedilmiştir. Bu dönemdeki fikirleri; bir albüm yayınlamayı başarabilmek ve sonrasında fabrikadaki işlerine geri dönmektir (Horning, 2019, s. 21).

Black Sabbath üyeleri; bir korku filminden esinlenerek gruplarını adlandırmaları, sahneye siyah kostümlerle ve haç şeklinde aksesuarlarla çıkmaları, *tri-tone* ve blues akorlarını harmanlamaları, şarkı sözlerinde karamsarlık duygusunu ön plana çıkarmaları ile bir metal grubunun nasıl olması gerektiği konusunda ilk örneği, şablonu oluşturmuşlardır. 1970 yılında çıkardıkları *Black Sabbath* ve *Paranoid* albümleri ile albüm satış listelerinde 8. sıraya kadar yükselebilmişlerdir (McParland, 2018, s. 31). İlk albümlerinin çıkışı sonrası grubu sahiplenen ilk kesim işçi sınıfı olmuştur. Bu sayede büyük bir üne kavuşmuşlar ve ticari başarı sayesinde günümüze kadar müzik kariyerlerini devam ettirebilmişlerdir (Harrison, 2010, s. 150).

Black Sabbath sonrası yeni heavy metal grupları çıkmış aynı zamanda mevcut rock gruplarından da tarzlarını metal müziğe dönüştürenler olmuştur. 80'li yıllara kadar türün önde gelen isimleri; Alice Cooper, Deep Purple, Led Zeppelin, Van Halen, Blue Oyster Cult, Judas Priest, Rush. Ac/Dc, Scorpions, Accept ve Motörhead gibi grup ve sanatçılar olmuşlardır (Öztürk, 2022, s. 145). 1980'li yıllar heavy metal müziğin ticari olarak en başarılı olduğu dönemdir. Fakat geniş kitlelere asıl yayılması 1990'lı yıllarla birlikte ekonomik olarak kârlılığının düşmeye başladığı dönemler olmuştur (Mayer ve Timberlake, 2014, s. 28-29).

1.4.8. N.W.O.B.M. ve Metal Müziğin Bazı Alt Türleri

Heavy metal türünün müzikal yapısının oturması sonrasında özellikle 1980’li yıllara yaklaştıkça bu türün bilinirliği artmış ve tür içerisinde yeni arayışlar olmuştur. Kayıt teknolojisinde görülen gelişmelerin de özellikle 1980’li yıllarda etkili olması, bu sayede daha yüksek sesin daha kaliteli bir şekilde miks ve *mastering* işlemlerinin yardımıyla son dinleyiciye ulaştırılabilmesi alt metal türlerinin ortaya çıkmasına imkân tanımıştır. Sonrasında Black Sabbath gibi grupların yaptığı müzik türü klasik heavy metal ya da heavy metal olarak ayrı bir tür gibi adlandırılmış ve türün çatı ismi metal müzik olarak kabul görmüştür. Metal müziğin altında yeni tür olarak olmasa da klasik heavy metalin yenilenmiş şekli *New Wave Of British Heavy Metal* (İngiliz Ağır Metalinin İkinci Dalgası) olmuştur (Solmaz, 1998, s. 39).

1970’lerin sonu ve 1980’lerin başına denk gelen N.W.O.B.M. dönemi ile rock müziğin bir türevi olarak görülen heavy metal bağımsız bir müzik türü olarak anılmaya başlanmıştır (Hecker, 2005, s. 49). Rock müzikte görüldüğü gibi metal müzikte de yeni türlerin ve akımların adlandırmasında yazılı ve görüntülü basının, müzik şirketlerinin yönlendirmesi etkilidir. Bir diğer etken ise yeni alt türün diğer mevcut metal müzik dışı türlerle melezleşmesidir (Tsatsishvili, 2011, s. 16).

Yeni İngiliz metali akımı¹⁶ denildiğinde örnek olarak verilebilecek gruplar; Iron Maiden, Saxon, Judas Priest gibi oluşumlardır. Punk, rock ve klasik müzik etkilerinin görüldüğü türün örnekleri Black Sabbath gibi grupların eserlerine nazaran daha sert bir yapıda olmuştur. Gruplardaki elektrogitarist sayısı ikiye çıkmış, şarkılarda kullanılan gitar solo kısımları da uzun süreler kaplamaya başlamıştır. Grupların imajlarında ve söylevlerinde İngiliz milliyetçiliği de hissedilmektedir. Şarkı sözlerine ve temalarına bakıldığında İngiliz tarihi, İngiliz edebiyatı ve özellikle Judas Priest grubunun eserlerinde William Shakespeare etkileri görülmektedir. (Horning, 2019, s. 34).

Bu dönemin eserleri dinlenildiğinde harmonik gitar tekniklerinin sık sık kullanıldığı, grup vokalistlerinin operavari ses aralığına sahip olduğu, gitaristlerin üst düzey yetenekte oldukları farkedilebilir. *Double kick* (Çifte bass davul) kullanımı, ilk dinleyişte yakalayan

¹⁶ Bazı kaynaklarda İkinci Dalga İngiliz Metali olarak da adlandırılmaktadır.

gitar ezgileri, 16'lık notalarda ritm gitar çalımları ve buna uygun vokal tarzları yeni akımı diğer türlerden ayıran etmenlerdendir (Cope, 2010, s. 95).

1980'li yılların sonlarına doğru bu alt türde yeni sanatçı ve grupların yetişmediği, günümüzde ise Iron Maiden, Saxon ve Judas Priest gibi grupların hâlâ albüm yayınlayıp konser turlarına katıldıkları görülmektedir. Akımın, Amerika ve diğer ülkelerde birçok sanatçıyı etkilemesi ve alt metal türlerinin oraya çıkmasına ortam hazırlaması adına önemi büyüktür (Öztürk, 2022, s. 95). Heavy metal müziğin yayılması bir merkezden değil, gönüllüler ve az kâr amacı güden plak dükkanları ile olmuştur. Yaygınlaşma genişledikçe yerel, bölgesel ve ulusal eğilimlere göre müzik şekil almıştır. Posta yoluyla paylaşımlar, fanzin ve müzik albümlerini insanların birbirine göndermeleri ve İnternet teknolojisinin gelişmesiyle bu süreç daha da hızlanmıştır (Mayer ve Timberlake, 2014, s. 32-33).

Weinsteine'e (1994) göre metal müzik üç ana alt türe ayrılmaktadır. Bunlar klasik metal, lite metal ve speed thrash metaldir. 30 müzik albümü üzerinde yapılan çalışma neticesinde ise pop metal, progresif metal ve thrash metal alt türleri belirlenebilmiştir. Pop metal diye tabir edilen tür endüstriyel standartta şarkıların üretildiği ve radyo yayın akışlarında kendilerine daha rahat yer bulabilen eserleri barındırmaktadır. Alt türlerin adlandırılması ve belirlenmesine dair kesin bir yargı oluşmamakla birlikte bu etiketlemede müzik firmalarının ve müzik basınının etkisi büyüktür. Günümüzde ise alt tür sayısı çok daha fazladır. Alt türlerin dinleyicileri arasında çekişmeler ve sözlü tartışmalar olduğu gibi bu türlerde müzik yapanlar arasında da didişmeler görülebilmektedir (Friesen ve Epstein, 1994, s. 13).

1.4.8.1. Thrash Metal

Thrash metal 1980'li yılların başlarında ABD'de ortaya çıkmış olan bir alt metal türüdür. Metal müziğin dünya çapında yayılmasında, ülkemiz ve benzeri yerlerde tanınmasında en önemli paya sahip olan türdür. Türün karakteristik özelliklerine bakıldığında; hızlı davul ve gitar çalımları, yüksek ses kullanılan vokal teknikleri görülmektedir. Şarkı sözleri genel itibariyle; kısa ve öz, öfke barındıran, siyasi iktidarlara, savaşımlara ve toplumsal çürümeye eleştirilerden oluşmaktadır. Özellikle Amerika'da dönemin (1981-1989) başkanı Ronald Willson Reagan'ın (1911-2004) politikalarına karşı bir duruşla başlayan thrash metal bir yandan da glam metal/rock türünün de antitezi olarak ortaya çıkmıştır (Öztürk, 2022: 148).

Punk rock gibi saldırgan bir tutumun da görüldüğü bu alt türün en önemli temsilcileri; Metallica, Megadeth, Anthrax ve Slayer grupları olarak bilinmektedir. *Big Four* (Büyük Dörtlü) olarak da anılan bu gruplar Slayer haricinde günümüzde de müzikal üretime devam etmekte olup birçok ülkede stadyum konserleri vermektedirler. Bu türde yeni grupların oluşması 1990'lı yıllardan sonra azalmış görünmesine rağmen metal müziğin hâlâ en bilinen alt türlerindendir (Sfetcu, 2021, s. 237).

1.4.8.2. Power Metal

Amerika'da thrash metal türünün tanınırlığını arttırdığı dönemde Avrupa'daki karşılığı power metal olmuştur. Geleneksel heavy metal elementlerini barındıran bu alt türün; doğum tarihi 1980'li yılların başı, doğum yeri olarak Avrupa kıtası, en etkili sanatçı ve gruplarının çıktığı ülke olarak ise İngiltere ve Almanya gösterilmektedir. Ronnie James Dio'nun büyük etki yarattığı türde; yüksek perdeden vokallerin olması, şarkı sözlerinin mitolojiden ve tarihten beslenmesi, güçlü ritim gitarların eşliğinde kulağa hoş gelen klasik müzik ve folk müzik esintilerinin olduğu solo gitar ezgilerinin bulunması türü diğerlerinden ayıran özellikleridir (Öztürk, 2022, s. 130).

Org ve sentezleyici gibi müzik aletlerinin de kullanıldığı türde canlı klasik müzik orkestralarının da eşlik ettiği görülebilir. Ronnie James Dio ve Deep Purple grubundan Ritchie Blackmore'un birlikteliğinde Rainbow grubu, İsveçli Hammerfall ve Sabaton, Alman Accept ve Blind Guardian, Finlandiyalı Nightwish, Amerikalı Iced Earth ve Manowar grupları türün önde gelen temsilcileridir. Power metal çıktığı dönemde erkek egemen bir imaj sunmuş, albüm kapaklarında sanatçılar kaslı yapıları ve uzun saçları ile dikkat çekmiştir. Günümüzde ise kadınların Nightwish ve Within Temptation örneklerinde olduğu gibi gruplarda daha çok vokal pozisyonunda yer aldığı türe olan ilgi hâlâ devam etmektedir (Dunn Wise, 2005). Şarkı temaları ve gitar çalım tekniği bakımından folk metal, Norveç black metali ve melodik death metal gibi türlerin ortaya çıkmasına da power metal türünün önayak olduğu fark edilebilir.

1.4.8.3. Glam Metal

Müzisyenlerinin çoğunun uzun saçlı, makyajlı olması ve dantel süslemeli kıyafetler giymeleri sebebiyle hair metal olarak da adlandırılan, 1980'li yılların başında ortaya çıkan glam metal türü ABD'nin Los Angeles eyaleti çıkışlı bir alt metal müzik türüdür. Köken

olarak glam rock türünün daha sert hali denilebilir. *Rock and rolla* (sex, uyuşturucu ve rock and roll) hayat tarzı hakkında şarkıların üretildiği türde *power ballad* olarak adlandırılan şarkı tarzları da büyük ilgi görmüştür.¹⁷ Önceki kısımlarda belirtildiği üzere heavy metal müzik İngiltere çıkışlı olup Amerika'ya da İngiltere'den ithal edilmiş olan bir türdür. Yeni İngiliz Metali Akımı ile perçinleşen bu kültür aktarımının ve müzik ticaretinin glam metal ile tam tersine döndüğü görülmektedir. İngiltere'de 1980'li yıllarda Amerika menşeli en popüler metal müzik alt türü olmuştur. Glam metal, günümüzde bazı metal müzik dinleyicileri ve otoriteleri tarafından metal müziğe pop müzik etkisi bulaştırdıkları gerekçesiyle suçlanmaktadır. Fakat dinlenmesi ve hazmedilmesi en kolay metal müzik türlerinden olması sebebiyle büyük bir kesimin metal müzik ile tanışmasına sebep olmaları açısından önemli bir yere sahiptir. Türün en önde gelen isimleri; Mötley Crüe, Quite Riot, W.A.S.P., Twisted Sister ve Bonjovi olarak sıralanabilir (Öztürk, 2022, s. 138).

1980'li yılların sonlarına doğru popülerliğini kaybeden türü 2000'li yıllarda The Darkness gibi gruplar da icra etmeye çalışmış fakat süreklilik kazanamamışlardır. Grunge müziğin ortaya çıktığı dönemde Glam metal dönemi de kapanmıştır. Günümüzde hâlâ faal olan gruplar olduğu gibi bu türden başka türlere geçiş yapan ve daha sert müzik üreten Pantera gibi gruplar da olmuştur.

1.4.8.4. Death ve Grindcore Metal

ABD'nin Florida eyaletinde 1980'li yılların ortasında ortaya çıkan death metalin karakteristik özelliğine bakıldığında *brutal* (böğürtü) vokalin thrash metal ile kullanımının ana ayırtıcı özellik olduğu görülebilir. Gitar tonlarının çok sert ve ön planda olduğu death metalde şarkı temaları; ölüm, şiddet, politika, felsefe, din karşıtlığı ve cinayet gibi konulardır. Grubun önde gelen temsilcileri; Death, Deicide, Cannibal Corpse, Morbid Angel, Napalm Death ve Obituary'dir (Sfetcu, 2021, s. 239). 1997 yılında Amerika'da bir okulda yaşanan şiddet olayı meydana gelene kadar çok da bilinen bir tür olmayan death metal, Slayer grubunun da etkisiyle dünyada popülerleşmiştir (Varol, 2012, s. 38,41). Albüm kapaklarında ve şarkı sözlerinde şiddet unsurları barındırması sebebiyle defalarca

¹⁷ Mcauley Schenker Group'un *Anytime* adlı şarkısı örnek olarak verilebilir.

mahkemelik olan sanatçıların olduğu türe ait müzik albümleri genel olarak *Parental Advisory* etiketiyle yayınlanmaktadır (Dunn ve Wise, 2005).

Death metal özellikle İsveç, Finlandiya ve Norveç'te çok tanınır olmuş ve bu ülkelerin sanatçılarının kendilerine özgü İsveç death metali, Finlandiya death metali adında türler oluşturmada ilham kaynağı olmuştur. İsveç death metali ve Gothenburg tarzı 1990'lı yılların başlarında öncelikle; At The Gates olmak üzere In Flames, Dark Tranquillity ve Soilwork gibi grupların eserleriyle şekil almış, sonrasında çıkan gruplarla tüm dünyada bilinir bir tür olmuştur. Finlandiya'ya bakıldığında ise; Children Of Bodom, Kalmah, Insomnium, Amorphis ve Sentenced grupları Finlandiya death metalini ortaya çıkarmışlar ve Amerika kıtasından Japonya'ya kadar geniş bir coğrafyada popüler olmuşlardır. İskandinavların bu türe katkısı; yaptıkları müziğe klasik müziği ve folk ezgilerini katmış olmaları ve kendi dillerinde de metal müziği icra ederek küresel anlamda başarılı olunabileceğini göstermiş olmalarıdır (Öztürk, 2022, s. 167). Almanların da bu türde etkin oldukları söylenebilir, Die Apokalypse Reiter, Paradise Inc. bilinen Alman gruplardandır. İtalya'dan Raintime, Japonya'dan Blood Stained Child gibi örnekler de gösterilebilir.

Senfonik death metal, viking death metal¹⁸, endüstriyel death metal gibi farklı alt çeşitleri de bulunan bu metal türü günümüzde de hâlâ popülerliğini devam ettirmektedir. Sürekli kendisini yenilemesi, yeni türler üretmesi, farklı müzik türlerinden elementler alarak kendi içerisinde eritmesi bakımından metal müziğin en hızlı evrimleşen ve adaptasyon sağlayabilen türü olması sebebiyle tanınırlığını ve devamlılığını en çok arttıran alt metal müzik türü denilebilir. Ayrıca metal müzik alt türleri içerisinde yapılabilmesi için çalgı aleti çalma yeterliliğinin en üst düzeyde olması gereken tür de melodik death metal olarak görülmektedir. Alexi Laiho (Children Of Bodom), Antti Kokko (Kalmah), Miika Tenkula (Sentenced) İskandinav death metali ekolünün önde gelen gitaristlerindendir.

1.4.8.5. Black Metal

İngiliz Venom grubunun başını çektiği bu alt metal müzik türünün ilk örneklerini Celtic Frost ve Bathory grupları üretmiştir. Müzikal anlamda çok gürültülü seslemelerin kullanıldığı gitarlar ve baslar, çok hızlı çalınan davullar ve çığlık ya da böğürtü tarzı

¹⁸ En önemli temsilcisi İsveçli Amon Amarth grubudur.

vokallerin olduğu bu türde şarkı temaları; satanizm, tanrı ve din karşıtlığı, felsefe, paganizm, şiddet ve savaş gibi konulardan oluşmuştur (Varol, 2012, s. 40). Müzisyenlerin; İskandinav pagan savaşçıların tarzında ceset makyajı yaptığı, deriden yapılmış kıyafetler giydiği, sahne gösterilerinde kan ve ateş kullandığı ve satanist bir ayinini andıran tavırlar sergilediği bu tür özellikle 1990 sonrası Norveç black metali ile metal müziğin en tartışılan ve toplum tarafından tepkiyle karşılanan alt türü olmuştur. Mayhem, Burzum, Immortal, Emperor, Gorgoroth ve Satyricon Norveç black metalinin ilk dalgasının en bilinen gruplarıdır. Burzum ve Mayhem gibi grupların elemanlarının ve dinleyicilerinden bazılarının Norveç'te kilise yakma eylemlerinde bulunması sadece black metalin değil tüm metal müzik türlerinin satanizm ile anılmasına sebep olmuştur. Mayhem grubu gitaristi Euronymous'un, grubun bas gitaristi Varg Vikernes tarafından bıçaklanarak öldürülmesi de türün kötü şöhretine sebep olan önemli vakalardandır (Dunn ve Wise, 2005).

Neredeyse bütün müzik aletlerinin ve böğürtü vokallerin yüksek sesle kullanımından ve 1990'lı yıllarda kayıt imkânlarının henüz bu tür için çok yeterli olmamasında dolayı çığ diye tabir edilen tınıda eserler üretilmiştir. Stüdyo imkânlarının da gelişmesiyle 2000'li yıllara gelindiğinde kabuk değiştiren black metalde müziğin içine senfonik öğeler de ekleyen; İngiliz Cradle Of Filth, Portekiz Moonspell, Yunan Rothery Christ, İsveçli Marduk, Norveçli Dimmu Borgir, Polonyalı Behemoth ve Hollandalı Legion Of Damned türün günümüzde de müzik hayatlarına devam eden popüler gruplarındandır.

Tüm bu türlerin haricinde tüm dünyada icra edilen başka alt türler de bulunmaktadır. Doom (Katatonia), folk (Korpiklaani), gotik (Tiamat), endüstriyel (Rammstein), melodik (Kalmah), nu (Korn), senfonik (Epica) bunlardan bazılarıdır.

1.4.9. Cover Eserler

Metal müzik sanatçı ve grupları farklı müzik türlerinde veya farklı alt metal müzik kategorilerinde olan şarkıları kendi türlerinde yorumlayarak *cover* (usta malı) eserler de üretmektedirler. Usta malı eser üretmek yeni gruplar için tanınma fırsatları doğurabilmektedir. Aynı zamanda sanatçı ve grupların sevdikleri müzisyenlerin eserlerini yeniden yorumlamaları onlara duydukları saygılarını belirttikleri anlamına da gelmektedir. Nu-metal grubu Limp Bizkit'in George Michael'a ait *Faith* adlı şarkıyı kendi tarzlarında

yorumlamaları, İsviçreli folk metal grubu Eluveitie'nin aslı bir Fransız halk müziği ezgisi olan *Inis Mona* 'yı metal müzik formunda kaydetmesi verilebilecek başarılı örneklerdendir.

1.4.10. Heavy Metal Müziğin Endüstrileşmesi

Rock müziğin endüstrileşmesi başlığında anlatılan durumların benzeri metal müzik için de geçerlidir. 1970'li yıllarda piyasa içerisinde yer edinen tür, 1980'li yıllardan itibaren grupların yüksek albüm satışlarına ulaşabilmesiyle küresel çapta bir bilinirliğe ulaşmış, büyük basın ve medya kuruluşlarının ilgisini çeker olmuştur. İlk zamanlarında radyo ve televizyon kanallarının en çok çalınan şarkılar listelerinde yer verilmeyen heavy metal müzisyenlerinin bu listelerde olmak gibi bir çabaları da bulunmamaktadır. Çünkü listeler pop müzik ağırlıklı olmakta ve kısa süre içerisinde unutulmuş şarkılardan oluşmaktadır. Özellikle ABD'de ve daha sonra tüm dünyada yayın yapmaya başlayan müzik temalı televizyon kanalı MTV sayesinde metal müzik daha kolay ulaşılabilir ve tanıtımı yapılabilir olmuştur. Müzik video görüntülerinin yayınlandığı MTV açısından metal müzik oldukça değerli görülmüştür. Sebeplerine bakacak olursak; metal müzikteki görünüm ve müzikal şok etkisi izleyicilerin dikkatini çekmekte faydalı olmuştur. Avrupa'da ise İngiliz menşeli Kerrang! televizyon ve radyo kanalı kıtada metal müziğin yayılmasında önem arz etmiştir. Sadece metal müzik çalan radyo istasyonları da kurulmuştur (Dunn ve Wise, 2005).

Rock müzikte olduğu gibi heavy metal müzikte de büyük müzik şirketleri etkin olmuştur. Rock müzik yapan süper gruplar heavy metal türünde de görülmüştür. Büyük albüm satış sayılarına ulaşan grup ve sanatçılar; sektöre yön veren müzik firmaları ile anlaşmışlar ve büyük stadyum konserleri, grupların adını taşıyan takı, giysi hatta alkol ürünleri ve reklam gelirlerini içeren büyük bir pazar oluşturmuşlardır. Almanya, Amerika, Japonya, İngiltere ve İskandinav ülkelerinde yüzbinlerce kişinin katılım gösterdiği metal müzik festivalleri düzenlenmiştir. Bu festivallerde yapılan bilet ve gruplara özel üretilen ürünlerin satışından müzik yapım şirketleri milyonlarca dolar kazanmaktadır. Nuclear Blast, Metal Blade, Century Media, Roadrunner Records en bilinen metal müzik yapım firmalarındandır (Öztürk, 2022, s. 222-227).

Metal müziğin parasal değerinin hükümetler tarafından da bilindiği görülmektedir. Örneğin; Norveç hükümetinin 2011 yılında, ülkenin tanıtımında ve ihracat payında önemi olan black

metal müzik konusunda diplomatlarını özellikle bilgilendireceği haberleri basına yansımıştır (“*Diplomatlar Artık Black Metal Konusunda da Eğitilecek*”, 2011).

Eric Dunning ve Norbert Elias’ın 2008 yılında İrlanda’da metal müzik dinleyen gençler üzerine yaptıkları çalışmada; gençlerin yerel grupların albümlerini öncelikle yasal yoldan edinmeye çalıştıkları, onlara destek olmak için grupların tişört ve aksesuarlarını satın aldıkları öğrenilmiştir. Bu sayede ünlü olmayan ve küçük çaplı dinleyici kitlesi olan müzisyenler de sanatını icra etmeye devam edebilmişlerdir (Sinclair, 2015, s. 435). Müzikolog Sara Cohen’in 1991 yılında Liverpool’da yaptığı araştırmada ise; Liverpool’daki rock ve metal gruplarına, şehir halkının konser ve organizasyonlarda dayanışma içerisinde destek oldukları görülmüştür (Grazian, 2004, s. 205).

Sanatçı açısından bakıldığında ise; müzisyenlerin kendi içinden geldiği gibi ya da dinleyicilerin ve dolayısıyla müzik firma ve yapımcılarının isteklerine göre sanat icra etmesi seçenekleri arasında kalmaları durumu yaşanabilmektedir. Dinleyicilerin ve müzik yapımcılarının talepleri karşısında müzik grubu içerisinde de gerilim oluşabilmektedir. Sanatsal açıdan kendilerini daha iyisi için zorlamak ya da piyasa koşullarına göre daha kolay dinlenebilen ve daha çok satış yapabilen eserler yazmak karşısında ikilemde kalabilmektedirler. şarkı sözlerinin yazımında ise olanı mı yoksa olması gerekeni mi anlatmaları konusunda firmalar ve sanatçılar arasında sorunlar görülebilmektedir. nlenmiş gruplar ile yapılan uzun süreleri kapsayan anlaşmalar sonucunda firmalar; müzisyenlere bir sanatçı olarak bakmak yerine bazen onları daha çok satış yaptıracak ve kr getirecek üretim aracı olarak görmelerine sebep olmuştur (Friesen ve Epstein, 1994, s. 14).

1.4.11. Heavy Metal Müziğin Küreselleşmesi ve Yerelleşmesi

Heavy metal müziğin İngiltere’de doğup küresel çapta yayılması ve farklı toplumlarca kabul görmesi ile ABD’de doğup dünyaya yayılan rock müziğin geçirdiği süreçler benzerlik göstermektedir. 1970’li yıllarda gönüllük esasına dayalı olarak fanzin, dergi ve albüm kopyalarının dağıtımıyla başlayan yayılma, 1980’li yıllardan itibaren küresel çapta plak, kaset, CD satışları ve basılı, görsel, işitsel yayınlar sayesinde daha da hızlanmıştır. İnternet teknolojisinin sebep olduğu iletişimde ve etkileşimde yaşanan büyük gelişmenin rolü de çok önemlidir. Bağımsız müzisyenler platformu *Tune Core*’un sağladığı verilere göre 2018

yılında dünyada en hızlı büyüme ve yayılma gösteren tür heavy metal müziktir (Öztürk, 2022, s. 31).

Müzikal kalite, şok etkisi ve farklı oluşu sayesinde ilgi ve beraberinde tepki de çeken heavy metal müzik, dünyanın birçok ülkesinde kendisine dinleyici kitlesi oluşturabilmiştir (Dunn, 2007). Örneğin; Norveç'te metal müzik, özellikle de black metal dinleyenlerin ve bu müziği icra edenlerin karıştığı kilise yakma eylemleri gibi olaylar sonrasında ülke çapında çok ciddi eleştirilere hedef olmuştur. Sancılı geçen süreç sonrasında metal müzik, Norveç için tanıtım ve ihracat adına önemli bir araç olabilmıştır (Öztürk, 2022, s. 176, 185).

Dünyanın gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerinde görülen sanayileşme çabaları sonrasında toplumlarda görülen değişimler de metal müziğin yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Bir sınıf bilinci oluşmasa bile işçi kesimine dahil olan insanların ve beyaz yaka olarak tabir edilen çalışanların hayatlarında görülen tek düzelik ve çalışma şartlarındaki iyileşmelere bağlı olarak boş zamanın ortaya çıkması insanlarda heyecan duygusuna karşı bir ihtiyaç oluşturmaktadır. Bu durum sonucunda insanlar spor veya müzik aktivitelerine yönelmektedirler. Metal müzik, insanların günlük rutinlerinden uzaklaşmalarına yardımcı olabilmektedir (Sinclair, 2015, s. 432)

Metal müziğin yayılmasına ve rock müzik gibi özgürlük ile bağdaştırılmasına da örnekler gösterilebilir. Halkının dünya ile iletişiminin çok kısıtlı olduğu Sovyet Rusya'nın dağıldığı 26 Aralık 1991 tarihinin hemen öncesinde 28 Eylül 1991'de kimi kaynaklarca 1.6 milyon Rus vatandaşın katıldığı ABD'li metal müzik grubu Metallica'nın Moskova konserinden bahsedilebilir. Bir diğer örnek ise Brezilyada 1964-1985 yılları arasında görülen dikta rejiminin son bulmasının ardından Rio kentinde düzenlenen ve resmi sayılara göre 1.380.000 kişinin katıldığı rock ve metal müzik festivali de heavy metalin küresel çapta tanınırlılığını ve insanların bu müziğe atfettiği anlamları görmek açısından önemlidir (Dunn, 2007).

Heavy metal müziğin başat ülkeleri olan İngiltere ve ABD'den dünyaya yayılması sonucunda yeni alt türler ortaya çıkmış bunun yanında birçok ülke de kendi üslubunda ekoller üretebilmiştir. Bazı metal müzik alt türleri belirli ülkelerde daha fazla benimsenmiştir. Heavy metal müziğin yayılması bir virüs gibi olmuş, her bulaştığı toplumda ise o toplumun müzikal gelenek ve anlayışından etkilenmiştir. İngiltere, heavy metal - klasik metal türünde (Iron Maiden, Black Sabbath, Judas Priest vb.) daha fazla yer edinmiştir. Amerika, thrash metal ve nu-metal alt türünde önemli gruplar (Metallica, Megadeth, Slayer, Linkin Park, Korn vb.) çıkarmaktadır. Ağır sanayi devi olan Almanya, makine seslerini

andıran güçlü ritimler ve teknolojik gelişimi de çağrıştıran sentezleyici üretimi seslerin kullanıldığı endüstriyel metal alt türünde ün kazanmış grupların (Rammstein, Oomph!, Eisbrecher vb.) doğduğu ülke olmuştur. Norveç, en çok eleştiri alan tür olan black metalin doğduğu ve türün en önemli temsilcilerine (Mayhem, Gorgoroth, Dimmu Borgir vb.) ev sahipliği yapan ülke konumundadır. İsveçli metal grupları (In Flames, Dark Tranquillity, Soilwork vb.) Gothenburg tarzı ile melodik death metalde öncü durumdayken Finli müzisyenler ise (Sentenced, Kalmah, Children Of Bodom vb.) klasik ve gotik müzik etkisinin de görüldüğü bir üslup geliştirebilmişler aynı zamanda folk metal türünde de Korpiklaani ve Finntroll gibi gruplarla dünyada önemli bir yer edinmişlerdir (Öztürk, 2022, s. 185-186).

İngiltere, Almanya ve ABD haricinde metal müziğin içinde folklorik öğelerin belirgin bir biçimde kullanıldığı ve dünya çapında metal müzik piyasasını etkilemiş olan kayıt Brezilyalı thrash metal grubu Sepultura tarafından yapılmıştır. Brezilya yerlilerine ait çalgı aletlerinin de kullanıldığı 1996 yılında yayınlanan *Roots* adlı müzik albümündeki şarkılarda ise Brezilya'nın yerli halkının hikayeleri ve kolonileştirilmeleri sonrasında yaşadıkları asimilasyonları anlatılmıştır. Bu albüm sonrasında diğer ülkelerdeki metal müzik gruplarında da yerel müzik aletleri ve motiflerin kullanımında artış gözlenmiştir. Yerelde ve dünya genelinde tanınabilmenin önemli koşullarından birisi de özgün olabilmek ve yerel müzikal motifler kullanabilmek olmuştur (Dunn, 2007).

Bugün; Alman, Fin, İsveç, Norveç veya Japon metal müziği diyebilmemizin ve örnek olarak verilen bu ülkelerin kendi ekollerini oluşturabilmelerinin işaretleri hem kendi kültürel değerlerini metal müzik içerisinde işleyebilmeleri hem de kendi ulusal dillerinde bu müziği icra ederek tüm dünyaya yayabilmeleridir.

Norveç black metali daha çok Norveççe yapılmakta ve Norveç'in hristiyanlıkla tanışmadan önceki dönemlerini anlatmaktadır. Alman endüstriyel metal grupları ve vokalistleri eserlerini çoğunlukla Almanca yazmaktadırlar. Finlandiya'lı gruplardan Amorphis eserlerinde Fin destanlarını işlemektedir. Yine Finlandiya'nın resmi dili İsveççe olan özerk bölgesinden çıkan Finntroll grubu eserlerini İsveç dilinde yazmaktadır. Yine aynı şekilde Japon metal grupları arasında Japonca şarkılar yazan ve etnik Japon çalgılarını kullananlar

da bulunmaktadır. Moğolistan'dan da The Hu ve Altan Urag grubu yerel kültür öğelerini kullanıp dünyaca üne kavuşmuş olanlara iyi birer örneklerdir.¹⁹

Görüldüğü üzere metal müzik küresel çapta yayılmış, değişik toplumlarda kabul görebilmiştir. Birçok ülkede yerel kültürle etkileşime girebilmekte ve bu haliyle tekrar küresel çapta yayılabilmektedir. Bu sayede virüs örneğinde olduğu gibi her etkileşimde bulunduğu toplumla birlikte kendisini yenileyerek yayılmaya devam edebilmiştir. Avustralya, Japonya, Brezilya, Rusya, Güney Asya ülkeleri, İran ve Türkiye'den de dünyaca üne kavuşabilmiş metal müzik grupları ve sanatçıları çıkabilmiştir.

2011 yılında tüm dünyada faal olan metal müzik gruplarının istatistiğini gösteren *Encyclopedia Metallum* adlı İnternet sitesinin sağladığı ülkeler bazında grup sayısı verilerine bakıldığında tahmin edilenlerin haricinde ilginç sayılarla da karşılaşılmaktadır. 21.344 grup ile ABD'nin başı çektiği istatistiklerde 4.072 adetle İngiltere ikinci sırada olmaktadır. Almanya, Kanada, Finlandiya, İsveç ve Norveç gibi ülkelerin üst sıralarda olduğu listede Çin'den 234, Kolombiya'dan 1167, Mısır'dan 26, Hindistan'dan 152, İran'dan 64, Kazakistan'dan 45, Afganistan'dan 1, Türkiye'den ise 454 metal grubu listelenmiştir (Brown vd., 2016). Coğrafi istatistiklerden yararlanarak veriler oluşturan *geographyrealm.com* adlı siteye göre 2022 yılında tüm dünyada aktif 81.207 metal müzik grubu bulunmaktadır. Her yüzbin kişiye düşen metal grubu oranında ise Finlandiya, İsveç, Norveç ve İzlanda'nın en üst sıralarda olduğu görülmektedir (Öztürk, 2022, s. 31). Günümüzde bu sayının daha da fazla olabileceği tahmin edilebilir.

1.5. Bölüm Değerlendirmesi

Günümüzde küresel çapta bilinirliği olan heavy metal müziğin kökenlerine inildiğinde karşımıza blues müzik çıkmıştır. Çoğunlukla Afrika'nın batı kıyılarından köleleştirmek için Amerika kıtasına getirilen Siyahilerin Afrika'dan kendilerine miras kalan müzik kültürlerinin etkileşime girmesi sonucu blues ortaya çıkmıştır. Müzikal açıdan bakıldığında İngiliz, Kelt, Alman ve İskandinav müziklerinin yanında country, Amerikan halk müziği ve

¹⁹ The HU grubunun *Wolf Totem* ve Altan Urag'ın *Khuhk Tolboton (Blue Mark)* adlı eserleri Moğol dilinde en bilinen sert müzik örneklerindendir.

Meksikalılar sayesinde Latin müziklerinin de ortaya çıkan blues müzikte katkıları bulunmaktadır.

Siyahiler ağırlıklı olarak banjo kullanmaktayken gitar ile tanışmış ve böylece blues müziğin ana çalgısı gitar olmuştur. İrlandalılarından, Meksikalılardan ve Kızılderililerden değişik müzikal beceriler edinmişler ve bunu blues müzik yaparken gitarda harmanlamışlardır. Mızıka ve keman gibi aletlerin yanında vücutlarını ve buldukları ahşap veya metal eşyaları kullanarak ritim tutmuşlardır. Günbatımına kadar çalıştırılan Siyahi köleler dinlenmeye çekildikleri barakalarda blues müziği yaparak günün yorgunluğunu atmaya ve duygularını ifade etmeye çalışmışlardır. Tarlalarda çalıştıklarında da blues şarkıları seslendirmişlerdir. Köle sahiplerinin, Siyahilerin tarlada çalışırken şarkılar söylediklerinde işlerinde daha uyumlu ve hızlı çalıştıklarını gözlemlemeleri sonucunda müziği yasaklamamaları blues müzik adına olumlu bir durum olmuştur.

Yaşanan ABD İç Savaşı ve sonrasında güneyden kuzeye doğru gerçekleşen göç hareketleri sonrası blues müzik ABD'nin her bir yanına dağılmıştır. Göç, yolculuk, yoksulluk, köle hayatı, ölüm, aşk ve umut gibi konuların işlendiği blues müzik, gittiği her bölgede hem müzikal hem de işlenen konular açısından değişime uğramıştır. Buradaki önemli nokta göç ve bu hareketlilik sayesinde Siyahilerin farklı ülkelerden gelen göçmenler aracılığıyla yeni kültürlerle tanışmasıdır.

Kent hayatına uyum sağlamaya çalışan Siyahilerin yaşamış oldukları ayrımcılık sebebiyle işsizlik, yoksulluk ve birçok sosyal haktan mahrum kalmayla karşı karşıya kalmaları blues müziği kentte müzikal ve sözel olarak besleyen durumlardır. Blues müziğin; müzik yapımcıları tarafından keşfedilmesi, endüstriyel bir forma sokulması, plak kayıtlarının yapılması ve satış sayılarının artması tür adına önemli adımlar olmuştur. İki dünya savaşı ve 1929 Buhranı ile sosyal açıdan hareketli dönemler yaşayan ABD'de deyim yerindeyse acılardan beslenen Blues müzik de ününü arttırmış ve özellikle Beyazların da ilgisini çekmiştir. Country ve Kelt müziklerinin etkisiyle Blues müzikte hareketli ritimlerde eserler de ortaya çıkmıştır. Elektro gitarın ve amfinin geliştirilmesiyle yeni tınların da elde edilmesi müzisyenlerde yeni ufuklar açmıştır. Davul seti ve basgitar da blues müziğin olmazsa olmaz müzik aletlerinden olmuştur.

Blues müziğin evrilmesi sonucu ortaya daha hareketli ve daha sert olan, blues müzikteki isyanı yapısının temelinde bulunduran rock and roll müzik ortaya çıkmıştır. Siyahiler ile başlayan bu yeni tür Elvis Presley gibi ilk rock yıldızlarıyla Beyazların da beğenisini

kazanmıştır. Sahneyi bir film yıldızı gibi kullanan müzisyenler ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sürecinde ve sonrasında daha neşeli ve hareketli filmlerin ve müziklerin desteklendiği dönemde yaşanan nüfus patlaması sonrası ABD’de genç nüfusta artış görülmüştür. Bu genç nüfus savaşımlardan ve kötü ekonomik koşullardan ebeveynlerini ve siyasetçileri sorumlu tutmuşlardır. Yaşanan kuşak çatışması müzik tercihlerine de yansımıştır. Büyüklerinin aksine Siyahiler ile aynı mekanlarda eğlenebilmişler ve aynı duyguları paylaşabilmişlerdir. Rock and roll müzik bu şartlar altında doğmuş ve beğeni kazanabilmiştir.

Vietnam Savaşı’na karşı barış eylemlerinin yapılması, dünyada diğer bazı ülkelerde de hükümetlere karşı protestoların görülmesi, konserlerin düzenlenmesi, rock müzik sanatçı ve gruplarının da eylemlere destek vermesi, protestolara katılanların büyük çoğunluğunun rock müzik dinleyicisi olması tür adına önemli olaylardır. Doğasında isyan olan rock müzik, kitlelerin sesi olabilme özelliğini bu gelişmelerde gösterebilmiştir. İlk dönemlerinde basının, hükümetlerin ve halkın genelinin olumsuz eleştirileriyle karşı karşıya kalan rock müzik ekonomik değeri arttıkça metalaşmış, eleştiriler azalmış ve büyük gelir kalemlerinden olabilmektedir. Radikal dini gruplar tarafından ise ilk dönemlerinden beri olumsuz tepkiler görmektedir.

Bu dönemde rock müziğin doğumunda ve yayılmasındaki önemli etkenler; II. Dünya Savaşı (1939-1945), Vietnam Savaşı (1955-1975) genç nüfus oranındaki yüksek artış, hükümetlere yönelik protestolar ve kuşak çatışması olmuştur.

Rock müziğin endüstrileşmesi, plak satışları açısından artık ana akımlardan olması, tüm dünyaya yayılması gibi süreçler teknolojinin gelişmesiyle de paralel olmuştur. Daha güçlü, hacimli ses ve tını elde edilebilmiş, televizyon ve radyo yayınlarının daha geniş kapsamlı olmasıyla bütün dünya rock müzikle tanışabilmiştir. Lakin müzik yapım şirketlerinin daha fazla kar elde etmek istemeleri tür adına krizlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Büyük rock yıldızları ve süper gruplar ortaya çıkmıştır. En çok beğeni alan şarkıların formülleri diğer grup ve sanatçılarda da uygulanarak yüksek satış sayıları garanti altına alınmak istenmiştir. Çok satan işler çıkaran müzik yapımcı ve teknisyenleri sektörde tekelleşmişlerdir. Yeniliğe ve deneysellik kapalı hale gelen sektörde birbirine benzeyen sanatçı, grup ve şarkı enflasyonu yaşanmıştır.

Lakin rock müzik pop müziğe nazaran daha özgürlükçü bir yapıda olmuştur. Müzikal değişimlerde ana itici etken insanların beğenileridir. Bu beğeniler ve rock müziğin başka

türlerle kolay şekilde etkileşime girebilmesi sayesinde yeni rock müzik alt türleri ortaya çıkabilmiştir. Rock müzikte yeni şartlara karşı uyum sağlama özelliği güçlüdür. Kendisinde görülen yozlaşmanın antitezi de yine rock müzik içerisinde çıkmış bu da punk rock olmuştur. Sözlerde vurucu cümleler ve eleştirel mesajlar içeren punk, müzikal olarak ise sertlik ve hız barındırmaktadır. 1970’li yılların ortasında ABD ve İngiltere’de ilk örnekleri ortaya çıkmış ve heavy metal müziğe etkisi büyük olmuştur.

ABD ile birlikte rock müzikte önde gelen ülkelerden olan İngiltere’de Beatles gibi gruplar ve sanatçılar dünya çapında ün kazanmışlardır. 1960’ların sonlarında dönemin İngilteresine bakıldığında II. Dünya Savaşı’nın yaralarını hala sarmaya çalışan bir ülke görünmektedir. Ekonomik olarak toparlanmaya başlayan ülkede Birmingham şehri önceki dönemlerinde olduğu gibi yeniden ağır sanayi şehri olmaya başlamıştır. Kentte yeniden yapılanma süreci yaşanmaktadır. Çok sayıda ağır sanayi fabrikası inşa edilmiştir. Haliyle şehirdeki nüfusun çoğunluğunu işçi sınıfı aileleri oluşturmaktadır. Liverpool ve Londra arasında olan şehir bir geçiş güzergahı konumundadır. Şehirdeki gençlerin çoğu fabrikalarda işçi olarak çalışmaktadır. Şehir merkezinin dış çevresinde yaşayan bu gençler boş vakitlerinde ise şehir merkezindeki canlı müzik icra edilen mekanlarda sosyalleşmektedirler. British rock müziğin ve Amerikan rock gruplarının çok dinlendiği bölgede aynı zamanda müzisyen de olan fabrika işçisi bazı gençler rock müzikten daha etkili ve daha sert müzik yapmak istemişler ve bu sayede ilk heavy metal grubu Black Sabbath ortaya çıkmıştır.

Bir müzik türünde sözler, müzik, ve görünüm birbirini tamamlayan unsurlar olmuştur. Black Sabbath’ın şarkı sözlerinde; işçi kesiminin hayatındaki memnuniyetsizlikler, gençlerdeki umutsuzluk, savaşın yaşattığı yıkım içinde büyüyen çocukların öfkesi bulunmaktadır. Müziğin tınısının da bu duygu ve düşünceleri hazmedebilecek sertlikte olması gerekmektedir. Aynı zamanda fabrika işçisi olan grup üyelerinin ağır makinelerin gürültüsünden ve bu gürültülerin ritimlerinden etkilenmesi heavy metal müziğin sertliğine ilham kaynağı olmuştur. Tüm bu ana etmenlerin ilişkisi sonucunda heavy metal müzik İngiltere’de doğmuştur.

Bu dönemin ana etki unsurları; savaş sonrası İngiltere’de rock müziğin icra edilmeye başlanması ve ülke sanatçılarının dünya çapında tanınması, bir geçiş güzergahı olan Birmingham şehrinde ağır sanayi fabrikalarında çalışan ve işçi sınıfından olan genç müzisyenlerin hayat şartlarına olan isyanlarını ifade edebilecekleri müziği 1970 yılında ortaya çıkarmalarıdır.

Heavy metalin müzik endüstrisi tarafından tam kabul görmesi ve alt türlere ayrılması 1980’li yıllara doğru olmuştur. Tr dünya çapında tanınırlılığının en çok olduğu dönemi 1980’li yıllarda yaşıamıştır. Yeni dalga İngiliz metali ve thrash metal ile küreselleşen tür 1990’lı yıllarla birlikte ülkelerin kendi ekollerini yarattıkları görülmüştür.

Basın, halk ve politikacılar metal müziğin ilk dönemlerinde türe karşı ön yargılı olmuştardır. Türü ilk sahiplenen kesim işi sınıfı olmuştur. lke basın organları saldırgan tutumlarını zamanla terketmiştelerdir. Görsellik de vaadeden heavy metal medya organları tarafından da önemli görülmüştür. Toplumlar da Norveç’teki kilise yakma eylemleri gibi münferit olaylar haricinde türe karşı olumsuz bakış açısından zamanla sıyrılmışlardır. Günümüzde ana akım müzik türlerinden olan metal müzik dinleyici kitlesini en çok genişleten türlerdendir. Türün en önemli etkileşim unsuru olan konserler ve çok büyük katılımcı sayılarına ulaşan festivaller birçok ülkede düzenlenmektedir.

Metal müziğin kalıtımsal kodlarına bakıldığında bünyesinde; blues, klasik müzik, halk müziği, country ve tabi ki de rock müzik görünmektedir. Tr, rock müzik gibi değişen zamana ayak uydurabilme yeteneği sergilemektedir. Diğer türlerle olan alışverişlerde rock müziğe göre daha seçici geçirgen bir karakterdedir. Sanatçıların ve dinleyicilerin türe sadakati söz konusudur. Grup ve sanatçıların sert müzikten taviz vermeleri durumunda dinleyici kitleleri de tepkilerini gösterebilirler. Bu durum da türün sertliğinin korunması adına bir mekanizma işlevi görmektedir.

Heavy metal müzik teknolojik gelişmelerden oldukça çok faydalanan bir türdür. Kayıt teknolojilerinin gelişmesi, plak, kaset, ve sonrasında ortaya çıkan CD, DVD vb. sayesinde; daha fazla veri kaydedilebilir, üzerinde istenilen değişiklikler daha kolay yapılabilir, istenilen tınlar daha güçlü olarak elde edilebilir ve tüm dünya ile paylaşılabilir olmuştur.

Sonuçta metal müzik; tüm dünyada dinlenen, çoğu ülkede ana akımlardan olabilen, küreselleşme sonrasında bulunduğu topluma göre şekil alabilen ve yerelleşen haliyle tekrar kreselleşebilen bir tür olabilmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK ROCK MÜZİĞİ

Batı dünyasında gelişen heavy metal müzik olgusuna yönelttiğimiz araştırma sorularını bu defa bu müzik türünün Türkiye’de gelişen versiyonuna yönelteceğiz. Bu bölüm ve devamındaki bölüm 3’te ülkemizdeki metal müziğin: (1) Tarihsel ve toplumsal kökenleri, (2) meydana gelme nedeni, ortaya çıktığı zamanın toplumsal ortam ve koşulları, (3) sanatçıların ve dinleyicilerin sosyokültürel nitelikleri, (4) oluşumundan beri hangi evrimsel süreçlerden geçtiği, (5) onu benzer müzik türlerinden farklı kılan özellikleri irdelenecektir.

2.1. Türk Müziğinde Batılılaşma Sürecine Bir Bakış

Bilindiği üzere rock ve heavy metal Batı kökenli müzik türleridir. Rock müziğin Türkiye’de icra edilmesini ve gelişimini anlamak adına Türklerin Batı müziğine bakışının nasıl bir değişim geçirdiğini de bilmek yararlı olacaktır. Sonuç olarak hem nota yazımı hem de müzikal olarak Türklere özgü müzik çeşitlerinden farklı yönleri olan Batı müziği türlerinin toplumumuzda tanınması, kabul görmesi ve Türk sanatçıları tarafından da icra edilmesi bir süreç sonucunda olmuştur.

Türklerin geçmiş tarihte Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan göçleri ile kendi müzik anlayışlarını da yanlarında getirdikleri bilinmektedir. Bu süreçte kültürel etkileşimlerde bulunan Türkler farklı milletlerden ve toplumlardan müzikal açıdan da alışverişlerde bulunmuşlar ve bunun sonucunda; farklı müzik aletlerini, müzik türlerini, çalgı icrası ve vokal tekniklerini kendi müziklerinde kullanabilmişlerdir. Türk halk müziği, Türk sanat müziği, mehter müziği, tasavvuf müziği vb. kendine özgü müzik türleri de oluşturabilmiş olan Türklerin, Batı müziği ile ilgilenmesi ve müzik anlayışlarında köklü değişikliğe gitmesi Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerine denk gelmektedir. İlk büyük yenilik II. Mahmut (1808-1839) döneminde mehterin kaldırılması ve yerine Batılı anlamda ordu müziği yapan Mızıkai Hümayun'un kurulmasıdır. Sonraki büyük gelişme ise aslen İtalyan olan Giuseppe Donizetti'nin (1788-1856) paşa unvanıyla sarayda görevlendirilmesi ve Batı müziği eğitimlerinin verilmesidir. II. Abdülhamit döneminde de (1876-1909) Batı müziği eğitime önem verildiği bilinmektedir. İttihat ve Terakki Fırkası'nın iktidara geldiği II. Meşrutiyet Döneminde (1908-1920); ülkeye gramofon ve Batı müziği çalgılarının ithal edilmeye başlanması, bir plak fabrikasının açılması, çoğunlukla İmparatorlukta bulunan azınlıkların işlettiği müzikli eğlence mekânlarının açılması önemli gelişmelerdir. Bu olaylar Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar olan süreçte Türk toplumunun Batı müziği ile olan ilişkilerinde temel oluşturmuştur (Canbazoglu, 2009, s. 13).

Milliyetçilik akımları ve neticesinde yaşanan I. Dünya Savaşı'nda yenik düşüp yıkılan Osmanlı İmparatorluğu sonrasında kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nde Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde geliştirilen politikalardan birisi de ülkede Türk kimliğinin oluşturulması, bununla birlikte ülkenin yüzünün Batı medeniyetine döndürülmesidir. Atatürk, kültürel yenilik hareketlerine de önem vermiş ve müzik konusunda da gerekli çalışmaların yapılması adına ilgili bakanlıkları görevlendirmiştir (Şahinsoy, 2010, s. 32). Cumhuriyet'in ilk yıllarına bakıldığında; ülkede Batı kökenli şarkıların özellikle İstanbul'da eğlence mekânlarında çok çalınmış, tango müziği de resmi balo ve davetlerde çok tercih edilmiştir. Türk sanat müziğinin de dinlendiği, Anadolu'da ise halk müziğinin, halk ozanlarının seslendirdiği türkülerin rağbet gördüğü bilinmektedir (Duman, 2021, s. 35).

Dönemin hükümeti tarafından Batıdan müzik araştırmacıları ülkeye davet edilmiş ve görüşlerine başvurulmuştur. Macar Müzikolog Bela Bartok (1881-1945) ve Alman besteci Paul Hindemith (1895-1963) Türk müziği üzerine araştırmalar yapmışlar ve Türk müziğinin çok zengin olduğunu, bu zenginliğin ise halk müziği olduğunu ifade etmişlerdir. Yenilikler

sırasında Ziya Gökalp'in görüşlerinden yararlanıldığı gibi SSCB de örnek alınan ülkelerden olmuştur. Cumhuriyet rejimi sonrası hızlanan Batılılaşma sürecinde Türk Beşleri olarak anılan ve Avrupa'ya müzik eğitimi almaları için gönderilen; Cemal Reşit Rey, Hasan Ferid Alnar, Ulvi Cemal Erkin, Ahmed Adnan Saygun ve Necil Kâzım Akses öğrenimlerinin bitmesiyle ülkeye dönmüşler ve Atatürk'ün isteği üzerine Türk müziği üzerine araştırmalar yapmışlardır. Anadolu'yu gezerek Türk halk müziğinin derlemelerini gerçekleştirmişler ve tek sesli yapıda olan halk müziğini Batılı anlamda çok sesli hale getirmeye çalışmışlardır. Ülkenin her köşesinde görev yapan öğretmenler de çevrelerinde ulaşabildikleri halk türkülerinin notaya dökülüp kayıt altına alınması konusunda görevlendirilmişlerdir (Canbazoglu, 2009, s. 17-19).

Müzik alanında yenilikler yapılmak istenirken bazı yanlışlar da olmuştur. 1926 yılında Doğu müziği çalışılan Darulelhan kapatılmış, 1934 yılında halkın kulağının Batı müziğine alıştırılması amacıyla dönemin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya'nın emri ile radyoda sadece Batı klasik müziği, Batının popüler müzikleri ve türkülerin Batı müzik diline uyarlanmış, çok sesli yapılmaya çalışılmış halleri yayımlanmıştır. Fakat halk açısından bu durum kabul görmemiştir. Bu sebeple Mısır'dan yayın yapan radyo yayınları halktan rağbet görmüştür. Mısır yapımı müziklerin konusunun aşk, yoksulluk ve kötü kader gibi temalardan oluşması dönemin Anadolu halkı tarafından bu müziğin benimsenmesinde rolü bulunmaktadır. Bu gelişmeler sonucunda Türkiye'de sonraki dönemlerde çok popüler olacak olan arabesk müziğin de tohumları atılmıştır. Tek sesli müziğin tamamen yasaklanması da gündeme gelmiş fakat bu fikirden kısa sürede vazgeçilmiştir (Camgöz, 2019, s. 80-81).

Mustafa Kemal Atatürk'ün radyoda türkülerin yasaklanması durumunu fark etmesi üzerine bu yanlıştan vazgeçilmiştir. Atatürk müzik konusundaki yenilikleri işin uzmanlarına bırakması ve görevlendirilen kişilerin böylesi bir hata yapması sonrasında Anadolu türkülerinin özüne yakışır şekilde icra edilmesine, arşivlenmesine ve radyoda yayınlanmasına özen gösterilmiştir. Ankara Radyosu'nda 1940'lı yıllarda Muzaffer Sarısözen (1899-1963) önderliğinde Yurttan Sesler'in kurulması Türk halk müziğinin gelişiminde önemli bir sıçrama noktası olmuştur. Müzisyen ve bağlama sanatçısı Ruhi Su'nun (1911-1985) 1943-1945 yılları arasında Ankara Radyosu'da yaptığı Basbariton Ruhi Su Türküler Söylüyor programı ülkede özellikle kentli gençler tarafında bağlama çalma isteği uyandırmış ve böylece birçok genç bir müzik aleti ile tanışmıştır (Canbazoglu, 2009, s. 21).

Ruhi Su tarafından Batı vokal tekniği ile türkülerin seslendirilmesi Türk ve Batı müziğinin sentezlenmesi açısından büyük önem arz etmektedir. Anadolu'nun ücra köşelerinde açılan Köy Enstitüleri ve bu kurumlarda verilen müzik eğitimi de Türkiye'nin müzikte çağı yakalaması ve Türk halkının kırsalda yaşayan kesiminin Batı müziği ile tanışmasına sebep olarak gösterilebilir (Yılmaz, 2019, s. 1). Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla hızlanan müzikte yenileşme ve Batılılaşma sürecinde birçok deneme ve çalışma yapılmış, Türk müziğine ulusal bir kimlik kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte Türk halk müziği en önemli hazine olarak ülkenin müzik anlayışının temelinde yerini almıştır.

2.2. Dönemin Koşulları ve Türk Rock Müziği'nin Ortaya Çıkması

Türkiye'de çok partili meclis düzenine geçilmesi sonrasında Demokrat Parti iktidarı döneminde (1950-1960) ülkenin ABD ile yakınlaşma içerisine girmesi sonucunda ülke ekonomisinde parasal hacimde bir genişleme olmuş, II. Dünya Savaşı yıllarında İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığı döneminde uygulanan kemer sıkma politikası terk edilmiştir. Savaş sonrası görülen Amerikan kültür emperyalizminin etkileri Türkiye'de de derinden hissedilmiştir. Amerika ve İngiltere'den plak kayıtları ve mecmualar edinilmeye başlanmış, kentli Türk gençler Batı kaynaklı popüler müzik akımlarından haberdar olmuştur. Radyo aracılığıyla Batı'nın kısa, orta ve uzun dalgada yayın yapan radyo kanalları da takip edilebilmiş ve özellikle genç yaştaki insanlar farklı müzik türleri deneyimleyebilmişlerdir. Tarımda makineleşmenin hızlanması, büyük şehirlerde fabrikaların açılması ve iş imkânının artması sebebiyle kırsaldan kente doğru bir göç akımı başlamış, kentlerde gecekonduculardan oluşan semtler görülmüştür. Kentlerde bulunan nüfusa bakıldığında; şehrin merkezi yerlerinde olan semtlerde kentin yerlilerinin ikamet ettikleri, yeni oluşan ve kent çevresinde bulunan gecekondu semtlerinde ise kırdan göç eden insanların yaşadıkları görülmektedir (Şahinsoy, 2010, s. 32-33).

Amerikan kültürünün etkisi sonucunda insanların müzik zevkinde olduğu kadar giyimlerinde, yemek alışkanlıklarında, hal ve tavırlarında da değişiklikler olmuştur. Adnan Menderes hükümetinin politikaları sonucunda toplumda hızlanmaya başlayan ekonomik ve kültürel değişim ortamında ülke insanlarının geneli sağcı ve solcu olarak siyasi fikirler bakımından ikiye ayrılmıştır. Siyasi ortamın çalkantılı olduğu 1950 ve 1980 yılları arasında iki askeri darbe ve bir muhtıra yaşanan Türkiye'de özellikle 1970'li yıllarda müzik insanların sesi olabilmıştır (Duman, 2021, s. 41).

1950’li yıllarda eğlence mekânlarında ve otellerde sahne alan caz müzik orkestraları halk müziğinden örnekleri de çalma listelerine nadiren de olsa eklemeye başlamışlardır. Batı tarzında oluşturulmuş orkestralarla türkülerin değişik formlarda icra edilmesinin böylece ilk örnekleri verilmiştir. *C’est Ecrit Dans Le Ciel* adlı Fransızca şarkının üzerine Fecri Ebicioğlu Türkçe söz yazmış ve şarkı İlham Gencer tarafından seslendirilmiştir. Bu sayede Batılı anlamda ilk Türkçe pop müzik eseri de *Bak Bir Varmış Bir Yokmuş* adlı uyarlama şarkıyla ortaya çıkmıştır. Dönemin sanatçıları; İngilizce, Fransızca, İspanyolca ve İtalyanca şarkıları söylemeye devam etmişler, orkestralar ise daha çok Batılı şarkıcıların taklidini yapmakla yetinmişlerdir (Canbazoğlu, 2009, s. 21).

1955 yılında Denizcilik Lisesi öğrencileri tarafından Türkiye’nin ilk rock and roll grubu Denizciler Orkestrası adı altında kurulmuş fakat Batı müzisyenlerini taklitten öteye geçememişlerdir. Grubu kuran Erkut Taçkın (1940-2020) bir söyleşide; Türkiye’de ilk vokalli grup müziğini kendilerinin yaptığını, ülkeye ilk elektrogitarı ise gruptan arkadaşı Ersin Yüce’nin getirdiğini ve herkesin ilgisini çektiğini ifade etmiştir (Durukan, 2006, ss. 247-248). İngilizce de olsa ilk özgün Türk rock and roll şarkısı ise Erol Büyükburç (1936-2015) tarafından seslendirilen ve 1961 yılında yayımlanan *Little Lucy* adlı şarkıdır. Erol Büyükburç, Elvis Presley’i andıran tarzı ile yıldız olarak adlandırılan ilk Türk şarkıcı olmuştur. Şarkıcılığının yanında bazı sinema filmlerinde başrol olarak da bulunmuştur (Şahinsoy, 2010, s. 42).

İlk çoksesli yapıda, Türkçe ve Anadolu melodilerinin kullanıldığı eser, düzenlemesini Erdem Buri’nin yaptığı ve Tülay German’ın seslendirdiği *Burçak Tarlası* adlı şarkı olmuştur. Tülay German bu tarz müziğe çoksesli Türk popüler müziği adını vermiştir. Bu gelişme ile Anadolu pop dönemi de başlamış bulunmaktadır. Batı tarzı müzik yapan gruplar ve solistler de repertuarlarına yeniden düzenlenmiş halk müziği örneklerini eklemeye başlamışlar, Erkut Taçkın ile Durul Gence 5’lisi ve Gönül Yazar (1936 -) ilk örnekleri sunan sanatçılar olmuşlardır. Erkin Koray (1941 – 2023), Moğollar, Üç Hürel, Barış Manço (1943-1999), Cem Karaca (1945-2004), Edip Akbayram (1950-2025) ve Bunalımlar gibi grup ve şarkıcılar İstanbul’da adlarını duyurmaya başlamışlardır. Sayılan bu isimler sanat hayatlarının ilk dönemlerinde Batılı grup ve sanatçıların şarkılarını yabancı dilde söyleyerek müzik yapmışlardır. Bu durumun değişmesini sağlayan en önemli olay ise 1965 yılında *Hürriyet* gazetesinin, Erol Büyükburç’un türkülerini yeniden düzenleyip halktan karşılık

bulmasından yola çıkarak Türkçe sözlü hafif müziğin (pop müzik) gelişmesi adına Altın Mikrofon adıyla bir müzik yarışması düzenlemesidir (Canbazoğlu, 2009, s. 23).

1965, 1966 ve 1967 yıllarında düzenlenen *Altın Mikrofon* yarışmalarında günümüzde de hâlâ bilinen ve dinlenen sanatçı ve gruplar yarışmaya katılmışlar ve Batı ülkelerinin enstrümanlarıyla Anadolu tarzı ezgilerini sentezleyerek performanslarını sergilemişlerdir. Bu yarışmalar ile Türk popüler müziğinde üç ana akım ortaya çıkmıştır. Bunlar Batı kökenli müzik aletleri ile yapılan Anadolu pop (Anadolu rock ve Anadolu pop ayrımı sonraki dönemlerde netleşecektir), yabancı dildeki bestelere Türkçe söz yazarak yapılan şarkılar yani aranjmanlar ve yerli üretim beste ve sözlerden oluşan şarkılardır (Duman, 2021, s. 45).

Ödülünün bir 45'lik plak basımının olduğu yarışmaya gençler tarafından büyük ilgi gösterilmiştir. Sadece yabancı dilde müzikler çalan genç müzisyenler de yarışma sayesinde Anadolu halk müziği üzerine çalışmalar yapıp eserler üretmeye başlamışlardır. Yarışmanın final bölümünün jürisinin direkt olarak halkın kendisinin olması etkileşim ve geri dönütlerin geçerliliği açısından çok önemli görünmektedir. Mavi Işıklar, Siluetler, Alagözler, TPAO Batman Orkestrası yarışma ile üne kavuşan gruplardandır. Bu grupların hepsi Âşık Veysel (1894-1973), Âşık Emrah (1775-1854) gibi Anadolu ozanlarının eserlerini yeniden düzenleyerek yarışmalarda başarılar elde etmişlerdir. *Hürriyet* gazetesinin bu yarışmalardan dolayı başarı elde etmesi sonrası *Milliyet* gazetesi de 1967 ve 1970 yılları arasında *Liselerarası Hafif Müzik Yarışması* düzenlemiş ve bu yarışmaya ülkenin birçok yerinden katılımlar olmuştur (Canbazoğlu, 2009, s. 25).

Yarışmaların etkisiyle Anadolu'ya yönelen; Barış Manço, Cem Karaca, Moğollar, Fikret Kızılok, Edip Akbayram ve Ersen Dinleten (1950-) gibi sanatçı ve gruplar 1970'li yıllarda köy ve kırsal kesimleri konu alan başarılı eserlerin çıktığı Türk edebiyatından faydalanmışlardır. Fakir Baykurt, Yaşar Kemal ve Orhan Kemal gibi yazarlar dönemin sanatçılarına Anadolu'yu anlamaları açısından yeni yollar açmışlardır (Camgöz, 2019, s. 98).

Batı enstrümanlarının Anadolu ezgileri ile sentezlenmesi adına eserler vermeye başlayan sanatçıların çoğunun ülkenin en iyi okullarından mezun oldukları görülmektedir. Örneğin; Barış Manço ve Fikret Kızılok Galatasaray Lisesi, Murat Ses Avusturya Lisesi, Mehmet Soyarslan High School, Cem Karaca Robert Koleji, Erkin Koray ise Alman Lisesi mezunlarındandır. Kaliteli bir eğitim alan ve çok iyi yabancı dil bilmelerinden dolayı yabancı kökenli müzik türlerine de aşina olan bu isimler Anadolu'ya has halk müziği ile Batı

kökenli rock ve pop müziğinin birleşimi adına deneysel çalışmalar yapabilecek yetkinliktedirler. Batı müziği çalgılarının yanına Türk müziğine has; darbuka, askılı davul, kabak kemane, cura, bağlama, zurna, yaylı tanbur, kaşık, ney vb. müzik çalgılarını da eserlerinde kullanmışlardır. Karacaoğlu, Erzumlu Emrah, Aşık Veysel ve Dadaloğlu gibi halk ozanlarının deyişlerini ve Anadolu türkülerini pop ve rock biçimlerinde düzenleyip seslendirmişlerdir. Etnik Türk giysileriyle de sahne alan sanatçılar uzun saçları ve giyim tarzları ile dikkat çekmişlerdir. Uzun saçlı olmaları sebebiyle kent sokaklarında kavgayla sonuçlanan tepkilere de hedef olan Anadolu pop/rock müziğinin ilk temsilcileri ün kazandıkça giyim ve görünüm açısından daha rahat olmuşlardır. Erkin Koray, Orhan Gencebay ile elektro bağlamayı geliştirmiştir. Babalarının marangozluk da yaptığı üç kardeşten oluşan Üç Hürel grubunun gitaristi Feridun Hürel, bağlama ve elektrogitarı tek bir müzik aletinde birleştirip yeni bir tını yakalamıştır. Ortaya çıkan bu yeni tarza Anadolu pop ismini veren kişi de hâlâ faal olan Moğollar grubunun 1949 yılı doğumlu bas gitaristi Taner Öngür olmuştur. Sanatçı ve gruplar Anadolu'nun birçok şehrinde ve ilçesinde konserler verirken konser mekânı olarak ise; dönemin en çok ilgi gören yerlerinden olan gazinolar, sinemalar, düğün salonları, çay bahçeleri, fuar alanları, kent ve ilçe meydanları sahne olarak kullanılmıştır. Ekim 1968'de Fitaş sinemasında Moğollar tarafından verilen ışık ve sahne gösterileri ile desteklenen ve şok etkisinin kullanıldığı konserler türü adına önemli ilklerden olmuştur (Canbazoglu, 2009, s. 27).

1968 kuşağı olarak da adlandırılan Batılı beat ve hippie kuşağının Doğu kökenli müziğe ilgi duyduğu dönemlerde Türk sanatçılar için Anadolu, müzik adına zengin ve işlenmeye hazır bir toprak konumundadır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında olduğu gibi sanatçı ve gruplar halk müziği üzerine araştırmalar yapmışlardır. Barış Manço, Avrupa'da Anadolu kökenli müziği ve Batı ezgilerini sentezleme çalışmalarını tek başına yürütmekteyken yeni başlayan akımı görüp Türkiye'ye dönmüştür. Fikret Kızılok yanına bir ses kayıt cihazı alıp Sivas'ın Şarkışla ilçesine gitmiş ve yolların karla kapanması sebebiyle üç ay Sivrialan köyünde Aşık Veysel'in konduğu olmuş, Aşık Veysel'in eserlerini ve bağlama çalış tekniklerini incelemiştir. Aşık Veysel'in bağlamasında kendisine has ayarlanmış saptaki boğumların arasındaki uzunlukları tek tek ölçmüş ve ölçüleri kendi bağlamasına uygulamıştır. Daha sonra Aşık Veysel'e ait usta malı eserleri olan *Uzun İnce Bir Yoldayım*'ı 1969 yılında, *Yumma Gözün Kör Gibi*'yi 1970 yılında yeniden düzenleyip plak olarak yayınlamıştır (Tanyel, 2006).

1970 yılının Türk müziği adına en önemli olayı ise Barış Manço'nun *Dağlar Dağlar* adlı bestesini yayınlamasıdır. Kısa sürede 700.000 adet satılan plak Anadolu pop/rock müziğinin ilk *hit* (gözde) parçası olmuştur. Barış Manço bu sayede Altın Plak ödülü kazanan ilk Anadolu pop/rock sanatçısı olmuştur. Türün ilk dönemlerinde ve sonrasında sanatçıların bilinirlik kazandığı yıllarda da sanatçılar arasında ilişkiler iş birliğine dayalı olmuştur. İmkânsızlıkların yaşandığı anlarda birbirlerinin çalışmalarına müzisyen olarak destek vermişler, gruplar kendi aralarında müzik aleti ve müzisyen alışverişinde bulunmuşlardır. Anadolu pop/rock müziği halk tarafından sevilmiştir. Türlü ortamlarda, eğlence mekânlarında ve araçlarda plaklardan çalınmaya başlamıştır. Bir mahalle dolmuşunda şans eseri Âşık Veysel'i pikaptan dinleyen Hümeysra Akbay (1947-) *Güzelliğin On Para Etmez* adlı usta malı eseri yeniden besteleyerek yayınlamış ardından Selda Bağcan, Esin Afşar gibi kadın sanatçılar da Anadolu pop/rock türünde plaklar kaydetmişlerdir. Böylece kadın sanatçılar da türün içerisinde daha çok görünebilir hale gelmişlerdir (Canbazoğlu, 2009, s. 27).

Anadolu pop/rock türünün popüler hale gelmesinin sebeplerine bakılacak olursa; özellikle kırsal kesimde yaşayanların ve kırdan büyük kentlere göçmüş fakat hâlâ kırsal yaşam alışkanlıklarını devam ettiren insanların en çok tercih ettiği müzik olan türkü biçiminin Anadolu pop/rock müziğinde kullanılmasıdır. Rock müziğin insanı heyecanlandıran ritimlerinin Türk halk müziği ile birleştirilmesi sayesinde şarkılarda insanların kendilerinden bir şeyler bulması ve hissetmesi de önemli bir etmendir. Türkiye'nin siyasi ortamının gittikçe gerginleşmesi, halkta görülen yoksulluk, işsizlik ve sosyal hakların yetersizliği gibi sorunların Anadolu pop/rock müzikte şarkı konuları olarak seçilmesi de önemlidir. Yüzyıllardır devam eden Anadolu halk ozanlığı geleneğinden etkilenen müzisyenlerin ozanlar gibi siyasi erke eleştirilerde bulunması, halkın sorunlarını dile getirebilmesi, rock müziğin karakterinde olan isyanı kendi müziklerinde gösterebilmeleri de halkın bu müzik türüne ilgi duymasında etkindir (Camgöz, 2019, s. 105-106).

Anadolu rock türünün başarılı olmasının nedenleri biraz daha irdelenirse eğer; ülkede toplumsal olayların ve nüfus hareketliliğinin artması, siyasi ortamın gergin olması, sağ ve sol görüşlü insanlar arasındaki ölümle sonuçlanabilen kavgaların görülmeye başlanması ve bu duruma kayıtsız kalmayan sanatçıların olması görülebilir. Bunun haricinde; Türk gençlerinin 1940'lı ve 1950'li yıllarda Ankara Radyosu programları sayesinde bağlama çalmaya heves etmesi, bu alt yapı ile elektrogitara daha kolay aşına olabilmeleri,

Anadolu'nun değişik yörelerinin farklı bağlama çalım tarzları sayesinde bu durumu gitar çalmada kullanmaları ve Batıya nazaran fark yaratabilmeleri, Türk halk müziğinin hareketli ritimlerinin rock müzik ile benzerlikler göstermesi ve rock müziğe uyarlanabilmesi önemli etkenlerdendir. Anadolu rock türünün temelini atan sanatçıların iyi eğitimli ve yeni şeyler denemede cesaretli olmaları da tür adına büyük bir şans olmuştur.

Halkın bir kesiminden olumlu geri dönütler alan Anadolu pop/rock, halkın başka kesiminden eleştiriler de almış ve türkülerin özüne uygun söylenmediğini düşünenler olmuştur. TRT ses sanatçılarından bazıları da halk müziğinin pop/rock biçiminde seslendirilmesine karşı çıkmışlardır. Karşı çıkan bir diğer kesim ise pop müziğin düzenlemesini (aranjmanını) yapan bazı şarkıcılar olmuştur. Araştırmacı ve besteci Yalçın Tura (1934-), aranjör ve söz yazarı Fecri Ebcioğlu (1927-1989), ilk kadın Türk halk müziği solisti ve orkestra şefi Neriman Altındağ Tüfekçi (1926-2009) gibi dönemin ünlü isimleri halk müziğinin Anadolu pop/rock biçiminde yeniden düzenlenmesine karşı çıkmışlardır. Dönemin gazete ve dergilerine bu doğrultuda demeçler de vermişlerdir (Canbazoğlu, 2009, ss. 35-37).

Anadolu motifleriyle ve Batı müziği çalgılarıyla yapılan müzikte pop ve rock ayrımı özellikle türün ilk dönemlerinde çok belirgin durmamaktadır. Sanatçıların deneme yanılma yaparak yeni bir sentez ortaya çıkarması ve bu türlerin ilk temsilcileri olmaları da bu durumun sebeplerindendir. Dönemin şarkı ve albümleri dinlenildiğinde sanatçıların aynı yıllarda, içerisinde tamamen rock tınısı hissettiren ve rock müzik matematiğinin kullanıldığı şarkılar olabilirken albümün diğer şarkılarında Türk sanat müziği, Türk halk müziği gibi türlerin etkisi de görülebilmektedir.

Örneğin; Edip Akbayram ilk dönemlerinde folk ve saykodelik rock tarzında eserler seslendirirken yıllar geçtikçe müzik tarzında tını olarak yumuşamaya gitmiştir. Bunalımlar'ın eserlerine bakıldığında *Aşk Senin Bildiğin Gibi Değil* (1972), *Taş Var Köpek Yok* (1970) gibi şarkılarda ağırlıklı olarak Batılı anlamda rock tınısı varken *Kınalı Gelin* (1972) gibi usta malı veya anonim halk türkülerini de yeniden düzenleyip yayınlamışlardır. Erkin Koray'ın ilk yayınladığı eserlerine bakıldığında sanatçı; Chuck Berry'nin *Johnny B. Goode* eseriyle benzer dinamiklere sahip *Allah Aşkına* ya da sözleri ve tınısıyla tamamen Batı rock müziği örnekleri gibi olan *Krallar* şarkılarını üretirken özellikle 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren dönemin bir diğer popüler müzik türü olan arabesk etkisinde eserler vermiştir. Bu durumda; gruplara ve sanatçılara, eserlerine, kullanılan müzik aletlerine

ve bu aletlerinin kullanım şekillerine, tınılarına, şarkı sözleri ve söylemlerine bütüncül olarak bakmak faydalı olacaktır.

Amerikan veya İngiliz rock müziğinin kopyasını üretmek yerine Anadolu motiflerinin işlendiği bir rock müziğin ortaya çıkması bize kendi kimliğini kazanmış bir Türk rock müziğinin varlığını kanıtlamaktadır. Öyledir ki Batılı sanatçı ve grupların Türk sanatçılardan etkilendikleri de görülmüştür. En bilinen örnek ise Erkin Koray'ın 1962 yılında çıkardığı ilk 45'lik plağındaki *Bir Eylül Akşamı* adlı şarkısından esinlenen Rolling Stones grubunun 1966 yılında ünlü *Paint It, Black* şarkılarını kaydedip yayınlamalarıdır.

2.3. Anadolu Rock Müzikte Ticarileşme ve Politikleşme

Anadolu rock müziğinin Barış Manço ile başlayan büyük plak satışları Fikret Kızılok, Moğollar ve Kardaşlar gibi isimler ile devam etmiştir. Aynı türde müzik yapan diğer sanatçı ve gruplar da satış listelerinde üst sıralarda olmuşlardır. 1970'li yıllarda ülkede arabesk ve Anadolu pop/rock en çok ilgi gören müzik türlerindendir. İlgi sadece Türkiye ile sınırlı kalmamıştır. Moğollar grubu ve Barış Manço gibi sanatçılar Avrupa'da da beğeniler almışlar, Avrupa'da albümler kaydetmişler ve ödüller almışlardır. Moğollar grubu Paris'e gitmiş CBS müzik şirketi ile 1970 yılında üç yıllık bir anlaşma imzalamışlardır. Kaydettikleri *Dances et Rythmes de la Turquie D'hier a Aujourd'hui* adlı albüm ile daha önce Pink Floyd ve Jimi Hendrix'e de verilen *Academie Charles Cros Granprix du Disque* ödülüne layık görülmüşlerdir (Hecker, 2012, s. 34)

Türkiyenin ana akım sinema sektörü olan Yeşilçam'da film müzikleri olarak da kullanılan Anadolu rock müzikte bu alanda Moğollar grubundan Cahit Berkay ve Cahit Oben gibi isimler büyük öneme sahiptir. Yüzbinlere ulaşan plak satışları sonrasında büyük bir pazarın oluştuğunu gören pop müzik düzenlemesi (aranjmanı) yapan sanatçıların da Anadolu pop/rock tarzında eserler çıkarmaya çalışarak pazardan pay almayı amaçlaması, birçok yeni grup ve sanatçının bu türde müzik yapmaya çalışması sonucunda piyasaya müzikalitesi düşük eserlerin de sürülmesi Anadolu pop/rock adına iyi sonuçlar doğurmamıştır. Sanatçıların popülerleşmesi sonrasında Erol Büyükburç (Yaseminin Tatlı Aşkı-1968, Turist Ömer Boğa Güreşçisi-1971 vb.), Barış Manço (Baba Bizi Eversene-1975) ve Kardaşlar grubundan Seyhan Karabay gibi isimler dönemin beğeni almış sinema filmelerinde de rol almışlardır. Anadolu pop/rock müziğine rağbet arttıkça müzik yapımcılarının elinde

yozlaşmaya başlayan türde, hangi tınıda ve tarzda üretilen şarkılar çok satıyorsa sonraki çıkacak eserlerin de müzikal olarak aynı olmasına çalışılmıştır. Bu sebeple sanatçılar müziklerinde yenilik yapmaktan çekinir olmuşlar ve birbirine benzeyen eserler ve sanatçılar Anadolu pop/rock sahnesini doldurur hale gelmiştir. 1970'li yılların sonuna gelindiğinde türün bir çıkmaza girdiği görülmektedir. Müzik yapımcılarının ülkedeki kayıt stüdyolarını çağın gereklerini karşılayacak şekilde yenilememesi, stüdyolardaki cihazların pop ve hafif müzik kaydetmeye daha uygun olması Anadolu pop/rock müziğinin daha da ileri gitmesinin önündeki teknik engellerden olmuştur. 1951 yılında çıkarılan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun ve uygulanmasının yetersiz olması da sanatçıların eserlerinden elde ettiği gelirlerin az olmasına sebep olmuştur (Canbazoglu, 2009, s. 35-37).

Türün ilk temsilcileri Anadolu halk ozanlarından büyük ölçüde etkilenmiş ve bu ozanların eserlerini rock tarzında seslendirmişlerdir. Etkilenilen Mahsuni Şerif, Dadaloğlu gibi isimlerin eserlerindeki sözlerle bakıldığında rock müziğin doğasında da olan isyan ve protest tavrı gibi karakteristik özelliklerin olduğu görülmektedir. Anadolu rock sanatçılarının düzenledikleri ülke turlarından ve halk konserlerinden elde ettikleri dönütler ve sanatçıların da toplumsal farkındalık sahibi olmaları sonucunda müzisyenlerde ve eserlerinde politik bir duruş oluşmuştur. Ülke genelinde halkın sağ ve sol görüşlüler olarak ikiye ayrılması maalesef sanatçılarda da görülmüştür. Çoğunluk olarak; Moğollar, Edip Akbayram, Cem Karaca ve Selda Bağcan gibi isimler sol görüşü temsil ederken; Erkin Koray, Barış Manço ve Ersen Dinleten gibi isimler sağ görüşten insanların takip ettiği sanatçılar olmuşlardır. Örnek olarak; Cem Karaca, *Parka* adlı şarkısıyla sol görüşün simgesi olan yeşil parkayı ve onu giyenleri anlatırken Barış Manço, 1974 tarihli Kıbrıs Harekatı sırasında *Ey Koca Topçu* adlı Aksaray yöresine ait *Genç Osman* türküsü düzenlemesi ile sağ kesimden insanların büyük beğenisini toplamıştır. Sanatçılar hangi görüşten olursa olsun halkın sorunlarını dile getiren bir ozan gibi tavrı almışlar, birbirleri ile siyasi tartışmalara girmemişlerdir. Burada iyi eğitilmiş, sağduyulu ve aydın görüşlü olmalarının payı bulunmaktadır (Şahinsoy, 2010, s. 43).

Tek televizyon ve radyo yayınının devlete ait TRT kurumu tarafından yapıldığı dönemde Anadolu rock müziği, düzenleme yapan müzisyenlerden ve TRT sanatçılarından aldığı eleştirilerin üzerine türün sanatçılarının politik tavrı da sergilemesi sonrası televizyon ve radyoda sansürle karşılaşmıştır. 1970'li yılların siyasi olarak çalkantılı geçtiği Türkiye'de sözlerinden dolayı bazı sanatçı ve gruplar devlet yayın organlarında kendilerine yer

bulamamışlardır. TRT denetiminden geçemeyen müzik eserlerinin yayınlanamaması müzik yapımcılarının da Anadolu rock sanatçılarının kayıtlarına olan ilgisini azaltmıştır. Halk, yasaklanan diğer tür arabeske olduğu gibi Anadolu pop/rock müziğine de ilgisini devam ettirse de sanatçıların radyo ve televizyonda kendilerini tanıtmaya imkânından yoksun kalması türün yavaş bir şekilde sessizliğe bürünmesine sebep olmuştur. Sanatçıların çok politize olması ve piyasa koşulları sebebiyle Anadolu pop/rock müziğinde deneysellik bitme noktasına gelmiş ve sanatçılar yeni şeyler üretmeyi azaltmışlardır. Cem Karaca 1981 yılında dönemin askeri yönetimi tarafından komünist söylemlerde bulunduğu yönünde suçlanarak vatandaşlıktan çıkarılmış ve kendisi 1987 yılına kadar Almanya’da yaşamıştır (Canbazoglu, 2009, s. 41).

1975 yılı sonrası özellikle Almanya’da başlayan korsan kaset basımı da Türk müzik piyasasına darbe vurmuştur. Bazı müzik firmaları korsan müziğe karşı ayakta duramayıp iflas etmiştir. Sanatçılar da bu durumdan etkilenmişlerdir. Örnek olarak Üç Hürel grubunun korsan müziğe karşı tavır alıp müziği bırakmaları verilebilir. Türk rock müziğinin gelişimini ve devamlılığını zorlaştıran bir diğer durum ise plak üretimlerinin uzun dönemlere yayılmaması sonucunda eserlerin raf ömrünün çok kısa olmasıdır. Henüz bir yıl önce çıkmış bir plağa erişmek imkânsız hale gelebilmiştir. 1980’li yıllara doğru gelindikçe müzik piyasasında yaşanan boşluğu arabesk müzik doldurmuş Türk rock müziği ise özellikle 1980 Askeri Darbesi etkisi altında kendisine yeni bir kimlik oluşturma sürecine girmiştir (Canbazoglu, 2009, s. 42).

2.4. 1980 Sonrası Türk Rock Müziği

1980 yılı sonrası Türk rock müzik dinleyicilerinin ve genç rock müzisyenlerinin ilk başlarda bocalamasının sebebini sadece 1980 Askeri Darbesine bağlamak çok doğru görünmemektedir. Anadolu rock müziğinin ticarileşmesi döneminde türün kendini tekrar eder hale gelmesi, türün büyük rağbet görmesi sonucu yeterli kalitede olmayan eser ve sanatçıların piyasaya giriş yapmasının önünün açılması da önemlidir. Sağ veya sol görüşten olan sanatçıların konser ve mitinglerde sahne almaya başlamasından sonra mitinglerde müzik kalitesinden ziyade marş türünde müzik talep eden kitleler bağlama çalan sanatçılara yönelmişlerdir. Bunun sonucunda ise Edip Akbayram gibi sol görüşten olan sanatçılar dahi

konserlerde sahne alamaz duruma gelebilmiştir. Bu gelişmelerin neticesinde Türkiye’de rock müzik adına birkaç yıl süren sessizlik dönemi yaşanmıştır (Tireli, 2007, s. 13).

1980 yılında başlayan Askeri yönetim ve sonrasında Turgut Özal’ın başbakan olduğu ANAP hükümeti döneminde (1983-1989) liberal ekonomik model uygulanmış, popülist politikalar benimsenmiştir. Türk rock müziği adına hareketsiz geçen birkaç yılda arabesk müzik en popüler müzik türü olmuş, hükümet de müzik türlerine uygulanan sansür yasağını kaldırmış, özellikle mitinglerde halk tarafından rağbet gören arabesk müziği kullanmıştır. Artık Hollywood filmleri ABD ile aynı zamanda Türkiye’de de gösterime girmeye başlamış, Avrupa’da bulunan gurbetçiler Türkiye’ye geldiklerinde yanlarında VHS teyp, müzik kasetleri ve basılı medya ürünleri getirmişler, TRT’de Hollywood yapımlarına daha çok yer verilmiş ve bunların sonucunda ülke gençliğinde Batılı gibi yaşama isteği uyanmıştır (Kutlukan, 1995, s. 125).

Kırsal kesimin ihmal edilmesi, köylünün tarımdan ve hayvancılıktan elde ettiği kârın azalması sonrasında köyden kente göç hareketleri ivme kazanmış, büyük şehirlerin kenar mahallelerinde varoşlar oluşmuştur. İstanbul’a bakıldığında; Beyoğlu, Kurtuluş, Nişantaşı ve Kadıköy gibi semtlerde kent kültürü hâkimken şehrin diğer semtlerinde kırsal kültür ile kent kültürü arasında kalmış insanların yaşadığı görülmüştür. Bunun sonucunda kırsaldan göçüp kentte tutunmaya çalışan kesimin gençleri arabesk müzik dinleyici kitlesini oluştururken kent kültürünü özümseyebilmiş kesimin tercih ettiği müzik türü pop ve rock olmuştur. Arabesk dinleyenler doğulu ve köylü olarak etiketlenebilirken pop müzik dinlemek ise çağdaşlık olarak görülebilmiştir. Anadolu rock etkisinin ve üretiminin neredeyse hiç olmadığı 1980’li yıllarda Batı menşeli rock müziği takip eden gençlerin görülmeye başlandığı ilk yerler Bakırköy (Eloy Cafe) ve Kadıköy’dür. 1970’lerin Amerikan rock müziği ve punk müzik, yaşları 18 ve biraz üstü olan gençlerin takip ettikleri türler olmuştur. Anadolu rock dinleyici kitlesinden farklı olan yeni gençlik grupları; uzun saçlarından, giyimlerinden ve dinledikleri müzikten dolayı insanların tepkisini çekmişler ve bu sebeplerden ötürü çoğu kafe ve müzikli eğlence mekânlarına alınmamışlardır. Gençler 1980’li yılların başından itibaren açılmaya başlanan rock kafelerde toplanmışlar; kaset, plak ve müzik konulu mecmua takası yaparak kaynaşmışlardır (Kutlukan, 1995, s. 126-127).

1960’lı ve 1970’li yıllarda Anadolu rock müziğin gözde olduğu dönemlerde halkın hatırı sayılır bir kesimi rock müziğe karşı olumlu bakmaktayken 1980 sonrasında rock dinleyen genç kesim toplum içerisinde çok da hoşgörüyü karşılanmamıştır. Bu durum da rock

müziğin, yer altı (underground) müziği halini almış bir alt kültür ögesi olarak devam etmesine sebep olmuştur. Batının rock anlayışının, Anadolu rock müziğinin aksine Türkiye’de 1980’li yıllarda halkın geneli tarafında karşılığının olmaması da kendisine yeni bir kimlik arayan Türk rock müziği açısından zorlayıcı olmuştur. Politik duruşunu kaybeden Türk rock müziği için 1980’li yıllar sönük geçse de Bulutsuzluk Özlemi, Hardal, Asım Can Gündüz ve MFÖ gibi yeni isimler de boy göstermiştir. Barış Manço ve Erkin Koray gibi sanatçılar üretimlerini Anadolu rock tarzının dışına çıkarak devam ettirmişler, ülkeye dönen Cem Karaca da müzik hayatına tarzında değişikliğe giderek devam etmiştir. Ayrıca Barış Manço ve Cem Karaca TRT’de televizyon programları da sunmuşlardır. Türk televizyon tarihinde rock müzik temalı ilk program ise Serdar Öktem’in sunduğu *Dönence* adlı yapımdır. İkinci ve en etkili olan program ise Dr. Şener Yıldız’ın 1989 yılından itibaren hazırlayıp sunduğu *Rock Market* olmuştur. TRT 2 kanalında iki haftada bir cumartesi günleri gece geç saatlerde yayınlanan program yabancı rock sanatçısı ve gruplarının müzik videolarının yayınlandığı, Türk rock ve metal gruplarının canlı performans sergileyebildiği bir yapımdır (Şahinsoy, 2010, s. 45-46).

Dönemin rock müzik dinleyici kitlesi genelde lise ve üniversite öğrenimi gören kent kültürü ile büyümüş gençlerden oluşmaktadır. Ebeveynlerine bakıldığında ise onların da genelde yüksek öğrenim görmüş ve İstanbullu oldukları görülmektedir. Erkek egemen bir dinleyici kitlesinde genç kızlar da bu müziğe ilgi duymaya başlamışlar, sıkı ebeveyn denetimi altında olsalar da rock müzik dinlenen eğlence yerlerinde vakit geçirir olmuşlardır. Lise çağlarında rock müzik ile tanışan 1980’li yılların gençliği çoğunlukla öğrenimlerine üniversitede devam edebilmişlerdir. Üniformalı eğitimden kıyafetin serbest olduğu yüksek öğrenime geçtiklerinde sevdikleri sanatçı ve grupların fotoğraf ve logolarının olduğu tişörtleri giyebilmişler, saçlarını uzatabilmişlerdir. Bu durum da toplum içerisinde rock müzik dinleyen kesimin daha görünür olmasını sağlamıştır (Kutlukan, 1995, s. 149-151).

Anadolu rock yapılan 1960’lı ve 1970’li yıllar; siyasi çalkantıların olduğu, ülke sokaklarında şiddet olaylarının sık görüldüğü dönemlerdir. 1980 Askeri Darbesinden sonraki liberal politikalar ve ülkenin yurt dışına karşı daha açık olması sonucunda Batıya ait meta ve beraberinde gelen kültürü Türk halkı için hızlı bir değişim adına itici güç olmuştur. İthalatın kolaylaştırılması teknolojik ürünlerin daha kolay edinilebilir olmasına ve haliyle Batı kültürünün Türk halkına daha hızlı nüfuz edebilmesine yol açmıştır. 1980’li yıllara genel hatlarıyla bakıldığında; siyasi olarak liberal politika hakimiyeti, ana akım müzik olarak ise

arabesk ve pop müzik görülmektedir. Kırdan kente olan göç hareketliliği de artarak devam etmiş sonucunda ise kentler daha heterojen bir yapıya bürünmüştür. 1980 yılı öncesinde gençliklerini yaşamış olan ebeveynler darbe sonrası 1980’li yıllarda gençliğe adım atan çocuklarının siyasi olaylara karışmalarından endişe duymuşlar, bunun sonucunda ise apolitik bir nesil yetişmiştir. Bu durum rock dinleyen ve bu müzik türünü yeni yeni icra etmeye başlayan gençlerin tercihlerine etki etmiş, Türk rock müziğinin tını olarak Batı tarzında olmasına, söz ve tema olarak ise toplumsal konulardan bireysele doğru yön almasına sebep olmuştur.

2.5. 1990’lı Yıllar

1990’lı yıllarda PKK terör olaylarının arttığı, Sivas ilindeki Madımak Oteli olaylarının (1993), ekonomik krizlerin, Susurluk kazasının ve 28 Şubat 1997 tarihinde başlayan siyasi gerginliklerin yaşandığı Türkiye’de müzik adına büyük gelişmelerden birisi de 1990 yılında özel televizyon ve radyo kanallarının yayın yapmasına izin verilmesidir. TRT tekelinin sonlanmasıyla birlikte insanların televizyon ve radyo kanallarında seçenekleri artmıştır. Kanallar farklı müzik türlerine yayın akışlarında yer verir olmuşlardır. Uydudan yayın yapan kanallara ve kablolu TV ile 1993 yılından itibaren 24 saat müzik yayını yapan ABD menşeli MTV kanalına erişimin de mümkün olduğu bu dönemde Avrupa’dan yayın yapan televizyon kanalları da izlenebilir hale gelmiştir. Fakat Türkiye’nin yeni medya organları müzik programlarında pop ve arabesk müzik ağırlıklı yayın yapmaları sebebiyle rock müzik ana akım dışında yeraltında gelişimini sürdürmüştür (Şahinsoy, 2010, s. 47-48).

Pop müziğin en çok pazar payını aldığı Türk müzik sektörünün 1990’lı yıllarında pop yıldızı üretme yarışına girilmiş, müzik şirketleri bu politikaları sonucunda Tarkan, Mustafa Sandal ve Burak Kut gibi isimleri halkın beğenisine sunmuşlar ve büyük tanıtımlar yaparak pop müziğe yatırım yapmışlardır. 1985 yılında yayın hayatına başlayan Türkiye’nin ilk rock müzik temalı dergisi *Stüdyo İmge* de 1992 ve 1993 yıllarına denk gelen dönemlerinde bu duruma kayıtsız kalamamış ve Kadir Çöpdemir editörlüğünde içeriklerinde arabesk ve pop müziğe de yer vermek durumunda kalmıştır (Fırat, 1995, s. 42).

Popüler kültüre dair yayımlanan müzik dergilerinin aksine Türkiye’de rock müzik adına bu dönemde fanzinler önem arz etmektedir. Metal müzik temalı ağırlıklı olmasına karşın punk ve rock adına da yazıların olduğu ve fotokopi yöntemiyle çoğaltılıp gönüllülük esasıyla

maddi kâr elde etme amacının güdülmediği fanzinlerin en bilinenleri *Laneth* ve *Non Serviam*'dır (Öktem, 2006, s. 11, 13)

Televizyon ve radyo kanallarında kendilerine yer bulamayan rock müzik grup ve müzisyenlerinin dinleyenleri ile biraraya gelmeleri, 1970'li yıllardan beri rock müzik icra eden Nejat Yavaşoğulları'nın (1950-) önderliğinde kurulan Bulutsuzluk Özlemi grubunun rock barlarda haftanın belirli günlerinde performans sergilemeleri ile başlayan süreçle gerçekleşmiştir. Kargo, Indians, Athena (O dönemde metal müzik yapmaktaydılar.), Volvox (Özlem Tekin ve Şebnem Ferah'ın da kadrosunda bulunduğu tamamı kadınlardan oluşan ilk Türk rock grubu), Objektif, Rashit ve Mor ve Ötesi gibi gruplar da henüz albüm yayınlamadıkları dönemde rock barlarda sahne almışlar ve Türk rock müziği dinleyen kitlelerin oluşmasında yolbaşçılık yapmışlardır (Şahinsoy, 2010, s. 49).

1990'lı yıllarda İstanbul'un müzikli eğlence mekânlarının çoğunluğu Ortaköy semtinde bulunmaktadır. Bu mekânlardaki müzik tercihi ise çoğunlukla pop müziktir. Açılan rock barlar ise ağırlıklı olarak Bakırköy ve Kadıköy'de bulunmaktadır. Yeni Türk rock grupları için kitlelere seslenebilme imkânı sunan bu barlarda işletme sahipleri grup ve sanatçıların kendilerine ait besteleri seslendirmelerinden ziyade Batılı sanatçıların bilindik şarkılarını çalmalarını istemişler, bu durum da özgün rock müzik yapmak isteyen sanatçıların önünde engel teşkil etmiştir (Akay, 1995, s. 29-31).

1980 Askeri Darbesi ile yönetime gelen ve 1982 yılından 1989 yılı sonuna kadar Cumhurbaşkanlığı yapan Kenan Evren'in yerini Turgut Özal'a bırakmasından sonra apolitik olan Türk rock grup ve sanatçıları yeniden politik eserler vermeye başlamışlardır. Bulutsuzluk Özlemi'nin 1990 yılında çıkardığı *Uçtu Uçtu* albümü ve albümün en bilinen şarkısı *Acil Demokrasi* Türk rock müziğinde yeniden politik eserlerin verilebildiği dönemi başlatmıştır (Kosbatar, 2012, s. 299). 1992 yılına gelindiğinde ise *Leman* dergisinin karikatür sanatçısı Kaan Ertem'in başlattığı kampanya ilgi görmüş ve Moğollar grubu sanatçılarının tekrar biraraya gelmeleri sağlanmıştır. Grup 1994 yılında *Moğollar 94* albümünü yayınlamıştır. Anadolu rock tarzında fakat çağın yeniliklerine de uyarlanmış tınıda (*sound*) kaydedilen albümde 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas'ta yaşanan Madımak Otel olaylarını anlatan *İssızlığın Ortasında* adlı şarkı dönemin en politik rock eserlerinden olmuştur (Canbazoglu, 2009, s. 163).

1993 ve 1994 yıllarının Türk rock müziği adına önemli olmasının diğer sebebi ise ülke tarihinde ilk defa Bon Jovi (ABD), Scorpions (Almanya) ve Guns'n Roses (ABD) gibi

dünyaca ünlü rock gruplarının konserler vermesidir. İstanbul'da İnönü Stadyumu'nda düzenlenen konserlerde ülkemizden Bulutsuzluk Özlemi, Badluck ve Nuh'un Gemisi gruplarının ön grup olarak sahne almaları dönemin Türk rock gruplarının da büyük organizasyonlarda sahne alabileceğini göstermesi açısından önemlidir (Göktürk, 1995, s. 187).

Moğollar'ın yeniden müzik yapmaya başlamasıyla Bulutsuzluk Özlemi ve Mavi Sakal gibi sözlerinde ve tınlarında Batılı tarzı benimseyenler ve Anadolu motiflerini kullananlar olarak Türk rock müziği iki ana akıma ayrılmış grup ve sanatçılara sahne olmuştur. Ayna, Destan, Kırış (1972-) vb. grup ve sanatçıların yanında Haluk Levent (1968-), Murat Göğebakan (1968-2014) ve Murat Kekilli (1968-) gibi Adana'lı rock vokalistleri de ün kazanmışlar, yüzbinlerce albüm satmışlardır. Dönemin en çok izlenen müzik kanalı Kral TV'de video kliplerin yayın akışında kendilerine yer edinebilmişlerdir. Anadolu rock müziği yapan genç müzisyenlere Anadolu rock müziğın ilk temsilcilerinden Cem Karaca ve Cahit Berkay gibi isimler de desteklerini açıklamışlardır. Moğollar grubunda bas gitarist olan Taner Öngür ise yeni dönem Anadolu rock müzisyenlerini deneySELLikten uzak bulmuş ve kolaycılığa kaçtıklarını ifade etmiştir (Canbazoğlu, 2009, s. 273-275).

1990'lı yılların Türk pop müziğinin önemli temsilcilerinin de rock müzik etkisinde eserler verdiği görülmektedir. Burak Kut'un *Yaşandı Bitti* (1995), Tarkan'ın *Ölürüm Sana* (1997) adlı eserleri rock müzik alt yapısıyla kaydedilmiş şarkılardandır. Rock müziğın ülkede belirli bir ivme yakalamasının ardından 1999 yılında yaşanan Gölcük ve Düzce depremleri ve sonrasında 2001 yılında gerçekleşen büyük ekonomik kriz Türk rock müziğini kötü yönde etkilemiştir. 1990'lı yıllardan itibaren müzik yapılan mekânları gezerek birçok rock müzisyenini ve grubunu keşfedip müzik piyasasına kazandırmış olan müzisyen, aranjör ve yapımcı İskender Paydaş'ın (1967-) prodüktörlüğünü yaptığı Kurban grubunun 1999 yılında çıkardığı ilk albüm gibi birçok albüm ve konser çalışmaları sekteye uğramıştır. Bir diğer önemli gelişme ise aynı yıl ülkede görülen intihar vakaları ve bu ölümlerin satanizm ile bağdaştırılmasıdır. Murat Kekilli'nin 1999 yılında çıkardığı *Bu Akşam Ölürüm* adlı albümde yer alan aynı adlı şarkı ile yaşanan intihar olaylarının ilişkilendirilmesi de ülke gündemini uzun süre meşgul etmiş sanatçı da bu durum karşısında zorluklar yaşamıştır. Basının olayın üstüne çok gitmesi, rock ve metal müzik ile satanizmi aynı şeymiş gibi lanse etmesi, müzik firmalarının da bu sebeple rock gruplarına karşı temkinli yaklaşması Türk rock müziği adına zor geçen birkaç yıla sebebiyet vermiştir (Demirci, 2023, s. 311, 313).

2.6. 2000'li Yıllardan Günümüze

1990'lı yıllarda en parlak dönemini yaşayan Türk pop müziğinde kalitesiz eserler ve yetenek olarak kısıtlı sanatçıların piyasaya çıkması, birbirine benzer şarkıların yayınlanması sonucunda 1999 yılını zor geçiren Türk rock müziğinin yeniden popülerleşmesi için gereken ortam oluşmuştur. 2000'li yıllar günümüzde de varlığını sürdüren Türk rock müziğinin temsilcilerinin en popüler olduğu dönem olmuştur. Teoman, Feridun Düzağaç, Şebnem Ferah, Özlem Tekin ve Emre Aydın gibi sanatçılar daha bireysel konularda eserler üretirken, Duman, Mor ve Ötesi, Athena da kentli yaşama dair temalarda şarkılar kaydetmişlerdir. Haluk Levent, Murat Göğebakan, Murat Kekilli gibi sanatçılar ise Anadolu rock türünde devam etmişlerdir. Dönemin en önemli Türk rock gruplarından olan Kurban ise sahip oldukları sert tınların içerisine Anadolu rock motiflerini sentezlemeye devam etmiştir (Durukan, 2006, s. 3-5)

1990'lı yıllardan itibaren sanatçı ve grupların çıkış yerlerine bakıldığında sadece İstanbul ile sınırlı kalmadığı görülmektedir. Adana'dan Direc-t (grunge), Bursa'dan Panik ve Deli, Ankara'dan Vega, Manga, Pilli Bebek ve Deja-Vu (nu-rock), Eskişehir'den Piiz, İzmir'den ise Model ve 6. Cadde önemli örneklerdendir. Show TV'de 2002 yılında yayınlanan *Sing Your Song* adlı müzik yarışması, 2004'te ATV'de 2008 yılında ise Kanal 1'de yayınlanan *Akademi Türkiye* adlı müzik yarışmaları, Emre Aydın (6. Cadde), Manga ve Barış Akarsu gibi birçok rock müzisyeni ve grubunun ün kazanmalarına ve albümler çıkarabilmelerine imkân sunmuştur (Şahinsoy, 2010, s. 63-64).

Rock müzisyenlerinin dinleyiciler ile buluşmasını sağlayan sistemin işleyişine de bakmak gerekmektedir. Müzisyenlerin kendi çabalarıyla evlerinde veya küçük stüdyolarda kaydettikleri ve dağıttıkları *demo* (tanıtım) kayıtlar genç müzisyenlerin sektöre adım atmasında önemli bir basamaktır. Rock müzik çalınan ve canlı performansların sergilendiği rock barlar da sanatçıların dinleyici ve para kazanabilmesi, müzik yapımcılarının dikkatini çekebilmesi için işlevsel mekânlar olmuşlardır. *Facebook*, *Myspace*, *YouTube*, *Soundcloud* gibi ücretsiz kullanılabilen İnternet siteleri (sosyal medya) sanatçıların eserlerini ve duyurularını paylaşabildikleri, dinleyicileri ile kolay bir şekilde etkileşime girebildikleri sanal ortamlar ortaya çıkmıştır. Tanınmış sanatçı ve grupların konserlerinde ön grup olarak sahne almaları da genç müzisyenler için tecrübe ve tanıtım imkânı sağlamıştır. Dream TV, MTV Türkiye gibi müzik kanallarında yayınlanan *Yüxexes* gibi rock müzik programları

görsel medyada rock müziğin yer almasında etkili olmuştur. *Blue Jean*, *Rolling Stone Türkiye* gibi dergiler dinleyicilerin sevdikleri sanatçıları takip edebilmesinde yardımcı olmuştur. Sanatçıların en çok gelir kazandıkları etkinlikler ise belediye halk konserleri, üniversite bahar ve yaz şenlikler ve de büyük rock müzik festivalleri olmuştur. Bu festivaller uluslararası büyük firmaların sponsorluğunda düzenlenmiş, rock müzisyenlerin yanında ülkede 2000’li yıllarla birlikte popülerleşen rap ve hiphop müzik sanatçıları da kendilerine yer bulabilmiştir. Efes Pilsen’in sponsorluğunda Dark Roxy Müzik Günleri ve Blues Festivali, Coca Cola’nın sponsorluğunda Rock’n Coke festivali ve H2000 müzik festivali önemli organizasyonlardır (Konyar, 2010, s. 132).

Uluslararası büyük firmaları kapitalist oldukları için eleştiren bazı rock müzisyenleri ise bu festivallerin alternatifini olarak Barışa Rock adında festivaller düzenlemeye başlamışlardır. Bulutsuzluk Özlemi, Moğollar ve Erkin Koray gibi sanatçı ve grupların katılım gösterdiği organizasyon da ilgi görebilmiş, dinleyici açısından katılım gösterebilecekleri etkinliklerin sayısının fazla olması rock müzik adına verimli olmuştur (Şahinsoy, 2010, s. 66).

Rock müziğin tanınırlılığının bu dönemde çok yüksek olmasının kanıtlarından birisi de 1975-2012 yılları arasında katılım gösterdiğimiz Eurovision şarkı yarışmasında sanatçıların yaptıkları müzik türüne bakıldığında ortaya çıkmaktadır. Bestesini ve sözlerini bir metal/rock müzisyeni olan Pentagram üyesi Demir Demirkan’ın (1972-) yaptığı ve Sertap Erener’in seslendirdiği pop müzik eseri *Every Way That I Can* ile gelen 2003 yılı birinciliği sonrasında 2004’te Athena (4.), 2008’de Mor ve Ötesi (7.), 2010’da Manga (2.) 2011’de ise Yüksek Sadakat (Finale yükselemedi.) adlı rock grupları ülkemizi yarışmada temsil etmişlerdir (*Eurovision Şarkı Yarışmasında Türkiye*, t.y.).

Türün Türk toplumu tarafından rağbet görmesi fiziki albüm satışlarına da yansımıştır. 26.10.2004 tarihli *Hürriyet Gazetesi*’nde yayınlanan bir haber de bu kanıyı desteklemektedir. Müzik türlerinde ve müzik piyasasında yaşanan değişimin irdelendiği *Pop ve Rock Yükseliyor Şarkı Türkü Düşüyor Arabesk Poplaşıyor* başlığı ile yayınlanan haberde Mü-Yap (Bağlantılı Hak Sahibi Fonogram Yapımcıları Meslek Birliği) verileri paylaşılmış, verilere bakıldığında ise en çok satan 100 albüm listesinde 15 rock müzik albümünün olduğu görülmüştür (*Pop ve Rock Yükseliyor*, 2004).

Rock müziğin ana akım müzik türleri arasına girebilmesinin ekonomik nedenleri de bulunmaktadır. 2001 yılında yaşanan ekonomik krizin atlatılması sonrası döviz karşısında Türk Lirasının değer kazanması, enflasyon oranlarının %10 altında seyretmesi Türk halkı

adına ekonomik olarak rahat bir dönemin yaşanmasına sebep olmuştur (*Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası*, 2025). Bu sayede insanlar müzik gibi kültürel aktivitelere de bütçe ayırabilmişlerdir. Özellikle lise ve üniversite öğrenimi gören genç kitle müzik albümleri edinebilmişler ve konser etkinliklerine katılabilmişlerdir. 2013 yılında yaşanan Gezi Parkı protesto olayları yaşandığında AKP Hükümeti yetkilileri ile protestolara katılan ve müzikleriyle destek veren; Duman, Ceylan Ertem, Harun Tekin (Mor ve Ötesi) gibi rock grubu ve müzisyenleri arasında gerginlikler yaşanmıştır. Bu süreç sonrasında; hükümet politikaları değişmiş, büyük sponsorlar sayesinde düzenlenebilen rock müzik festivalleri artık düzenlenememiş, üniversitelerde düzenlenen bahar ve yaz şenlikleri de iptal edilmiştir. Belediyeler tarafından düzenlenen konserlere ise belediyelerin çoğunun dönemin hükümetinin elinde olması sebebiyle muhalif olan rock müzisyenleri davet edilmemiştir. Müzik firmaları da bu gergin ortam neticesinde rock müzik sanatçılarına ve gruplarına mesafeli durmuşlardır (Semercioğlu, 2014, s. 254, 256).

Gelir ve tanıtım imkânları oldukça kısıtlanan; Kurban, Kreş, Sakin, 110, Deja-Vu, Dorian, Buz gibi bazı rock müzik sanatçıları ve grupları bu süreç sonrasında müzik hayatlarını devam ettirememişlerdir. Zakkum, Badem ve Gripin gibi bazı müzisyen ve gruplar ise rock müziğin önünün tıkanması sonrası müzik tarzlarını değiştirerek veya tınlarını yumuşatarak ayakta kalmaya çalışmışlardır. Rock müzisyenlerinin çoğunun yüksek tahsilli olmasının da katkısıyla müzikten gelir elde edemeyen sanatçılar diğer meslekleri ile hayatlarına devam etmişlerdir. Teoman, Athena, Mor ve Ötesi ve Duman gibi isimler ise uzun aralıklarla yeni albüm kayıtları gerçekleştirebilmişlerdir.

2000’li yıllar sonrası faal olan rock grupları ve müzisyenlerinin popülerliğinin azalmasını sadece Gezi Parkı protestolarına bağlamak eksik olacaktır. Zira; Gezi Parkı olayları ve sonrasında toplumsal muhalefet ve eleştirileri konu edinen eserlerin yüzdesi toplam rock müzik üretiminin içerisinde %22’lik bir pay sahibi olabilmıştır (Ongur ve Develi, 2013, s. 166). Ülkenin ekonomik olarak kötüye gitmesinin de sebep olduğu düşüşe dair fikir edinilmesi adına en yaygın şekilde kullanılan çevrimiçi sanal müzik dinleme ortamı Spotify’nın her yıl yayınladığı en çok dinlenen sanatçıların bulunduğu listeye bakmak da fayda sağlayacaktır. 2024 yılı sonunda yayınlanan listeye bakıldığında ağırlığın rap ve hiphop sanatçılarına ait olduğu görülmektedir. Rock müzik adına listede sadece 25. Sırada bulunan Duman grubu yer almaktadır (Spotify, 2025).

2.7. Bölüm Değerlendirmesi

Türk rock müziği ilk dönemlerinde taklit ve öykünme ile başlamıştır. Sanatçılar yabancı dilde şarkıları seslendirmişler sonrasında ise Türkçe şarkı denemeleri yapmışlardır. Cem Karaca, Fikret Kızılok, Erkin Koray ve Barış Manço gibi sanatçılar ile Moğollar, Üç Hürel ve Bunalımlar gibi gruplar yüzlerini Anadolu'ya çevirmişlerdir. Bunun sonucunda Anadolu'nun türküleri ile tanışmışlar ve rock müzik içerisinde Türk kültürünü yoğurabilmişlerdir.

Türk rock müziğinin ülkede kendisine kitle edinmesinde ve kalıcı olmasında bazı basın ve medya kuruluşlarının düzenlemiş olduğu şarkı yarışmalarının da etkisi büyüktür. Sanatçı ve gruplar Anadolu türkülerini rock ve pop formatında bu yarışmalar sayesinde sahnede seslendirebilmişlerdir. Yarışmaların en büyük önemi ise jüri üyelerinin halktan oluşmasıdır. Bu sayede sanatçılar, oluşturdukları Anadolu rock/pop sentezinin başarılı olduğunun ilk işaretlerini bu yarışmalardaki dinleyici tepkilerinden görebilmişlerdir.

Dönemin sanatçılarının Türk halk müziği ile rock müziğin sentezini denemeleri sonucunda; halk müziği ezgileri, Aşık Veysel'in sıklıkla kullandığı *dorian* gibi gamlar, kabak kemane, zurna, kaşık ve bağlama gibi Türk kültürüne özgü müzik aletleri ve Türklere özgü vokal teknikleri rock müzik içerisinde kullanılabilmektedir. Şarkı sözlerinde kullanılan konular da ister bireysel isterse toplumsal içerikli olsun ülke insanının kendinden bir şeyler bulup hissedebileceği ve eğreti durmayacak temalardan oluşabilmiştir. Bu sayede Türkiye'de rock müzik kendisine has bir kimlik edinebilmiştir. Türk rock müziği, içerisinde Anadolu rock müziğini de barındırarak özgünlük kazanabilmiş ve varlığını devam ettirebilmiştir.

Dinleyicinin beğenisini kazanan türün müzik endüstrisi tarafından da fark edilmesi uzun sürmemiştir. Müzik şirketleri Türk rock müziği sanatçı ve gruplarına albüm kaydetme ve basıp dağıtma imkânı sunmuştur. Milyonların üzerinde satış sayılarına ulaşan albümler olmuştur. Anadolu rock müziğin ünü yurt dışına taşmış, Barış Manço ve Moğollar gibi isimler Avrupa ülkelerinde konserler verebilmişler hatta dünya çapında grup ve sanatçıların aldığı ödüllere layık görülmüşlerdir.

Türk müzik piyasasında Türk halk müziği ve arabesk müzik gibi ana akım müzik türlerinden olmayı başaran rock müzik; daha çok gelir elde etmek isteyen müzik şirketleri tarafından zarar da görmüştür. 1970'li yılların sonlarına doğru tür ile alakası olmayan sanatçılar

kabiliyetlerinin ölçüsü gözardı edilerek Anadolu rock sanatçısı olarak halka sunulmuştur. Bunun sonucunda kalitesiz ve birbirinin benzeri olan şarkı ve albümler piyasaya sürülmüş ve nihayetinde Anadolu rock müzikte yozlaşma görülmüştür. Bu durum 1960'lı ve 1970 yıllarda Batılı müzik şirketlerinin kâr odaklı politikaları sonucunda Batı rock müziğinde yaşanan kısırlaşmaya da benzetilebilir.

1970'li yıllarda yaşanan siyasi olaylar ve bunun sonucunda sanatçıların da politize olması tür adına ilk başlarda itici güçlerden olsa da 1980'li yıllara yaklaştıkça müzikal ve sözel olarak Türk rock müziğinin içinin boşaltılmasına neden olmuştur. Siyasi mesaj verme kaygısı güzel bir şarkı üretme amacının önüne geçebilmiştir. Doygunluğa ulaşan halkın Anadolu rock müziğe karşı olan ilgisi azalmıştır.

12 Eylül 1980 tarihli askeri müdahale Anadolu rock ile Türk toplumu arasındaki zayıflayan bağı neredeyse kopma noktasına getirmiştir. Özellikle Turgut Özal politikaları ile Türk toplumunun büyük bir kesimi apolitik hale getirilmiştir. 1960'lı ve 1970'li yıllarda yapılan Anadolu rock müzik ve sanatçıları 1980 öncesi siyasi olayları çağrıştırır olmuştur. Bunun sonucunda ise Anadolu rock müziği ve sanatçıları yıllar sürecektir bir sessizliğe bürünmüşlerdir.

1980'li yıllarda Batı kültürüne karşı kucak açan Türkiye'de gençler Batılı anlamda rock müzik ile tanışmışlardır. Yeni yetişen sanatçılar da Batılılar gibi rock müzik yapmak istemişlerdir. Toplumsal konular bırakılmış yerine bireysel konular işlenir olmuştur. Bulutsuzluk Özlemi, Mavi Sakal gibi grupların ve Asım Can Gündüz gibi gitar virtüözlerinin öncülüğünde arabesk müziğin en popüler olduğu dönemde Türk rock müziği yoluna kabuk değiştirerek devam etmiştir. Bulutsuzluk Özlemi grubunun önderliğinde Türk rock müziği grubu ve sanatçıları bar ve kafelerde küçük konserler düzenleyebilme imkânına kavuşmuştur. Aynı grubun 1989 yılının sonlarında çıkardığı *Uçtu Uçtu* albümünde yer alan *Acil Demokrasi* şarkısı ile Türk rock müziği protest ve siyasi görünümüne yeniden bürünmeye başlamıştır.

1990'lı yıllar Türk rock müziğinin Türk pop ve Türk arabesk müziğine karşı duruşunu sağlamlaştırması ve ana akımda kendisine yer edinmesi mücadeleleri ile geçmiştir. Aynı dönemde eski Anadolu rock grupları ve sanatçıları da yeniden sahnelere çıkmışlardır. Anadolu rock müziği türünde yeni sanatçı ve gruplar da eklenmiştir. Bunun sonucunda Türk rock müziği; Batılı anlamda müzik yapanlar ve Anadolu rock geleneğini devam ettirenler olarak iki ayrı ana akıma bölünmüştür.

1990'lı yılların ortasından itibaren; Mor ve Ötesi, Duman ve Kurban gibi gruplar; Teoman, Şebnem Ferah, Özlem Tekin, Haluk Levent ve Murat Göğebakan gibi sanatçılar Türk rock müziğinin önde gelen isimleri olmuşlardır. Dönemin şartlarına göre şekil değiştiren ve zamanın ruhuna uyum sağlamaya çalışan Türk rock müziği iletişim teknolojisinin gelişmesiyle tanınırlığını arttırmıştır. Fakat 2010'lu yıllardan itibaren Türk gençliğinin beğenilerinde yaşanan değişimler, ekonomik sıkıntılar ve ülkedeki hükümetlerin politikalarının yarattığı ortam sonucunda Türk rock müziği, Türk müzik piyasasında ana akımlardan birisi olma kabiliyetini yitirmiş görünmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK AĞIR METAL MÜZİĞİ

3.1. Dönemin Koşulları ve Türkiye’de Ağır Metal Müziğin Başlangıcı

Türkiye’de elektrogitarın ilk defa 1957 yılında Genç Denizciler Topluluğu tarafından kullanılması ve aynı yıl içinde ilk konserlerini vermesiyle başlayan süreç Türk rock müziğinin başlaması adına milat olarak kabul edilmektedir (Tireli, 2005, s. 28). Diğer yandan 1970’li yıllarda Erkin Koray ve Yeraltı Dörtlüsü ve Bunalımlar gibi grupların eserlerinde yer yer heavy metal öğeleri kullanılsa da Türkiye’de ağır metal müziğin başlangıcına bakıldığında 1980’li yılların başına gidilebilmektedir (Demirci, 2023, s. 20).

Türkiye’de rock müzik anlayışının oluşması ve grup müziğinin iyi bir şekilde icra edilebilmesi ağır metal müziğin üretilmesi adına önemlilik arz etmektedir. İstanbul, Ankara ve İzmir şehirleri Türk rock müziğinde olduğu gibi ağır metal müzik için de oluşum ve gelişim bölgeleri olmuşlardır. Bu şehirlerin; Türkiye’nin en kalabalık yerleşim yerleri ve diğer illere göre daha gelişmiş olması, Anadolu’nun diğer bölgelerinden devamlı göç alması ve kozmopolit bir yapıda olması heavy metal müziğin de rock müzik gibi bu şehirlerde yaşam ortamı bulmasında önemli etkenlerdir (Hecker, 2012, s. 37).

1970’li yılların sonlarına doğru; Türk müzik piyasasında dönemin siyasi koşulları ve müzik şirketlerinin daha çok kazanç uğruna popülist tavırlarda bulunması, albümlerin bir yıldan uzun bir süre yeterli sayıda basılamaması nedeniyle raflarda bulundurulamaması ve korsan kasetçilik Türk rock müziği adına sıkıntılı bir süreç yaşanmasına sebep olmuştur (Tireli, 2007, s. 15). Benzer bir durum Türk sineması için de yaşanmış, film yapım şirketleri sinemadan elde ettikleri gelir ile sinema sektörünün gelişimi adına yatırım yapmamışlardır. Profesyonelleşmenin o dönem içerisinde çok görülmediği sektörde, Hollywood yapımlarının Türkiye’de kısıtlı olarak ve yapımından yıllar sonra gösterime girmesi ayrıca televizyonun çok yaygın olmaması sebebiyle rakipsiz olan Türk sinema yapımcıları, filmlerin daha kaliteli olması konusunda kayıtsız kalmışlardır. Video kaset teknolojisinin gelmesi ve televizyonun

yaygınlaşması ayrıca Özal dönemiyle ABD sinemasıyla rekabet edilememesi Türk sinemasını da dar boğaza sokmuştur (Özgüç, 1993, s. 63)

Dönemin tek televizyon kanalı TRT’de canlı performans sergilenebilecek programların olmaması ve rock müzisyenlerinin de *playback* (kayıttan yürütme) yapmak istememeleri de Türk rock müziğinin görsel basında yer bulamamasının sebeplerinden sayılabilmektedir. Tüm bunlara rağmen rock müzik yapmak isteyen gençler prova yapacak stüdyo imkânlarından da mahrum kalmışlardır. 1980 yılında yaşanan Askeri Darbe ile Türkiye’de rock müzik birçok sanatsal faaliyetler gibi sekteye uğramıştır (Tireli, 2007, s. 15-16).

Siyasi olarak önemli gelişmelerin yaşandığı dönemde 12 Eylül Harekatı’nın ardından askeri yönetimin amacı; toplumsal, siyasal ve ekonomik alanda devletin ağırlığının artırılması olmuştur. Bu sebeple 1970’li yıllarda görülen siyasi olayların da etkisiyle kişisel ve örgütlü haklarda kısıtlamalara gidildiği görülmüştür. Dernekler, sendikalar ve üniversiteler gibi kurum ve kuruluşlar devletin tam denetimi altına alınmıştır. Düzenlenen yasalar; sanat, edebiyat ve kültür alanlarında da etkisini göstermiştir. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu’na bu süreçte etkin rol verilmiştir (Kongar, 2007, s. 199).

Ülkede %100’ün üzerinde oranda yaşanan enflasyon, ağır ekonomik krizler ve Askeri Yönetim sebebiyle insanlar; müzik aletlerine, elektronik cihazlara, müzikçılara, stokta olmadığı için Türk rock albümleri ve ülkeye girişinin çok zor olması sebebiyle Batılı müzik albümlerine sahip olma konusunda zorluklar yaşamaktadırlar (Hecker, 2012, s. 38). Dışarıya kapalı, ikameci bir ekonomi politikasından dışarıya açık ve dünyayla entegre bir ekonomik anlayışa geçişin sonucunda gelir dağılımında adaletsizlik yaşanmış ve durum dar gelirli insanların aleyhine gelişmiştir (Kongar, 2007, s. 332).

Böylesi bir tabloda 1960’lı yıllardan itibaren Avrupa ülkelerine işçi olarak göç eden gurbetçi Türkler’in Türkiye’ye tatile geldikleri dönemlerde yanlarında getirdikleri müzik albümleri ve müzik çalarlar 1980’li yıllarda da ülke gençliği için müzik dinleyebilme adına önemli olmuştur. Bunun yanında o dönemde ülkede bir müzik albümüne ulaşabilmesi verilen sipariş sonrası üç ayı bulabilmektedir. Türk rock müziği üretiminin olmaması sebebiyle oluşan boşlukta sert müzik dinlemek isteyen gençler yüzlerini Batıya dönmüşler ve zor şartlarda yurt dışından edindikleri çoğunlukla kaset formatında olan müzik albümlerini çift kasetçalarlı müzik aletleri ile çoğaltıp paylaşabilmişler ve birbirleriyle takas yoluna girmişlerdir. Plak ve kaset satan dükkan sahipleri ise çok az sayıda sanatçının birkaç müzik

albümünü yurt dışından tanıdıkları kişiler vasıtasıyla edinip dükkanlarında satışa çıkarabilmişlerdir (Hecker, 2012, s. 38).

Turgut Özal'ın başbakanlığı döneminde uygulanan liberal politikalar ve Amerikan kültürünün ülkede etkisinin arttığına görülmeye başlamasıyla 1970'li yıllara nazaran toplumda büyük değişimler yaşanmıştır. Dünya ile bütünleşme düşüncesinin benimsenmesiyle; Amerikan filmleri 1980 öncesi dünyada ilk gösteriminden birkaç yıl sonra Türkiye'de gösterime girebilirken Özal döneminde dünya ile aynı anda gösterime girmeye başlamış, ağır metal ve diğer bazı müzik türleri, elektronik aletler Türkiye'de daha kolay ithal edilebilmiş ve her haneye televizyon girmiştir (Kutlukan, 1995, s. 126-127).

Turgut Özal dönemi politikalarının ülke gençliği üzerinde de etkisi büyük olmuştur. 1980 öncesinde büyük oranda politikleşmiş olan gençlik yeni dönemde apolitik yapılmak istenmiştir. Bu dönemde gençlerin değer yargılarının değiştiği görülmektedir. Sorumluluk ve yükümlülük duygusunun azaldığı ve haklı veya haksız olmasının önemi olmadan maddi kazanç elde etmenin asıl amaç olduğu anlayışının toplumun belirli bir kesimi tarafından benimsendiği bir hale bürünmüştür. Kontrol mekanizmalarına karşı olan ve toplum kurallarına uymak istemeyip dürtülerine göre yaşamayı tercih eden bir gençlik yaratılmıştır. Hayatı bir plan içerisinde yaşamayı istemeyen genç kesimin önemli bir kısmı üreticiden çok bilinçsiz ve sınırsız bir tüketici halini almıştır (Kongar, 2007, s. 333).

İstanbul şehrinin o dönemde yoğun göç alması sonucunda; 1950'li yıllarda taşradan göçmüş ailelerin çocuklarından köy ve kent kültürü arasında sıkışmış olanlar arabesk ve pop müziğe yönelmişlerdir. İyi öğrenim görebilmiş olanlar da Batı kaynaklı müzik ile tanışabilmişler ve ağır metal müzik dinleyen diğer gençlerle aynı ortamlarda sosyalleşebilmişlerdir (Kutlukan, 1995, ss. 125). Kırsal kültürün özelliklerini hızlı bir şekilde terk edebilen insanlar kent kültürünü özümsemede ise bu kadar hızlı olamamışlardır. Kentli insanlar gibi yaşamak istemeleri öncelikle çok miktarda maddi kazanç elde etmek istemelerine sebep olmuştur. Yaşanılan bu durumlar; yoksulluk ve yoksunluk duygusu da göç etmiş insanların ve çocuklarının arabesk ve pop müziğe ilgi duymalarına ve arabesk müzikte kendilerinden bir şeyler bulmalarına yol açabilmiştir. Çocukların ve gençlerin ebeveynlerine nazaran değişime daha hızlı ayak uydurabilmesi sonucunda kuşak çatışmaları da yaşanmıştır. 1980 yıllarda böylesi bir siyasi ve kültürel ortamda dünyaya gelen ve yetişen nesile x kuşağı ya da kayıp kuşak adlandırmaları da yapılmıştır (Kongar, 2007, s. 333, 596).

Belirli bir öğrenim, kültür ve maddi birikime sahip olan insanların yabancı kaynaklı müzik eserlerine ulaşabilmesi mantıklı görünmektedir. Çünkü dönemin İstanbul şehrine bakıldığında göç ile kentin nüfusu çok hızlı bir şekilde artmış fakat sanayileşme hızı bu göç karşısında çok yavaş kalmıştır. Gizli ve görünen işsizlik oranı da göç hızı ile benzer yönde artış göstermiştir (Kongar, 2007, s. 559). İşsizlik ve ekonomik zorlukların yaşandığı bir dönemde gelir durumu üst ve orta düzeyde olan gençler ile dar gelirli ailelerden olan gençler arasında; beğeni, sanatsal kaygı ve dünya görüşü gibi alanlarda farklılıkların olduğunun görülmesi olağan bir durumdur.

İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerde yabancı dilde eğitimin daha iyi olduğu liseler ve üniversiteler bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında bu okullarda çoğunlukla ekonomik olarak orta sınıfa mensup ailelerin çocuklarının öğrenim gördüğü bilinmektedir. Özellikle Bakırköy ve Kadıköy’de bulunan liselerde öğrenim gören ve iyi derecede yabancı dil bilen gençlerin Türkiye’de ağır metal müziğe ilk ilgi duyanlar ve çevreleri ile bu müzik zevkini paylaşanlardan olmaları da mantıklı görünmektedir (Hecker, 2012, s. 38).

Gençlerin bir kısmı bir arayış içerisinde olmuş ve ağır metal müziğin Batılı temsilcilerini dinlemeye başlamışlardır. Anadolu rock yapan sanatçıların artık sahnede çok görülmemesi ve genç kesimin müzikal talepleriyle mevcutta yapılan müziğin bağdaşmaması sebebiyle ülkede ağır metal müzik yapabilen insanlara ihtiyaç hissedilmiştir. Rock müziğin ABD’de ün kazandığı ilk dönemlerde gençlerin ebeveynlerini kötü politik koşullardan sorumlu tutmaları sebebiyle sert müziğe daha da çok rağbet göstermesiyle Türk gençlerin 1980 öncesi yapılan müziğe yakın durmaması arasında sebep-sonuç benzerliğinin olup olmadığı da tartışılabilir elbette.

Sert müziğin üretimi ve insanlara dağıtımı konusunda krizlerin yaşandığı bu dönem Türk ağır metal müziğinin doğumu öncesi yaşanan sancılı zamanlar olarak görülebilir. Gençlik tarafından oluşan talebin karşılığında Türk ağır metal müziği adına ilk arz da 30 Mayıs 1981 tarihinde İstanbul’da Taksim Meydanı yakınlarında Türk rock müziği adına da ilklerin yaşandığı Fitaş Sineması’nda gerçekleşen Egzotik Band (1980-1985) ve Exorcist Child (Grup elemanları daha sonra Devil grubunu kurdular.) adlı grupların ilk konserleri ile olmuştur. Düzenlenen konserde dinleyiciler coşkulu tepkiler vermişlerdir. Dinleyiciler arasında bulunan ve *Hürriyet* gazetesi eki *Gong* dergisinde yazar olan Deniz İzgi’nin daveti üzerine Ankara’dan konser için İstanbul’a gelen ve aynı zamanda müzisyen de olan Levent Baki sahneye gruptan (Egzotik Band) ve dinleyicilerden habersiz bir şekilde

girmiş ve mikrofonu alarak şarkılar söylemeye başlamıştır. Dinleyicilerden çok güzel tepkiler alınmış olup ilk *frontman* etkisi de bu şekilde gerçekleşmiştir. Konser sonrası *Gong* dergisi yazarı Deniz İzgi konseri 2 sayfada, fotoğraflı bir şekilde *Putlar Yıkılıyor* başlığı ile yayınlamıştır.

Egzotik Band ilk dönemlerinde tam olarak bir ağır metal müzik grubu olarak sayılmasa da durgunluğa girmiş olan Türk rock müziğinin yeniden canlanmasına yol açmaları ve Türkiye’de ağır metal müzik sanatçılarına öncülük etmeleri ile domino etkisi yaratmaları açısından büyük önem arz etmektedir. Dönemin bir diğer önemli kilometre taşı ise Macar rock grubu Omega’nın 26 Haziran 1982 tarihinde verdiği İstanbul konseri ile 1980 sonrası rock dinleyen Türk gençlerinin ilk defa yabancı bir rock grubu konserini deneyimleyebilmeleridir (Demirci, 2023, s. 33).

Egzotik Band konserinden sonra cesaretlenen bazı genç müzisyenler bir araya gelmişler ve ortaya; Kasırgalar, Devil, Axe, Metallic Shock, Whisky ve RA gibi birçok ağır metal müzik grubu çıkabilmiştir. Dinleyici ile ilk buluşan grup olarak Egzotik Band kabul edilmektedir fakat Whisky ve RA gruplarının kuruluşunun 1979 yılına dayandığı ve provalar yaptıkları bilinmektedir. Çoğu uzun yıllar boyunca aktif olamayan grupların konserleri dayanışma içerisinde olmuştur. Gruplar genelde birkaç konser sonrasında ekonomik olarak sürdürülebilir olmadığı için dağılmak zorunda kalmışlardır. Konser yeri olarak genellikle düğün salonları ayarlanabilmiştir (Tireli, 2007, s. 17). Konu ile ilgili Kronik grubunun gitaristi Özer Sarısakal ile yapılan bir söyleşi de sanatçı; 1980’li yıllarda konser yeri olarak sinema ve tiyatro salonlarını kullanabildiklerini, ilk konserlerini de Muhsin Ertuğrul Tiyatrosu’nda 1987 yılında verdikelerini ifade etmiştir (Metal Talks, 2025).

Dikkat edildiğinde 1960’lı ve 1970’li yılların Türk rock gruplarının aksine 1980’li yıllarda görülmeye başlayan Türk ağır metal müzik gruplarının isimlerinin çoğunlukla İngilizce olduğu fark edilmektedir. Sahnede çaldıkları ve ekonomik olarak zorluklar içerisinde kaydedebildikleri şarkılar ise İngilizce ve Türkçedir. Dönemin ilk ağır metal müzik gruplarında bu müziği yerleştirmek adına çabanın da olmadığı görülmektedir. 1970’li yılların sonlarına doğru özellikle Anadolu rock türünün müzik şirketleri tarafından sömürülmesi ve kalitesizleştirilmesi, 1980’li yıllarda Türk genç müzisyenlerin kendilerine yol gösterebilecek yeni örnekleri Batılı müzisyen ve gruplarda aramalarına sebep olmuş olabilir (Tireli, 2007, s. 17).

Dönemin Türk ağır metal şarkılarına bakıldığında Batılı örnekleri gibi eserler üretilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Türk rock müziğinin ilk zamanlarında görünen taklit etme yöntemi Türk ağır metal müziğinin de ilk örneklerinde karşımıza çıkmaktadır. Metal müziğin yeni ve diğer türlere nazaran söz ve müzik olarak aykırı bir yapıda olması ve sanatçıların önlerinde yerli örneklerin olmadığını düşünmeleri bu durumu açıklayabilmektedir. Sağ-sol çatışmaları ve sıkı yönetim sebebiyle de kesintiye uğrayan Türk rock müziğinin oluşturduğu birikimden, ağır metal müziği yapmak isteyen gençlerin gerek dönemin koşulları gerekse kendi tercihleri sebebiyle yararlanamadıkları görülmektedir.

Türün, Türk gençleri açısından yeni olması ve bilinmezlik içermesi de genç Türk müzisyenler açısından engel oluşturmuştur. Elektrogitar, davul ve basgitar elbette yabancı olunan müzik aletleri değildir fakat rock müzik ile ağır metal müziğin alet çalım teknikleri farklılıklar göstermekte, vokal teknikleri de alet çalım gibi rock müziğe göre daha çok sertlik ve hız istemektedir. Ekonomik zorlukların olması bu müzik türünü yapmak isteyen gençlerin orta sınıftan olmalarına rağmen gerekli müzik aletlerine, gitar amfilerine, sesleme (efekt) cihazlarına erişimlerini zorlaştırmıştır. İlk Türk ağır metal gruplarının şarkılarına tekrar bakıldığında İngilizce telafuzda da tam bir yeterlilik olmadığı fark edilmektedir. Ortada bir çabanın olduğu aşikâr olmakla birlikte Türk ağır metal müziği adına ilk denemelerin olması açısından önem arzetmektedir. Konu ile ilgili Kronik grubu gitaristi Özer Sarısakal; grubu üniversite öğrencisiyken kurduklarını, ekonomik olarak zorlukların yaşandığını, müzik aleti edinmenin o dönem için zor olduğunu fakat darbe yönetiminin ağır metal sanatçı ve dinleyicilerine karşı sert bir tutumunun olmadığını dile getirmektedir (Metal Talks, 2025).

1980’li yılların ilk yarısından itibaren Batılı tarzda rock ve ağır metal müzik yapan grup ve sanatçılar arasında genel olarak işbirliklerinin olduğu görülmüş ve müzik aletleri, elektronik cihazlar ve gitar amfileri paylaşılabilmiştir. İmkansızlıklar imece usulü aşılabilmektedir. Egzotik Band’ın İstanbul’daki ilk konseri sonrasında başlayan süreçte 15 Ocak 1983 yılında Ankara’da Devil, ABD’de uzun yıllar boyunca yaşamış ve Jimmy Hendrix gibi isimlerle çalışmış olan Asım Can Gündüz (1955-2016) ve 1981 yılında kurulan grubu Ambulans’ın verdiği konser önemlidir. Konser afişinde Asım Can Gündüz ve Ambulans rock grubu olarak lanse edilirken Devil grubunun adının altında *heavy metal grup* yazılmıştır. Böylece Devil

grubu ilk Türk ağır metal grubu olarak lanse edilen topluluk olmuştur²⁰. Türk müziği lügatına metal müzik tabirinin de ilk bu konserle girdiği kabul edilmektedir. Ankara'da da dinleyici kitlesi oluşmaya başlayan ağır metal müziğin Ankara çıkışlı grupları da ilk çalışmalarını yapmaya başlamışlardır. Hard rock ve punk müzik yapan Hard Line ve Destroyer adlı grupların elemanları 1981 yılında Axe adı altında birleşerek Ankara kökenli ilk ağır metal müzik grubunu kurmuşlar ve 1985 yılına kadar beraber müzik yapmışlardır. Ankara adına dönemin en önemli grubu ise 1984 yılında Skull adı altında *Milliyet Liselerarası Müzik Yarışması*'nda ikinci olan ve daha sonra elemanlarının Hacettepe Tıp Fakültesinde öğrenim görmeye başlamasıyla adlarını değiştiren Dr. Skull'dur (Demirci, 2023, s. 49).

Henüz Türk ağır metal müziği gruplarının bir albüm yayınlayamamış olması; dinleyici sayısının az olması, metal müziğin ülkede *underground* (yeraltı) düzeyde kalması, müzik firmalarının bu sebeple ilgilerini çekememesinden dolayı denilebilir. Yapılan müzik türü Deep Purple, Led Zeppelin benzeri klasik ağır metal ağırlıklıdır. Metal müziğin diğer alt türlerinde eserlere henüz rastlanmamaktadır. Thrash, speed, hair ve NWOBM (Yeni dalga İngiliz ağır metal müziği) dünya çapında yeni yeni yayılmaktadır. Dönemin gruplarının ve yazdıkları şarkıların ABD menşeli metal ve rock gruplarının etkisinde olması neticesinde ağır metal müziğin hem sözel hem de müzikal açıdan yerleşemediği görülmektedir. Ağır metal müziğin İstanbul, Ankara ve İzmir şehirlerinde aktif olarak icra edilmesi ve sanatçıların Anadolu'ya ait müzikal ve diğer kültürel öğelere yer vermemeleri bu türün ilk dönemlerinde bazı yönlerden Batılı örneklerinin takliti olarak varolmasına ve herhangi bir özgünlük içermemelerine sebep olmuştur. Şarkı sözlerine bakıldığında daha çok bireysel konulara değinildiği ve Türk rock müziğinin 1990 yılında Bulutsuzluk Özlemi'nin *Acil Demokrasi* adlı şarkılarını yayınladığı döneme kadar rock müzikte politik eserler verilmediği ya da askeri yönetimin etkisinin devam etmesi neticesinde verilemediği görülmüştür²¹.

Aynı durum Türk sinemasında da yaşanmış ve 1980 öncesinde çekilen toplumsal içerikli filmlerin yerine daha bireysel konuların işlendiği yapımlar çıkmıştır. Yeni ve genç yönetmenler sektörde adını duyurmaya başlamıştır. Türk sinemasının gençleştiği dönem de

²⁰ *Blue Jean* dergisi 2006 yılı Şubat sayısı eki olan Heavy Metal adlı fanzinde *Türk Metali'nin 10 İlki* başlıklı yazıda Devil ve Whisky gruplarının 1980 yılında kurulduğu ve ilk Türk ağır metal grupları olduğu belirtilmektedir.

²¹ 1986 yılında Whisky grubunun çıkardığı *Babaanne* adlı albümdeki *Rüşvet* şarkısı siyasi göndermelerin olduğu yayınlanmış ilk Türk ağır metal müzik eseridir.

denilen yıllarda Yeşilçam yapımlarına Türk halkının ilgisi de maalesef azalmıştır. Amerikanlaşmanın, yozlaşmanın ve bireyselleşmenin eleştirildiği Amerikalı (1993) ve Namuslu (1985) gibi filmler de kendi dönemini eleştiren yapımlardan olmuştur (Özgüç, 1993, s. 63). Duruma bakıldığında bireysel konuların işlenmesinin sanatsal çalışmalarda ortak özelliklerden olduğu ve 1980’li yılların koşullarının bu yönde de etki ettiği görülmektedir.

3.2. Dönemin Ağır Metal Müzisyenleri, Dinleyici Kitlesi ve Basın

Dönemin müzisyenlerinin büyük oranda orta gelir grubuna ait ailelerin çocukları olduğu bilinmektedir. Çoğunluğunun, dönemin kalburüstü olarak tabir edilebilecek yabancı dilde eğitimin verildiği Anadolu Liselerinden ve üniversitelerden mezun oldukları görülmektedir. Ebeveynleri de genel olarak yüksek tahsillidirler (Şahinsoy, 2010:39-40). Örneğin, Devil grubunun kurucusu Sebahattin Taşdöğen’in (1954-) anne ve babası tiyatro sanatçısıdır. Sanatçı sahne gösterileri yaparken bu konuda ailesinin de yardımlarını almıştır. 1980’li yıllarda müzik aletleri satan bir dükkân işletmiş ve donanım sıkıntısı yaşayan müzik gruplarına destek vermiştir (T.a.m.g., 2025). Ankara Anadolu Lisesi’nde öğrenim görürken bir araya gelerek müzik yapmaya başlayan ve sonrasında Hacettepe Tıp Fakültesinde öğrenim görürken müziğe devam eden Dr. Skull grubu elemanları da yüksek tahsillidir. İsmi geçen grupların müzisyenlerine bakıldığında ise Türk ağır metal sahnesinde erkek egemenliğinin olduğu görülmektedir (Tireli, 2007, s. 123). 1980 yılı sonrası dönemde Türk rock ve ağır metal sahnesinde ilk kadın vokalist olarak Grisou grubundan Yeşim Erdoğan’ın adı geçmektedir (Demirci, 2023, s. 74).

Müzisyenlerin ekonomik durumlarına bakıldığında; yaptıkları ağır metal müzik ile geçimlerini sağlayamadıkları ve asıl mesleklerinin farklı olduğu görülmektedir. Devil, Egzotik Band, Hardal ve Objektif gibi grupların elemanları düğün orkestralarında çalarak para kazanmaya çalışmışlardır. Başka ilginç örnek ise Devil grubu üyesi Ercan Birol’un geceleri konser verdikten birkaç saat sonra çalıştığı ekmek fırınında iş başı yapmasıdır (Kutlukan, 1995, s. 129).

Bazı grupların düğün salonlarında düğün orkestrası olarak çalışmaları, düğün merasimleri sonrası salonun ses sistemlerini kullanarak ağır metal müzik provaları yapmaları adına imkân sağlamıştır. Devil grubundan Sebahattin Taşdöğen piyanist şantör olarak yazlık tatil

kasabalarında çalışarak grubunu ayakta tutmaya çalışmıştır. Bu durum 27 Ağustos 1984 tarihli *Hey* dergisinde “*Şeytana Uydu: Arabesk Söyleyen Bir Rockçı*” başlığıyla haberleştirilmiştir. Whiskey grubundan Kâmil Özaydın ve Alpay Şalt, Devil’den Sebahattin Taşdöğen ve Objektif grubundan Vecdi Yücalan da müzik stüdyosu açarak ağır metal yapan sanatçı ve gruplara destek olmaya çabalamışlardır. Kronik grubunun gitaristi Özer Sarısakal da Unkapanı’ndan edindiği kaset ve plakları satarak elde ettiği gelirle müzik hayatına devam etmeye çalışmıştır. Müzik adına tek gelir kaynakları konserler olan grupların, konserler sırasında taşkınlık çıkaran dinleyicilerin konser mekânına verdikleri zarardan ötürü bazı zamanlarda zarar ettikleri de bilinmektedir (Tireli, 2007, s. 35).

1980’li yılların ağır metal, rock sanatçıları ve grupları yerlilikten uzaklaşmaları, toplumsal konulara eğilmemeleri şeklinde eleştirilebilir fakat ağır metal müziğin Türkiye’de tutunabilmesi adına kendi aralarında iş birliklerine gitmeleri ve maddi fedakârlıklarda bulunmaları türün ülkede devamlılığının sağlanması adına önem arz etmektedir.

Türk ağır metal müziğinin ilk dönemlerinin dinleyici kitlesine bakıldığında; rock müzik dinleyicilerinin 1980’li yılların başından itibaren İstanbul’un Anadolu yakasında Kadıköy’de bir araya geldikleri ve mekân olarak Laterna ve Woodstock kafede zaman geçirdikleri görülmektedir. Ağır metal müzik dinleyicileri ise çoğunluk olarak Avrupa yakasında Bakırköy’de toplanmakta ve Eloy adlı kafede sosyalleşmektedirler. Kitlenin çoğu üniversite okuyan öğrencilerden oluşmakta iken lise öğrencileri de dinleyici gruplarının arasında kendilerine yer edinmeye çalışmışlardır. Dinleyici gruplarının hiyerarşisinde; elinde en çok albüm, müzik ve magazin mecmuası olanlar genelde en çok sözü dinlenen ve saygı duyulanlar olmuşlardır (Kutlukan, 1995, s. 127).

Bakırköy’ün yanında; Kadıköy, Üsküdar, Fatih ve Avcılar semtlerinde de dinleyici gruplarının olduğu bilinmektedir. Bu gruplardan Avcılar semti dinleyicileri basında da haberlere konu olmalarından ötürü günümüze kadar hakkında en çok bilgi sahibi olunan kesim olmuştur. 1983 yılında bir araya geldikleri düşünülen grubun; Özgünay Ünal, Mehdi Bulut, Veysel Barışsever ve Ercan Altınal gibi isimler önde gelenleri olarak bilinmektedir. Çoğunluğunu öğrencilerin ve işçilerin oluşturduğu grup sadece birlikte müzik dinleme aktiviteleriyle kalmamış dönemin konserlerinde dinleyiciler arasında en ön saflarda müzik gruplarına destek vermişlerdir. Metalcilere özgü kıyafetlerin ülkemizde henüz satılmadığı yıllarda dönemin Türk ağır metal sanatçıları gibi kendi kıyafetlerini kendileri hazırlamışlardır. Grup, ağır metal müziği insanlara yaymayı amaç edinmiş ve konserlere

genç insanların katılması adına yardımcı olmuşlardır. Avcılar dinleyici grubunun Türk ağır metal müziği dinleyicileri açısından bir diğer önemi ise metalci görünümü dediğimiz deri veya kot takım kıyafetler, ceketler ve uzun saçla tamamlanmış tarzları ile ülke sokaklarında gördükleri halk tepkilerine rağmen gezebilmeleri ve kendilerinden sonra gelen genç dinleyicilere bu alanda öncülük etmeleridir.

Dönemin basınında çıkan haberlere göre; dinleyicilerin anne ve babaları, çocukların derslerinin kötüleşmediği ve çocuklar aşırıya kaçmadığı sürece herhangi bir engellemede bulunmamışlardır. 13 Temmuz 1984 tarihli *Günaydın* gazetesi haberinde Mehdi Bulut'un annesi ile yapılan röportajda anne; "Mehdi ilkokul mezunu, 24 yaşında ve sanayide bobinaj dükkânı işletiyor. Metalci olması önemli değil, yeter ki anarşist olmasın" demektedir (Demirci, 2023, ss. 58-59). Bu demeçten bazı ebeveynlerin 1970'li yıllarda yaşanan sağ-sol çatışmalarından dolayı hâlâ tedirgin oldukları, metal müzik dinlemelerinin çocukları adına siyasi olaylara karışmalarından daha iyi olabileceğini düşündükleri çıkarımı yapılabilir. Ayrıca ağır metal müzik dinleyenlerin metalci olarak adlandırıldığı da anlaşılmaktadır.

Dönemin ağır metal müzik dinleyicilerinin konserlerde yaptıkları aşırılıklara da değinmek gerekmektedir. Müzik yazarı Münir Tireli (2007) bu durumu deşarj olgusu ile açıklamaktadır. Ağır metal dinleyicilerinde oluşan taraftarlık duygusu ve bunun yanında doğal olarak gelişen sahiplenme sonucunda dinleyiciler, sevdikleri müziğe ve türün sanatçılarına aşırı bağlılık göstermişlerdir. Taraftarlığın doğası gereği olarak diğer müzik türlerine karşı bir tavır geliştirme durumu da olmuştur. Aynı durum arabesk dinleyenler tarafından da diğer müzik türlerine karşı gelişmiştir. 1983 yılı Mayıs ayında gerçekleşen RA, Devil, Latin 2 ve Egzotik Band'ın katıldığı konserde dinleyiciler "Diskolara ölüm" şeklinde sloganlar atmışlardır. 1984 yılı Mayıs ayında Harbiye Açıkhava Tiyatrosu'nda gerçekleşen Axe ve Denge gibi grupların katıldığı konserde ise "En Büyük Heavy Metal" yazılı pankart açılmıştır. Dönemin grupları içerisinde sert tavırları ile sivrilen Axe grubu sahneye çıktığında vokalisti Barlas Erinç (1968-) "Can sizden, kan bizden!" diyerek dinleyiciye seslenmiştir.

Bu olaylar bize ağır metal müzik sanatçılarının ve dinleyicilerinin var olduklarını duyurmaya çalıştıklarını göstermektedir. Konseri takip eden ve 1984 yılı Haziran sayısında yayınlayan *Gençlik ve Toplum* adlı derginin ilgili haberine bakıldığında dönemin dinleyici kitlesi hakkında fikir edinilebilir. Haberde; ağır metal dinleyen insanların konserin diğer gruplarının performansını sabote etmeye çalıştıkları, konser sırasında sahnenin önüne

gelerek zincirler salladıkları, birbirlerinin üstlerine çıkarak dans ettikleri, güvenlik görevlilerinin daha önce böyle bir durumla karşılaşmadıkları için ne yapacaklarını bilemedikleri ifade edilmektedir. Konserin sonuna doğru bastıran yağmur sonrasında müzisyenlerin alet ve cihazları yağmurdan kurtarmaya çalışırken dinleyicilerin çoğu kesiminin de sanatçılara yardım etmek yerine konser alanından çıktıkları da haberde ayrıca belirtilmiştir. Bunun yanında dinleyicilerin konserde coşkulu dansları esnasında birilerinin yanlışlıkla ayağına dahi bassa özür diledikleri ve amaçlarının başkalarına zarar vermek olmadığı da ifade edilmiştir (Tireli, 2007, s. 35).

Buradan anlaşılan, bazı insanların konserleri deşarj ya da rahatlama etkinliği olarak gördükleridir. Bu dönemde bilinçli ağır metal müzik dinleyici kitlesinin yanında kimi insanların da sırf farklı ve yeni olduğu için konserlere katılım gösterdiği görülmektedir. 1980 sonrası Özal hükümeti döneminde dünya ile entegre olma isteği ile Türk toplumunun Batı kültürü ile etkileşime hızlı bir şekilde girmesi sadece ağır metal müzik adına olmamakla birlikte toplumda yenilikler karşısında hazırlıksız yakalanma durumunu doğurmuş olabilir.

Rock ve ağır metal müzik akımı Türkiye’de öncelikle azınlık ve bir alt kültür ögesi olarak ortaya çıkmış sonraki süreçlerde kültür ögesi halini almıştır. Ağır metal ve rock dinleyen gençler 1980’li yıllardan günümüze kadar toplumun büyük kesiminden tepkiler görmüşlerdir. Gençlerin giyim tarzlarından, erkeklerin uzun saçlı ve küpeli olmalarından ötürü insanların tepkileriyle karşılaştıkları hatta bazılarının tanımadığı insanlar tarafından sözlü ve fiili şiddete maruz kaldıkları olmuştur. Dönemin olaylarına şahit olanlar; saldırıda bulunanların arabesk dinleyenler ve radikal dinci grupların mensupları olduklarını ifade etmektedirler (İzbul, 2023, s. 77). Bu durumun sebepleri; Türk halkının 1980 yılı sonrası Batılı anlayışta yapılan rock müzik ile dinleyicilerine yabancı olması ve yeni dönem rock ve ağır metal akımının Anadolu rock döneminde yapılan müzikten, dinleyici kitlesinden ve sanatçılarından farklı olması olabilir. Bir diğer önemli nokta ise Türk basınının ağır metal müziğe karşı önyargılı olması, halkı yanlış bilgilendirmesi ve yönlendirmesidir.

Basının gözünde ağır metal müziğin nasıl görüldüğüne dair dönemin yayımlanmış haberleri incelendiğinde fikir edinilebilir. 30 Mayıs 1981 tarihli Egzotik Band konserini konu edinen *Hürriyet* gazetesi eki *Gong* dergisi haberi konumuz ile ilgili yazılı basındaki ilk haber olarak bilinmektedir. “*Putlar Yıkılıyor*” başlıklı haber ağır metal müzik hakkında oldukça olumlu bir bakış açısıyla yazılmıştır. 1984 yılı Haziran ayında çıkan *Gençlik ve Toplum* adlı derginin haberi ise dönemin grupları ve dinleyicileri hakkında bize fikirler sunmaktadır. Derginin ağır

metal m z k dinleyicilerinin ve sanatçılarının hakkında yazdıklarına bakıldığında  n yargılı oldukları görülmektedir (Tireli, 2007, s. 42-43).

Sol g r   ten yazarların kadrosunda olduğu *Gençlik ve Toplum* dergisinin haber içeriğinde; gençlerin bir konser izleyicisi gibi davranmak yerine holigan taraftarlar gibi tezahürat yaparak konseri takip ettikleri belirtilmektedir. 5 Mart 1984 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde ağır metal m z k dinleyicileri ile yapılan bir söyleşi yayınlanmıştır. Gençler; insanlar tarafından ön yargı ile kar ılandıklarını, kendilerine ırkçı yakı tırmaları yapıldığını, kendilerinin Avrupa veya ABD’deki gençler gibi taşkınlık yapan bir anlayışta olmadıklarını ve kendi toplumlarının gerçeklerinin farkında olduklarını ifade etmişlerdir. 1983 yılı Mayıs ayındaki rock festivalini Türkiye’nin ünlü gazetecilerinden olan Savaş Ay da (1954-2013) takip etmiş ve *Milliyet* gazetesindeki k    yazısının başlığında “*Hırsız, caniyi, teröristi görmüş polis, bu gençliği görünce     p kaldı*” ifadesini kullanmıştır. Dönemin *Hey* dergisinde konser ile ilgili haberde ise; “* arabı içtiler, Açık Hava’yı   pl ğ  çevirdiler!*” başlığı atılmış haber içeriğinde ise Asım Can Gündüz’ n ve kadın dinleyicilerin ellerinden i  i    elerini eksik etmediklerini anlatan ifadeler kullanılmıştır (Demirci, 2023, s. 67).

Türk basın mensuplarının genelinin 1980’li yıllarda Türk ağır metal müziği hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığının bir başka göstergesi ise 1983 yılında *Günaydın* gazetesinin Egzotik Band grubunu kuruluşundan 3 yıl sonra “*Türkiye’nin İlk Rock’n Roll Grubu Kuruldu*” başlığı ile konu edinmesidir. Hâlâ TRT’nin tek televizyon kanalı olduğu dönemde 1980 yılından sonra bir televizyon programına katılan ve Batı tınılı rock m z k yapan ilk grup Egzotik Band olmuştur. 1984 yılı ba larında yayınlanan programda grup; *Feedback* adlı  arkılarını çalarken kuruluşundan sonra tarzlarını sertle tirerek ağır metal m z k yapmalarına rağmen program sunucusu Erol Pekcan tarafından “Türkiye’de rock m z k çalan ilk grup” olarak tanıtılmıştır (Demirci, 2023, s. 68). Bu ifadeden; 1960’lı yıllardan 1980’e kadar rock m z k yapan Bunalımlar gibi grupların ve Anadolu rock müziği icra eden sanatçı ve grupların sunucu nazarında rock m z k çerçevesinde kabul görmediği anlaşılmaktadır. Programda grubun performansına bakıldığında hard rock ve ağır metal öğeleri taşıyan  aldıkları  arkının Batılı  rneklerine (Motörhead, Led Zeppelin vb.) benzer olduğu farkedilebilir²².

²² Türkiye’de Ağır Müziğin Geçmişi adlı *YouTube* kanalından ilgili performans dinlenebilir.

1980-1985 yılları arasını kapsayan Türk ağır metal müziğin ilk dönemine bakıldığında müzisyenlerin genelinin; iyi liselerden mezun veya yüksek tahsilli oldukları, kendi çabaları ile ayakta durmaya çalıştıkları, maddi fedakarlıklarla müzik hayatlarına devam ettikleri görülmüştür. Dinleyici kitlesi genellikle öğrenci ve çalışan kesimden olan gençlerden oluşmuş, bu yeni türe olan ilgi artarak devam etmiştir. Basının ağır metal müzik hakkında yeterli bilgiye sahip olmamasının yanında müzik firmaları da bu türe henüz ilgi göstermemiştir.

3.3. 1985 Yılı Sonrası Türk Ağır Metal Müziğinin İlkleri ve Kimlik Kazanması

1986 yılında Whisky grubu *Babaanne* adıyla Piccatura Plakçılık aracılığı ile ilk Türkçe sözlü ağır metal albümünü çıkarmıştır. Bu aynı zamanda ilk Türk Ağır metal müzik albümüdür. Albümün tanıtım konseri afişinde ise “Babaannesini getirene konser bedava” yazmaktadır (Tekil, 2006: 14). 2000 yılında tekrar yayınlanan 9 şarkılık albümdeki *Rüşvet* adlı şarkının tınısı Batılı örneklerine özellikle de yeni İngiliz metali dalgasına (Iron Maiden, Judas Priest vb.) benzer duyulmakta iken asıl dikkat çeken kısmı sözleridir. Kamu kurumlarında yaşanan rüşvet olaylarını eleştiren şarkı sayesinde dönemin Türk ağır metal müziğinde toplumsal konuların da işlenir ve eleştirilir olduğu anlaşılmaktadır. Diğer şarkıların sözlerine bakıldığında ise sert müzik dinleyen insanların sesi olmaya çalışan grubun, gençlerin müzik tercihlerine karşı insanların hoşgörülü olmaları gerektiğini vurgulamaktadır.

1985 yılında kamuya ait olan Polis Radyosu’nda tıp fakültesi mezunu Şener Yıldız’ın hazırlayıp sunduğu, rock ve ağır metal müziğin çalındığı *Rock Dünyası* adlı radyo programı Türkiye’de radyoda ağır metal müziğin ilk defa duyulmasını sağlamıştır. Kendisi de aynı zamanda müzisyen olan Melis Danişmend’in 2018 yılında Şener Yıldız ile yaptığı röportajda sunucunun Ankara’dan yayın yapan Polis Radyosu’nda çalıştığı dönemde kendi müzik arşivini kullandığı ve TRT’nin katı kuralları içerisinde program yapmak zorunda kaldığı ifade edilmektedir. Programın beğeni görmesinin ardından ülkenin o dönem için tek televizyon kanalı olan TRT’de 1989 yılından itibaren haftada bir gün olmak üzere *Rock Market* adlı televizyon programını sunmaya başlayan Şener Yıldız, yine aynı röportajda o yıllarda Ağrı ilinin bir köyünde doktor olarak zorunlu kamu hizmetini yaptığını söylemiştir. Her hafta Ankara’ya gelerek program çekimlerini tamamladığını da eklemiştir. *Rock Market*

programı ile Türk televizyon kanallarında ilk defa ağır metal müzik video klipleri ve Türk grupların canlı performansları yayınlanmaya başlamıştır (Yıldız, 2018).

Radyo ve televizyonda yapılan programlar ülkenin taşra kesimlerinde konserlere katılma veya büyük şehirlere ulaşma ya da müzik albümü edinme konusunda zorluk yaşayan insanların ağır metal müzik ile tanışmalarında etkili olmuştur. Konu ile ilgili olarak Kronik grubunun gitaristi Özer Sarısakal: “Sadece TRT’nin ve Polis Radyosu’nun olduğu dönemde Şener Yıldız’ın *Rock Dünyasından* adlı radyo programını dinlerdim. Çoğu sanatçı ve grubu o program sayesinde tanıdım” demektedir (Metal Talks, 2025).

1989 yılının bir diğer önemli olayı ilk *demo* (tanıtım) albümün Hazy Hill grubu tarafından yayınlanmasıdır. *Murky Bedlam* adıyla yayınlanan beş şarkılık İngilizce albümün tınısına bakıldığında şarkıların thrash/speed metal tarzında olduğu görülmektedir. Albümde Metallica ve Megadeth gibi grupların etkisi hissedilmektedir. 1990 yılında ise ilk İngilizce sözlü ve yasal Türk ağır metal müzik albümü Neppa Müzik şirketi aracılığıyla Pentagon tarafından *Pentagram* adıyla yayınlanmıştır. Thrash/speed türündeki albüm Metallica ve Megadeth gruplarının tarzında kaydedilmiştir. İlk 5.000 kopyası çok kısa sürede tükenen albüm toplamda 30.000 kopyadan fazla satarak dönemin şartlarında sürpriz etkisi yaratmıştır (Hecker, 2012, s. 63).

Pentagram grubu üyelerine bakıldığında Türk ağır metal müziğinin sonraki dönemlerinde de etkili müzisyenler olduğu görülmektedir. Gruptan uzun bir süreliğine ayrılan Demir Demirkan; Murat Net, Murat İlkan ve Ogün Sanslısoy gerçekleştirdikleri diğer projelerle Türk sert müzik sahnesinde ses getirmişlerdir. Albüm yayınlayamayan bazı gruplar ise diğer gruplarla bir araya gelerek toplama ortak albümler yayınlamışlardır. 1990 yılına gelindiğinde ise Türkiye’de ilk yabancı ağır metal müzik konserini Alman thrash metal grubu olan Grinder vermiştir. 27 Mart 1993’te ise Hazy Hill yurt dışında konser veren ilk Türk ağır metal grubu olmuştur. En kalabalık ağır metal müzik konseri ise 25 Haziran 1993 tarihinde ABD’li grup Metallica’nın İnönü Stadyumu’ndaki performansı olmuştur (Tekil, 2006, s. 14).

Türk ağır metal müziği adına önemli olan bir diğer gelişme ağır metal müzik konulu fanzin ve müzik dergilerinin yayımlanmasıdır. 1986 yılında Güven Erkin Erkal’ın yönetiminde çıkan *Rock Art* ilk Türk rock ve ağır metal müzik dergisi olmuştur. Konserlerin ve Türk grupların tanıtımının yapıldığı ve tek sayı olarak çıkabilen dergiden sonra 1987 yılı Şubat ayında ise *Blue Jean* dergisinin ilk sayısı yayımlanmıştır. Aynı yılda Türkiye’nin en köklü müzik dergisi olan ve 1970 yılından beri yayımlanan *Hey* dergisi *Heavy Metal* adı altında ek

dergiyi halka sunmaya başlamıştır (Demirci, 2023, s. 100-101). Sadece ağır metal müziği konu edinen ilk basılı yayın 1991 yılı Mayıs ayı itibariyle fanzin olarak Çağlan Tekil (1971-2020) öncülüğünde yayımlanan *Laneth* olmuştur. Sonraki süreçte fanzinlikten resmi mecmuaya dönüşen derginin sloganı ise “Türkiye’nin en az satan müzik dergisi” olarak seçilmiştir. Karikatürist ve ağır metal müzik dinleyicisi olan ve Grup Perişan adlı tiplerleriyle tanınan Abdülkadir Elçioğlu, dönemin ünlü mizah dergisi *Gırgır*’da yazıp çizdiği yıllarda Aptülka takma adıyla *Laneth*’te de rock ve ağır metal müzik konulu karikatürlerini ve yazılarını yayınlamıştır (Hecker, 2012, s. 47). Türkiye’nin her yerine ulaşarak en geniş dağıtım ağına sahip olan ilk dergi *Rock Kazanı* da içerik olarak zengin bir yayındır. Dönemin diğer önemli fanzinleri ise; *Enred*, *Mega Metal*, *Heavy Metal* ve *Metal Monster*’dir. Uzun soluklu ömrü olmayan bu dergiler dönemin Türk ağır metal gruplarının tanıtımı açısından önemlidir. Türk ağır metal müziği adına bir kitlenin oluşmasında ve dinleyici gruplarının birbirleri ile iletişime geçmesinde katkıları olmuştur (Öktem, 2006, s. 71-72).

İlk albümlerin kaydedilmesi ve yayınlanması, ağır metal müzik türünün toplum tarafından bilinir hale gelmesi, görsel, yazılı ve işitsel medyada Türk ağır metal müziğin yer edinebilmesi türün müzik sektörü içerisinde de kendisine yer edinebilmesine olanak sağlamıştır. Başta İMC adlı müzik şirketi türe ilgi göstermeye başlamış ve Pentagram ve Objektif gibi grupların albümlerini yayınlamış ve Pentagram’ın albüm satışlarının beklenenden fazla olması sebebiyle diğer müzik şirketleri de türe az da olsa ilgi göstermişlerdir. İlginin yetersizliği karşısında ağır metal müzik dinleyicileri arasında girişimci olanlar; Hades, Hammer Music, Raven Records, Zihni Müzik gibi bağımsız müzik şirketlerini kurmuşlardır (Tireli, 2007, s. 37). 1990’lı yıllarla birlikte kaset üretiminin yanında CD (Compact Disc) basımının da artmasıyla albüm basım maliyetlerinin düştüğü görülmüştür (Çakmur, 2001, s. 261). CD albümlerin kopyalanmasının kasetlere oranla daha kolay olması grupların albüm satışlarından elde ettikleri gelirler adına kötü olsa da ağır metal müziğin daha geniş kitlelere erişebilmesi adına olumlu olduğu düşünülebilir.

1990’lı yıllar Türk ağır metal dinleyicilerinin 1993 Metallica konseri ile küresel çapta ünlü metal gruplarını canlı dinleme şansına eriştiği ilk dönemdir. Dünya çapında işler yapan ve birçok yerli ve yabancı müzisyenin ün kazanmasını sağlayan menajer ve organizatör Ahmet San (1953-) tarafından organize edilen Guns N’ Roses, Metallica gibi grupların yer aldığı stadyum konserlerinde Türk rock ve ağır metal müzik grupları da ön grup olarak yer alarak

ilk defa sayıları onbinleri aşan dinleyici kitlesinin önünde çalma deneyimini yaşamışlardır (Dağcı, 2024). Dönemin bir diğer ilginç olayı ise günümüzde türünün önde gelenlerinden ve en tanınanlarından olan Norveç’li black metal grubu Mayhem’in kariyerindeki ilk yurt dışı konserini 9 Aralık 1990 tarihinde İzmir’de vermesidir (Hecker, 2012, s. 132).

Türk müzik piyasasını pozitif yönde etkileyen özel televizyon ve radyo kanallarının açılıp TRT tekelinin son bulması Türk ağır metal müziğini de olumlu anlamda etkilemiştir. 1990 yılında itibaren yayın yapan televizyon ve radyo kanallarının sayısı dönem içerisinde 500’ün üzerindedir. Kanun değişikliği ile yasal hale gelen kanallarda neredeyse her çeşit müzik türüne yer veren programlarına rastlamak mümkündür. Kadir Çöpdemir önderliğinde 1992 yılında kurulan Genç Radyo 1990’lı yılların ilk dönemlerinde rock ve ağır metal müziğe yayın akışında en çok yer veren radyo kanalı olmuştur. Kronik grubundan Özer Sarısakal’ın Kent Fm kanalının ilk program sunucularından olduğu bilinmektedir. Radyo İstek, Maximum Rock, Radyo Rock ve Rock Fm tüm yayın akışlarını sert müzik ile oluşturan radyo kanallarından olmuştur. Televizyon tarafında ise TRT 2 kanalında iki haftada bir cumartesi geceleri 00.00 - 01.00 saatleri arasında yayınlanan *Rock Market* programı öne çıkmaktadır (Hecker, 2012, s. 58-60).

1980’li yılların ikinci yarısından itibaren televizyonda, radyoda ve yazılı basında kendisine yer bulabilen Türk ağır metal müziğinin karşılaştığı en önemli sorunların başında; kimlik kazanma, yerlileşme ve özgünleşme gelmektedir. Dönem içinde yapılan müziğin tınısına bakıldığında Batı etkisinde gitar ezgilerinin ve vokal tarzlarının egemen olduğu görülmektedir. Sözler ise büyük oranda İngilizcedir. İngilizce bilmeyen vokalistlere sahip gruplar ise mecburi olarak Türkçe şarkılar söylemektedirler. 1980’li yılların gruplarına bakıldığında yabancı gruplar gibi olmayı istedikleri ve onları taklit ettikleri fark edilmektedir. 21 Ocak 1985 tarihli *Hey* dergisinde yayınlanan “Türk Rock’ı Neşter Altında” başlıklı tartışma yazısında Erkin Koray; yeni Türk rock ve ağır metal grupları için halkın anlayabileceği türden söz ve müzik yazmaları gerektiğini ifade etmiştir. Bu ifade; grupların Türk dilinde, Türk müziği öğeleriyle harmanlanmış tınıda müzik yapmaları konusunda ilk demeçlerden birisidir. Dönemin rock gruplarından Denge’nin gitarist ve vokalisti Adnan Dilek aynı dergi haberinde “Gerekirse anne ve babalarımız da bu müziği dinleyebilmeli” ifadesiyle Erkin Koray’ı desteklemiştir. Egzotik Band adına demeç veren Halil Bal; “Batılı grupları taklit edelim, onlara benzeyelim fakat kendimizden de bir şeyler verelim” demektedir (Demirci, 2023. s. 91-92).

Sis grubu vokalisti Mehmet Gökhan Toker ile yapılan görüşmede sanatçı; metal müzik ile ilk tanışmasının Hollywood filmleri sayesinde olduğunu, ilk edindiği metal müzik albümünün ise Pentagram'ın *Trail Blazer* albümü olduğunu, grubun çok iyi İngilizce şarkılar yaptığı için Pentagram'ı yabancı bir grup sandığını ifade etmiştir (M. G. Toker, Kişisel iletişim, 08 Nisan, 2025). Bu ifadelerden; Türk ağır metal gruplarının Batılı çağdaşları kadar iyi müzik yapabildiği fakat henüz özgünlüğü yakalayamadıkları anlaşılabılır.

Müzik yazarı Münir Tireli de (2007) 1980'li yılların müzik gruplarının Batı özentiliği içerisinde olduğunu ifade etmektedir. Yazar; Türk grupların 1980-1990 yılları arasında tını olarak yabancı rock/metal grupları gibi olmaya çabaladıklarını ama Anglosakson ülkelerde bu tür müziği çok iyi yapan birçok sanatçı ve grupların olduğunu geç anladıklarını söylemektedir. 14 Ekim 1990 tarihinde *Sabah* gazetesi yazarı Engin Ardiç "*Metall*" başlıklı köşe yazısında metal müzik dinleyen gençleri satanist olmakla itham ederken "Şeytana tapanlar türemiş!" ifadelerini kullanmıştır. Bu yazı karşısında dönemin müzik dergisi *Boom Müzik*'te habere tepki gösterilirken Metalium ve Distraught grupları da bu yazıyı verdikleri röportajlarda eleştirmişlerdir. Ağır metal müzik konserlerine dinleyici olarak da katılan Cem Karaca ise Engin Ardiç'in yazısı karşısında tepkisini bir açık mektupla ifade etmiş ve Türk ağır metal müzik gruplarına desteğini açıklamıştır. Engin Ardiç'in ithamları karşısında kendisini ifade etme pozisyonundan kendisini savunma durumuna geçen Türk ağır metal müziğin dinleyici ve sanatçıları; Erkin Koray ve Cem Karaca gibi Türk rock müziğinin önde gelenlerine karşı yeniden ilgi duymaya başlamışlar ve 1960'lı ve 1970'li yıllarda kaydedilen şarkıları yeniden keşfetmişlerdir. Bu sayede "Rock ve ağır metal müzik Türkçe yapılabilir mi?" ve "Türlere özgü ağır metal müzik yapılabilir mi?" gibi soruların cevapları da ortaya çıkmaya başlamıştır (Tireli, 2007, s. 45-47).

Egzotik Band, Devil ve Whisky ile başlayan Türk ağır metal müziğinin ilk döneminin ardından ikinci dönem 1987 yılında Pentagram grubunun kurulmasıyla başlamıştır denilebilir. Vokal ve gitarda Hakan Utangaç, davulda Cenk Ünnü ve basgitarda Tarkan Gözübüyük'ten oluşan kadroda Tarkan Gözübüyük'ün Bursa'da yaşaması grup için sıkıntılar doğursa da Bursa şehrinin 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren rock ve ağır metal için önemli bir yer olması grubun faaliyetleri açısından olumlu olmuştur. Grup ilk konserini İstanbul'da Bağcılar Düğün Salonu'nda, düğün salonuna ait davul setini de kiralarak yaklaşık yüz kişilik dinleyiciye vermiştir. Konserde beş şarkı çalındıktan sonra

düğün salonu görevlileri, dinleyicilerin konserde coşkulu hareketleri sonrası kavga çıktığını düşünüp konseri sonlandırmıştır (Molatik, 2024).

Grup üyeleri İstanbul'da çay bahçelerinde, sinema ya da düğün salonlarında konser vermek istemedikleri için daha uygun mekânlara sahip Bursa'da performanslar sergilemişlerdir. Ünlenmeye başlayan grubu dinlemek için İstanbul, Ankara ve İzmir gibi şehirlerden dinleyiciler Bursa iline seyahat etmişlerdir. 4 Kasım 1988 tarihinde Kadıköy Moda Sineması'nda Metafor ve Metalium grupları ile kendi imkânları dâhilinde düzenledikleri *Speed Metal Attack* adlı konser ile basının da ilgisini çekmeyi başarmışlardır. Yaklaşık bin kişinin katıldığı konserde dinleyicilerin mekândaki koltuklara zarar vermesinden dolayı grup üyeleri oluşan zararı ödeyebilmek için ek işlerde çalışmak zorunda kalmışlardır (Tekil, 2007b, s. 7).

Avcılar kitlesi Türk ağır metal müziğinin ikinci döneminde Kronik adlı grupla 1985 yılından itibaren sahnelerde de görünmeye başlamıştır. Bu grupla birlikte Türkçe dilde böğürmeli (*brutal*) vokaller de ilk bu dönemde denenmiştir. 29 Nisan 1989 tarihinde İzmir'de açık havada *Speed Metal Attack 2* konseri düzenlenmiş ve büyük ilgi görmüştür. 15 Ağustos 1989 tarihli Metalium, Pegasus ve Destroyer'ın Çağlan Tekil yapımcılığında Fenerbahçe Burnu'nda ortak düzenlediği konser de çok rağbet görmüş ve Türk basınında kendine yer edinmiştir. Konserden üç gün sonra *Sabah* gazetesinde "*Heavy Metalcilerin Şeytanla Randevusu!*" başlığıyla servis edilen haberde Kadıköy'deki konserde 2.000 dinleyicinin şeytan selamı vererek çılgınlık attıkları belirtilmiştir. Haberde dinleyicilerin işaret ve serçe parmaklarını kullanarak (*devil horn*, şeytan boynuzu) birbirlerini selamladıkları da haberde geçmektedir. Engin Ardıç'ın "*Metalll*" başlıklı köşe yazısında olduğu gibi yine *Sabah* gazetesinde ağır metal müzik dinleyenler satanist olmakla itham edilmiş ve sonraki yıllarda basının göstereceği tavrın habercisi olmuştur (Demirci, 2023, s. 136-137).

Basında çıkan bu yakıştırmalara karşın Türkiye'nin PKK terörü ile en çok mücadele ettiği dönemler olan 1990'lı yıllarda Pentagram'ın gitaristi Ümit Yılbar'ın (1966-1993) 25 Eylül 1993 tarihinde Siirt ilinin Eruf ilçesinde zorunlu askerlik görevini yerine getirmekteyken teröristlerle girilen çatışma sonucu şehit olması Türk ağır metal müzik dinleyenleri tarafından hâlâ unutulmayan bir olay olmuştur. İkinci dönem gruplarından olan ve ilk dönemlerinde böğürmeli vokalle metal tarzında müzik yapan Athena grubu 1993 yılında çıkardıkları *One Last Breath* adlı albümü Ümit Yılbar'a ithaf etmiştir. Pentagram grubu üyeleri de 1994 yılında çıkardıkları *Trail Blazer* adlı albümlerinde yer verdikleri *Fly Forever*

adlı şarkıyı Ümit Yılbar için yazmıştır (*Pentagram Kurucularından Ümit Yılbar 30 Yıl Önce Bugün Şehit Oldu*, 2023).

Türk ağır metal müziğinin ikinci döneminde ortaya çıkan gruplar ile farklı tarzların da icra edilir olduğu görülmektedir. Sayıları oldukça artan grupların önde gelenlerine bakılacak olursa Pentagram'ın ardından en çok albüm satış sayısına ulaşmış olan Taylan Ayık öncülüğünde 1992 yılında kurulan Diken grubu önemli konumdadır. Çoğu Türk metal grubunun İngilizce şarkılar yazdığı dönemde Türkçe ağır metal müzik yapmayı özellikle tercih eden grup otuz yıldan fazla bir süre faal olmuş ve Türk dilinde metal müzik yapmak isteyen genç müzisyenlere öncülük etmiştir. Grubun ve Taylan Ayık'ın kendi adıyla yayınlanan eserlerine bakıldığında Anadolu halk ozanları benzeri protest tavrı ve didaktik dilde şarkıların da bulunduğu görülmektedir. Toplumsal yozlaşma gibi konulara da değinen grup; Türkiye'nin ilk seri katilleri olarak bilinen Yiğit Bekçe, Mehmet Karahasan ve işledikleri cinayetler²³ hakkında yazdıkları *Seri Katil* ve Türk komandosunu anlattıkları *Komando* adlı şarkıyla büyük ilgi görmüştür. Türk askeri hakkında ilk Türk ağır metal şarkısını yazan grubun eserlerinde "heavy metal" tabirini "ağır metal" şeklinde kullanması da Türk ağır metal müziği için ilklere aittir (Tekil, 2005a, s. 83). Grubun 1998 yılında çıkardıkları *Hedef Büyük* adlı albümde yer alan *Öğret Bana* adlı şarkıda kullandıkları Türk halk müziğinin Karadeniz yöresi tınlarından esintiler taşıyan ezgi de dikkat çekmektedir.

Diğer gruplara bakılacak olursa; Antisilence (1992 - death metal), Asafated (1993 - death metal), 1993 yılında kurulan Ascreaus (thrash metal), Catafalque (1997 – gothic metal), Cenotaph (1994 – extrem metal), Darkphase (1989 – thrash metal), Deathroom (1985 – death metal), Fase In Truth (1994 – death/thrash metal), Knight Errant (1993 – senfonik metal), Radical Noise (1992 – hardcore), Suicide (1989 – death metal), Witchtrap (1988 – black metal) ve Pagan (1995 – black metal) isimleri öne çıkmaktadır. Dünyanın birçok ülkesindeki grupların haklarında bilgiler de dahil olmak üzere ad listesinin bulunduğu İnternet sitesi olan *metal-archives* incelendiğinde Türkiye'nin birçok şehrinden ağır metal müzik grup ve sanatçılarının bulunduğu²⁴ ve sayısal ağırlığın ise İstanbul, Ankara ve İzmir'de olduğu görülmektedir. Ayrıca ağır metal müziğin alt türlerinin de Türkiye'de 1980'li yılların sonlarından itibaren icra edildiği anlaşılmaktadır (*Metal-archives*, t.y.).

²³ Konu ile ilgili habere bu adresten ulaşılabilir: www.haberturk.com/yasam/haber/564445-katillerle-gorusme

²⁴ Sitede 22.02.2025 tarihi itibarıyla 750 Türk grup listelenmiştir.

Türk ağır metal müziği dinleyicilerinin profilleri 1990'lı yıllardan itibaren şehirden şehire değişiklik göstermeye başlamıştır. İngilizce *scene* olarak geçen ve ortak müzik zevkini, kültürünü ve fikrini paylaşan insan gruplarını ifade etmek için kullanılan terim Türkçe'de ve Türk ağır metal müzik dinleyicileri arasında; sahne, camia, tayfa, grup, anlayış gibi kelimelerle karşılık bulmuştur. Örneğin *Seattle rock scene* veya *Detroit metal scene* gibi Türkiye'de "Ankara metal camiası" veya "İstanbul rock anlayış"ı ya da "Eskişehir black metal sahnesi" gibi adlandırmalar yapılmaktadır (Çerezcioğlu, 2013, s. 70). Hazy Hill üyeleri ile yapılan ve 1989 tarihli *Tempo* dergisinin Eylül sayısında yayınlanan röportajda Barış Tarımcıoğlu ve arkadaşı Ufuk Önen; İstanbul dinleyicisinin görünümüleriyle ön plana çıkmayı ve konserlerde taşkınlık yapmayı çok sevdiklerini, müziği dinleyip anlamak yerine deşarj olmayı istediklerini; Ankara dinleyicisinin ise daha çok müziği dinleyip, anlayıp tadını çıkarmayı sevdiklerini ifade etmişlerdir. Ankara ve İstanbul metal camiasının yapısının farklı olduğu görülmektedir. Müzik gruplarının türlerine bakıldığında da Ankara, İzmir, Bursa ve Eskişehir gibi yerlerin alt türlerde daha çok çeşitlilik barındırdığı farkedilmektedir (Demirci, 2023, s. 138).

3.4. Sanatçılar, Dinleyiciler ve Konserler

Türk ağır metal sanatçıları hakkında İnternet üzerinden yapılan taramalara, kendileri ile yapılan söyleşilere, verdikleri röportajlara ve haklarında yapılan haber ve belgesellere bakıldığında genelinin üniversite mezunu olduğu öğrenilmiştir. Bunların haricinde görüşme yapılan sanatçılardan olan Mehmet Gökhan Toker; lise öğrenimini yarıda bırakmak zorunda kaldığını fakat Tekirdağ Belediyesi Konservatuvarında şan ve tiyatro alanında eğitim aldığını ifade etmiştir (M. G. Toker, Kişisel iletişim, 08 Nisan, 2025). Türkiye'de rock ve ağır metal müzik sanatçılarının sadece müzikten kazandıkları ile geçimlerini sağlayabilmeleri oldukça zordur. Türün Türkiye'deki emekleme dönemlerinde müzisyenler başka işlerde çalışmak zorundayken günümüzde de durum farklı görünmemektedir. Örneğin Cem Köksal *Shark Guitars* adıyla gitar markası oluşturup ticaretini yapmaktadır.²⁵ Taylan Ayık aynı zamanda bir devlet okulunda resim öğretmenidir (TRT, 2024). Taylan Ayık; müziğe ilk başladığı dönemlerde stüdyo ve albüm kayıt giderlerini karşılayabilmek adına inşaatlarda da çalıştığını ifade etmektedir (T. Ayık, Kişisel iletişim, 22 Şubat, 2025). Hayko Cepkin

²⁵ sharkguitars.com adresinden daha fazla bilgi edinilebilir.

paraşüt ile uçuş okulu işletmektedir.²⁶ Episode 13 vokalisti Ozan Akyol İstanbul Üniversitesi mezunu olup müzik haricinde *YouTube* ve *Gain* gibi mecralarda programlar hazırlayıp sunmaktadır.²⁷ Moribund Oblivion grubunun vokalisti Bahadır Uludağlar ise müzisyenliğinin yanında yazarlık ve sanat yönetmenliği de yapmaktadır. Ayrıca Bosphorus Açık Hava Metal Festivali organizatörüdür (Uludağlar, 2024). Sanatçı Tolga Otabatmaz ile yapılan görüşmede kendisi konu hakkında; Türkiye gibi dünyanın diğer ülkelerinde de sadece metal müzik yapılarak geçimin sağlanmayacağını, bunu çok ünlü gruplarda müzik yapanların ya da pop müzik ile uğraşanların başarabildiğini ifade etmektedir (T. Otabatmaz, Kişisel iletişim, 21 Şubat, 2025).

Türk ağır metal müziğinin icra edildiği ilk dönemden günümüze doğru gelindiğinde kadın sanatçıların da sayılarının arttığı gözlenmektedir. Hilal Aslı, Senem Undemir (gitar – Vengeful Ghoul), Pelin Pelister Akyürek (basgitar – Gargoyle), Nalan Tarhan (vokal – Magilum), Sinem Değer (vokal – Prime Objekt), Duygu Soysal (basgitar – Tortu), Ilgın Ayık (keman – Knight Errant), Ezgi Özbey (soprano vokal – Almora), Bilge Kocaarslan (yan flüt – Almora), Zeynep Demirkan (keman – Almora), Özge Özkan (vokal – Catafalque) ve Asena (vokal – Kara Kedi) çeşitli gruplarda yer alan kadın müzisyenlere örneklerdir. Kadın ağır metal müzisyenlerine bakıldığında çeşitli müzik aletlerini çalabilenlerin olduğu hatta grup liderliği de yaptıkları anlaşılmaktadır. Sahnede kullandıkları kıyafetler ise erkek müzisyenler gibi siyah ağırlıklı olmaktadır. Ayrıca görünüm olarak dişiliği öne çıkaran ve cinselliği çağrıştıran kılık kıyafetler kadın sanatçılar tarafından çok tercih edilmemektedir. Aralarından Ilgın Ayık gibi isimler gruplarıyla Wacken ve diğer yurt dışı organizasyonlarında ülkemizi temsil etmişlerdir (Tekil vd., 2007).

Tamamı kadın üyelerden oluşan İzmit’li death metal grubu The Pigskins de konu açısından önemli bir örnektir. Grup üyelerinin Pierre Hecker (2012) ile 2009 yazında yaptıkları röportajda sanatçıları; ailelerinin ve şehirdeki insanların tepkileriyle karşılaştıklarını fakat müzik yapmaya devam ettiklerini, görünümünden dolayı insanların sözlü olarak hakaretler ettiği zamanların da olduğunu ifade etmişlerdir (s. 177). Kadın müzisyenlerin sırf dişiliklerini kullanmadan müzikal yeteneklerini sergileyerek erkek egemen ağır metal müzik sahnelerinde kendilerine yer edinmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır.

²⁶ extreme-g.com adresinden daha fazla bilgi edinilebilir.

²⁷ tr.linkedin.com/in/ozan-akyol-797a9594 sanatçının *LinkedIn* sayfasından daha fazla bilgi edinilebilir.

Almora, Yaşru, Seth. ECT, Moribund Oblivion, Hayko Cepkin gibi Türk grupları ve sanatçıları, Batılı örnekleri gibi sahnede müzik türlerine uygun kostümler giyip teatral gösterilerle performanslarını daha etkileyici kılmaya çalışmışlardır. Black metal gruplarının (Moribund Oblivion, Episode 13 vb.) üyeleri de bazı konserlerinde sahneye ceset makyajları ile çıkarak müziklerinde ve sahnelerinde şok etkisini yaratmak istemişlerdir. Örneğin; müzisyenliğinin yanında paraşütle atlama eğitmenliği de yapan Hayko Cepkin 2018 yılında Zeytinli Rock Festivali'nde konser saatinde festival alanına uçaktan atlayıp paraşütle iniş yaparak dünyada bir ilki gerçekleştirmiştir (*Hayko Cepkin Paraşütle konser Alanına Girdi*, 2018).

Dinleyicilere bakıldığında ise önceki dönemler kadar sanatçıların ve grupların fotoğraf ve logolarının olduğu kıyafetleri giyen insanların topluluklar içerisinde çok görülmediği fark edilmektedir. Konu ile ilgili Pentagram grubu üyesi Tarkan Gözübüyük'ün bir söyleşide; 1980 ve 1990'lı yıllarda metal müzik dinleyicilerinin toplumdan gördükleri baskılar ve kendilerini kabul ettirme isteği sebebiyle siyah renkler ve metalci kıyafetleri tercih ettiğini söylemiştir. Artık toplumun da bu müziği ve dinleyicilerini tanıdığı ve kabul ettiği için bu şekilde giyinmenin eskisi gibi bir anlamının kalmadığını bu sebeple ağır metal müzik dinleyici sayısının azaldığını sandığımızı ama aksine çoğaldığını da eklemektedir. Grup üyeleri aynı söyleşide konserlerde katılımcıların yaş aralığının çok geniş olduğunu, yeni ve genç dinleyicilerin de ilgi gösterdiklerini ifade etmişlerdir (Molatik, 2024).

Konu ile ilgili yapılan söyleşide Hakan Akkaya:

Dinleyici kitlesi gruplara ve yapılan müzik türüne göre değişiyor. Mesela bizim gibi (Diken) daha köklü grupların konserlerinde her yaştan dinleyici olabiliyor. Dinleyiciler de görece daha sakin davranışlar sergileyip müziği gerçekten dinleyerek tadını çıkarmak istiyorlar. Deathcore türünde müzik yapan grupların konserlerinde ise dinleyiciler müziği dinlemek yerine daha çok omuz tokuşturarak deşarj olmaya çalışıyorlar (H. Akkaya, Kişisel iletişim, 19 Şubat, 2025).

Özer Sarısakal (Kronik) ise 1980'li yıllarda ilk konserlerine gelen dinleyicilerin günümüzde yanlarında çocuklarıyla konserlerine katıldıklarını ifade etmektedir (Metal Talks, 2025). Bu ifade orta yaş dinleyicilerin çocuklarına da ağır metal müzik dinleme alışkanlığını kazandırdıklarını göstermesi açısından önemlidir. Dinleyiciler arasında yıllar geçtikçe kadın dinleyici oranının arttığı görülmektedir. Kadınlar da erkekler gibi konserlere ve festivallere katılım göstermişler ve erkek dinleyiciler gibi görünümünde de metal müzik dinleyicisi

olduklarını fark ettiren kıyafetler, aksesuarlar ve makyajlar kullanmışlardır (Hecker, 2012, s. 173).

Sanatçı Tolga Otabatmaz ise dinleyicilerin zaman içerisindeki değişimleri hakkında şunları dile getirmektedir:

Dinleyici kitlesi sosyolojik olarak çok da değişiklik göstermedi. Her gelir grubundan insanlar konserlere katılım göstermekte. Asıl değişme dinleyicilerin ruhunda görünüyor. 1990'lı yıllarda insanlar gerçekten müzik dinlemek istiyorlarken günümüzde kitleler daha çok tüketici gibi davranış sergiliyor. Belki de zamanın ruhundan dolayı bu şekilde bir değişim oldu. Bizim gençlik yıllarımızda bir albüme ulaşmak veya bir konsere gitmek daha zordu. Edinebildiğimiz bir kaseti defalarca dinleyebiliyorduk. Günümüzde insanlar her şeye daha kolay erişebiliyorlar fakat hızlı tüketip eserin hak ettiği değeri vermiyorlar (T. Otabatmaz, Kişisel iletişim, 21 Şubat, 2025).

Sanatçıların görüşlerine bakıldığında; insanların müzik dinleyicisi kimliğinden tüketici kitleleri kimliğine geçiş yaptıkları, dinleyici sayısının arttığı fakat nitelik olarak bir düşüşün yaşandığı anlaşılabılır.

Metal müziğin olmazsa olmazı konserler ve festivallere bakıldığında konu hakkında bilgilere çoğunlukla *Blue Jean* dergisinin eski sayılarından ulaşılabilmektedir. Festivallerin; Ankara, İzmir, Eskişehir, Bursa, Balıkesir ve İstanbul şehirlerinde 2002 ve 2013 yılları arasında yoğun olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Uluslararası çapta sanatçı ve gruplar da katılım göstermişlerdir. Birkaç gün sürebilen organizasyonlara bakılacak olursa; H2000 (2002, 2003), Rock The Nations (2003, 2004, 2005), Rock'n Coke (2003,2004,2005, 2007, 2009, 2011, 2013), Barışarock (2003-2007), Rockistanbul (2004, 2005), Zeytinli Rock Fest (2005-2010), Ankirock (2006-2012) en bilinenler olmuştur (Demirci, 2023, s. 352).

6-7 Eylül 2003 Tarihinde İstanbul'da düzenlenen Rock'n Coke müzik festivali hakkında dönemin *Blue Jean* dergisinde çıkan yazıdaki izlenimlere göre dinleyicilerin çoğunluğunu 22-25 yaş arası gençler oluşturmuştur (Abayhan ve Yılmaz, 2003). Ekim 2004'te Ankara'da düzenlenen Zoo Fest'te de durum aynıdır. Çoğunluğu üniversiteli gençlerden oluşan dinleyiciler konserlere katılım göstermişlerdir. İzmir ve Bursa'da festivaller düzenlenirken diğer büyük şehirlerden daha az nüfuslu olmasına rağmen öğrenci şehri olarak bilinen ve black metal grupları ile Türk ağır metal müzik sahnesinde önemli yeri olan Eskişehir'de düzenlenen Eskişehir Rock Festivali de genç dinleyicilerin ilgi gösterdiği bir organizasyon olmuştur (Tekil, 2004a).

Türk ağır metal müziği adına konser etkinlikleri bakımından 2000’li yılların başından itibaren en verimli dönem yaşanmıştır. Konser organizasyonlarının kesintiye uğraması, sayılarının azalmaya başlaması ise 2013 yılında yaşanan ve aylar süren Taksim meydanı Gezi Parkı protestolarına denk gelmektedir. Eylemlerin İstanbul’dan sonra tüm ülkeye yayılmasıyla dönemin hükümeti güvenlik önlemleri gerekçesiyle konser ve festivalleri iptal etmiştir. Türk lirasının dolar ve euro karşısında değer kaybetmesi, alkollü içeceklerin sponsor olmasının yasaklanması neticesinde büyük festivaller ve çoğu konser etkinlikleri yapılamaz olmuştur. Aynı sebeplerden ötürü üniversitelerde düzenlenen bahar şenlikleri de iptal edilmiştir. Şenliklerin olmaması sebebiyle Türk gruplar gelir kaybına uğramış ve müzikal kariyerlerini sonlandırmak ya da faaliyetlerine ara vermek zorunda kalmışlardır (Demirci, 2023, ss. 352-353). Konu ile ilgili olarak Ogün Sanlısoy yaptığı söyleşide; Gezi eylemleri sonrası Taksim Meydanı çevresinde bulunan ve grupların sahne aldığı mekânların çoğunun ekonomik ve siyasi sebeplerden ötürü ayakta kalamadığını, bu sebeple de müzisyenlerin ekonomik olarak zor süreçlerden geçtiklerini ifade etmiştir (Utangaç vd., 2019).

2012 yılında dönemin Eyüp Belediye Başkanı İsmail Kavuncu’nun “Eyüp’te bira festivali istemiyoruz” sloganı ile başlattığı kampanya festival ve konserlerin iptal edilmesinde ve uzun süre yapılamamasında etkili olmuştur. 9 Temmuz 2023 tarihinde TÜGVA, MÜSİAD, ÖNDER, İlim Yayma Cemiyeti, İHH ve Anadolu Gençlik Derneği gibi dönemin hükümeti ile ilişkileri iyi olan dernek ve kuruluşlar Türkiye’de müzik festivallerinin yasaklanmasını istediklerini ifade eden ortak bildiriler yayınlamışlardır (Akkaş, 2023). Özellikle üniversitelerde düzenlenen bahar şenliklerinin iptali Türk ağır metal müziği adına olumsuz bir gelişme olmuştur. 2010 yılında Ankara Hacettepe Üniversitesi tarafından düzenlenen ve Deathstars²⁸ (İsveç) gibi ünlü grupların katılımıyla güzel örneklerin görüldüğü festivaller, ülkece tanınmış sanatçıların gençlerle buluşması, taşra kesimlerden gelen üniversite öğrencilerinin belki de hayatlarında ilk defa bir ağır metal konseri görmeleri, üniversite öğrencilerinin kurdukları grupların kalabalık kitlelere karşı konser verebilme imkânı ortadan kalkmıştır.

2019 yılında başlayan ve dünya genelinde etki gösteren Koronavirüs (*Covid-19*) salgını sırasında alınan tedbirler neticesinde ülke genelinde konserlerin ve mekânlarda yapılan canlı

²⁸ <https://www.last.fm/tr/festival/1442490+The+Profestival+Rock+2010> adresinden ilgili festivalin haberine ulaşılabilir.

müzik etkinliklerinin yasaklanması ağır metal ve diğer türlerde müzik yapan sanatçılar için kötü etkiler doğurmuştur. Geçimini müzik ile sağlayan müzisyenler başka işlerde çalışmayı denemişlerdir (Şahin, 2022). Hakkan Akkaya ile yapılan söyleşide kendisi konu hakkında şu ifadeleri kullanmaktadır:

Salgın döneminde karantina sürecinin başlamasıyla konser ve diğer etkinlikler gerçekleştirilemedi. Fakat evde kayıt imkânı olan gruplar için de yeni besteler ve kayıtlar yapmak adına güzel bir fırsat da oldu. 2022’de *Ağır İtaatsizlik* albümünü bu sayede evde kaydedip yayınladık. Ekonomik olarak sıkıntıya girmemizin yanında bizi asıl zorlayan şey müzik aletlerinin satışında uygulanan ÖTV’nin fahiş şekilde arttırılması oldu (H. Akkaya, Kişisel iletişim, 19 Şubat, 2025).

Duvar gazetesi İnternet sitesindeki 31 Mayıs 2024 tarihli habere bakıldığında; tüm bu konser etkinliklerini yasaklama anlayışına karşı üniversitelerde öğrenciler tarafından protestoların da yapıldığı görülmektedir. Ekonomik olarak zorluk yaşayan öğrenciler kültürel faaliyetler için bütçe ayıramadıklarını bu sebeple üniversite bahar şenliklerinin yeniden düzenlenmeye başlamasını istediklerini eylemlerde dile getirmektedirler (Çolak, 2024). *Birgün* gazetesi İnternet sitesinde 25 Nisan 2024 tarihli “Üniversiteye Bahar Gelmiyor” başlığıyla yayınlanan haberde ODTÜ öğrencilerinin üniversite şenliklerinin yasaklanmasını protesto ettiklerinden bahsedilmektedir (*Üniversiteye Bahar Gelmiyor*, 2024). İnternet aracılığı ile yayın yapan *Fikir* gazetesinin 28. dönem CHP milletvekili Orhan Sarıbal ile yaptığı röportajda Bursa Uludağ Üniversitesi rektörünün bahar şenliklerini yasaklaması hakkında Sarıbal; öğrencilerin isteği karşısında rektörlüğün görevinin bu isteğin yerine getirilmesi olduğunu, rektörün konuya yaklaşımının çok yanlış olduğunu dile getirmiştir (Sarıkaya, 2024).

Yaşanan olumsuzluklara karşın Türkiye’de rock ve ağır metal müzik etkinlikleri düzenlenmeye devam etmektedir. Örneğin; sadece ağır metal gruplarının sahne aldığı Bosphorus Open Air Metal Fest’te 2024 yılında Samael (İsviçre), Legion of Damned (Hollanda), Moribund Oblivion (Türkiye) gibi türlerinin önde gelen yerli ve yabancı grupları sahne almışlardır. Festivalin 2025 yılı duyurusuna bakıldığında ise Amorphis (Filandiya), Old Man’s Child (Norveç), Lacuna Coil (İtalya) gibi dünyaca ünlü grupların yanında yine Moribund Oblivion, Black Tooth gibi yurt dışında da konserler veren Türk gruplar sahne alacaklardır. 2025 yılı için duyurulan Odtü Rock Şenliği, İstanbul Rock Off Festivali, Zeytinli Rock Festivali de önemli etkinliklerdir (Festtr, 2024). Festivaller harici 2025 yılı için duyuruları yapılan konserlere bakıldığında; Draconian (İsveç), Antimatter (İngiltere),

Marduk (İsveç), White Lion (ABD), Guns N' Roses (ABD), Gojira (Fransa), The Hu (Moğolistan), Dream Theater (ABD), The Kovenant (Norveç) ve Till Lindemann (Almanya) gibi dünyaca ünlü sanatçı ve gruplar göze çarpmaktadırlar (pasifagresif.com, 2024). Organizatör, reklamcı ve Moribund Oblivion vokalisti olan Bahadır Uludağlar ile 2024 yılı Aralık ayında yapılan söyleşide sanatçı; insanların hâlâ ilgi gösterdiğini, konser etkinliği açısından 2024 ve 2025 yıllarında sayısal bir çokluk olduğunu fakat USD kurunun çok yükselmesi sebebiyle dünya çapında büyük grupları Türkiye'ye getirmekte zorlandıklarını ifade etmektedir. Aslında daha çok insanın festivallere ve konserlere katılmak istediğini belirten sanatçı, ekonomik şartlardan dolayı, dinleyicilerin ülkenin diğer şehirlerinden büyük şehirlere yolculuk edip üzerine bir de konser bileti ücretini karşılamasının çok zorlaştığını eklemektedir (Uludağlar, 2024). Konu ile ilgili Hakkan Akkaya'ya görüşü sorulduğunda şunları söylemiştir;

Festival etkinlikleri çoğaldı fakat organizatörler tarafından Türk gruplardan çok yabancı gruplar tercih ediliyor. Bu sebeple de çoğu Türk grubu, çok kalabalık kitlelere çalmaktan mahrum kalıyor. Gençlerin kurduğu yeni gruplar da bu sebeple yeterli şansı yakalayamıyorlar ve gerekli ilgiliyi göremiyorlar (H. Akkaya, Kişisel iletişim, 19 Şubat, 2025).

Özellikle yeni kurulan Türk ağır metal gruplarının Türkiye'de düzenlenen büyük çaplı festival organizasyonlarında gerektiği kadar sahne alamaması, üniversite bahar şenliklerinin yapılmaması ya da yapısının değiştirilmesi sonucu rock ve metal konserlerine yer verilmemesi türün ülkedeki kaderi açısından olumsuzluklara sebep olmaktadır. Sosyal medya ve *Spotify* gibi ortamlarda müziklerini dinleyici ile buluşturabilen çoğu grubun takipçileri ile yüz yüze bir araya gelebildiği yerler çoğunlukla barlar ve kafelerde düzenlenen konserler olabilmektedir. Bu durum, mevcuttaki sanatçı ve grupların müzik hayatlarına devam etmesi yanında yeni grupların sayılarının artmasını da olumsuz yönde etkilemiştir.

Konu hakkında müzisyen Mehmet Gökhan Toker; festivallerde yeni veya çok ünlü olmayan gruplara yer verilmediğini, organizatörlerin bir çeşit hemşericilik yaptığını bu sebeple de çok iyi müzik yapan yeni grupların piyasaya küstürüldüğünü ifade etmiştir (M.G. Toker, Kişisel iletişim, 8 Nisan, 2025).

Sanatçılar, dinleyiciler, konser organizasyonları, müziğin üretimi, dinleyicilere ulaştırılması ve tanıtım gibi birbirini besleyen öğelerinden oluşan bir sistemin günümüzde nasıl işlediğini anlamak faydalı olacaktır. Öncelikle kendilerinden önce bu müziği icra edenleri dinleyerek ağır metal müziği sevip dinleyen gençlerin bu müziği yapmaya çalışmalarıyla türe yeni

sanatçı ve gruplar katılabilmektedir. Bu aşamada müzik aleti edinebilme, maddi olanak ve ailenin konudaki tutumu önemlidir. Sonraki aşama ise müziği dinlenebilir kalitede kaydedebilme veya dinleyici ile canlı bir şekilde buluşturabilmektir. Kayıtlar evde ya da ücret karşılığı bir stüdyoda yapılabilmektedir. Sanatçılar günümüzde şarkılarının tanıtımını sosyal medya ortamlarında kendi imkânları ile de yapabilmektedirler. Önceki dönemlerde dinleyicilerin kendi aralarında değiş tokuş ile plak, kaset ve CD paylaşmasından daha kolay bir şekilde artık İnternet ortamında veya akıllı telefonlar vasıtasıyla bile paylaşımlar gerçekleştirilebilmektedir.

Ağır metal müziğin en önemli öğelerinden birisi konserlerdir. Günümüzde Türk ağır metal müziğinin en büyük sorunu da Türk grupların konser imkânını elde etmekte zorlanmalarıdır. *Covid-19* salgınının atlatılmasından itibaren 2000’li yıllarda düzenlenen rock ve metal müzik festivalleri yeniden düzenlenebilmeye başlamıştır. Burada iki sorun bulunmaktadır. Birincisi; büyük çaplı katılımın olduğu bu etkinliklerde yeterli sayıda Türk grup sahne alamaması, etkinliği düzenleyenlerin bilet satış gelirlerinin artması için maliyeti fazla olsa bile dünyaca ünlü sanatçı ve grupları sahneye daha çok çıkarma eğiliminde olmasıdır. İkincisi ise; ülkenin ekonomik koşulları sebebiyle festivallerin bilet fiyatlarını üst ve ortanın üstünde olan gelir grubuna dâhil olanların karşılayamamasıdır. Haliyle yeterli maddi gücü olmayan bir lise veya üniversite öğrencisinin, işçinin veya kamu çalışanının bu sosyal aktiviteden faydalanması zor görünmektedir.

Üniversitelerde düzenlenen bahar şenliklerinin artık olmaması ya da biçiminin değiştirilmesi sonrasında rock ve metal grupları ile bu müziği canlı şekilde deneyimlemek isteyen dinleyiciler de mahrum kalmışlardır. Dar ve orta gelirli ailelerin çocukları ücretsiz bir şekilde konserlerden faydalanamamaktadır. Özellikle İstanbul, Ankara ve İzmir gibi büyük şehirlerin dışındaki yerlerde ikamet eden veya öğrenim gören genç kesim Türk ağır metal müzik konserini deneyimleyememektedir. Aynı şekilde mevcut gruplar ve müzik hayatına yeni başlayan gençlerden oluşan gruplar da çoğu dinleyici ile canlı şekilde buluşamamakta ve ağır metal müziğin en önemli olaylarından olan konser etkinliği gerçekleştirilememektedir.

Sistemin tıkanıdığı yer konserlerdir. Yeterli sayıda etkinliğin olmaması, dar ve orta gelir düzeyindeki insanların ekonomik şartlar sebebiyle konserlere katılım gösterememesi, mevcut şartlarda en büyük gelir kalemleri konserler olan grupların bu sebeple ekonomik sıkıntı yaşaması ve tüm bunların sonucunda sistemin devamını sağlayacak yeni grupların müzik hayatlarına devam etmekte zorlanmaları mevcut sorunlar ve etkileridir.

Günümüzde yaşanan sorunların temel sebebi siyasi ortam ve uygulanan politikalar ile şekillenen ekonomik gelişmelerdir. İnsanların öncelikle temel sonrasında ise kültürel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışması doğal bir durumdur. Toplumda metal müzik dinleyen gençlere karşı artık sert bir tavır görünmemektedir. 1999 yılı olayları, Gezi parkı protestoları ve Covid-19 karantinası süreçlerini atlatan Türk ağır metal müziği gelişimini ve değişimini her türlü zorluğa rağmen devam ettirmektedir.

3.5. Türkiye’de Heavy Metal Müzik’ten Türk Ağır Metal Müziğine

1980’li yılların başından itibaren Türkiye’de de icra edilen ağır metal müzik; ülkemizdeki ilk dönemlerinde Batı etkisinde ezgilerle ve İngilizce dilinde yapılmaktayken Anadolu rock müziğin en önemli kişilerinden olan Erkin Koray ve Cem Karaca gibi müzisyenlerin yapıcı eleştirileri sonrası Türkçe olarak da icra edilmeye başlanmıştır. Oluşan yerlileşme iklimi içerisinde Türk dinleyiciler ve sanatçılar 1980 öncesi sanatçıları ve albümlerini yeniden dinlemeye başlamışlar ve bu sayede Türk ağır metal müziği grupları kent insanlarının yanında Anadolu’nun diğer bölgelerini de eserlerinde dikkate almışlardır. Ayrıca toplumsal konulara da değinmişlerdir. Bu doğrultuda İskender Paydaş gibi yapımcıların albüm kayıtlarında yaptıkları yönlendirmeler ve dokunuşlar da etkili olmuştur (Canbazoğlu, 2009, s. 317)

Ülke içerisinde rüştünü ispatlayan gruplardan yurt dışına açılmak isteyeler olmuş ve bu amaçla Avrupalı büyük müzik şirketleri ile de görüşmeler yapmışlardır. Hazy Hill grubu üyeleri 1995 yılında İngiltere’de müzik firmaları ile görüşmüş fakat olumlu yanıt alamamışlardır. Alper Demirci’ye (2023) göre bunun sebebi o dönemde grunge ve death metal türlerinin revaçta olması ayrıca Hazy Hill’i Batılı metal gruplarından ayrı kılacak ve grubun Batılı dinleyicilerin ilgisini çekecek bir farklılığının olmamasıdır. Türk grupların özgün olmamalarını fark etmelerini sağlayan ilk olay budur. Türk ağır metal müziği için dönüm noktası olacak olan Pentagram’ın *Anatolia* albümünün kaydedilmesine sebep olan gelişme grubun Danimarka’ya konser için gitmesi ve orada tecrübeler elde etmesidir. Kopenhag’da iki, Esbjerg’de bir olmak üzere toplamda üç konser veren grup üyeleri sahnedeki cihazların üst düzey olmasından etkilenmiş ve Türkiye ile aradaki kalite farkını görmüşlerdir. Prova stüdyolarının sayısal çoğunluğu ve kalite olarak da Türkiye’den iyi durumda olduğunu gözlemleyen grup elemanları başarılı geçen konserlerden sonra müzik

aleti kabiliyeti açısından Batılı gruplar gibi çalabildiklerinin ve onlardan geri kalır bir yanlarının olmadığını da fark etmişlerdir. Fakat yetenekli olmalarının ve İngilizce şarkılar söylemelerinin yurt dışında tanınabilmeleri için yeterli olmadığını da farkına varan grup üyeleri yapılması gereken şeyin sözde ve müzikte Türk kültürünü de kullanarak özgünleşmek olduğunu düşünmüşlerdir (s. 270).

Grup üyeleri ile müzik yazarı Murat Beşer'in yaptığı söyleşide grubun davulcusu Cenk Ünnü; "Grubu kurduğumuz dönemlerde amacımız sadece İngilizce şarkılar yapmak ve yurt dışında sevdiğimiz gruplarla aynı sahnelerde konserler vermektir. Çünkü Türkiye'de metal müziğin bu kadar ileri gidebileceğini tahmin etmemiştik" demektedir. Hakan Utangaç, Danimarka turnesinin grup elemanlarının fikrinin değişmesine büyük etkisi olduğunu ifade etmektedir. Grubun davulcusu Cenk Ünnü ise şunları demektedir:

Bizim tarzımızda bir sürü yabancı grup vardı. Biz de aynı şeyi tekrarlamayalım ve kendimizden bir şeyler katalım istedik. Konsere gelen Türkler de Türk kültüründen bir şeyler duymak istiyorlardı. Biz de Moğollar, Cem Karaca ve Barış Manço gibi isimleri örnek alarak *Anatolia* albümünü kaydettik (Plak Sohbetleri, 2024).

Grubun bas gitaristi Tarkan Gözübüyük konu ile ilgili şu şekilde ifade kullanmaktadır:

1960 ve 1970'lerde de yapılmıştı bu. Anadolu rock çok zengindi fakat 1980 darbesiyle süreç kesintiye uğradı. Biz 1980 sonrası akımda müzik yaptık. Ancak 1990'ların ortalarında Anadolu rock ile buluşabildik. 1980'den 2000'lere kadar olan dönemi bu sebeple kültürel bir kayıp olarak görüyorum. *Anatolia* albümü ile Anadolu rock anlayışının devamı olduğumuzu görüp kabullendik (Plak Sohbetleri, 2024).

Farklı bir söyleşide Gözübüyük; doğduklarından beri kulaklarından giren ezgiler olduğunu, aslında müzikal olarak zaten Türk kültürü içinde büyüdüklerini, uçakla Danimarka'ya seyahat ettikleri esnada farklı ve kendilerinden bir şeyler yapmak istemeleri hakkında konuştuklarını, bunun sonucunda *Misket* adlı Ankara yöresine ait oyun havasını metal müzik olarak çaldıklarını ve en çok beğeniye de o şarkıda aldıklarını ifade etmiştir (Molatik, 2019).

Pentagram üyelerinden olan Demir Demirkan ile mimar ve müzik yazarı/eleştirmeni Güzin Paksoylu'nun yaptığı söyleşi de konu ile ilgili fikir edinmemizde yardımcı olabilir. Güzin Paksoylu'ya göre Pentagram'ı diğer Türk gruplarından ayıran özellikler; Türk ezgilerini kullanan ilk Türk metal grubu olmaları ve bu sayede metal müziği hiç deneyimlememiş insanları da bu türle tanıştırmış olmalarıdır. Demir Demirkan; daha önceki dönemlerde İngilizce müzik yaptıklarını, *Anatolia* albümü ile Türkçe şarkılar da yapmaya başladıklarını, ilk Türkçe şarkılarının usta malı *Gündüz Gece* olmasının çok önemli olduğunu

söylemektedir. Sanatçı, şarkının sözlerinin çok anlamlı olmasının ve insanların dinlediği şarkı sözlerini anlamalarının ve özümsemelerinin büyük önemi olduğunu dile getirmektedir. Programın devamında ise Demirkan; müziğe ilk başladıkları dönemlerde rock ve metal müziğe Türkçe'nin uyup uymayacağını tartıştıklarını, grupların denemeler yaptığını, bazılarının Amerikan aksanını Türkçe'ye uyarlamaya çalıştığını, önemli olanın besteyi Türkçe'ye göre yapmak olduğunu ve *Anatolia* albümünde grup olarak bunu gerçekleştirdiklerini ifade etmektedir. Ayrıca ana dilde müzik yaparken daha geniş kapsamlı düşünebildiklerini, kendi kültürlerini müzikte kullandıklarında bunun eserlerinde olumlu etki yaptığını eklemektedir. Güzin Paksoylu da albümde kullanılan Anadolu kültürü etmenlerinin; Barış Manço ve Cem Karaca gibi sanatçıların yaptığı Anadolu rock müziğine aşina olan Türk insanının *Anatolia* albümüne ilgi göstermesinde etkili olduğunu ifade ederek Demir Demirkan'ı desteklemektedir (Metal Oda, 2025).

Konu ile ilgili müzisyen ve müzik yapımcısı Hakkın Akkaya (Astrahan, Diken, Hanok) ile görüşülmüş ve kendisi; aslında Pentagram öncesinde de Türk ezgilerini ve Türk kültürüne özgü müzik aletlerini kullanan grup ve sanatçıların olduğunu fakat bu sentezi albümde kullanabilme imkânına sahip olan ilk grubun Pentagram olduğunu ifade etmiştir (H. Akkaya, Kişisel iletişim, 19 Şubat, 2025).

TRT Radyo 1 kanalında 06.04.2024 tarihinde Bünyamin Yıldız'ın sunduğu *Kültür Turu* adlı programa konuk olan Taylan Ayık da konu ile ilgili önemli detaylardan bahsetmiştir. 1974 yılında İstanbul'da doğduğunu söyleyen Taylan Ayık; metal müzikle orta okul yıllarında kuzeninden elde ettiği karışık çekme kasetler aracılığı ile tanıştığını, lise yıllarında Türk halk müziğine de ilgi duyduğunu ve bağlama çalmayı öğrendiğini daha sonra gitara bu sebeple kolay şekilde adapte olduğunu ve 1992 yılında Güzel Sanatlar Fakültesi öğrencisiyken Eylül ayında ilk grubu Diken'i kurduğunu ifade etmiştir. Mavi Sakal, Objektif ve Whisky gruplarından etkilenecek Türkçe metal müzik yapmak istediğini de belirten sanatçı, 1990'lı yıllardan beri büyüyen bir ağır metal müzik dinleyici kitlesi olduğunu ve dinleyicilerin her zaman kendilerinden daha sert şarkılar istediklerini söylemektedir. Türk gruplarının çoğunun İngilizce müzik yaptığı 1990'lı yıllarda kendilerinin Türkçe müzik yapmaları hakkındaki soruya Taylan Ayık şu şekilde cevap vermektedir:

Türkçe mi yoksa İngilizce mi tartışmaları 90'larda çok vardı ve biz grup olarak bu tartışmaların göbeğindeydik. 2000'lerin başında bu ikilem de ortadan kalktı. Biz Türkiye piyasası için müzik yapıyoruz. Yorum ve anlatım açısından Türkçe beste yapmanın daha faydalı olduğunu düşünüyoruz. Anlatımın duru ve net olması gerekiyor. Orta Asya ülkelerinde,

İskandinavya’da Portekiz’de, Macarsitan’da ve birçok ülkede gruplar kendi dillerinde metal müzik yapıyorlar. Dil tartışması artık geçerli olmayan bir şey. Sözlerde ve şarkı temalarında hep Türkçe’den yana olduk. Dinleyiciler de bana ‘Metal müziği Türkçe’ye en iyi uyarlayan kişi’ diye teveccühte bulunmaktalar. Ben de Türk ağır metal müziğine hep bu yönde katkı vermek istedim (TRT, 2024).

Program boyunca sunucu Bünyamin Yıldız’ın türün adını Türk metali olarak anons etmesi de Türk ağır metal müziğinin dilimizdeki ifadesi açısından önem arz etmektedir. Aynı şekilde müzik yazarı Çağlan Tekil’in *Headbang* ve *Blue Jean* dergilerindeki yazılarında Türk metali ifadesini sık sık kullanması da örnek olarak verilebilir.

Blue Jean dergisinin 2007 yılı Nisan ayı sayısında yer verilen Hayko Cepkin röportajında sanatçı; yurt dışında zaten İngilizce rock veya metal müzik yapıldığını, özgünlüğünün olması için Türkçe söylemesi gerektiğini ve Türkçe’nin rock ve metal müzik için uygun bir dil olduğunun artık kabul edildiğini ifade etmiştir. Eurovision şarkı yarışmasına Türkiye’nin İngilizce şarkılarla katılmasından da hoşnut olmadığını söyleyen Cepkin, kendisinin İspanyolca ve Almanca dilindeki şarkıları dinleyebildiği gibi Batılıların da Türkçe şarkılar dinleyebileceğini düşünmektedir (Okyay, 2007).

Pentagram’ın *Anatolia* albümünün öneminin vurgulanmasında fayda vardır. Albüm; Türkiye’de Raks Müzik, yurt dışında ise dünya çapında müzik firması olan Century Media tarafından dağıtılmıştır. Albümdeki şarkılara bakıldığında Âşık Veysel’e ait *Gündüz Gece* adlı eserin usta malı olarak metal müzik türünde yeniden kaydedilmesi göze çarpmaktadır. Bu da Fikret Kızılok’un Anadolu rock müziğinin ilk dönemlerinde yaptığı çalışmaları akla getirmektedir. Albümde *Anatolia* şarkısı İngilizce ve Türkçe olmak üzere iki farklı dilde yer almaktadır. *1000 in the Eastland* adlı şarkıda ülkemizde *Çağrı* adıyla bilinen Mustafa Akkad yönetmenliğinde çekilen *The Message* (1976) filminin müziklerinden bir kesit kullanılmıştır. Albümde *Time* adlı şarkıda Ercan Irmak ney ile Ahmet Koç ise *Anatolia* adlı şarkıda bağlamasıyla gruba eşlik etmiştir. Askılı davul ve darbuka gibi müzik aletlerinin de kullanıldığı albümde; Emre Altuğ, Sertap Erener ve Ferhat Göçer gibi güçlü vokal yetenekleri olan pop müzik sanatçıları da geri vokal olarak destek vermişlerdir (Pelvanoğlu, 2007, s. 56). Grubun davulcusu Cenk Ünnü; albümde ilk defa 5/8 ve 9/8’lik gibi Türk müziğine has ritim kalıplarını da kullandıklarını ve albümün yurt dışında önceki ve sonraki İngilizce albümlerinden çok daha fazla ilgi gördüğünü belirtmiştir (Molatik, 2021).

Anatolia albümü; iki ayrı kıtada toprak parçası olan Türkiye'nin Batı ile Doğu arasındaki bağlantıyı sağlayan boğaz köprülerine benzetilebilir. Albüm; Anadolu rock kültürünün günümüz rock ve metal müziği ile arasında 1980 yılından itibaren oluşan boşluğa son vermiştir. Türk ağır metal müziğinin zemine sağlam bir şekilde oturmasını sağlayan ve Anadolu tınılarının sert müzikte sekteye uğrayan devamlılığını yeniden sağlayan zincirin kayıp halkası niteliğindedir.

Albümün çıktığı 1997 yılında Türk metal dinleyicilerinden ve bazı müzik dergilerinden grubun yeni metal müzik anlayışı hakkında kötü eleştiriler de gelse zaman geçtikçe bu eleştirilerin gereksiz ve yanlış olduğu ortaya çıkmıştır. Bu albüm ile Türkiye'de ağır metal müziğe olan ilgi daha da artmış, daha çok sayıda insan albümdeki şarkılarda kendi kültüründen de etmenler bulduğu için metal müzik ile tanışabilmiştir. Aynı yıl içerisinde Pentagram grubu *Popçular Dışarı* adını verdikleri konser albümünü de yayınlamıştır. Grubun gitaristlerinden Hakan Utangaç 2019 yılında yapılan bir söyleşide; albümün adını kayıttan sonra koyduklarını, dinleyicilerin konserin başında "Popçular dışarı!" şeklinde kendiliğinden gelişen şekilde sloganlar attıklarını, bu sebeple de albüme bu ismi verdiklerini ifade etmiştir. Aynı söyleşide grup üyeleri albüm kitapçığında dönemin basınına dair eleştirilerini de yazdıklarını dile getirmişlerdir (Molatik, 2019).

1997 yılında *Anatolia* albümü sonrasında Diken grubu konserlerini sıklaştırmış ve sonraki yıl *Hedef Büyük* adlı bütün şarkıları Türkçe olan albümlerini çıkarmışlardır. Türkçe'nin artık hâkim dil olduğu Türk ağır metal müziği sahnesinde Pagan grubu da kendisini göstermiştir. Black metal türünde müzik yapan grup şarkılarında şaman kültürü öğelerini de kullanarak bu konuda ilklerden olmuştur (Demirci, 2023, s. 296). Türk sinemasının da aynı dönemde 1996 yılı yapımı *Eşkîya* filmi ile yeniden ilgi görmeye başlaması, Türk ağır metal ve Türk rock müziğinin yaşadığı süreçler bakımından ilginç benzerliklere bir diğer örnektir.

3.6. 1999 Yılı Olayları

Anatolia albümü ve sonrasında gelen diğer grupların albümleri ve sık sayıda gerçekleşen konserleri ile Türk ağır metal müziğinin piyasada yerini sağlamlaştırmasından sonra 1999 yılının Eylül ayında yaşanan bir cinayet olayı basının ve halkın bir kesiminin dikkatini rock ve metal müzik üzerine çekmiştir. Kaybolduktan bir hafta sonra Şehriban C. adlı 21 yaşındaki bir kadının cesedi İstanbul'un Ortaköy ilçesinde bir mezarlıkta yarı çıplak ve yarı

yanmış bir şekilde bulunmuştur. Polis tutanaklarında, tecavüz olayından sonra maktulün kafasının taş ile ezildiği bilgisi yer almaktadır. İki erkek ve bir kadın, polis tarafından tutuklanmış ve tutuklananlar da suçlarını itiraf etmişlerdir. Cinayeti mezarlıkta işlediklerini söyleyen suçluların emirleri şeytandan aldıklarını ifade etmesi ve bu gelişmenin de basına yansması halk nezdinde büyük etki yaratmıştır. Katillerin kedi cesetleriyle pozlarının olduğu fotoğrafların ortaya çıkması, uzun saçlı ve metal müzik dinleyicileri olmaları basının özellikle ilgisini çekmiştir (Hecker, 2012, s. 92-93).

Zaman, *Milliyet* ve *Hürriyet* gibi gazetelerin rock ve metal müzik dinleyenleri ve icra edenleri satanist olmakla itham etmesi, rock ve metal müzik çalan mekânları pislik yuvaları yakıştırmasıyla haberleştirmesi sonrası sert müzik dinleyen ve icra eden Türk gençleri için toplum baskısının üst düzeyde olduğu aylar yaşanmıştır. Müzik marketler, kafeler, dergi ve fanzin satılan noktalar sık sık polis baskınlarına sahne olmuştur. Engin Ardiç'in 1990 yılında *Milliyet*'te yazdığı köşe yazısından sonra 1998 yılı Eylül ayındaki Iron Maiden konseri haberinin "*Satanistlerin İlahı*" başlığıyla yayınlanması, cinayet haberleri öncesi toplumu yavaş yavaş konu hakkında germiştir. 1990'lı yılların başında metal müzik hakkında çok da saldırgan olmayan Türk basını 1998 ve 2000 yılları arasında metal müziği satanizm ile ilişkilendirmiş, intihar ve cinayet haberlerini satanizm ve metal müzik ile süsleyerek servis etmiştir. Örnek olarak 1998 yılında iki liseli gencin birlikte intihar etmeleri dönemin gazetelerinde "*Sırlarıyla Öldüler*" (*Hürriyet*, 23.06.1998); "*İki Liselinin İntiharı Sır*" (*Milliyet*: 26.06.1998), şeklinde servis edilmiştir. Diğer bazı gazetelerde ise "*Satanizm Bilmecesi*" (*Zaman*, 23.06.1998), "*Kendilerini Kurban Ettiler*" (*Radikal*, 23.06.1998) "*Şeytan Çıkmazı*" (*Milliyet*, 28.06.1998) ve "*Ataköy İntiharları ve Satanizm*" (*Zaman*, 29.06.1998) başlıklarıyla haber olarak yayınlanmıştır. *Milliyet* gazetesinin 28.06.1998 tarihindeki haberinde; uzun saçlı ve küpeli gençler satanist olarak tanımlanmış; Beyoğlu, Atlas Pasajı, Bakırköy ve Ataköy'de konuşlandıklarını ayrıca gece karanlık vakitlerde dolaştıkları için sokakların tekin olmadığı yazılmıştır. Uzun saçlı, dövme ve küpeli gençlerden ve müzik dükkânı işleten kişiler arasından polis tarafından tutuklananlar olmuş, konserler ve organizasyonlar iptal edilmiştir (Demirci, 2023, s. 313-314).

Dönemin medyasında anne ve babaların endişelenmelerine sebep olan haberler çokça yayınlanmıştır. Çocuklarının satanist olup olmadığını anlamaları için gazeteler rehberler hazırlamışlardır. Bu rehberlere göre; çocuklar Black Sabbath ve Led Zeppelin gibi grupları dinliyorsa, metal müzik albümlerinin ve dergilerinin satıldığı dükkânlara gidiyorsa satanist

olabilmektedir (Ata, 2019, s. 188-189) Verilen grup örneklerine bakıldığında Türk basınında bu tip haberleri çıkartan insanların ağır metal müzik hakkında çok bilgilerinin olmadığı anlaşılmaktadır. Zira örnek verilen gruplar 1970’li yılların ilk ağır metal örneklerindendir. Gençlerin 1990’lı yılların sonlarında dinlediği gruplar daha çok ağır metalin alt türlerindendir.

1999 yılında yaşanan olaylara Diyanet İşleri Başkanlığı’nın penceresinden bakılmak istenirse Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları’nda çıkan Prof. Dr. Ahmet Güç’ün *Satanizm* adlı kitabı faydalı olacaktır. Kitapta; black metal müzik grupları satanizm elçileri olarak tarif edilmekteyken black metal albümlerini dinleyenler satanist olmakla itham edilmektedir. Rock ve metal müzik ile gençlerin beyinlerinin yıkandığını belirten Güç; metal müzik dinlenen arkadaş ortamlarında alkol ve uyuşturucu kullanıldığını, fuhuş yapıldığını ifade etmektedir (Güç, 2004, s. 259-260).

Yaşanan istisnai bir olayın suçlusu olarak metal müzik gösterilmiştir. Metal müzik dinleyen herkese satanist yakıştırması yapılmıştır. Basın, o dönem yaşanan cinayet ve intihar olaylarını satanizm ve metal müzik ile ilişkilendirmiştir. Bu konuda halkı aydınlatması gereken Diyanet İşleri Başkanlığı’nın da yanlış tutum takınması müzik piyasasında bir güç kazanmış olan Türk ağır metal müziğinin geçici bir dönem yeniden yeraltına çekilmesine sebep olmuştur. Gençler arasında metal grubu logoları ve fotoğrafları baskılı kıyafetler giyenlerin sayısı azalmış ve insanlar ya sadece evlerinde ya da halk içindeyken taşınabilir müzikçalarla kulaklıklardan ağır metal müzik dinlemek zorunda kalmışlardır. 1999-2002 yılları arasında toplum baskısı, polis baskınları ve tutuklanmalar ile geçen süreçte özellikle *Zaman*, *Hürriyet* ve *Milliyet* gazetelerinde çıkan yanlış haberler etkili olmuştur (Demirci, 2023, s. 318-319).

Bunun yanında 30 Eylül 1999 tarihinde *Milliyet* gazetesinde yayınlanan köşe yazısında belki de konu ile ilgili en doğru tespiti gazeteci Ruşen Çakır yapmıştır. Yazısında: “Her ne kadar bazıları bütün bunlardan hareketle bu gençleri satanist olarak adlandırırsa da, onların arayışında Şeytan’a tapmaktan ziyade anne-babalarının değerlerine isyan, onlardan kopma arzusu esas rolü oynuyor” ifadelerini kullanan yazar; gazete ve televizyon kanallarında çıkan habercilerin satanizm hakkında yalan yanlış bilgiler verdiklerini ve bu sebeple de ülkede cadı avının başlamasına sebep olduklarını söylemektedir (Çakır, 1999).

Ülkenin milliyetçi kanadını temsil eden Milliyetçi Hareket Partisi de yaşanan olaylara dönemin basını ile aynı taraftan bakmıştır. 1990’lı yıllarda ülke gündeminde olan PKK ve

Hizbullah terör örgütleri ile satanizmi aynı kategoride değerlendirmiş ve toplumun ağır metal müzik dinleyenlere karşı ön yargılı olmasında etkili olmuştur. Bu gelişmeler ile satanizm ve ağır metal müzik Türk tarihinde ilk defa siyasi bir argüman halini almıştır (Hecker, 2012, s. 107). Milliyetçi Hareket Partisi'nin bu konuda görüşler belirtmesinin bir nedeni de; partililer ile özdeşleşmiş olan kurt el işareti ile metalcilerin birbirlerini selamlamak için kullandıkları *devil horn* (şeytan boynuzu) el işaretinin konu hakkında yeterli bilgisi olmayanlarca karıştırılması olabilir. Zira, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı metalciler selamı ile selamlayan birkaç gencin gözaltına alınmaları olayından sonra partinin başkanı Devlet Bahçeli 2018 yılında düzenlenen bir basın toplantısında iki işaret arasındaki farka özellikle dikkat çekmiştir. Dönemin *Sözcü* gazetesi yazarı Yılmaz Özdil de 10 Ocak 2018 tarihli köşe yazısında konuya değinmiştir (Özdil, 2018).

Olaylar sonrasında organizasyon ve albüm iptallerinin yaşanmasının bir diğer sebebi de Türkiye'de 17 Ağustos 1999 tarihinde yaşanan Düzce depremidir. Deprem ülke ekonomisine ağır yük bindirmiş ve ülke genelinde yas tutulmuştur. Ağır metal müziğin yanında diğer müzik türünde organizasyonlar da bir süre gerçekleştirilememiştir. Ağır bir ekonomik yük altına giren Türkiye'de 2001 yılında büyük bir ekonomik kriz gerçekleşmiştir (bbc.com, 2024). 2000 yılına girilmeden hemen önce yaşanan bir ilginç olay ise; 17-19 Kasım 1999 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenen Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı zirvesinde Pentagram grubunun sahne almasıdır. Yapılan baskın ve operasyonlarda albümleri ve afişleri toplatılan grup zirvede *Anatolia* adlı şarkılarını seslendirmiştir. Grup elemanları konu ile ilgili verdikleri bir röportajda; birkaç hafta önce haklarında düşünülenlerden sonra elli Avrupa ülkesi yöneticisinin karşısında çalmanın her ülkede görülecek bir olay olmadığını dile getirmişlerdir (Demirci, 2023, s. 320-321).

Yapımcı ve müzisyen Hakan Akkaya (Diken, Hanok, Astrahan) ile yapılan söyleşide kendisi konu hakkında şunları söylemektedir:

1999 yılı olayları Türk metalinin yaşadığı en kötü krizdir. Bu sebeple müzik yapım şirketimin adı Proje 999'dur. Çoğu metal müzisyeni ya müziği bıraktı ya da müzik tarzlarını değiştirmek zorunda kaldı. Ekonomik durumu iyi olan çok tanınmış gruplar bu olaylardan çok etkilenmedi ama orta ve alt gelirde ve tanınırlıkta olanlar ağır baskıyla karşılaştı. Üzerine bir de 17 Ağustos 1999 tarihindeki deprem yaşanınca ekonomik olarak çıkmaza giren çok grup oldu. Depremin yaşanması metalciler kitlenin üzerindeki baskının bir nebze azalmasına da neden oldu (H. Akkaya, Kişisel iletişim, 19 Şubat, 2025).

Sanatçı Tolga Otabatmaz; 1999 yılında yaşanan olayların Türkiye’de ağır metal müzik adına bir dönüm noktası olduğunu, 1999’dan sonra hem müzisyen hem de dinleyiciler açısından eski havanın bir daha yakalanamadığını ifade etmektedir (T. Otabatmaz, Kişisel iletişim, 21 Şubat, 2025).

1999 yılında yaşanan baskı ortamı, dönemi yaşamış müzisyen ve dinleyiciler tarafından hâlâ hatırlanmakta ve günümüzde de müzisyenler eserlerinde bu konuyu da işlemektedirler. Örnek olarak Diken grubunun *Hadeyan* adıyla 2018 yılında çıkardığı albümde yer alan 999 adlı şarkıda o dönemde ağır metal müzik dinleyicilerinin yaşadığı sıkıntılar anlatılmaktadır. Şarkı sözlerinde geçen: “Sen kaybolanlarım, sen çalınan yıllarım, dokuz yüz doksan dokuz. İnfazın hazırды, siyahındı, saçındı” ifadeleri de dönemi sanatçıların gözünden anlamamız açısından fikir verebilir.

3.7. 2000 Yılından Günümüze Yaşanan Süreç

Ağır metal müziğinin Türkiye’ye özgü bir kimliğe bürünmesinde *Anatolia* albümü ile büyük rol oynayan Pentagram grubu, 1999 yılı olaylarından sonra yeraltına çekilen dinleyicileri yeniden toplumun gözü önüne çıkarmakta da ön ayak olmuştur. 2001 yılında *Unspoken* adlı tamamı İngilizce şarkılardan oluşan albümlerini yayınlamalarından sonra konumuzla ilgili olan asıl gelişme 2002 yılında Türkçe şarkılardan oluşan *Bir* adlı albümü yayınlamalarıdır. Albümde yer alan bazı şarkılar ve özellikle seçilmiş olan usta malı eserler 1999 yılında yaşanan olaylara göndermeler de içermektedir. Müzikal açıdan bakıldığında; albümde davul, zurna ve ney gibi Türk kültürüne has müzik aletlerinin kullanıldığı görülmektedir. Türk müziğine özgü makamların ve arıza seslerin (alterasyon) kullanıldığı albümde gitarist Metin Türkcan *wah* (vah vah) pedalı ile Türk müziğine özgü ara sesleri elde ederek müziğe Anadolu motiflerini eklemiştir. *Unspoken* albümü ile yurt dışı pazarını hedefleyen grup üyeleri telif hakkı sebebiyle yurt dışında Mezarkabul adını kullanmaktayken Türkiye’de Pentagram adıyla devam etmişlerdir (Pelvanoğlu, 2007, s57).

Albümün kitapçığından şarkıların sözlerine bakmak bize grubun vermeye çalıştığı mesaj hakkında fikir verecektir. Albüm ile aynı adı taşıyan *Bir* adlı şarkının sözlerinde: “Atalarına malum olmuş kitap yazmış anlatmışlar sana. İmam rahip rehber olmuş yalan yanlış aktarmışlar sana” ifadesiyle günümüzdeki din anlayışı ve din adamı kimliği olanların insanları yanlış yönlendirmesi eleştirilmektedir. Şarkının nakarat kısmında ise: “Korkma ondan bundan ne cehennem ne de şeytan, bu dünyada bildiklerinin hepsi bir hepsi Hak’tan”

ifadesiyle metal müzik dinleyenleri ötekileştiren ve satanizm ile bağdaştıranlara karşı durulmakta ve herkesin aslında iyisiyle kötüsüyle aynı olduğu anlatılmaktadır.

Albümde yer alan Âşık Dertli'ye (1772-1846) ait usta malı eser *Şeytan Bunun Neresinde?* türküsünün yeniden düzenlenmiş halinde geçen : “Telli sazdır bunun geçen: ne ayet dinler ne kadı, bunu çalan anlar kendi, şeytan bunun neresinde?” sözleri 1999 yılı olaylarına gönderme olarak yorumlanmaktadır. Türkünün aslı Âşık Dertli'nin yazdığı bir eserdir. Lakin günümüzde yaşanan ön yargılara da bir cevap niteliği taşımaktadır. Albümde yer alan Âşık Veysel'in usta malı türküsü *Bu Âlemi Gören Sensin* adlı yorum da ilgi çekmektedir. Albümdeki sözsüz müzikler de müzikal açıdan önemlidir. *Kam* adlı eser tınısı ve ezgileri ile Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan müzik kültüründen parçalar barındırmaktadır. Parçada ritim gitaristin kullandığı ve sürekli tekrarlanan ezgi Anadolu halk ozanlarının sıklıkla kullandığı köprü/geçiş benzeridir. Yunanistan'da kaydedilen *Bir* ve *Unspoken* albümlerinin her ikisinde de bulunan *For Those Who Died Alone* (Tek Başına Ölenler İçin) adlı sözsüz müzik ise 17 Ağustos 1999 tarihli depremde hayatını kaybeden insanlara ithaf edilmiştir. Yapmış olduğu etki neticesinde 1999 olaylarına karşı bir cevap veren, suçlamalara ve eleştirilere karşı söz hakkını kullanan grup, Egzotik Band'in ilk konseri ile putları yıktığı gibi tabuları da yıkmıştır.

Pentagram'ın yayınladığı albümler sonrasında Türkiye sert müzik piyasasında yeniden bir hareketlenme başlamıştır. Grup her iki albümüyle (*Unspoken* ve *Bir*) hem yurt içinde hem de yurt dışında ilgi çekmiştir. 2002 yılında dünyanın en büyük metal müzik festivali olan Wacken Open Air'de sahne almışlardır. 2007 yılında ise 20. yıl konserlerini DVD olarak yayınlamışlardır. Bu gelişmelerin yanında Türk pop müziğinde ise bir tıkanma durumu yaşanmıştır. Çok sayıda yeni sanatçı ve albüm piyasaya sürülmektedir fakat şarkıcıların ve eserlerinin giderek kalitesizleşmesi ve birbirine benzemesi sonrası müzik şirketleri de rock ve metal müziğe yeniden ilgi göstermeye başlamışlardır (Durukan, 2006, s. 4).

2000 yılı sonrasında yeni grupların piyasaya çıkmasının yanında eski gruplar da düzenli şekilde albüm çıkarmaya ve konserler vermeye devam etmişlerdir. Önemli isimlere örnek verilecek olunursa; Black Omen, Asafated, Groza, Sabhankara, Catafalque, Moribund Oblivion, Soul Sacrifice, Black Tooth, Almora, Undertakers, 80 Kalibre, False in Truth, Cem Köksal, UÇK Grind, Element, Saint 'n' Sinners, Yaşru (İstanbul), Episode 13 (Eskişehir), In Spite, Ziggurat (İzmir), Darkphase, Erlik, MG3, Raven Woods, Cenotaph, Forgotten, Magick, Seth.ECT, Trenchwar (Ankara), Kâbus (Ağrı), Sis (Tekirdağ) gibi gruplar

sayılabilir. Pentagram, Kronik ve Diken gibi eski dönem grupları da müzik yapmaya devam etmişlerdir (*Metal-archives*, t.y.).

2000’li yıllarda yaşanan teknolojik gelişmeler sanatçıların kendi albümlerini kendi evlerinde *Cubase*, *FL Studio* DAW (*Digital Audio Workstation*) programları ile kaydetmelerine ve düzenlemelerine, kendi tanıtımlarını sosyal medya İnternet sitelerinde (*Facebook*, *Myspace*, *YouTube* vb.) yapabilmelerine imkân sağlamıştır. Ülkemiz adına bu alanda en bilinen örnek rock/metal müzik yapan Hayko Cepkin’dir. Sanatçı kendi evinde bir bilgisayar ile kaydettiği *Sakin Olmam Lazım* adlı ilk albümünü 2005 yılında piyasaya sürmüştür. Albüm kendi imkânları ile müziklerini kaydedip dinleyici ile ulaştırmak isteyen sanatçılar ve gençler için örnek olmuştur (Okyay, 2007). Konuyla ilgili olarak Tolga Otabatmaz; teknolojik gelişmelerle birlikte daha iyi tınıda albümler kaydedebildiklerini ve bu albümleri daha kolay bir şekilde insanlara ulaştırabildiklerini söylemektedir (T. Otabatmaz, Kişisel iletişim, 21 Şubat, 2025). Taylan Ayık da günümüzdeki teknoloji sayesinde kendi evinde kayıtlarını yapabildiğini ve insanlarla daha rahat paylaşabildiğini ifade etmektedir (T. Ayık, Kişisel iletişim, 22 Şubat, 2025). Bu tür gelişmeler sayesinde sanatçı ve gruplar için ağır bir külfet olan stüdyo harcamalarının da azaldığı anlaşılmaktadır.

Türk ağır metali adına diğer önemli gelişmelere bakıldığında; Moribund Oblivion grubunun 2007 yılında piyasaya çıkardığı *Time To Face* albümünde yer alan *Kayboldum* adlı şarkı Türkçe dilinde black metal de yapılabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Grubun vokalisti ve gitaristi Bahadır Uludağlar 2007 yılında *Headbang* dergisine verdiği demeçte; müzikal ve sözel olarak çoğunlukla İngilizce eserler vermelerine karşın Türk metal müziğini dünyaya tanıtmak amacıyla yurt dışı faaliyetlerinde kendilerini de her zaman Türk black metal grubu olarak tanıtmaya çalıştıklarını ifade etmiştir (Tekil, 2007a). Soul Sacrifice grubunun 2007 çıkışlı *Stranded Hate* adlı albümünde yer alan *Çocuk Bahçesi* adlı şarkı da böğürmeli ve çılgınlıkla vokallerle Türkçe şarkı söylenebileceğini göstermesi açısından güzel bir örnektir. Eskişehirli black metal grubu Episode 13 *Tabula Rasa* adlı albümlerinde Türk müziğinden ezgileri *Forlorn... till Dawn* şarkılarında kullanarak dönemi için ilklerden olmuşlardır (Tirak, 2006). Dönemin Türk ağır metal müziği adına bir diğer önemli gelişmesi ise Bursa’da kurulan Metaroth adlı grubun ilk yasal Türk nu-metal albümü olan *Meta Non Grata*’yı yayınlamasıdır (Tekil, 2004b).

TRT 2 kanalında 1991 yılından beri yayınlanmakta olan *Rock Market* programının yayınının ve sunucu Şener Yıldız’ın iş akdinin 2005 yılının Eylül ayında sonlandırılması sert

müzik severler tarafından üzüntüyle karşılanmıştır. *Blue Jean* dergisi tarafından derginin Ekim 2005 tarihli sayısında bir kampanya başlatılmış ve TRT'nin elektronik posta adresi paylaşılarak dinleyicilerin durumu protesto etmeleri istenmiştir. (Tekil, 2005b). Aynı derginin 2007 yılı Şubat sayısındaki habere göre program yine Şener Yıldız'ın sunumuyla TV8 kanalında yayın hayatına dönmüştür (Tekil, 2007c).

İnternet teknolojisinin hızla yaygınlaştığı bir dönemde, insanların müziğe erişiminin hiç olmadığı kadar kolaylaşmasına rağmen dinleyicilerin bu programa olan ilgisinin devam etmesi programın ağır metal müzik dinleyicileri açısından farklı bir yerde olduğunu göstermektedir. 1980'li yıllarda yoğun göç alan şehirlerde icra edilmeye başlanan ve çoğunlukla bu büyük şehirlerde dinleyici kitlesi oluşmaya başlayan ağır metal müziğin taşra kesimlerine de ulaşmasında televizyon ve radyonun işlevi büyük olmuştur. Fakat asıl büyük gelişme insanların İnternet teknolojisine evlerinden de ulaşabilmesidir. Bu sayede insanlar arasında etkileşim çok hızlanmıştır. Sanatçılar ve dinleyiciler, aralarında bir engel olmadan sanal ortamda bir araya gelmeye başlamışlardır. Etkileşimde, kültürel alışverişte ve de bunun sonucunda yeni müzikal sentezlerin oluşmasında önemli bir role sahip olan göç, yerini İnternet'e bırakmıştır. Sanatçılar gerekli duyurularını kendi sosyal medya ve İnternet sayfalarından yapabilmışlerdir. Bir albüm veya tekli çıktığı andan itibaren dinleyiciden dönütler anında alınabilmeye başlamıştır. Bir konserin yayınlanabilmesi için televizyon kanallarına olan bağımlılık kalkmış gruplar kendi konserlerini kendi *YouTube* kanallarında dinleyiciler ile buluşturabilmişlerdir. MP3 teknolojisi ile bir CD veya DVD içerisine onlarca albüm sığdırılabilmiş, dinleyiciler albüm ve şarkıları *torrent* İnternet ağını da kullanarak birbirleriyle daha kolay bir şekilde anonim kalarak paylaşabilmişlerdir. Dream TV ve MTV Türkiye gibi rock ve ağır metal video kliplerinin yayınlandığı kanalların kapanmasına rağmen gruplar kendi video klip çalışmalarını kendileri yayınlatabilmişlerdir (Demirci, 2023, s. 332, 334).

Sanatçı açısından bakıldığında ise korsan müzik paylaşımı sebebiyle gelir kaybının yaşandığı düşünülebilir. Fakat müziğin kolay şekilde paylaşılması sayesinde daha büyük kitlelere ulaşabilmesi ve bu sayede ününün artması bunun sonucunda da konser gelirlerini arttırması da mümkündür. Bir grubun albüm kaydedip yayınlatabilmesi için ülkenin Ankara, İzmir, İstanbul ve Eskişehir gibi kentlerinde stüdyo kiralayıp şarkılarını kaydetmesi ve bu müziği bir yapım şirketi ile anlaşarak yayınlatabilmesi gerekirken gelişen teknoloji sayesinde kendi evlerinde kaydedip yine İnternet aracılığı ile dinleyicileri ile

buluşturabilmeleri imkânı da doğmuştur. Dergicilik açısından da değişimler görülmektedir. *Blue Jean* dergisinin Eylül 2003 sayısında bulunan haberde Türkiye’de metal müzik konulu derginin artık bulunmadığı konu edilmiştir (Tekil, 2003).

3.8. Türk Rock Müziği ve Türk Ağır Metal Müziği Karşılaştırması

İki müzik türünün karşılaştırılmasına türlerin nasıl bir ortamda ilk defa icra edildiğine bakılarak başlanabilir. 1950’li yıllarda ABD ile ilişkilerin arttırıldığı Adnan Menderes hükümeti döneminde (1950-1960) uygulanan politikalar neticesinde Türkiye Batı kültürünün etkisine daha çok girmiş ve ABD kökenli rock müzik ile tanışmıştır. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ve hemen sonrasındaki Turgut Özal hükümeti döneminde (1983-1989) ise Türkiye’de heavy metal müzik ilk defa dinlenir olmuştur. İki türün de ilk dönemlerinde ülkede askeri sıkıyönetim tecrübesi yaşanmıştır. 1960 müdahalesinden sonra ülke kendi kabuğuna çekilirken 1980 darbesinden sonra ise ekonomik ve kültürel olarak dünyaya açılmıştır.

İki türün de ilk icra edildiği yıllarda Türkiye’de kırsal kesimden kentlere göç dalgaları yaşanmıştır. Halkta gelir eşitsizliğinin arttığı dönemlerdir. Kentlerde gecekondu semtlerinin oluştuğu ve genişlediği gözlemlenmiştir. Rock müziğin ülkedeki ilk yıllarından 1980 yılına doğru gelindikçe politikleştiği görülmektedir. Metal müzik de ilk yıllarında apolitik iken 1980’li yılların ortalarından itibaren siyasi söylemlere sahip olmuştur.

1999 yılında yaşanan satanist cinayetleri; iki türü de kötü yönde etkilemiş ve birkaç yıllığına da olsa sanatçıların ve dinleyicilerin toplum içerisinde, basında ve medyada daha az görünür olmalarına sebep olmuştur. Hem rock müzik hem de metal müzik 1999 yılı olayları hariç tutulduğunda, 2010’lu yıllara kadar hükümetlerin herhangi bir engellemesine maruz kalmamıştır. Gezi parkı eylemleri sonrasında üniversite bahar şenliklerinin yasaklanması ya da içeriğinin değiştirilmesi ile hem rock hem de metal müzik sanatçı ve dinleyicileri konser organizasyonları düzenlemede sorun yaşamışlardır.

Rock müziğin Türkiye’de ilk defa duyulması Batılı sanatçıların yurt dışından temin edilen plakları ve Batılı radyo kanallarının yayınları ile olmuştur. Bazı Türk sanatçılar bu yeni türe ilgi duymuşlar ve kendileri de sahnede çalmaya başlamışlardır. Metal müzik de yurt dışından temin edilen plaklarla ve Batılı radyo kanalları aracılığı ile Türkiye’de ilk defa dinlenebilmiştir. Rock müzik Türk sanatçıların deneysel çalışmaları ile kısa sürede Türk

kültürü ile sentezlenebilmiş ve ortaya Anadolu rock müzik çıkmıştır. Metal müziğin Türk kültürü ile yoğrulması ise türün ülkede ilk icrasından yaklaşık olarak on yedi yıl sonra olabilmektedir. İki tür de öncelikle Batılı ülkelerin dilinde icra edilip sonrasında Türkçe de söylenir olmuştur. İki türde de yıllar içerisinde Türk müzik aletleri ve Türk müzik ezgileri kullanılabilir hale gelmiştir.

Rock müzikte Türk sanatçılar 1980’li yıllardan itibaren Batılı tarzda ve Anadolu rock tarzında olmak üzere iki akımda eserler üretmişlerdir. Türk ağır metal müziğinde ise bu durum 1997 yılından itibaren görülmeye başlamıştır. Türk rock müziği 1970’li yılların ikinci yarısından itibaren müzik şirketlerinin yanlış politikaları sonucunda müzikal kalite kaybı yaşamıştır. Rock müzik 2010’lu yıllardan sonra aynı şekilde artık ana akımlardan olma özelliğini yitirmiştir. Sanatçı ve gruplardan müzik tarzını daha da yumuşatanlar müzik hayatına devam edebilmişlerdir. Metal müzik ise Türkiye’de hiçbir dönem ana akım müzik türü olmamıştır. Bu sebeple de müzik firmalarının yönlendirmelerine rock müzik kadar maruz kalmamıştır. 2010’lu yıllardan itibaren rock müzik gibi daha az görünür olmuştur. Metal gruplarında tınıda yumuşama neredeyse hiç görülmemiştir. Gruplar ekonomik imkânları el verdiği sürece sert müzik yapmaya devam etmiştir.

Türk rock müziğinde sadece halk tarafından çok tanınan sanatçılar geçimlerini müzik ile sağlayabilmişlerdir. Türk ağır metal müziğinde ise sanatçıların asıl geçim kaynağı müzik haricinde icra ettikleri meslekleri olmuştur. İki türün sanatçıları da genel olarak yükseköğrenim görmüşlerdir. İki tür de kafelerde, barlarda, konserlerde ve festivallerde canlı olarak icra edilebilmektedir.

Rock ve metal müziğin dinleyici kitlelerini; genel olarak orta gelir düzeyindeki en az lise öğrenimi görmüş ve çoğunlukla genç yaşta insanlar oluşturmaktadır. Rock müzik medya organlarında kendisine daha fazla yer bulabilirken Türk ağır metal müziği daha çok fanzinler, bazı müzik dergileri ve sayısı bir elin parmaklarını geçmeyen radyo ve televizyon programları aracılığı ile dinleyicilerine ulaşabilmiştir. Günümüzde iki müzik türü de ağırlıklı olarak İnternet aracılığıyla dinlenmekte ve sanatçı ile dinleyici arasındaki iletişim de bu yolla sağlanmaktadır.

Rock, müzik firmalarının da yönlendirmesi ile pop müziğe yaklaşmaya daha meyilliye Türkiye Türk ağır metal müziğinde böyle bir esneklik neredeyse hiç bulunmamaktadır. Türk pop müziği eserlerinde özellikle 1990-2010 yılları arasında rock müzik öğelerine yer verilebilirken Türk ağır metal müziğinin bu yönde değerlendirilmesi olmamıştır.

Yapılan görüşmelere, röportajlara ve müzik dergisi makalelerine bakıldığında dikkati çeken hususlardan birisi ise özellikle 1990'lı yıllardan sonra müzik yapmaya başlayan Türk ağır metal müzisyenlerinin birçok müzik türünü dinlediği ve etkilendikleridir. Özellikle; 1980 öncesi Anadolu rock müzisyenlerini, Türk halk müziği sanatçıları, ozanlarını ve eserlerini sevmektedirler. Örneğin; Taylan Ayık Türk halk müziği ile müziğe başladığını ve hâlâ severek dinlediğini söylemektedir (T. Ayık, Kişisel iletişim, 22 Şubat, 2025). Tolga Otabatmaz pop ve folk türünü de dinlediğini; Erkin Koray, Üç Hürel, Barış Manço, Cem Karaca ve Zülfü Livaneli gibi sanatçı ve grupları da çok sevdiğini ifade etmektedir (T. Otabatmaz, Kişisel iletişim, 21 Şubat, 2025). Trakya bölgesinden Sis grubunun vokalisti Mehmet Gökhan Toker ise; Sezen Aksu ve Onno Tunç hayranı olduğunu, Türk sanat müziği ve Türk halk müziğini de çok sevdiğini yapılan görüşmelerde aktarmıştır (Toker, 2025).

Sonuç olarak iki müzik türü de Türkiye'de taklit ile başlamıştır. Rock müzik, Anadolu rock ile yerli kimliğini kazanmış ve günümüzde Türk rock müziğinin var olmasının yolunu açmıştır. Heavy metal müzik de yerlileşebilmiş ve Türk ağır metal müziği halini alabilmiştir. Bu kazanımlar; Türk sanatçılarının Türk kültürüne yönelmeleri, özverili çalışmaları ve Türk dinleyicilerinin beğenileri sayesinde gerçekleşebilmiştir.

3.9. Bölüm Değerlendirmesi

Anadolu rock müziği 1970'lerin sonlarına doğru sanatçıların aşırı politik olması ve müzik firmalarının salt ticari kâr arayışı sonucunda kalitesiz eserlerin çoğunluk kazandığı bir tür olmuştur. Şirketlerin rağbet gören şarkılardaki matematiği sanatçılara dayatması, sanatçıların da risk almaktan kaçınması, tüm bunların ardından da askeri yönetim döneminin yaşanması türün bir dönem sessizliğe bürünmesine sebep olmuştur. 1980 yılı sonrasında heavy metal müzik ile tanışan Türk toplumunun gençleri arasında metal müziği icra etmek isteyenler çıkmıştır.

Anadolu rock müziğin devamlılığının kesintiye uğraması, Türk heavy metal müzik sanatçılarının bu türü öncelikle taklit ederek icra etmelerine sebep olmuştur. 1980 yılı sonrasında yaşanan toplumsal ve siyasi değişimler neticesinde genç metal müzik sanatçılarında Batıya özenme, Batılı müziği yüceltme yönelimleri görülmüştür. Fiziksel müzik kopyası üretiminin 1970'li yıllarda gerektiği kadar olmaması sonucu gençlerin Anadolu rock albümlerini müzik dükkânlarından temin edememesinin de bu durumda payı

bulunmaktadır. 1980 öncesi Türk rock müziği eserlerinin ve sanatçılarının politik duruşu ve söylemleri, 1980 sonrası sıkıyönetimin de etkisiyle çocukların siyasi ve şiddet içeren olaylara karışması konusunda ebeveynleri endişelendirmiştir.

Yukarıda sayılan gelişmeler metal müziğin Türkiye’de yayılmasına kolaylık da sağlamıştır. Lakin Anadolu rock ile arada oluşan kopukluk sebebiyle icra edilen müzik özgünlükten uzak kalmıştır. Özellikle Amerikan kültürünün etkisine karşı açık kalan Türk toplumu birçok müzik türünde ve sinemada bu etkiyi hissetmiştir. Sanatçıların kendi çabaları ile düzenlenen konserler ve metal müzik severlerin hazırladığı fanzinlerle ülkede yayılan metal müzik adına ilk Türk heavy metal stüdyo albümü 1986 yılında *Babaanne* adıyla Whisky grubu tarafından yayınlanmıştır. Heavy metal müziğin Türkçe de yapılması gerektiği konusundaki tartışmalar da bu dönemde başlamıştır.

Türkiye’de ilk dönemini İngiliz ve Batı Avrupalı müzik gruplarının etkisinde geçiren Türk heavy metal müziği, grupları ve dinleyicileri 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren thrash metal etkisinde kalmıştır. Bu alanda en dikkat çeken grup ise Pentagram olmuştur. Grubun 1995 yılındaki üç konserlik Danimarka turnesi Türkiye’de heavy metal müziğin dönüm noktalarından birisinin yaşanmasına yol açmıştır. Birçok batılı müzik grubunun sahne performanslarına canlı şahit olan grup üyeleri hâlihazırda Batılı gruplar kadar iyi müzik yapabildiklerini fakat bir farklılıklarının olmadığı sürece Batılı dinleyicilerin dikkatini çekemeyeceklerini fark etmişlerdir. Bunun üzerine Türk kültürünün öğelerini müziklerinde kullanmaya karar vermişler ve 1997 yılında *Anatolia* albümünü kaydetmişlerdir. Türk kültüründen müzik aletlerini, ezgileri ve tınıları kullanan grup, Türk heavy metal müziğinden Türk ağır metal müziği anlayışına geçişin ilk adımlarını atanlardan olmuştur. Sonraki süreçte Diken gibi grupların da çabasıyla Türkçe ve Türk müziği, Türk ağır metal müziğinde daha sık kullanılır olmuştur. Politik söylemlere de sahip olan Türk metali; Türk halk müziğinden, siyasi gelişmelerden, halkın istek ve görüşlerinden, Türk tarihinden beslenebilmektedir.

Buradaki asıl önemli nokta ise yapılan bu deneysel çalışmaların Türk ve yabancı dinleyiciler tarafından da büyük oranda beğeniyle karşılanmasıdır. Yaşanan bu değişimler neticesinde kendi kültüründen tanıdık sesler duyan ve metal müziğe mesafeli olan bazı Türk gençleri de ağır metal müziğe karşı ön yargılarından sıyrılabilmiş ve türün dinleyicisi olabilmışlerdir.

1990’lı yıllarda TRT, özel televizyon ve radyo kanallarında kendisine az da olsa yer bulabilen Türk metal müziği günümüzde medyanın da değişim geçirmesi sonucunda en çok İnternet sayesinde dinleyici kitleleri ile etkileşim kurabilmektedir. Bir kamu kurumu olan

TRT'nin televizyon ve radyo kanallarında Türk rock müziğine ve Türk ağır metal müziğine yayın akışında neredeyse hiç yer verilmemektedir. Günümüzde Türkiye'de ağır metal veya rock müzik temalı herhangi bir dergi bulunmamaktadır. İnsanların müzik dinleme alışkanlığında görülen değişimin de bu durumda etkisi bulunmaktadır. Artık fiziksel albüm kopyası satışı yok denecek kadar azdır. Teknolojik imkânların gelişmesinden ötürü sanatçıların müzik üretmesi daha kolay hale gelmiştir. Çevrimiçi müzik hizmeti sunan büyük firmalar, müzik yapım şirketlerinin ve dağıtımçıların etkisinin eskisine nazaran azalmasına sebep olmuştur.

Günümüzde konser ve festival gibi etkinlikler düzenlenmekte, kafelerde gruplar canlı performans sergileyebilmektedir. Bu aşamadaki sıkıntı ise organizatörlerin ve kafe vb. mekânların sahiplerinin gelir kaygısı gütmelerinden ötürü yeni grup ve sanatçılara yeterli fırsatı tanımamalarıdır. 1999 yılı olayları, Gezi parkı eylemleri ve *Covid-19* salgını süreci atlatılırken maddi ve manevi olarak güçlükler yaşayan Türk sanatçılar, türün dinleyicileri ile olan bağlarının yardımıyla günümüzde de Türk ağır metal müziğini dinleyicileri ile yaşatmaya devam etmektedirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRK AĞIR METAL MÜZİĞİNİN BATILI ÖRNEKLERİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. Türün İcra Edilmeye Başlanması

Bilindiği üzere ağır metal müzik ilk olarak İngiltere'nin ağır sanayi şehri olan Birmingham'da Black Sabbath grubu tarafından 1970 yılında icra edilmiştir. Blues müziğin yayılması ve rock müziğin oluşmasında Mississippi bölgesinin kavşak noktası olması gibi Birmingham da Liverpool ve Londra arasında bir geçiş güzergâhı konumundadır. Türkiye'de ağır metal müzik ilk olarak İstanbul ve sonrasında Ankara şehirlerinde icra edilmiştir. Şehirlerin özelliklerine bakıldığında sanayi ve kültürel açıdan ülkenin en gelişmiş yerleşim yerleri olduğu görülmektedir. Bu şehirlere Türkiye açısından bakıldığında; ülkenin her yerinden göç aldıkları ve ülkenin neredeyse bütün kültürel etmenlerinin bir arada bulunabildiği bir eritme potası haline geldikleri anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Avrupa ve Asya arasında bir köprü konumunda olan Türkiye'nin bu konuda da en önemli şehri İstanbul'dur. Ülkenin en iyi lise ve üniversitelerinin de bu şehirlerde olması önemli bir durumdur.

II. Dünya Savaşı'ndan çıkan ve ekonomik olarak yeni yeni toparlanan İngiltere'de 1970 yılında ortaya çıkan metal müzik Türkiye'de; siyasi olaylar, Kıbrıs Barış Harekâtı ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sonrasında 1980 yılında ilk defa icra edilmiştir. Tür; ortak kültürel değerlere sahip olan Batı Avrupa ülkelerinde ve rock müziğin doğduğu yer olan ABD'de Türkiye'ye kıyasla daha kısa sürede yayılabilmiştir.

İngiltere'de işçi kesimin ve öğrenci gruplarının protestolarının yaşandığı 1960'lı ve 1970 yıllarda benzer gelişmeler özellikle 1970'li yıllarda Türkiye'de de görülmüştür. İngiltere'de Margaret Thatcher dönemi (1979-1990) işçi sınıfının sorunlar yaşadığı bir tarihsel aralık olurken Türkiye'de Askeri Darbe sonrası Turgut Özal dönemi dünya ile uyum sağlanmaya çalışılan bir dönem olmuş fakat daha önce dışarıya görece kapalı olan ülkede toplumun hızlı değişime ayak uydurabilmesi zor olmuştur.

Tüm bu koşullar altında ABD’de ortaya çıkan ve yayılan rock müziğin İngiltere’de ağır metal müzik halini alması 1970 yılında, Türkiye’de ilk icra edilmesi ise 1980-1981 yıllarında gerçekleşmiştir. Müzisyen Hakan Akkaya; Türkiye’nin metal müzik ile tanışma tarihinin Batılı ülkelere göre çok geç olmadığını, gelişmesinin ve alt türlerinin icra edilmesinin zamansal olarak paralel ilerlediğini ifade etmektedir (H. Akkaya, Kişisel iletişim, 19 Şubat, 2025). Türk ağır metal müziğinin ilk döneminde Avrupa etkisinde olduğu görülmekteyken 1985 yılı sonrası ikinci dönem gruplarının daha çok Amerikan thrash metal gruplarının etkisinde oldukları anlaşılmaktadır.

4.2. Sanatçılar ve Dinleyici Kitlesi

Türün ilk örneklerini veren İngiliz grupların müzisyenlerine bakıldığında işçi sınıfından olan dar gelirli ailelerin çocukları oldukları ve kendilerinin de fabrikalarda işçi olarak çalıştıkları bilinmektedir. ABD’li sanatçılara bakıldığında da benzer durum görülmektedir. Özellikle erken dönem grupların müzisyenlerinin çoğu yüksek tahsilli değildir. Türk ağır metal müziği sanatçılarına bakıldığında ise çoğunun ebeveynlerinin ve kendilerinin iyi bir lise ve üniversiteden mezun oldukları bilinmektedir. Gruplarını da öğrencilik dönemlerinde kurmaya başlamışlardır. Büyük çoğunluğu da orta gelir grubuna mensup ailelerden gelmektedirler.

Süper grup olarak kategorize edilen; Black Sabbath, Judas Priest, Iron Maiden, Metallica, Megadeth, Slayer ve Rammstein gibi tek başına stadyum konseri verebilecek Batılı metal gruplarının aksine Türkiye’de bu kategoride bir grup bulunmamaktadır. ABD, İngiltere ve Almanya dışında süper metal gruplarının çıkabildiği başka bir ülke de bulunmamaktadır. Fakat başat olan ülkelerin dışında kalan diğer Avrupa, Amerika ve Asya ülkeleri gibi Türkiye’den de yurt dışında konserler verebilen ve festivallerde sahne alabilen gruplar mevcuttur. Örneğin; Pentagram, Black Tooth, Moribun Oblivion, Soul Sacrifice ve Cenotaph gruplarının ünü ülke sınırlarını aşmıştır.

Batılı sanatçıların belirli bir kısmı sadece müzik yaparak geçimlerini sağlayabilmekte hatta üst gelir grubuna dâhil olabilmektedirler. Geri kalan kısım ise asıl mesleklerinin yanında müzisyenlik yapmaktadırlar. Türkiye’de ise sanatçıların sadece ağır metal müzik yaparak ekonomik açıdan rahat olmaları mümkün görünmemektedir. Çoğu üniversite mezunu olan Türk sanatçılar asıl mesleklerinin yanında müzik hayatlarını da devam ettirmektedirler.

Çoğu zaman müzik yapabilmek adına kendi mesleklerinden elde ettikleri kazançları; müzik aletleri, stüdyo ve konser masrafları için kullanmak zorunda kalabilmektedirler. Müzisyen ve yapımcı Hakan Akkaya konu hakkında çeşitli illerde konser verebilmek adına tur minibüsünün yakıt ücretini kendi ceplerinden karşıladıklarını ifade etmektedir (H. Akkaya, Kişisel iletişim, 19 Şubat, 2025). Buna karşın kendisine ait bir uçağı olan ve vokalistlerinin pilotluğunu yaptığı Iron Maiden grubu ve onlarca tır dolusu eşyalarla kıtalar arası seyahatler ederek stadyum konserleri veren Metallica ve Rammstein gibi süper grup örnekleri de bulunmaktadır.

Sayısal verilere bakıldığında 2018 yılı istatistiklerine göre %154 oran ile en hızlı büyüyen müzik türü ağır metaldir. ABD (17.557), Brezilya (4173) ve Almanya (5726) gibi gelişmiş ülkelerin ülkemize oranla çok fazla sayıda metal grubuna ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Türkiye nüfusa oranla grup sayısında Yunanistan'ın (1236) bile gerisinde bulunmaktadır. İlginç olabilecek bir kıyaslamaya göre ise Japonya (1318), Meksika (2400), Endonezya (1601) ve İspanya'nın da (2002) grup sayısı olarak gerisinde kalmıştır (Öztürk, 2022, s. 31-32).

Dinleyici kitlesine bakıldığında Avrupa, ABD ve Türkiye arasında farklılıklar gözlenebilir. Avrupalı metal müzik dinleyici kitlesinin toplumun gelir grubu ya da eğitim derecesine göre her kesiminden insanlardan oluştuğu bilinmektedir. ABD'ye bakıldığında ise 1980'li ve 1990'lı yıllarda alt gelir grubundan ve öğrenim dereceleri düşük insanların çoğunlukta oldukları fakat günümüzde orta gelir grubundan olanların ve önceki dönemlere nazaran daha yüksek tahsilli insanların ağırlıkta oldukları görülmektedir. Diğer müzik türleri ile karşılaştırıldığında metal müzik dinleyicilerinin dinledikleri türe karşı en sadık kesim oldukları da bilinmektedir (Hällsten vd., 2019, s. 3-4).

Metal müziğin ilk olarak İngilizce olarak icra edilmesi ve ülkemizde de İngilizce müzik yapan yabancı grupların eserleri ile dinlenilmeye başlaması bu türün öncelikle öğrenim düzeyi genel kitleye oranla daha üst olan ve yabancı dil bilen gençler tarafından ilgiyle karşılanmasının sebeplerindendir. Konser ve festival gibi etkinlikler ile ilgili haberler, incelemeler, fotoğraf ve video görüntüleri incelendiğinde dinleyicilerin; genç ve orta yaş ağırlıklı oldukları, büyük çoğunluğunun da lise veya üniversite öğrencisi ya da üniversite mezunu oldukları gözlenmektedir. Buna sebep olarak ise iyi eğitilmiş insanların yabancı kökenli kültürel öğelere karşı daha ılımlı olabilmeleri düşünülebilir.

1999 yılında yaşanan, basında satanist cinayetleri olarak adlandırılan ve metal müzik ile ilişkilendirilen olayların haricinde Türk ağır metal dinleyicilerinin konserlerde veya günlük hayatta özellikle kendilerinden kaynaklı herhangi kitlesel veya münferit olarak karıştıkları bir olaya basında rastlanmamaktadır. Buna karşın Norveç'te kilise kundaklama olayları hâlâ üzerine belgeseller çekilen bir husustur. 1999 yılında ABD'de düzenlenen Woodstock festivalinde nu-metal grubu Limp Bizkit konserindeki dinleyicilerin, grup *Break Stuff* adlı şarkılarını çalarken taşkınlık yaparak pahalı cihazlara zarar vermeleri ve alanda karışıklık çıkartmaları sonucu ciddi yaralanmaların olması dünya basınında uzun süre yer almış bir olaydır (Hyden, 2024).

4.3. Toplum ve Siyaset Açısından Karşılaştırma

Ağır metal müziğin tanınırlığının arttığı 1980'li yıllarda İngiltere'de ve ABD'de bu türe karşı toplumda ön yargılı olan bir kesimin olduğundan çalışmanın önceki kısımlarında bahsedilmiştir. Rock müziğin karşılaştığı tepkilerin benzeri ve belki de daha fazlası ile karşılaşan metal müzik, öncelikle genç yaşta çocuğu olan ebeveynler tarafından bir endişe unsuru olarak görülmüştür. Bazı radikal dini oluşumlar ve siyasiler müzisyenleri mahkemeye vermiş ve sansür uygulanmasını istemişlerdir. Bu davaların en ünlülerinden birisi Twisted Sister vokalisti Dee Snider'ın yargılanmış olduğudur. Buna karşılık olarak Amerikalı Twisted Sister gibi gruplar da bu durumu eleştiren nitelikte şarkılar yazmışlardır. Benzer durum İngiltere'de de yaşanmıştır. Judas Priest grubu üyeleri şarkılarında geçen sözlerden dolayı yargılanmışlardır. Görülen bütün davalarda sanatçılar beraat etmiş ve tüm bunların sonucunda sakıncalı şarkı sözü barındırdığı düşünülen albümler ebeveynleri uyarmak amacıyla *parental advisory explicit content* yazılı etiketle satışa çıkarılmıştır (Dunn ve Wise, 2005). Bu durumun en büyük sebebi 1980'li yıllarda hair metal akımının rağbet görmesi ve bu türü icra eden müzisyenlerin görünüm ve hayat tarzlarının toplum normlarının dışında bir halde olması denilebilir.

Konu ile ilgili bir örnek vermek gerekirse; 1990'lı yılların başında endişeyle bakılan black metal türünün günümüzdeki en ünlü temsilcilerinden olan Norveçli Dimmu Borgir grubunun 2004 yılında Norveç devlet televizyon kanalı *NRK1*'de yayınlanan söyleşileri yardımcı olacaktır. Program, Norveç'te gruba ve türe karşı olan ön yargıların kırılmasında önemli olmuştur. Grup üyeleri; yaptıkları müziğin klasik müzik ve Norveç halk müziği ile

harmanlandığını, sahne makyaj ve kıyafetlerini de ilgi çekmek ve müziğe uygun görünüm elde etmek adına hazırladıklarını ifade etmişlerdir. Seyircilerin ve müzik yazarlarının da bulunduğu programda grubun dünya çapında şöhrete sahip olduğunu ilk defa duyanlar şaşkınlıklarını gizlememişlerdir. Program izlenildiğinde Norveç toplumunun ve devlet televizyon kanalının bu tür hakkındaki tutumu hakkında fikir edinilebilir (Dimmu Borgir 2004).

Zaman içerisinde büyük bir ticari hacme sahip olan metal müzik karşısında Batılı devletlerin siyasi yönetimleri; rock müziğe karşı ilk tutumlarından elde ettikleri tecrübenin de etkisiyle türün engellenmesinin veya sıkı kontrol altına alınmasının tam aksine bu müzik türünün metalaşmasının ve kültürel bir ihracat ürünü olmasının önünü açmaya çalışmışlardır. 2023 yılında yapılan bir değerlendirmeye göre Metallica grubunun marka değeri bir milyar doları bulmaktadır. *Big Four* olarak da adlandırılan ABD’li Metallica, Megadeth, Slayer ve Anthrax gibi grupların bir yıllık turneden elde ettikleri gelir 39 milyon dolardır. Büyük bir talep gören ve yüklü miktarda ticari ilişkilerin olduğu müzik piyasasında metal müziğe karşı Batılı hükümetlerin bakış açısının olumlu yönde olması bir kazan-kazan durumunu ortaya çıkarmıştır (Milani, 2024). Metal müzik sanatçılarının da siyasi gelişmelere karşı tepkisiz kalmadığı ve bunu müziklerinde ifade ettikleri bilinmektedir. 2024 ABD başkanlık seçimleri öncesinde ve sonrasında sanatçılar destekledikleri adaylar hakkında basına demeç vermekten çekinmemişlerdir (Childers, 2024).

Türkiye açısından durum değerlendirildiğinde ise; ağır metal müziğin ülkedeki ilk yıllarında Türk toplumunun bu müzik türü hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı anlaşılmaktadır. 1970’li yılların siyasi olarak çalkantılı geçmesi ve ardından yaşanan askeri darbe sonrasında ise Turgut Özal hükümetinin politikaları sebebiyle hızlı değişimlerin olduğu bu dönemde ağır metal müzik ülkedeki ilk yıllarında çok dikkat çekmeden yayılmaya başlamıştır. Metal müziğin ilk dönemlerinde siyasi bir tavır takınmaması, ailelerin çocuklarının siyasi olaylara karışmasındansa metalciler olmalarını yeğlemeleri de bu duruma kolaylık sağlamıştır. Avcılar dinleyici grubu başta olmak üzere, Kadıköy ve Beşiktaş gibi semtlerde bir araya gelenlerden oluşan dinleyici kitleleri halkın ve basın dikkatini çekmişlerdir. Müzisyenler ile yapılan söyleşiler ve basında çıkan haberler incelendiğinde; sanatçı ve dinleyicilerin yaptıkları ve dinledikleri müzikten ziyade kıyafetleri ile oluşturdukları görüntüleri sebebiyle yadırgandıkları öğrenilmektedir. Türkiye’nin dünyaca üne kavuşmuş metal grubu Cenotaph’ın kurucusu Batu Çetin konu hakkında; gençliğinin ilk yıllarında uzun saçları

sebebiyle ailesinden ve sokaktaki insanlardan tepkiler çektiğini ifade etmektedir. “Kız gibi saç uzatma”, “Erkek adam saç mı uzatır?” gibi sözlü hakaretler duyduğunu ve babasının da sık sık saçlarını ne zaman kestireceğini sorduğunu söylemektedir (Hecker, 2012, s. 185).

Muhafazakâr, milliyetçi ya da radikal dinci görüşe mensup bazı insanların metal müzik dinleyicilerine karşı sözlü ya da fiili saldırılarda bulunmaları gibi ailelerin ve toplumun bazı kesimlerinin özellikle 2000’li yıllara kadar bu türün dinleyici ve sanatçılarına karşı takındıkları tavır genel olarak Batı toplumlarının 1980’li yıllardaki tavrı ile benzerlik göstermektedir. 1980 yılı sonrasında Türk toplumunun Amerikan kültürü etkisini daha fazla hissetmeye başlaması görülen benzerlikleri açıklamada yardımcı olabilir. 1999 yılında yaşanan olayların etkisiyle metal müzik dinleyicilerine ve sanatçılarına uygulanan toplumsal baskının en fazla olduğu dönemin atlatılmasından sonraki süreçte hem metal müzik tanınırlılığını iyice arttırmış hem de toplumun büyük kesimi bu türe karşı ön yargılarını büyük oranda terk etmiştir. Bunun sonucunda ise dinleyici ve sanatçılarda savunma psikolojisiyle yapılan davranışlar azalmış ayrıca yaptıkları müziği ve felsefesini topluma daha fazla açıklamak durumunda kalmamışlardır.

2002 yılından beri muhafazakâr siyasi görüşü benimseyen hükümetlerin yönettiği Türkiye’de, Gezi Parkı protestolarının yaşandığı dönem sonrasında devlet idaresinin metal müzik camiası adına büyük rock ve metal müzik festivallerinin düzenlenmesini zorlaştırması ve üniversite bahar şenliklerinin biçiminin değiştirilip rock ve metal müzikten arındırılması politikalarını uyguladığı görülmüştür. Özellikle 2010’lu yıllardan günümüze uygulanan politikalar sonucunda ekonomik değerlerde gerilemenin görülmesi müzik sektörünü ve özellikle metal ve rock türlerini kötü yönde etkilemiştir. Bunun sonucunda ise Türk ağır metal müziğinde ve rock müzikte değişimler yaşanmıştır. Metal müzik gruplarının konserler düzenlemesi daha da zorlaşmış ve müzik satışlarından elde edilen gelirlerde de düşüşler olmuştur. Sertlikten ödün veren bazı gruplar piyasaya uygun bir tınıda ve türde müzik yaparak yoluna devam ederlerken taviz vermeyen grup ve sanatçılar ise maddi olarak ayakta kalmaya çalışmaktadırlar. Bu konu hakkında görüşlerini aktaran Mehmet Gökhan Toker; herkesin tanıdığı Barış Akarsu’nun aslında sıkı bir ağır metal müzik sanatçısı olduğunu fakat piyasa koşulları ve yapım şirketlerinin baskısı sebebiyle rock müzik yapmak zorunda kaldığını ifade etmiştir (Toker, 2025).

Refah düzeyi yüksek ülkelerde nüfusa orantılı metal müzik grubu sayısının fazla olması Türkiye’de yaşanan ağır metal müzisyeni ve grubu sayısındaki kıtlığı açıklamaktadır.

İnsanların öncelikli ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekmesi ne yazık ki dar ve orta gelir grubuna dahil olan insanların kültürel ihtiyaçlarını karşılamalarına engel olmaktadır. Bu durum da metal müziğin Türkiye’de maddi ve manevi olarak beslenmesinin ve sistemin çalışmasının önüne geçmektedir.

ABD’li müzisyen adayları ve gençler müzik aletine daha kolay bir şekilde erişebilmektedirler. İskandinav ülkelerde gençlerin zararlı alışkanlıklardan uzak durması ve müzik yapabilmesi adına devletler prova stüdyoları kurmuşlardır. Fakat Türk gençlerini metal veya rock müzik yapmaya teşvik edebilecek herhangi bir politika uygulanmamaktadır. Bunun yanında medya sektöründe de rock veya metal müzik türünde sanatçıları teşvik etmek veya onurlandırmak adına *Grammy* benzeri herhangi bir ödül organizasyonuna da rastlanmamaktadır (Öztürk, 2022, s. 18).

4.4. Müzikal Olarak Benzerlikler ve Farklılıklar

Ağır metal müziğin kökenine inildiğinde; blues, folk ve Amerikan country türlerinin birleşiminden doğan rock müzik karşımıza çıkmaktadır. İngiliz Black Sabbath grubunun elemanlarının Amerikan rock gruplarından etkilenmesi sonucunda ortaya çıkan metal müziğin tını olarak sert olmasının sebepleri olarak ağır sanayi işçisi olan sanatçıların makine seslerine mesai boyunca maruz kalmaları ve dönemin sosyal ve ekonomik ortamında yaşadıkları hayatın kendisidir. Özellikle ikinci dalga İngiliz metal müziği grupları ile İngiliz halk müziğinin ve klasik müziğin etkileri de müzikal açıdan önemli elementlerden olmuştur.

Müzik teorisi açısından bakılacak olursa; klasik müziğin ortaya çıktığı dönemde günümüzdeki halini alan Batılı nota sistemi (tampare sistem) ve gamların kullanıldığı görülmektedir. Triton (üçlü) nota aralıklarını yıllar sonra kullanarak metal müziğin müzikal olarak diğer türlerden ayrılabilmesini Black Sabbath gitaristi Tony Iomi sağlamıştır. Alman besteci Richard Wagner (1813-1883) gibi basgitar, davuldaki bas davul (*kick*) ile senkronize şekilde kullanılmış ve müziğin insanlar üzerindeki ürperti ve heyecan etkisi oluşturulmuştur. Elektrogitar en ön plandaki müzik aleti olmuş ve çeşitli pedal ve amfi setleri ile istenilen güçte, sertlikte ve tonda sesler elde edilebilmiştir. Amerikan, İskandinav ve Alman gruplara bakıldığında da müzikal açıdan farklar olsa da temel olarak yapı benzer durumdadır.

Türk ağır metal müziğine bakıldığında; ilk dönemlerinde İngiliz ve Amerikan metal müziği ile aynı tınıda eserler verildiği görülmektedir. İngilizce şarkıların ağırlık kazandığı ilk

dönemde Türkçenin metal müziğin müzikal yapısına uyumlu hale getirilebilmesi, deneme yanılma ve birbiri ardına yapılan beste ve kayıt çalışmaları ile başarılı olabilmıştır. Öncelikle Diken ve Pentagram gibi grupların Türkçe şarkılar yapması ve Diken gibi başat bir grubun Türkçe ağır metal müzik yapmayı bir prensip olarak benimsemesi bu konuda önemlidir. Türk sanatçılar; Batılı çağdaşları kadar iyi imkânlarla sahip olmamalarına, müzik aleti edinmede ve albüm kaydetmede ekonomik olarak zorluklarla karşılaşmalarına rağmen türün Türkiye’de tutunabilmesini ve gelişmesini sağlamışlardır. Müzik aleti çalma konusunda Batılı gruplardan herhangi bir eksik yanlarının olmadığı da şarkılar dinlenildiğinde anlaşılabilmektedir.

1990’lı yılların ikinci yarısından itibaren Türk sanatçı ve grupların Türk müzik mirasının zenginliğinin farkına varmaları ve bu birikimi ağır metal müzikte kullanmaya başlamaları Batı metal müziği ile Türk metal müziğinin arasındaki en önemli farkın oluşmasına sebep olmuştur. Bağlama, ney, aşklı davul ve zurna gibi Türk kültürüne özgü müzik aletlerinin kullanılmaya başlanması ve Türk müziğine has gamların ve tınların metal müzik içerisinde sentezlenmesi Batılı ve Türk ağır metal müziğini birbirinden ayırabilmemize olanak sağlamıştır. Burada anlatılmak istenen durum; özgünlüğün sadece folk metal özelinde değil, türün ana akımı ve alt türlerinde de hissedilmesidir.

1990’lı yılların başından itibaren Norveççe black metal şarkıları tüm dünyada dinlenilebilmiştir. Yine aynı dönemde Rammstein ve Oomph! gibi Almanca müzik yapan gruplar dünya çapında şöhrete kavuşabilmiştir. Koorpiklani gibi Fince folk metal müzik yapan gruplar gibi Türkçe dilinde de Türk gruplar küresel çapta dinlenebilen şarkılar yayınlanmıştır. Metal müzikte yerel öğelerin kullanılmaya başlandığı ve ülkelerin kendilerine has ağır metal müzik anlayışlarını oluşturdukları 1990’lı yıllarda Türk ağır metal müziği de kendisini Batılı çağdaşlarından farklı kılan özellikleri kazanabilmiştir. Görüşülen sanatçıların konu hakkındaki genel görüşü; Türk ağır metal müziği ile yabancı metal müzik gruplarının müziklerinin farklı olabileceği yönündedir. Hakan Akkaya konu ile ilgili olarak; “Türk gruplar Batılılar gibi metal müzik icra edebilmektedirler fakat Batılı gruplar Türk gruplar gibi çalmakta zorlanmaktadırlar. Çünkü Türk müziğindeki gamlar, arızalı sesler ve bazı 7/8 9/8’lik gibi ritimler Batılı müzisyenlere çok yabancı gelmekte ve çalmakta zorluk yaşamaktalar” demektedir (H. Akkaya, Kişisel iletişim, 19 Şubat, 2025). Tolga Otabatmaz ise; her dilde metal müzik yapılabileceğini, İngilizce yapmanın Türkçe’ye göre daha kolay

olduğunu, Türkçe'nin sert bir dil olması sebebiyle işi zorlaştırdığını ifade etmektedir (T. Otabatmaz, Kişisel iletişim, 21 Şubat, 2025).

Müzikteki notalar ve ara (arıza) sesler bir çarkın dişlileri gibi düşünülürse; ses ve gam zenginliğinin Türk müziğinde daha fazla olması, Batı müziği karşısında Türk ağır metal müziğinin, hassasiyet ve işçilik bakımından daha varsıl olduğu görülebilir. Türk halk müziğinde bağlama çalımındaki tecrübe de önemlidir. Örneğin; Eddie van Halen'in 1980'li yılların başında ağır metal müzikte ilk defa uyguladığı *tapping* tekniğini Türk sanatçılar yüzyıllardır şelpe adıyla bağlamalarında kullanmaktadırlar.

Vokal özelliklerine bakıldığında hem Türk hem de Batılı vokal türlerinde çeşitlilikler görülebilmektedir. İki tarafta da opera tarzında vokal yapanlar mevcuttur. Alt türlere has tarzlarda hem yabancı sanatçılardan hem de Türklerden başarılı vokalistler çıkabilmiştir. Böğürme ve çığlık türünde vokallere bakıldığında Türklerin Orta Asya dönemlerinden gelen müzik geleneğinde var olan gırtlak vokalinin metal müziğe de uyarlanabildiği Pagan, Yaşru ve Yabgu grupları dinlenildiğinde anlaşılmaktadır²⁹. Tüm bunlara ek olarak Türk sanatçılar Türk müziğine has nağmeleri de vokallerinde kullanmaktadırlar. Ara seslerin Batı müziğine göre daha fazla olması neticesinde Türk vokalistlerin ses tınları ve tınılardaki renkler daha zengin olabilmektedir. Şehirden şehre bile tınıda, alet çalım tekniklerinde, sözlerin konu ve yapısında ve de vokal şeklinde farklılıkların bulunduğu Türk halk müziğinin sahip olduğu zenginlik; Türk rock ve metal müziğinin küresel ölçekte yaratabildiği farklılığın en önemli sebeplerinden birisi olarak görünmektedir.

Stüdyoda kayıt imkânları karşılaştırıldığında ise; 1980'li ve 1990'lı yıllarda görülen kayıt kalitesi farkının 2000'li yıllardan itibaren ortadan kalkmış olduğu, dönem eserleri dinlenildiğinde anlaşılabilmektedir. Türün Türkiye'de ilk icra edildiği dönemlerde ülkedeki kayıt stüdyolarındaki elektronik aletlerin metal müziğin ihtiyacı olan güçlü donanımı karşılayamaması durumu 2000'li yıllardan itibaren son bulmuştur. Ayrıca ses teknisyenlerinin düzenleme, miks ve *mastering* işlemlerinde ağır metal müzik türü için yetersiz olması sonrasında metal müziği icra eden sanatçılar içerisinde bu alanda öğrenim görenler ve kendilerini bu yönde geliştirenler olmuştur. Ufuk Önen (Hazy Hill) ve Ufuk Bulut gibi ses mühendisleri ve teknisyenleri yetişmiştir.

²⁹ Orta Asya Türklerine özgü olan gırtlak vokaline örnek olarak Tuva'lı sanatçı Kongar-ool Ondar (1962-2013) gösterilebilir. Vokal türünün Anadolu'daki değişim göstermiş örneği için Âşık Veysel'in (1894-1973) Atatürk'e yaktığı âğıt dinlenilebilir.

4.5. Şarkı Yapıları, Sözler ve Konular

Ağır metal müziğin Batılı örneklerine bakıldığında şarkı biçimlerinin çoğunlukla dörtlükler ve nakarat bölümlerinden oluştuğu görülmektedir. Dörtlükler, A, B, C gibi harflerle de adlandırılabilir. Nakarat kısmına ise *chorus* (koro) denmektedir. Bazı şarkılarda dinleyiciyi nakarata hazırlamak amacıyla *pre-chorus*, *bridge* (köprü) olarak adlandırılan ve genelde bir veya iki mısradan oluşan kısımlar da bulunmaktadır. Durumu anlamak adına Iron Maiden'ın 1984 tarihli *Powerslave* adlı albümünden Soğuk Savaş döneminde yaşanan nükleer silahlanma yarışını eleştirdiği *2 Minutes to Midnight* adlı şarkısı iyi bir örnek olabilir.

Şarkının A kısmının sözleri aşağıdaki şekildedir;

Kill for gain or shoot to maim. But we don't need a reason. The Golden Goose is on the loose.
And never out of season. Blackened pride still burns inside. This Shell of bloody treason.
Here's my gun for a barrel of fun. For the love of living death

Şarkının A kısmını nakarata bağlayan ve dinleyicide gerilim ve beklenti oluşturan köprü kısmı ise şu şekildedir;

The killer's breed or the demon's seed. The glamour, the fortune, the pain. Go to war again,
blood is freedom's stain. Don't you pray for my soul anymore

Şarkının en akılda kalıcı sözlerinin olduğu kısım ise nakarattır. Sanatçılar anlatmak istediklerinin en önemli kısmını bu bölümde ifade etmektedirler. Şarkının nakarat kısmına bakılacak olursa;

Two minutes to midnight. The hands that threaten doom. Two minutes to midnight. To kill
the unborn in the womb (*Genius*, t.y.).

Nakarat her zaman aynı şekilde tekrar edilmeyebilir. Nakaratta ezgiye göre sözlerde değişikliklere gidilebilir. Şarkıların genel olarak ikinci nakarat ya da B bölümünden sonra solo gitaristin solo performansı bulunmaktadır. Endüstriyel standartlara, yapımcıların fikirlerine, insanların dinleme alışkanlıklarına ama öncelikle sanatçıların isteğine göre şekillenen şarkıların genel olarak yapısal formülü A + köprü + nakarat + B + köprü + nakarat + solo performans + nakarat şeklindedir.

Türk ağır metal müziğinde üretilen şarkıların da yapısı aynı şekildedir. Rock müzik ile de benzerlik gösterir. Türk halk müziğinden örneklerde de genelde aynı yapı görüldüğünden ve dünya genelinde standartlaşan bir yapı olduğundan adapte olunması zor olmamakla birlikte

sadece köprü kısmına sık rastlanmayabilir. Türkçenin; yazıldığı gibi okunan bir dil olması, devrik cümleler kullanmaya müsait olması ve kelimeler ile deyim yerindeyse edebi oyunlar oynayabilmeyi de mümkün kılması Türk sanatçıların lehine olan durumlardır. Şarkı yapısına örnek olarak Diken grubunun 1998 yılında çıkardığı *Hedef Büyük* albümünden *Öğret Bana* adlı şarkısı uygundur. Şarkının A kısmı şu şekildedir;

Ve yürüyorum korkudan arta kalanlarla. Ve son kez gördüğümü söylüyorum. Ellerimde
solucan gibi ezilenleri. Hükmetmeye hazırım dünyaya

Şarkının köprü kısmı;

Ben dağların doruklarından seyre kapılmışım seni

Şarkının nakarat kısmı ise şu şekildedir;

Yüce Tanrım bana güç ver, sabretmeyi öğret bana. Yüce Tanrım bana güç ver, sabretmeyi
öğret bana. Öğret, öğret, öğret, sabretmeyi öğret. Öğret, öğret, öğret, sevmeyi de öğret. Çünkü
ben açım, açım (*lyrcstranslate. t.y.*).

Şarkıların temaları hem Batılı hem de Türk icracılarda metal müziğin alt türlerine göre farklılık gösterebilmektedir. Konular genel olarak; gençlikte yaşanan sorunlar, felsefi konular, din eleştirileri, isyankârlık, anarşizm, tarihi olaylar, beşerî aşk, doğa ve nasyonalizm temalarından seçilmektedir. Fakat her toplumun farklı sorunları ya da aynı sorunlara farklı bakış açılarının olabileceği gibi metal müzikte de ülkeden ülkeye aynı konular farklı bir üslupla işlenebilmektedir. Avrupalı veya Amerikalı gençler ile Türk gençliğinin edindikleri hayat tecrübeleri benzerlik gösterebileceği gibi farklılık da içerebilir. Batılı bir gencin hayattan beklentileri çok yüksek olabileceksen Türk bir gencin ise iş bulma kaygısı gibi daha öncelikli sıkıntıları olabilir.

Toplumun ekonomik, sosyal, dini ve tarihi özellikleri sanatçıları eser üretim sürecinde etkilemektedir. Eserde anlatılanların toplumda bir karşılığının olup olmaması da önemlidir. Örneğin; Satanizm temalı black metal müziğin Norveç'te icra edilip dünyaya yayılması mantıklıdır çünkü pagan kültürü öğelerinin de kullanıldığı bu tür Norveç toplumunun Hristiyanlık öncesi kültüründen beslenmektedir. Fakat Türkiye'de Satanizm kültürünün olmaması sebebiyle black metalde kullanılan konular genellikle; inanç eleştirileri, fantastik hikâyeler, psikoloji ve felsefe temalı olmaktadır. Elbette her toplumda sanatçılar farklı temalarda istedikleri gibi eserler üretebilirler. Burada önemli olan nokta, eserde anlatılanların toplumda bir karşılığının olup olmaması yani eğreti durup durmamasıdır. Benzer durum Batılı korku sineması anlayışı ile Türk korku sineması arasında da görülebilir.

Batı sinemasında; gotik ögeler, seri katiller ve vampirler gibi konularda korku filmleri çekilirken ülkemizde ise İslami ögelerle süslü filmler çekilmektedir. Çünkü kültürümüzde gotik hikâyeler, vampirler veya *gargoyle* gibi ögeler neredeyse hiç bulunmamaktadır.

Doğası gereği eleştirel ve isyankâr olan ağır metal müziğin Batılı temsilcileri gibi Türk sanatçılar da bu yönde eserler vermektedirler. Toplumsal konular ya da siyasi gelişmeler şarkıların konusu olarak seçilebilmektedir. Türk halk müziği geleneğinde ve halk ozanlarının eserlerinde eleştirel yaklaşımların olduğu bilinmektedir. Bu geleneğin önce Anadolu rock müzikte sonrasında ise Türk ağır metal müziğinde sürdürüldüğü ve bu eleştirel tutumun ağır metal müziğin özü ile uyduğu görülmektedir.

SONUÇ

Ağır metal müzik birçok insanın gençlik dönemlerine ilk adımlarını attıklarında tanıştıkları bir müzik türüdür. Müziğin kendisinin oluşumunda ve üretimindeki bilinmezlikler ya da gizem, üreten sanatçının esinlenmesi, üretilen eserin insanlar üzerindeki etkisi; psikolojik, sosyolojik ve siyasi açıdan ilginçlikler barındırmaktayken ağır metal müzik de bu açıdan ilgi çekici görünmektedir. Günümüzde milyonlarca insanın beğeniyle dinlediği ağır metal müziğin kökenlerine inildiğinde karşımıza Batı Afrika'dan köle olarak Amerika kıtasına getirilen Siyahilerin bir nevi kendi halk müziklerinin; Anglosakson halk müziğiyle, Kelt ezgileriyle ve Amerikan yerlilerinin müziği ile harmanlanması sonucunda oluşan blues çıkmıştır.

İşlenen konular bakımından Türk halk müziği ile benzerlik göstermesiyle de ilginç tarafı olan ve isyanın, çaresizliğin, yol hikayelerinin, hayat boyu karşılaşılan güçlüklerin müziği blues; Siyahi insanların yaptıkları geziler ve kölelikten kurtulmaları sonrası yaptıkları umutlu yolculuklar sonucunda tüm ABD'ye yayılmıştır. Kırsalın müziği blues kentlerde tutunmaya çalışmıştır. Yoğun göç alan bu kentlerin kenar mahallelerinde yoksul insanların kimi zaman tek eğlenceleri, duygu ve düşüncelerini haykırabilecekleri tek araçları olmuştur. Kimi zaman ise köleliğin yasal olarak kalkmasına karşın hâlâ ikinci sınıf insan muamelesi gören Siyahilerin tek sığınağı olarak kalmıştır. Bir bakıma Anadolu insanı için türküler ne ise Siyahiler için de blues şarkıları o olmuştur..

ABD İç Savaşı, I. ve II. Dünya Savaşı, 1929 Buhranı, siyasi çalkantılar gibi olayların ardından blues kendisine yeni yayılma alanları bulmuş, country müzik ile olan yakınlaşmalarından sonra asiliğin yeni sözcüsü olarak rock and roll müzik ortaya çıkmıştır. Müziğin kendisi kadar görünümün ve sahne etkisinin de önemli olduğunun anlaşıldığı bu dönemde bayrağı devralan rock and roll müzik kıtalar arası bir ün kazanmıştır. Kitleleri etkileyen ve özellikle II. Dünya Savaşı sonrası büyük değişime uğrayan dünyada gençliğin sesi olan rock müzik, küresel ölçekte kabul gören ana akım müzik türlerinden birisi olmuştur.

Dünya; Elvis Presley ve Chuck Berry gibi ilk süper rock yıldızları ve Beatles, Rolling Stones gibi ilk süper rock grupları ile tanışmıştır. Vietnam Savaşı ve aynı dönemde yaşanan öğrenci ve işçi protestolarında insanların kendilerini ifade etme aracı da olan rock müzikten yeni alt

türler ortaya çıkmıştır. Bunların arasında sözleri bakımından en politiği, müzikal olarak da en sert punk rock olmuştur. Toplumsal değişimlerden ve toplumların kültürlerinden etkilenen rock müzik, karşılaştığı ortamlara adapte olma eğiliminde olmuş; sanatçıların büyük kısmı da bu adaptasyonu sağlarken müziğin büyük değişimler geçirmesinde yaratıcı olmuşlar ve cesurca davranabilmişlerdir.

Matematik insanoğlunun kullandığı en kesin dildir. Felsefe fikirlerin özgürce üretildiği alandır. Edebiyat en süslü dildir. Resim ve heykel göze en güzel geleni ortaya çıkarır. Müzik ise en büyüğü olanıdır denilebilir. İnsanlar kendilerini ifade edebilmek için sanat ve edebiyatı bulmuşlar ve kullanmışlardır. Siyahi köleler ise zorlu hayatlarını blues ile dile getirmişlerdir. Kitleler siyasi yönetimlere karşı memnuniyetsizlikleri rock müzik ile de ifade etmişlerdir. Fakat insanların anlatmak istedikleri daha farklı konular da bulunmaktadır. Ya da aynı meseleleri farklı şekilde de ifade etmek istemişlerdir.

İngiltere’de II. Dünya Savaşı sonrasında etkileri ile yoksulluk içerisinde büyüyen, fabrikalarda gürültülü makineler ile günlerini dolduran işçi sınıfı mensubu İngiliz gençlerin elinde ABD çıkışlı rock müzik yeni bir şekil almıştır. Tony Iommi’nin kaza sonucunda sağ elinin birkaç parmak ucunu kaybetmesi sonucu gitar çalabilmek uğruna parmaklarına plastiği eritip ek yapması ve gitar çalımında yeni teknikler keşfederek sonraki gitaristlere yeni yollar açması, Ozzy Osbourne’un yoksulluktan dolayı zor bir çocukluk ve gençlik geçirmesi ve kendine özgü bir vokal tekniği oluşturması, Bill Ward’ın fabrikadaki makinelerin seslerinden etkilenerek vurucu ve etkili ritimler çalması, Geezer Butler’ın basgitarıyla bu ritimlerin etkisini kat kat arttırması metal müziğin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

İngiltere’den sonra ABD, Almanya ve İskandinav ülkelerine yayılan metal müzik yeni ülkelere dağıldıkça ve başka müzik türlerinden etkilendikçe hem değişimler geçirmiş hem de yeni alt türler ortaya çıkmıştır. Her ülkede bazı sanatçılar kendi müzik kültürlerinden ve tarihlerinden etmenleri metal müzik ile harmanlamışlardır. İtalyanlar ve Avusturya’lılar klasik müzik geleneklerini kullanmışlardır. Almanlar; makineler üzerindeki mühendislik yeteneklerinden gelen anlayışı metal müziğe aktarmışlar ve endüstriyel metal müziği geliştirmişlerdir. Norveçliler; pagan geçmişlerini esinlenerek yeni vokal, davul ve gitar teknikleriyle black metali bulmuşlardır. İsveçliler; Gothenburg tarzı da denilen melodik death metal ile dünyaca ünlü gruplar çıkarmışlardır. Finlandiyalılar; Kalevala gibi kendi halk destanlarını Fin halk müziği ve klasik müzik ile harmanlayarak metal müzik aracılığıyla

anlatmaktadırlar. Hatta kendilerine has tarzlarıyla 2006 yılında Eurovision yarışmasında birincilik elde etmişlerdir.

Buraya kadar olan kısımda metal müzik hakkında yapılan bazı çıkarımlar şunlardır: Ağır metal müziğin kendisi de diğer türler gibi birçok müzik türünün sentezlenmesinin sonucudur. Evrimsel bir süreçten geçmekte ve girdiği sosyal ortamlarda adaptasyon sağlayabilmektedir. İhtiyaca göre yeni alt türlere ayrılabilir. Diğer müzik türleriyle etkileşime girdiğinde seçici geçirgen bir yapısının olduğu görülmektedir. Kendi bünyesine yeni özellikler katarken kendi özünde varolan sertlik, üslup ve tını gibi temel niteliklere uygunluklar göz önünde bulundurulur ve buna göre filtreleme yapılır. Müzik şirketlerinin pop müziğin üretimindeki hakimiyeti ağır metal müzikte o kadar da etkili görünmemektedir. Dinleyicilerin beğenisi her zaman daha etkili olmuştur. Kendisini zamanın ruhuna ve kitlelerin beğenisine göre yenilemektedir. Üretilen ürünlerin raf ömrü pop müziğin aksine rock müzik gibi oldukça uzundur. Yeni bir tür ortaya çıktığında küreselleşebilmekte, adapte olduğu toplumda kendisine yerelden yeni özellikler kattıktan sonra yeni haliyle tekrar dünyaya yayılan bir döngüde hareket etmektedir.

Araştırmanın ana sorularından ilki; Batılı ağır metal müzik ile Türkiye'deki ağır metal müziğin karşılaştırılması, aralarındaki farklar ve benzerliklerin çeşitli yönleriyle ortaya çıkarılmasıdır. İkincisi ise; Türklerin İskandinavlar, Almanlar veya Japonlar gibi kendilerine özgü metal müzik anlayışının olup olmadığının irdelenmesidir. Bunun için öncelikle türün Batı'da nasıl ortaya çıktığı ve ne gibi süreçlerden geçtiği sağlıklı bir kıyas yapabilmek adına incelenmiştir.

Dünyada rock müziğin bir salgın gibi yayıldığı 1950'li yıllarda Türkiye de bu durumdan nasibini almıştır. Yurt dışından gelen plaklar vasıtasıyla rock müzik ile tanışan Türkiye'de bu yeni türe karşı ilgi duyanlar olmuş, Erol Büyükburç ve Erkin Koray gibi sanatçıların attıkları ilk adımlarla Türkler tarafından rock müzik icra edilmeye başlanmıştır. Sanatçılar ilk zamanlarına Batılılar gibi müzik yapmaya çalışmışlardır. Rock müziğin Türkiye'de emekleme aşamasında olduğu dönemde henüz özgün besteler ortaya çıkmamış ve sanatçılar Batı kökenli şarkıları seslendirmişlerdir.

Savaş, çoğu toplumun karşı karşıya kaldığı bir olgudur. Birçok toplum da savaş sanatında kendilerine has yöntemler geliştirmiştir. Örneğin; Türkler kurt kapanı ile binlerce yıl savaş meydanlarında galip gelmişler, Vietnamlılar ise gerilla taktiği kullanarak başarılı olabilmıştır. Almanlar *Blitzkrieg* ile güçlü ve hızlı olmayı seçerken ABD güçlü ve büyük

olmak istemiştir. Japonlar kılıçlarını katana şeklinde tasarlarlarken Avrupalılar büyük ve ağır kılıçlar tercih etmişler ve askerlerini zırhla korumaya çalışmışlar, Türkler ise atlı birlikleriyle kıtalara yayılmışlardır. Rock müzik de her girdiği ortamda bulunduğu toplumun kültürüne, müzikal geçmişine ve anlayışına göre şekil alabilmiştir. Türk sanatçıların bakış açılarının değişmesi, Türk halk müziğini keşfetmeleri sonrasında ilk yerli rock müzik eserleri de ortaya çıkmıştır. Böylece yapılan organ naklinde vücut uyum göstermiş ve ortaya Türklere özgü olan Anadolu rock çıkmıştır. Rock müzik; sazıyla, sözüyle, ezgisiyle ve tınısıyla Türkleşmiştir. Sonuçta blues ve country müzik rock için ana bileşenlerdendir. Türküler ve Türk halk müziği de Anadolu rock için aynı işlevi görmektedir.

1980 yılına kadar en etkin yıllarını geçiren Anadolu rock müzik; Türkiye’de rock müziğin endüstrileşmesinde ön ayak olmuş, grup müziği anlayışının oturmasında ve farklı, aşırı karakterde olan Batı müziği çeşitlerinin de ülke benimsenebileceğini göstermesi açısından önem arz etmiştir. Ayrıca Anadolu rock ülke müzik tarihine; Barış Manço, Erkin Koray, Edip Akbayram, Cem Karaca, Alpay, Moğollar, Bunalımlar, Ersen Dinleten, Fikret Kızılok, Selda Bağcan, Mavi Işıklar, Kurtalan Ekspres, Zor Beyler, Üç Hürel ve Kardaşlar gibi çok sayıda değerli sanatçı ve gruplar hediye etmiştir.

Politize olmuş Türk halkı; siyasi çalkantılar içersinde geçen 1970’li yılların ardından 12 Eylül 1980 tarihinde gerçekleşen askeri darbe sonrasında, Turgut Özal hükümeti politikalarının da etkisiyle apolitik bir görünüme bürünmüştür. Liberal uygulamalar neticesinde öncelikle Amerikan olmak üzere Batı kültürünün etkisi artmıştır. Ağır metal müzik de böylesi bir ortamda, metal müziğin küresel ölçekte yayıldığı dönemde Türkiye’de ilk defa icra edilmeye başlanmıştır. Rock müziğin Türkiye’deki gelişim aşamalarıyla benzer süreçlerden geçmiş olan metal müziğin ülkedeki ilk icracıları İngilizce ağırlıklı şarkılar yazmışlar, yabancı grupların eserlerini konserlerde seslendirmişlerdir. Grup isimlerinin de çoğunlukla İngilizce seçildiği görülmüştür.

1980’li yılların ortalarından itibaren Türkçe metal müzik yapma tartışmalarının başladığı bilinmektedir. İlk Türk metal albümünün yayınlanması ve ardından diğer grupların albümlerini yayınlatabilmeleri 1980’li yılların sonlarını bulmuştur. Türk ezgilerinin ve müzik aletlerinin ağır metal müzik ile buluşması ise resmi olarak 1997 yılında gerçekleşebilmiştir. Ağır metal müzisyenleri tabiri yerindeyse Amerika’yı yeniden keşfetmeye çalışmışlar ve Batılılardan farklılaşma istekleri neticesinde Anadolu rock tecrübelerinden 1990’lı yılların ikinci yarısından itibaren faydalanmışlardır. İlk dönem Türk

rock müziği sanatçıları gibi Türk halk müziğini yeniden keşfeden ağır metal müzisyenleri; gerek Türk kültürüne has müzik aletleri gerekse Türk tınıları ve ezgileriyle Türk toplumuna ifade etmek istediklerini eserlerine yansıtmaya başlamışlardır. Böylece heavy metal müzik Türkiye’de eğretiliği aşmış ve Türk ağır metal müziği olarak kendi kimliğini kazanabilmiştir. Bu sayede araştırmanın; Batılı metal müzik ile Türkiye’deki metal müziğin karşılaştırılmasından sonraki ana sorusu cevaplanmıştır. Günümüzde; Kronik, Pentagram, Diken, Taylan Ayık, Yaşru, Moribund Oblivion, Pagan, Soul sacrifice, Black Tooth, Edisode 13 gibi ve daha yüzlercesi sayılabilecek grup ve müzisyenler Türk ağır metal müziğini hem Batılı anlayışla hem de Türkiye’ye özgü olarak icra etmekte ve devamlılığını sağlamaktadırlar. Benzer süreçlerden geçen Türk rock müziğini de unutmamak gerekir. Batılı tarzda rock müzik yapan; Bulutsuzluk Özlemi, Mavi Sakal, Teoman, Şebnem Ferah, 110 ve Kreş gibi sanatçı ve grupların yanında yüzünü Anadolu’ya çevirmiş olan en başta; Kurban, Duman, Mor ve Ötesi, Gece Yolcuları, Barış Akarsu, Haluk Levent, Murat Göğebakan ve Murat Kekilli gibi isimler Türk rock müziğinin özellikle 1990’lı yıllardan sonraki dönemlerinin önemli aktörleri olmuşlardır.

Araştırmada yapılan karşılaştırmalar neticesinde benzerlikler ve farklılıklar çeşitli alanlarda ele alınmıştır. Toplumun metal müziğe olan tepkilerine bakıldığında Batı toplumu ile Türk toplumunun süreç içerisinde benzer tepkiler verdiği görülmüştür. 1980’li yıllarda hem Batılı toplumlarda hem de Türkiye’de metal müziğin aykırılığı bazı kesimler tarafından yadırganmış ve ebeveynler çocukları hakkında endişeye kapılabilmişlerdir. Norveç’te 1990’lı yılların başlarında görülen kilise yakma eylemlerine verilen toplumsal tepkiler ve hükümetin durum karşısındaki ilk yaptırımlarının benzeri 1999 yılında yaşanan satanist cinayetleri sürecinde ülkemizde de görülmüştür. Her iki olayda da metal müzik dinleyenler ve sanatçılar sıkıntılı süreçler atlatmışlardır. Gezi Parkı eylemleri sonrasında da Türk sanatçı ve dinleyiciler metal müzik konser organizasyonları düzenlemekte zorluklar yaşamışlardır.

Metal müziğin ekonomisine bakıldığında Batılı ülkeler ile Türkiye arasındaki fark, Batılı ülkelerin ekonomik durumu ve refah düzeyleri ile Türkiye’nin ekonomik şartları ve refah düzeyi arasındaki ilişki ile benzer durumdadır. Türkiye’de insanların ekonomik sıkıntılar yaşaması sonucu konser gibi etkinliklere katılım sağlamakta güçlük çekmesi sektörün ayakta kalmasını ve sanatçıların yaptıkları müzikten gelir sağlayabilmelerini zorlaştırmaktadır. Böylesi bir durumda gençleri sevdikleri bu müziği yapmalarına teşvik edici ortam da kalmamaktadır. Ekonomik şartlar sebebiyle profesyonel ve amatör sanatçıların; müzik aleti

edinebilmesi, stüdyo kiralayabilmesi ve şarkı, albüm kaydedip yayınlatabilmesi de Batılı çağdaşlarına oranla daha zor olmaktadır. Aynı zamanda Türk ağır metal müziği sanatçılarının büyük çoğunlunun sadece müzik yaparak geçimlerini sağlayabilmeleri de günümüzde imkânsızdır.

Nicelik bakımında Batılı hatta Uzak Doğulu ülkelere göre bile geride olduğumuz görülmektedir. Nitelik olarak ne durumda olduğumuzu açıklayabilmek ise güçtür. Fakat bazı Türk grupların da yurt dışında kalabalık kitlelere konserler verebildikleri ve dinleyici kitlelerine sahip oldukları bilinmektedir. Festival ve konser gibi organizasyonlar hem Batılı ülkelerde hem de Türkiye’de düzenlenebilmekte ayrıca dünyaca ünlü metal grupları Türkiye’de sahne alabilmektedirler.

İşçi sınıfına mensup sanatçıların ortaya çıkardığı metal müzik ilk dönemlerinde orta ve dar gelirli insanların rağbet gösterdiği bir türken günümüze doğru gelindikçe daha geniş bir yelpazede kitlelere hitap etmeye başlamıştır. Fakat dünya genelinde metal müzik dinleyicilerine bakıldığında orta gelir grubuna mensup insanların ağırlıkta olduğu görülmüştür. Metal müzik dinleyenlerin ağırlıklı olarak lise ve üniversite öğrencisi oldukları dönemde bu türle tanıştıkları ve dinleyenlerin büyük oranda yüksek öğrenimine de devam ettikleri öğrenilmiştir.

Türkiye açısından bakıldığında metal müziğin ülkede ilk icra edildiği dönemden günümüze ağırlıklı olarak orta ve ortanın üstü gelir grubundan olanlar tarafından tercih edildiği anlaşılmaktadır. Türkiyede’de insanlar genel olarak lise ve üniversite öğrenimi gördükleri dönemde metal müzik dinlemeye başlarlarken dinleyici kitlesinin lise veya üniversite mezunu olmaları olasılığı yüksek görünmektedir. Yabancı dillere ve yabancı kültürlerle karşı açık fikirli olma durumunun öğrenim durumu ile olan ilişkisi, bu olasılıkları ve dinleyici kitlesinin profilini anlamamızda yardımcı olabileceği düşünülebilir.

Basının metal müziğe olan yaklaşımında da Batılı ülkeler ile benzerliklere rastlanmaktadır. Amerikan basınında metal müziği ilk dönemlerinde yeren haber ve köşe yazılarına rastlanmaktadır. Türkiye’de de bazı gazete ve köşe yazarlarının aynı eğilimde yazıları ve haberleri olmuştur. Her iki kesimde de büyük medya kuruluşlarıyla değil fanzin gibi yayınlarla metal müzik kültürü yayılabilmektedir. Ana akım medyanın metal müziğe yer vermesinin sonrasında teknolojik gelişmeler neticesinde tüm dünyada basılı ve görsel medyanın yerini büyük oranda İnternet tabanlı sosyal mecralar almış ve metal müziğin medya ayağı da bu mecralarda kendine yer bulabilmektedir.

Kendisine sadık dinleyici kitlesi bulunan, rock müzik gibi bulunduğu toplumlarla etkileşime girip yeni biçimlere kavuşan ağır metal müziğin Türkiye ve Batılı ülkelerdeki durumunun karşılaştırılması sonucu bulgular ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Çalışmanın gerçekleştirilmesi adına kaynak taraması yapılırken maalesef Türk ağır metal müziği adına hem nitel hem de nicel bakımdan yeterli sayıda akademik çalışmanın olmadığı görülmüştür. Bu sebeple Türk ağır metal müziği konusunda sosyoloji alanında bir araştırma gereği duyulmuştur.

Çalışma gerçekleştirilirken kaynak taraması aşamasında araştırmayı güçleştirilen sebeplere bakıldığında; öncelikle 1980’li yıllara dair yeterli sayıda Türk ağır metal müziği, 1980 yılı öncesi ise Türk rock müziği hakkında tatmin edici miktarda yazılı ve görsel kaynağın bulunmadığı görülmektedir. Bu sebeple dönemi anlatan kitaplar, fanzinler, belgesel filmler ve söyleşilerden faydalanılmıştır. Bununla birlikte 1990 yılı sonrasını araştırmak adına şahsi dergi, video ve fiziksel müzik arşivi de kullanılmıştır. Müzik ile ilgilendiğimden ötürü çeşitli ağır metal sanatçıları ile birebir görüşmeler yapılabilmiş ve fikirlerine başvurulmuştur. Müziğin; üretimi, kaydedilmesi ve dinlenilebilir hale getirilmesi, dağıtımı ve tanıtımı, bir müzik grubunun kurulması ve devam ettirilmesi, müzik sektörünün durumu ve işleyişi, konser organizasyonları gibi konularda da ulaşılabilen bazı müzisyenlerin görüşlerine başvurulmuş ve tecrübelerinden faydalanılmıştır.

Ağır metal müziğin Türkiye ve Batılı ülkeler açısından aradaki benzerlik ve farklılıklarını araştırırken tarafımı şaşırtan benzerlik bu müzik türünün kökenlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu benzerlikler; blues müzik ile Türk halk müziği arasındaki eserlerin konusu, oluşmasına sebep olan motivasyon ve protest tavidir. Rock ve asıl konumuz olan ağır metal müziğin; yaşayan, toplumdan kopuk olmayan, devamlılığı olan, zamanın ruhuna ayak uyduran, adaptasyon sağlayabilen türler olmasının sebebinin de Batılılar açısından blues ve country müziğin temel olması, Türkiye açısından ise Anadolu halk ozanlarının ve Türk halk müziğinin aynı etkiyi göstermesidir.

Blues müzikte işlenen konular ile türkülerde işlenenlerin paralel olabileceğine dair iki örnek verilebilir. Köleliğe isyanı işleyen blues gibi halk ozanı Mahzuni Şerif de *İnce İnce Bir Kar Yağar* adlı eserinde ağalık sistemini eleştirmiştir. Edip Akbayram da bu eseri Anadolu rock biçiminde seslendirmiştir. Blues müzikte yolculuklar ve bekleyişler de anlatılmaktadır. Aynı konuda birçok Türk halk müziği eseri de bulunmaktadır. Hatta daha derine inildiğinde Siyahilerin kölelik dönemlerinde tarlalarda *call and response* (çağrı ve cevap) şeklinde

şarkılar söylemesinin bir benzerinin ülkemizdeki tarım işçileri tarafından da gerçekleştirildiği görülebilmektedir.

Bir başka şaşırtan durum ise Anadolu rock müziğinin kesintiye uğramasının tek sebebinin 12 Eylül 1980 tarihli Askeri Darbe olarak gösterilmesinin yanlış olduğunun anlaşılmasıdır. Sürecin; dinleyici, sanatçı ve müzik şirketlerinin tutumu açısından daha fazla irdelenmesi gerektiği kanısı oluşmaktadır.

Rock ve metal müziğin tüm dünya açısından tarihine bakıldığında dikkati çeken başka bir husus bulunmaktadır. Müzik endüstrisinde bir tıkanma yaşandığında ve çok satan müzik eserleri dinleyicilerde bir bıkkınlık hissi yarattığında oluşan kriz ortamı yeni bir türün ortaya çıkmasına ya da rock ve metal türlerinin kendisini yenilemesine ve yeni ortama uyum sağlamasına sebep olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında ülkemizde icra edilen sert müziğin bulunduğu durum yeni bir yükselişin doğum sancıları olarak da görülebilir.

Örnek olay çalışmamız veri toplama aşamasında literatür taraması ve kaynak kişilerle görüşme temelli olarak yürütülmüştür. Analitik boyutunda ise çalışmamız Weber'den esinlenen ideal tip tekniğini kullanmıştır ve Batılı örnekleri ile Türk ağır metal müziğinin sosyolojik olarak karşılaştırılması yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu sebeple nicel verileri de elde etmeye yönelik yapılacak araştırmalar, konunun yapay zekânın metal ve rock müziğe etkisi gibi daha farklı yönlerden de ele alınabilmesi ve anlaşılabilmesi adına faydalı olacaktır. Türk ağır metal müziğinin ekonomik değerinin durumu ve bu değer artırılması hakkında araştırmalara da kanımca ihtiyaç vardır. Metal müzik sadece dinlenen bir türden öte kişilerin yaşam tarzını da belirleyebilen olgudur. Bu sebeple bu türün daha çeşitli alanlarda ele alınabilmesi de gerekmektedir. Böylece; Batılı ülkelerde hakkında çok sayıda bilimsel araştırmanın yapıldığı ağır metal müzik konusunda Türkiye adına da bilimsel birikim artacaktır.

Naçizane bir toplum bilimci ve Türk ağır metal müziği topluluğunun bir üyesi olarak Batılı örnekleriyle karşılaştırmalar yaparak Türk ağır metal müziğinin özgünlüğünü ortaya koymaya çalıştığım bu yüksek lisans tezinin sonraki çalışmalar için bir fayda sağlayacağını umuyorum.

KAYNAKÇA

A&Reackts (2022, 26 Ağustos). Jesper Strömblad talks about the Halo Effect, In Flames and his demons [Video]. https://www.youtube.com/watch?v=7mY_ICRqLVc

- Abayhan, A., Yılmaz, Ç. C. (2003, Nisan). Nirvana. *Blue Jean*, 1-32.
- Abayhan, A. ve Yılmaz, Ç. C. (2003, Ekim). Tadı damakta kalan festival. *Blue Jean* (10).
- Akbaş, E. (2022). ABD dış politikasını meşrulaştırma aracı olarak Hollywood sineması: tarihsel bir özdeyiş. *Tarih Yazımı*, 212-223.
- Akkaş, S. (2023, 13 Ekim). Yasaklanan festival ve konserler. *Doğruluk Payı*.
<https://www.dogrulukpayi.com/liste/yasaklanan-festival-ve-konserler>
- Akkaya, H. (2025, 19 Şubat). Türk ağır metal müziği. (A. Özkanlı, Görüşmeci)
- Amiroğlu, S. (2020). Rock müzik tarihi. *Z Dergi*, (4), 424-427.
https://www.zdergisi.istanbul/media/magazines/pdf/003.102_rock.pdf
- Arnett, J. J. (1995). *Heavy metal music and adolescent alienation*. Westview Press.
- Ata, Y. (2019). Popüler müzikte bir "ötekileştirme" örneği: heavy metale yönelik olumsuz yargıların estetik, toplumsal ve ahlaki boyutları. *Etnomüzikoloji Dergisi*, 2(2), 179-200. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/899905>
- Atilla Binatlı (2021, 25 Aralık). *Davulda bir efsane: Cenk Ünnü* [Video].
<https://www.youtube.com/watch?v=jnEmhsvm1jk>
- Aydemir, N. (2014). *Anadolu Rock'ta protest ve milliyetçi söylem* (Tez No. 372421) [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi] Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ayık, T. (2024, 6 Nisan). *Kültürü turu* [Video].
https://www.youtube.com/watch?v=ym6q95LGL_I
- Ayık, T. (2025, 22 Şubat). *Türk ağır metal müziği*. (A. Özkanlı, Görüşmeci)
- bbc.com. (2019, 13 Ağustos). Woodstock. *BBC* <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49321580>
- bbc.com. (2024, 17 Ağustos). 17 Ağustos depremi. *BBC*.
<https://www.bbc.com/turkce/articles/cvg4d4jlvgo>
- britannica.com. (2024, 7 Mart). *Rock müzik*. Brittanica.
<https://www.britannica.com/art/rock-music>
- Brosnac, D. (1975). *The electric guitar: It's history and construction*. Panjandrum Press.

- Brown, A. R., Spracklen, K., Harris, K. K. & Scott, N. W. (2016). *Global metal music and culture*. Routledge.
- Bubilet Web Sitesi. (2023, 15 Kasım). *Dünyanın en kalabalık konserleri*. bubilet.com. <https://www.bubilet.com.tr/blog/genel/dunyanin-en-kalabalik-konserleri>
- Camgöz, N. (2019). *Anadolu türkülerinin anadolu pop-rock müzik türüne uyarlanmasının halkbilimsel incelenmesi* (Tez No. 594190) [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Canbazoglu, C. (2009). *Kentin türküsü: Anadolu Rock*. Pan Yayıncılık.
- Cope, A. L. (2010). *Black Sabbath and the rise of heavy metal music*. Ashgate.
- Cumhuriyet Gazetesi. (2011, 10 Haziran) Diplomatlar artık black metal konusunda da eğitilecek. *Cumhuriyet* <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/diplomatlar-artik-black-metal-konusunda-da-egitilecek-257098>
- Çakır, R. (1999, 30 Eylül).Satanizmin 5 türü var. *Milliyet*. <https://www.milliyet.com.tr/the-others/satanizmin-5-turu-var-5237697>
- Çakmur, B. (2001). *Music industry in Turkey: an assesstment in the context of political economy of cultural production* (Tez No. 105172) [Doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çalış, N. (2006). *Popüler kültür bağlamında rock müziğinin analizi* (Tez No. 189413) [Yüksek lisans tezi Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Çepni, H. E. (2024, 14 Kasım). *Bahadır Uludağlar: Moribund Oblivion, Bosphorus Open Air Metal Fest, Portal Booking ve daha fazlası*. Suge. <https://surgeturkiye.com/roportaj-bahadir-uludaglar/>
- Çerezcioglu, A. (2013). Extreme metal scene'de kültürel sermaye: İzmir metal scene örneği. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 3(7). 69-90. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/799487>
- Çetinkaya, Y. (1999). *Müzik yazıları*. Kaknüs.
- Çolak, B. (2024, 31 Mayıs). Üniversitelerde şenlik yasakları. *Gazete Duvar*. <https://www.gazeteduvar.com.tr/universitelerde-senlik-yasaklari-pahalilik-nedeniyle-festivaller-eskisinden-daha-onemli-haber-1692478>

- D&R, (2024, 28 Şubat). *Plak sohbetleri: Pentagon* [Video].
<https://www.youtube.com/watch?v=MkCmSELEqZM>
- Dağcı, C. (2024, 30 Haziran). Dünya starlarını Türkiye'ye getiren organizatör Ahmet San. *Onedio*. <https://onedio.com/haber/dunya-starlarini-turkiye-ye-getiren-organizator-ahmet-san-tarkan-potansiyelini-kullanamadi-1231547>
- Danişmend, M. (2018, Ekim 10). *Şimdi neredeler, Şener Yıldız*. Redbull.
<https://www.redbull.com/tr-tr/simdi-neredeler-sener-yildiz>
- Demirci, A. A. (2023). *Türkiye'de ağır müziğin geçmişi*. Karakarga.
- Demirci, A. A. (2025, 6 Ocak). Sabahattin Taşdoğan T.A.M.G.
<https://turkiyedeagirmuzigingecmisi.com/kisi/sabahattin-tasdogen>
- Drougka, N. (2023, 30 Kasım). Metallica set to make history. *Euronews*.
<https://www.euronews.com/culture/2023/11/30/metallica-set-to-make-history-as-first-us-heavy-metal-band-to-play-in-saudi-arabia>
- Duman, G. S. (2021). *Anadolu Pop/Rock'ta toplumsal belleğin izini sürmek: 1960'lı ve 1970'li Yıllar* (Tez No. 664314) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Dunn, S. (2007). *Global metal* [Sinema Filmi]. Japon Şirketi.
- Dunn, S. ve Wise, J. (2005). *A hadbanger's journey* [Sinema Filmi]. Banger Films.
- Durdu, Z. (2018). *Sosyolojide temel kavramlar ve kurucu fikirler*. Detay Yayıncılık.
- Durukan, D. (2006). *İyiler siyah giyer 2000'li yıllarda rock*. Everest Yayınları.
- Erdem, C. (2011). Ergenin müzik ile iletişimi. *Türk Pediatri Arşivi Dergisi* (46), 19-21.
- festtr.com. (2024, 21 Eylül). Bosphorus. *festtr.com* <https://festtr.com/festival/bosphorus-open-air-metal-fest/>
- Fırat, D., Kutlukan, M & Göktürk, P. (1995). İstanbul'da rock hayatı sosyolojik bir bakış. A. Akay (Ed.), *İstanbul'da rock hayatı sosyolojik bir bakış- içinde* (s. 39-121). Bağlam.
- Fırat, D., Kutlukan, M & Göktürk, P. (1995). İstanbul'da rock-bar hayatına bakış. Akay, A. (Ed.), *İstanbul'da rock hayatı sosyolojik bir bakış* (s. 7-39). Bağlam Yayıncılık.

- Fırat, D., Kutlukan, M & Göktürk, P. (1995). İstanbul'da rock hayatı sosyolojik bir bakış. A. Akay (Ed.), *Değişen müzikal ilişkiler ve İstanbul'da "rock müzişyeni olma" konumu-* içinde (s. 187-197). Bağlam Yayıncılık.
- Friesen, B. K. & Epstein, J. S. (1994). Rock 'n' roll aint noise pollution. *Popular Music and Society*, 18(3), 1-16.
- Frith, S. (1978). *The Sociology of rock*. Constable.
- Grazian, D. (2004, Temmuz). Opportunities for ethnography in the sociology of music. *Poetics*, 197-210.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0304422X04000257>
- Güç, A. (2004). *Satanizm*. Diyanet İleri Başkanlığı Yayınları.
- Gürün, G. (2011). *Rock müziğın deneyşel, mistik ve sürreal dünyasına yolculuk, porgressive rock*. Bencekitap.
- Harrison, L. M. (2010). Factory music: How the industrial geography and working-class environment of post-war birmingham fostered the birth of heavy metal. *Journal of Social History*, 145-156.
https://www.researchgate.net/publication/241897616_Factory_Music_How_The_Industrial_Geography_and_Working-Class_Environment_of_Post_War_Birmingham_Fostered_the_Birth_of_Heavy_Metal
- Hecker, P. (2005). Taking a trip to the middle eastern metal scene. *Nord-Süd Aktuel*, 57-66.
https://www.academia.edu/1644589/Taking_a_Trip_to_the_Middle_Eastern_Metal_Scene
- Hecker, P. (2012). *Turkish metal: Music, meaning and morality in a muslim society*. Ashgate.
- Hira, İ. (2000). Max Weber'in yöntem anlayışı, *Bilgi*, 2(1): 45-58.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/articlefile/301355#:~:text=Weber'e%20g%C3%B6re%20sosyolojik%20bir,genellemeye%20ancak%20bu%20yolla%20ula%C5%9F%C4%B1labilir.>
- Horning, N. (2019). *Metal music the history of headbangers*. Lucent Press.

- Hürriyet.com.tr. (2004, 26 Eylül). Pop ve rock yükseliyor. *Hürriyet*.
<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/pop-ve-rock-yukseliyor-sarki-turku-dusuyor-arabesk-poplasiyor-38640096>
- Irwin, C. (2024, 13 Mart). *Rock stars who were murdered*. ultimateclassicrock.
<https://ultimateclassicrock.com/rock-stars-who-were-murdered/>
- İzbul, E. (2023). *Türkiye'de rock müzik (köken, gelişim ve toplumsal boyut)*. Gece Kitaplığı.
- Karakaya, K. (2014). *Anadolu Rock müziğinin oluşum ve gelişim sürecinin değerlendirilmesi* (Tez No. 370384) [Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kayhan, A. (2024, 25 Nisan). Üniversiteye 'bahar' gelmiyor. *Birgün*.
<https://www.birgun.net/haber/universiteye-bahar-gelmiyor-524196>
- Konyar, H. (2010). Türkiye'de küresel medya ve rock müzik kültürü ile kurulan küresel kültürel ortamlar. *Folklor/Edebiyat*, 16(61), 132.
- Kosbatar, Ö. (2012). *Taşlar kimin için yuvarlanıyor*. Altıkırkbeş Yayın.
- Kutlukan, M. D. Fırat, M. Kutlukan & P. Göktürk (1995). İstanbul'da rock hayatı: Sosyolojik bir bakış. A. Akay, (Ed.), *Megapollerin özürülü çocukları*- içinde, (s. 121-167). Bağlam.
- Lacourse, E., Claes, M. & Villeneuve, M. (2001). Heavy metal music and adolescent suicidal risk. *Journal of Youth and Adolescence*. 30(3), 321-332.
- Lilja, E. (2009). *Theory and analysis of classic heavy metal harmony*. IAML Finland.
- listelist.com. (2013, 1 Ağustos). *27 yaşında ölen ünlüler*. listelist. <https://listelist.com/27-yasinda-olen-unlu-isimler/>
- Marshall, G. (2005), *Sosyoloji sözlüğü*, Bilim ve Sanat.
- Mayer, A. ve Timberlake, J. M. (2014, Mart). “The fist in the face of god”: heavy metal music and decentralized cultural diffusion. *Sociological Perspectives*, 57(1), 27-51.
https://www.researchgate.net/publication/270691737_The_Fist_in_the_Face_of_God_Heavy_Metal_Music_and_Decentralized_Cultural_Diffusion
- McParland, R. (2018). *Myth and magic in heavy metal music*. McFarland ve Company, Inc.

- Metal-Archives. (2025, 4 Şubat). Arşiv. Encyclopaedia metallum. <https://www.metal-archives.com/lists/TR>
- Metal Oda. (2025, 4 Şubat). *Demir Demirkan ile müzik ve edebiyat sohbeti* [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=6ZZoVfHL6Zo&list=WL&index=62>
- Metal Talks. (2022, 6 Nisan). *Türkiye'de heavy metal* [Video]. https://www.youtube.com/watch?v=DZPUCCmKi6I&list=PLhCpdumhkRMgvY1wKEd_HgRnhMgSMZAFW&index=4
- Metal Talks. (2025, 16 Şubat). *Türkiye'de heavy metal: Özer Sarısaka* [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=DI9AcKUUEUY&t=6s>
- Metal Talks. (2024, 12 Ocak). *Bahadır Uludağlar röportajı* [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=2bpVCrrOdIc>
- Milani, S. (2024, 23 Mart). *The economics of heavy metal music*. Incomics. <https://inomics.com/blog/the-economics-of-heavy-metal-music-1542565>
- Mucu, N. (2013). *Rock ve siyaset: bir muhalefet tarzı olarak müzik*. (Tez No. 337708) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- NTV. (2018, 9 Mart). *Hayko Cepkin paraşütle konser alanına indi*. NTV. https://www.ntv.com.tr/galeri/sanat/hayko-cepkin-parasutle-konser-alanina-indi,e7WOFUiAj0mPcfFpXyssc/s_Ecfcyc4kaICMPAM7bBBg
- Okyay, Z. (2007, Nisan). Hayatın bittiği zaman star oldun demektir. *Blue Jean*.
- Ongur, H. Ö. ve Develi, T. O. (2013). *Bir alt kültür olarak Türkiye'de rock müzik ve toplumsal muhalefet ilişkisi*. [Bildiri sunumu]. Uluslararası Katılımlı VII. Ulusal Sosyoloji Kongresi, Muğla, Türkiye.
- Oskay, Ü. (1982). *Müzik ve yabancılaşma*. Dost Kitabevi.
- Otabatmaz, T. (2025, 21 Şubat). *Türk ağır metal müziği*. (A. Özkanlı, Görüşmeci)
- Öktem, A. (2006). *Şeytan aletleri*. Everest Yayınları .
- Özdil, Y. (2018, 10 Ocak). Bozkurt işareti metalci işareti. *Sözcü*. <https://www.sozcu.com.tr/bozkurt-isareti-metalci-isareti-wp2167286>
- Öztürk, E. (2022). *Heavy metal'in asi tarihi*. Epos.

- Paker, T. (2017). Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları. F. N. Seggie ve Y. Bayyurt (Ed.), *Durum Çalışması*- içinde (s. 119-134). Anı Yayıncılık,
- pasifagresif.com. (2024, 11 Temmuz). 2024 konser listesi. *Pasif Agresif*.
<https://www.pasifagresif.com/2024/07/2024-konser-listesi/>
- Pelvanoğlu, E. (2007). Merkezdeki çevrenin müziği; bir ulusal kalıt adayı: Pentagram. *Milli Folklor*. 19(75), 55-59.
- Ray, M. (2013). *Populer music through the decades*. Britannica Educational Publishing.
- Ray, M. I. (2013). *Disco, punk and new wave heavy metal and more*. Britannica Educational Publishing.
- Rick Beato (2024, 9 Ocak). *How corruption and greed led to the downfall of rock music* [Video]. <https://www.youtube.com/watch?v=reesdiAbvk4>
- Rowe, D. (1996). *Popüler kültürler rock ve sporda haz politiakası*. (M. Küçük, Çev.) Ayrıntı.
- Sabancı Üniversitesi. (2025). *Müzik tarihini değiştiren adam*. Sabancı Üniversitesi.
<https://www.sabanciuniv.edu/tr/ahmet-ertegun-muzik-tarihini-degistiren-adam>
- Sarıkaya, B. (2024, 6 Temmuz). *Öğrenciler bahar şenliklerini geri istiyor*. Fikir Gazetesi.
<https://fikirgazetesi.org/2024/06/07/ogrenciler-bahar-senliklerini-geri-istiyor/>
- Semercioğlu, C. (2014). Gezi'nin müziği müziğin muhalefeti. *Sosyologca*. (7), 251-256.
<https://sosyologca.org/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=721.pdf&key=54409>
- Sfetcu, N. (2021). *American music*. MultiMedia Publishing House.
- Sinclair, G. (2011). *Chastising and romanticising heavy metal subculture: challenging the dichotomy with figurational sociology* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Technological University Dublin.
- Sinclair, G. (2015). Heavy Metal figurations: music consumption, subcultural control and civilizing processes. *Marketing Theory*, 15(3), 423-441.
- Singer, S. I., Levine, M. & Jou, S. (1993). Heavy metal music preference, delinquent, social control, and delinquency. *Journal Of Reserch in Crime And Delinquency*. 30(3), 317-329. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0022427893030003004>

Solmaz, M. (1998). *Rock sözlüğü*. Pan Yayıncılık.

Spotify. (2025). *Yılın sanatçıları 2024*. Spotify.
<https://open.spotify.com/playlist/37i9dQZF1DX0bSJWcFRchJ>

Stand-Art. (2019, 7 Kasım). *Pentagram: "Popçular Dışarı" yanlış anlaşıldı* [Video].
<https://www.youtube.com/watch?v=cDeOm4JF6KA&t=250s>

Straw, W. (1984). Characterizing rock music cultures: the case of heavy metal. *Canadian University Music Review*. (5), 104-122.
https://www.researchgate.net/publication/269822590_Characterizing_Rock_Music_Culture_The_Case_of_Heavy_Metal

Şahin, B. (2022, Kasım). *Müzik yasakları*. Fikritakip. <https://fikritakip.co/muzik-yasaklari/>

Şahinsoy, M. (2010). *İstanbul'da rock kültürü; yeraltından yeryüzüne*. Clinart Yayınevi .

TamgaTürk. (2023, 25 Eylül). *Ümit Yılbar*. TAMGATÜRK.
<https://www.tamgaturk.com/pentagram-kurucularindan-umit-yilbar-30-yil-once-bugun-sehit-oldu/65990/>

Tanyel, Ö. O. (2006). *Fikret Kizilok: Bir sanatçıyı anlamak* [Sinema Filmi].

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2024, 4 Ocak). *Osmanlı dönemi 1299-1922*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-80315/osmanli-donemi-1299-1922.html>

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2023, 14 Kasım). *Kültür*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html>

Tekil, Ç. (2003). Laneth ve metal dergiciliği. *Blues Jean* (9).

Tekil, Ç. (2004). Ankara zoo fest 3. *Blue Jean* (10).

Tekil, Ç. (2004). İlk Türk nu metal albümü. *Blue Jean* (5).

Tekil, Ç. (2005). Diken'in beyni Taylan Ayık artık tek başına. *Blue Jean*, s. 83.

Tekil, Ç. (2005). Rock market bitti. *Blue Jean* (10).

Tekil, Ç. (2006). Türk metalinin 10 ilki. *Headbang*, s. 14.

Tekil, Ç. (2007). Moribund Oblivion. *Blue Jean*.

Tekil, Ç. (2007). Pentagram. *Headbang*, s. 6-9.

- Tekil, Ç. (2007). Rock market TV8'de yayında. *Blue Jean* (2).
- Tekil, Ç., Yücel, D. & Tirak, S. (2007). Türk metalinin dışı savaşçıları. *Headbang* (4).
- Tez, Z. (2022). *Müzik ve müzik altetlerinin kültürel tarihi*. Doruk.
- Tirak, S. (2006, Haziran). Soul Sacrifice. *Blue Jean*.
- Tireli, M. (2005). *Bir metamorfoz hikayesi Türkiye'de grup müziği: 1957-1980*. Arkaplan.
- Tireli, M. (2007). *Türkiye'de grup müziği: 1980'ler*. Arkaplan.
- Toker, M. G. (2025). *Türk ağır metal müziği*. (A. Özkanlı, Görüşmeci)
- TRT. (2023, 24 Mart). *Rock müziğin seyrini değiştiren distortion pedalı* [Video].
https://www.youtube.com/watch?v=yAaE0dB_ObU
- Tsatsishvili, V. (2011). *Automatic subgenre classification of heavy metal music*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. University Of Jyväskylä.
- Turan, Ş. (1990). *Türk kültür tarihi*. Bilgi Yayınevi.
- Turhal, E. (2019). *Sanat ve müzik içinde müzik eğitimi giriş/müziğin izinde*. Ekin.
- Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı. (2013). *Türk halk şiiri* [Bildiri Sunumu]. Eskişehir, Türkiye.
- Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. (2025, 5 Ocak). *Enflasyon verileri*. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası.
<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Istatistikler/Enflasyon+Verileri/Tuketici+Fiyatları>
- Varol, T. E. (2012). *Rock, metal grupları için albüm tasarımında kullanılan öğelerin incelenmesi ve tasarım uygulamaları* (Tez No. 314956) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Vural, F. G. (2011). Kök Türklerde müzik. *Turan Stratejik Araştırmalar Dergisi*. 3(11), 88-92.
- Waddell, D. (2024, 4 Nisan). Hard rock band Kiss sells brand and songs for 300 million dollars. *BBC*. <https://www.bbc.com/news/business-68735699>
- Weber, M. (2012). *Ekonomi ve toplum*, 1. cilt, Yarı Yayınları.

Weinstein, D. (1991). The Sociology Of Rock: An Undisciplined Discipline. *Theory, Culture & Society*. (8), 97-109.

Weinstein, D. (2000). *Heavy Metal The Music and Its Culture*. Da Capo.

Wikipedia. (2025, 5 Ocak). *Eurovision*. Wikipedia.
https://tr.wikipedia.org/wiki/Eurovision_%C5%9Eark%C4%B1_Yar%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1%27nda_T%C3%BCrkiye

Yılmaz, M. (2019, Ağustos). *Köy Enstitüleri'nde hangi dersler vardı?*. Apelasyon.
<https://apelasyon.com/yazi/69/koy-enstituleri%E2%80%99nde-hangi-dersler-vardi>

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU		
Öğrencinin Adı Soyadı:		EYET
Kapak		
1	Tez başlığı, tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, abstract, giriş, sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 7 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşlukları ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

İmza

Danışman Adı Soyadı